

BEVEZETÉS

Szerencséjére (valamennyiünk szerencséjére) elképzelni sem tudja már az a mai olvasó, aki még nem élt akkor, miféle légkör alakulhatott ki az ötvenes évek első felében az Iparművészeti Főiskolán. Alig hihető például, hogy amikor Rákosi Mátyás hitvese, a Jakutskban született jogásznő, közel ötvenéves korában beiratkozott a Főiskolára, hogy merőben kedvtelésből kerámiát tanuljon csinálni, micsoda izgalmi állapot állandósult a tantermekben és a folyosókon. Kortársak elmondása szerint nem is ő maga okozta vagy igényelte ezt, aki udvarias volt és barátságos, hanem a kíséretében csapatostul járó testőrök hada. Ezek, buzgalmutkat és éberségüket bizonyítandó, és részben talán unalmukban is, mindenbe beleütötték az orrukat, mindenütt „ellenséget” szimatoltak, s amikor aztán egy rossz napon a határőrök két iparművészeti főiskolás fiút fogtak el disszidálási kísérlet közben, ebből a tényből – kifacsart, követhetetlen logikával – „Rákosi Mátyásné elvtársnő elleni összeesküvést” próbáltak fabrikálni az ávón. Diákok és tanárok hetekig tartó kihallgatása folyt (Borsos Miklóst, a kiváló szobrászt is bevitték, vallatták), házkutatásokat foganatosítottak. Miután ez a konstrukció összeomlott és az „összeesküvők” elleni pert nem lehetett megrendezni, a meghurcoltak még mindig féltek beszélni róla – még a Petőfi Kör iparművészeti vitáján, 1956. október 20-án (!) sem említette senki. A Rákosi-házaspár száműzetésben volt már ugyan, de mit lehet azt tudni? Hátha visszatérnek.

A Tito elleni kampány áldozataira, az akkori gyűlöletkampányra inkább mertek emlékeztetni a felszólalók, hiszen a szovjet párt és állam vezetői, Hruscsov és Bulganyin addigra már elzarándokoltak Belgrádba, kiengesztelni Tito elnököt, sőt, a Petőfi körüli vitát megelőző napokban járt magyar párt- és kormányküldöttség is a jugoszláv fővárosban, Gerő Ernő vezetésével, hogy helyreállítsa az 1949-ben megszakadt kapcsolatokat. Ám az iparművészeti vita felszólalóinak ajkán még ezek a célzások is bátortalanok, gyakorlatlanok... További kutatásokat igényelne László Irén ügye, akit mint az Iparművészeti Főiskola növendékét 1950-ben letartóztatták, s akit, ha névvel nem is, de megemlítenek felszólalók: „Egy halottja van a főiskolának” – mondják.

A napi munkában, tanulásban és tanításban meglehetősen leegyszerűsített „elméleti alapok”-ra kellett támaszkodni. Jellemző, hogy az I. Iparművészeti Kiállítás bejáratánál – 1952 augusztusában – a látogatókat a következő tábla fogadta: „A művészet a népé. A művészetnek legmélyebb gyökereit a széles dolgozó tömegek közé kell eresztenie”... Eltekintve a képzavaroktól, melyeket

nem volt hajlandó észrevenni, a *Szabad Nép* kritikusa, Rényi Péter, mint lenini jelszót ünnepli ezt a táblafeliratot, és elmondja, hogy „Az iparművészet azért is közel áll a dolgozó tömegekhez, mert fő célja a dolgozók mindennapos használati tárgyait, ruházatát, lakását, munkahelyét szebbé, díszesebbé tenni. A tömegekben megvolt a vágy és a törekvés erre a múltban is. Hatványozottan jelentkezik ma...” – nem folytatom, csupán rá akarnám irányítani a mai olvasó figyelmét ilyen és hasonló kortársi szövegekre mint környezetre – s ezen a talajon robbant (igencsak korlátozott szókimondásával) a Petőfi köri vita. Arról az általános tendenciáról, hogy összemossák a népművészetet az iparművészettel – az I. Iparművészeti Kiállításon együtt, egymás mellett mutatták be profik és amatőrök munkáit – meglehetősen sok, indulatos mondat hangzott el a vitában; a „régiek” közül néhányan pedig, a bátrabbak és tapasztaltabbak arról is szóltak, hogy e kizárólagos népművészeti mintakereséssel elvágták az iparművészetet modern hazai és külföldi hagyományaitól.

„Hét szűk esztendő”-ről beszélt, visszatekintve, a vita vezetésére felkért művészettörténész, Somogyi Árpád, s ezt követően a Petőfi Kör iparművészeti vitájának mintegy háromszáz résztvevője közül többen is utaltak felszólalásukban a modern művészeti – és ezen belül iparművészeti – törekvések hatósági úton történt felszámolására, s arra a kárra, amit ezek az adminisztratív intézkedések okoztak. „Az 1946–1948-as évek haladó törekvéseit leszámítva, az egész terület határozott visszafejlődést tükröz” – állapította meg felszólalásában Király József belsőépítész. (Szótárában a „haladó” annyi mint modern, korszerű, európai vagy világszínvonalú – s nem úgy „haladó”, ahogyan a szót a kor szemináriumain használták.) Hornicsek László is azt tekinti „egészséges irányzat”-nak, amit 1946-tól 1950-ig „a korszerű szellem érdekében” képviseltek néhányan, s azt nevezi „haladó szellemű” munkának, amit számos belsőépítész kollégája „tervezőintézetekben mintegy megbújva” igyekezett végezni az ötvenes évek első felében.

A háború előtti magyar iparművészetben minden irányzat képviselve volt – a weimari Bauhaus és a bécsi Werkstätte célszerű, logikus, úttörő törekvéseinek képviselőitől a kései szecessziónak a gödöllői műhelyhez csatlakozott stíluskövetőin át a népművészetből igényesen és invenciózusan meríteni próbálókig, illetőleg a népiesség divatját cinikusan meglovagolóig. (S akkor még nem beszéltem az arisztokratikus vagy éppenséggel a kispolgári ízlés kiszolgálására berendezkedett műiparosok különböző szintű munkáiról, amelyek összességükben ugyancsak szellemi áramlatok tárgyasult megnyilvánulásai.) Ellenben a háború után, a koalíciós korszak letűntével, az egyeduralkodó párt egyetlen művészeti elméletet tett egyeduralkodóvá. „A hivatalos állásfoglaláson kívüli lehetőségek” hiányáról szólt a Petőfi Kör vitáján László Gyula régész, tanár, értsd: a szocialista realizmusnak kinevezett irányhoz nem csatlakozó művészek

totális kitaszítottságáról. „A művészek – folytatta ezt a gondolatot Engelsz József ötvös – sajnálatosan félre lettek állítva, mert nem tudták forradalmukat megvívni egyetlen éjszakán...”, azaz nem álltak át 24 óra leforgása alatt az úgymond „forradalmi művészet” oldalára. Az elhallgattatások következtében megnőhetett a hangerő a másik oldalon: „Rátelepedett, ránehezedett az iparművészetre egyes emberek véleménye” – fejtegette a vitában Bozsóky Anna textiltervező.

Példaként, vagyis ama művészből lett funkcionáriusok egyikeként, akik véleménye rátelepedett, ránehezedett az iparművészetre, a Petőfi körüli estén Schubert Ernőre mutattak ujjal a felszólalók és közbekiabálók. A vita első résztvevője, Weiner Mihályné muzeológus még csak általánosságban szolt arról, hogy az egyik korszerűtlen követelmény – „Az iparművészetnek feltétlenül és csakis a népművészetből kell merítenie!” – mennyire felelős azért, hogy „mai iparművészetünk termelése kevés, általános képe egyhangú és vérszegény”. Az órák előrehaladtával mind szenvedélyesebb kitérősek következtek. Schubert Ernő válaszolt a vádakra. „Az a meggyőződés, amelyért harcoltam, ma is meggyőződésem, és amíg a vitában meg nem győznek, nem is térek le róla – mondta. – A művészet elvi kérdéséről van szó. Többen bírálták, hogy a népművészeti és a népi kultúra felhasználását tartottam az egyedüli útnak. Erről van itt szó, mert ez az én legmélyebb meggyőződésem. Természetesen a népi kultúra felhasználását sokféleképpen lehet értelmezni, én semmi esetre sem olyan szimplán értelmezem, hogy egyszerűen a népművészet másolásáról lenne szó. De arról én a haladó művészet és a fejlődés érdekében nem tudok lemondani, hogy igenis a magyar iparművészet útja az, hogy minden szakágzatban a népi kultúra haladó hagyományainak felhasználásával szolgálja a fejlődést.”

Nem könnyű olvasmány az iparművészeti vita jegyzőkönyve, mert ennyi idő elteltével azt kívánná meg olvasójától, hogy a kor frazeológiája mögé lásson. Hogy ki tudja hámozni a frázisnak vélhető stílusfordulatok alól a rejtett mondanivalót. Hogy éles tekintettel külön tudja választani az azonos kifejezések mögött elrejtőző, homlokegyenest különböző tartalmakat. Mert a vita kortársa előtt még nyilvánvaló lehetett, hogy Schubert Ernő mást ért „haladó”-n, mint a vita imént idézett felszólalói...

A vita kortársai ellenben, a jegyzőkönyv mai olvasóihoz képest, bizonyos értelemben nehezebb és bizonyos értelemben könnyebb helyzetben voltak. Nehezebb volt tisztán látniuk, hiszen hiányzott sorsukhoz a történelmi távlat, és látásukat gyakran el is homályosította az indulat. (Bizonyára lesznek olyanok a mostani olvasók között, akik e parázs vita személyeskedő célzásait-találatait egyszerűen ízléstelennek fogják ítélni.) Könnyebb helyzetben voltak azonban abból a szempontból, hogy ismerték a szereplőket. Emlékezhettek például Schubert Ernő felszólalására a Magyar Építőművészek I. Országos Kongresszusán (1951 októberében), ahol – mint az Iparművészeti Főiskola főigazgatója – fel-

használta az alkalmat, hogy e helyről (is) korholhassa az iparművészeket. „Képzőművészeink már szép eredményeket értek el a szocialista-realista művészetért folytatott harcban – mondotta –, tanulhatunk tőlük. Nálunk, iparművészeknél a formalizmus még erősen él, a próbálkozások, amit ennek a leküzdésére tettünk... elenyészőek.”

Megdicsért képzőművészeink (tudniillik azok, akiket a hatalom a keblére hajlandó ölelni) aligha örültek ennek a szembeállításnak, különösen azért nem, mert az ő soraikban is akadtak újabb megbíráltak, újabb kutasztítottak – akik a „formalizmus” zsdanovi gyanúját vonták magukra. (A szovjet zenei életben Sosztakovics, a magyarban Bartók Béla művészete tétetett e vád tárgyává.) Ám Schubert Ernő számára ekkor még szentírás volt minden cári ukáz..., amely a Szovjetunióból érkezett. Tragikomikus olvasmány az idézett felszólalás folytatása; azért érdemes idézni, mert az iparművészet jövőjével, kívánatos fejlődésével kapcsolatos elképzeléseit fejtette ki e néhány mondatban: „A gépesített termelés megoldása az iparművészetben is megvalósítható. Itt áll előttünk a szovjet iparművészek példája, akik az iparművészet majdnem minden ágában megoldották – és nem csökkentették ezzel az alkotás művészi értékét. Látjuk, hogy eddig soha nem látott magas színvonalú művészet virágzik a Szovjetunióban...” A leggroteszkebb és legtragikusabb élmény ezek után az lehetett Schubert Ernő életében, amikor 1954–1955 fordulóján Moszkvában, a magyar művészeti kiállítás egyik rendezőjeként egy interjúban kifejtette, hogy ő a budapesti főiskolán immáron tíz éve a szovjet iparművészeti oktatás élenjáró módszerei szerint tanít... és egyetlen vágya, hogy most végre a gyakorlatban is tanulmányozhassa szovjet kollégái módszereit... s amikor vendéglátói utánanéztek, hová lehetne elvinni a tanulni vágyó magyar elvtársat, Schubert Ernő ekkor értesült, némi késéssel, a tényről, hogy Sztálin rendeletére 1936-ban minden iparművészeti jellegű főiskolát megszüntettek a Szovjetunióban.

A Petőfi körüli vita idejére már túl volt Schubert Ernő ezen a fájdalmas tapasztaláson. Mint az ellene felszólalóknak adott válaszából kiderül, olyan tapasztalatokra is szert tehetett már a sztalinizmus lényegét illetően, mint az, hogy őt is feljelentették annak idején, mint titoistát, őnála is foganatosították házkutatást... Most mégis mint afféle „kis-Sztálin” állt a gyűlés résztvevői előtt; az effajta kis zsarnokok a zsarnokság termékei voltak maguk is. És ennyiben Schubert Ernő mai szempontból látszólag nem nagy ügye – országos ügyekhez kapcsolódott. „Most, amikor bálványszobrok omlanak” – ki is mondta ezt Szabó János ötvös.

Ám épp azzal kapcsolatban, amit viszont az ő felszólalása tartalmazott – Szabó János egy betiltott faliújságcikk (!) történetét panaszolta el –, kénytelen a mai kommentátor arról a szeretetre méltó, ám vétkes naivitásról értekezni, ami más megszólalóknak és a Petőfi Kör más vitáinak is jellemző vonása volt. Őszintén

hittek abban, hogy egy vita előreviheti, mégpedig nagy lépéssel, egy egész szakterület bonyolult problémáinak megoldását. Somogyi Árpád szerint aztán a vita a fiatal iparművészek ügyét egyenesen „diadalra viszi”. Bodri László ötvös is így fejezi ki magát: „...hogy diadalra juttathassuk a magyar iparművészetet!” Ez a pátosz a kor sajátja volt – miként a szókincs elszegényedése is.

Az iparművészeti vitát egyébként nem a Petőfi Kör kezdeményezte, sajátos módon túl is volt terhelve a Petőfi Kör, a vitákat szervezők kevesen voltak, szervezőmunkájukat társadalmi munkában végezték. „Mintegy szívességből” került sor erre a vitára, a szokásos szerda délutánok („a Petőfi Kör szerda délutánjai”!) helyett szombat délután, nem is a megszokott környezetben, a Kossuth Klubban vagy a Közgazdaságtudományi Egyetem nagy előadótermében, hanem a Bem rakparton, a Természet- és Társadalomtudományi Ismeretterjesztő Társaság Eötvös Klubjában.

A vita délután 4-kor kezdődött, az Eötvös Klub előadóterme zsúfolásig megtelt, több százan lehettek. A vitát hárman vezették, Somogyi Árpád mellett Ferenczy Noémi és Redő Ferenc, mindketten a kommunista mozgalom veteránjai. Ferenczy Noémi akkor 66 éves, Kossuth-díjas, érdemes művész; maga is a sértettek közül való. Mint majd a vitában mondja, még őt is meg akarták fosztani tanszékétől. Alaposabb műtörténeti munkát, kutatást igényelne annak kiderítése, hogy milyen művészeti és politikai erők, érdekek és indulatok vezették a Ferenczy Noémi elleni aknamunkát.

A vitában, mely este 11-ig tartott, harmincketten szólaltak fel, néhányan többször is. Hogy a vita tárgya mi legyen, e tekintetben volt némi bizonytalanság. Somogyi Árpád egyfelől arra kérte a jelenlévőket, hogy „A személyes kérdésekben addig a határig menjünk (csak) el, amíg az egyetemes iparművészet fejlődéséről van szó”, következő mondatában pedig már arra biztatta a jelenlévőket, hogy: „Nem azt mondom persze, hogy nincsenek olyan egyéni problémák, amelyeknek itt nincs helyük. Jöjjen elő minden!”

Jött is. Kitört a szellem a palackból – az indulatok és panaszok végeláthatatlanul áradtak. Minden szakma meg akart szólalni, a gobelinesek és az ötvösök, a divattervezők és a restaurátorok, az ipari formatervezők, a keramikusok és a belsőépítészek. Sokan nem ismerik fel még ekkor, hogy a rendszerben, a struktúrában van a hiba; ez is a személyeskedés egyik oka. Ezen a vitán is felmerül, ki, mikor, hogyan „viselkedett”, ki mikor ismerte fel a változás és a változtatás szükségességét. A változásra törekvők súlyos erkölcsi problémája ez, nemcsak ekkor és ezen a vitán tapasztaljuk; és azután igazi politikai problémává válik: kinek az önkritikáját fogadják el, kinek ne higgyenek, kit kell eltávolítani addigi pozíciójából. Engelsz József ötvös, a vita egyik kezdeményezője fogalmazza ezt meg a legélesebben, amikor figyelmezteti a tanárokat és a minisztériumi előadókat, a párttitkárokat és a szövetségi funkcionáriusokat: lássák át és tudják meg,

hogy „a koncnak odavetett igazgatóhelyettesi vagy gazdasági vezetői funkciók nem leplezik el a magyar iparművészet csődbe jutását”.

A minisztérium mellett az indulatok a Képző- és Iparművész Szövetségre összpontosultak, ahol érdekképviselő helyett a vezetőség érdekvédelmi szerve jött létre, ahol nem választották, hanem kinevezték a vezetőket, ahol a fiatalok szövetségi tagjelöltként kezdik, és még szavazati joguk sincs. Természetesen sokan bírálják a zsűrirendszert, a zsűriket, amelyeket egy-egy szakember sajátít ki, ha egyáltalán van a tagjai között szakember (és nemcsak adminisztrátor), alkotóközösségeket kívánnak, de bürokratikus akadályok nélkül, követelik a Képző- és Iparművészeti Lektorátus munkájának, összetételének reformját. Sokan kívánják a szabadabb, jobb, továbbá az önálló szakmai sajtót (folyóiratot).

Összekeveredtek a vitán a fiatal értelmiség általános szociális problémái a pályakezdő iparművészek sajtóságos gondjaival: szóvá teszik, hogy elsősorban a fiatalokat sújtja az üzemi munkahelyeken az elbocsátás; kifogásolják, hogy nincs megfelelő kapcsolat a főiskola és az ipar között, hogy az üzemi tervezők hátrányos helyzetben vannak, mert kizárják őket az alkotóközösségekből, hogy főiskolai diplomával képzettségüknek nem megfelelő munkakörökbe helyezik őket; és persze elpanaszolják a hihetetlenül alacsony kereseteket.

Különösen jellemző a korra az önálló szakmai szövetség iránti igény. Az 1948 után kialakult struktúrában minden szakmát s minden állampolgárt „a maga helyére” tagoltak be. Óriásszervezetek jöttek létre, megszűntek a kisebb szakszervezetek, a kamarák, s a művészeti szövetségek is a hierarchikus irányítás elveinek megfelelően állami szervként működtek. Ezért kap különös hangsúlyt ekkor az önálló, a kisebb, és a szakma speciális érdekeit, szempontjait jobban érvényesíteni tudó, külön Iparművészeti Szövetség létrehozásának gondolata.

A több mint hat órás vita pontosan tükrözi 1956 október közepének Magyarországot. Mindenki változásért kiált, de senki sem tudja, hogy a történelem napirendjén nem a reformok útján megvalósítható, fokozatos változás, hanem a forradalmi robbanás következik. Ezért tulajdonképpen már-már megmosolyogtató az éjjelbe nyúló vita arról, hogy milyen bizottságok milyen összetételben milyen részfeladatokkal működjenek majd... Néhány nap múlva az Iparművészeti Múzeum a Ferenc körút és Üllői út sarkán, a Corvin közzel és a Kilián laktanyával átellenben, már romokban hevert.

Ember Mária–Hegedűs B. András

JEGYZŐKÖNYV*

Az iparművészet problémái

A Petőfi Kör vitaestje az Eötvös Klubban,
1956. október 20.

ELNÖK: Hegedűs B. András

VITAVEZETŐK: Ferenczy Noémi, Redő Ferenc,
Somogyi Árpád

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Kedves barátaim! A Petőfi Kör vezetősége nevében örömmel üdvözlöm iparművészeti vitánk résztvevőit.

A Petőfi Körnek nagy öröme szolgál, hogy a közgazdászok, a történészek, a filozófusok, az újságírók, a pedagógusok és a mezőgazdászok után a fiatal iparművészek azzal a kéréssel fordultak a Petőfi Körhöz, hogy rendezzen vitát a fiatal iparművészek szakmai és művészeti problémáiról. Megmondom őszintén, hogy én magam nem sokat értek az iparművészet problémáihoz, és ezért azt hiszem, hogy nekem, mint a Petőfi Kör vezetősége képviselőjének nem is lehet most más feladatam, mint hogy még egyszer hangot adjak a Petőfi Kör vezetősége azon véleményének, hogy jó dolog, ha a fiatal iparművészek is részt vesznek abban a nagy országos pezsgésben, amely az egész fiatal értelmiséget áthatja, és amely az elmúlt napokban különösen áthatotta egyetemi és főiskolai hallgatóink zömét.

Reméljük, hogy ez a vita nagy lépéssel fogja előrevinni a fiatal művészek és az egész iparművészet problémáinak megoldását. A Petőfi Kör vezetősége nevében üdvözlöm vitánk vezetőit: Ferenczy Noémi művésznőt, Redő Ferencet és Somogyi Árpádot. Egyben felkérem Ferenczy Noémi művésznőt, hogy bevezető szavait mondja el.

* A jegyzőkönyv egyik példánya Hegedűs B. András birtokában maradt meg. A Petőfi körű jegyzőkönyvek sorsáról lásd: Az iratok sorsa. *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján* című könyvsorozat I. kötetében.

FERENCZY NOÉMI: Kedves elvtársak! Nagyon örülök, hogy a szókimondásba a fiataloknak minél nagyobb tömege kerül bele. Csak azt szeretném mondani ezzel kapcsolatban, hogy legyünk nagyon tárgyilagosak, bár rá kell mutatni arra, hogy ki gáncsolta a fiataloknak a fejlődését úgy az egyik irányban, mint a másikban. A művészetnek az alapja: gazdasági. Gazdasági bázis nélkül művészetet csinálni nem lehet. A hangsúly azonban inkább azon legyen, hogyan lehet minél jobban kijavítani a hibákat. Rögtön, persze, nem lehet kijavítani. Kezdjük el! Nagyon jól mondotta nemrég Lukács elvtárs,¹ hogy amit nyolc év óta elhanyagoltunk, azt nem lehet rögtön jóvátenni.

Mindenről kell beszélni, de a hangsúly ott legyen, hogy hogyan lesz ezentúl jobb. Ne azzal teljék az egész idő, hogy milyen rossz volt mostanáig, hanem azzal, hogy hogyan lesz jobb.

Kívánok tárgyilagos, jó munkát, mindenki beszéljen tárgyilagosan, lelkiismerete szerint.

SOMOGYI ÁRPÁD: Amikor felkértek, hogy mint vitavezető vegyek részt ebben a vitában, őszintén megvallva, nagyon nehéz helyzet elé állítottak, részben azért, mert mint az iparművészet történetével foglalkozó tudományos kutató, ha nem is éltem távol a mai iparművészet területétől, de voltak olyan kérdések, amelyekben tájékozatlan voltam. Mielőtt tehát ennek a vitának a vezetését elvállaltam volna, őszintén megvallva, minden területen tájékozódtam. Szétnéztem a főiskola, az alkotóközösségek és az egyéni művészek között, hogy milyen problémák is vannak, és melyek azok a problémák, amelyek itt feszülnek.

Amikor így tájékozódtam, és amikor egy-egy hiba felszínre kerülése előtt egy-egy pillanatra megtorpantam, akkor határoztam el, hogy vállalom ennek a vitának a vezetését, azért, mert bízom abban, hogy ez a vita az ifjú iparművészet kérdését diadalra viszi egyrészt, másrészt pedig közelebb hozza azokat a megsértett, megbántott iparművészeket, akik éveken keresztül – mondjuk így – egy kissé háttérbe szorultak.

Ahogy tájékozódtam, és ahogyan láttam, az iparművészek tábora két részből áll. Az egyik oldalon ott vannak azok az iparművészek, akik mindenütt ott

¹ A felszólaló Lukács Györgynek a Petőfi Kör filozófusvitáján – 1956. június 15-én – elhangzott szavaira céloz: „...Ez a nagy munka áll most előttünk, és ha én az előbb ezt a szigorú kritikát gyakoroltam, ezt nem pesszimizmusból tettem, hanem azért, hogy minden becsületes marxista érezze azt a nagy feladatot, amely előtte áll, azt a nagy pátoszt, amelynek szárnyat ad a XX. kongresszus nagy lehetősége, hogy itt azt a hibát, amely egy hét-nyolc éves fejlődés következménye, szívós és lelkes munkával kiegyenlítsük. (Taps.) Ez nem fog máról holnapra sikerülni...” (Filozófusvita. A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján. II. Kelenföld Kiadó–ELTE, Bp. 1989. 70. o.)

vannak. A másik oldalon pedig ott vannak azok az iparművészek, akik néha ott vannak, vagy soha nincsenek ott.

Bízom abban, hogy ma felvetik itt a főiskola körüli problémákat, és remélem, hogy a felszólalások tisztázzák is e problémákat, felvetik a Szövetség vezetőségével kapcsolatos panaszokat, a zsűri mesterek problémáit, amelyekről nagyon sok fájdalom hangzott el, amelyekről néhány nagyon szép adatot hallottunk, az Alapnak a problémáit és az Iparművészeti Tanácsnak a problémáit. Bízom ebben, és remélem, hogy önök nekem nehezen mondták el ezeket a problémákat és nemcsak engem buzdítottak arra, hogy ezt a rövid bevezetőt így megfogalmazzam, hanem itt, a plénum előtt is el fogják mondani azoknak a füle hallatára, akikről a panaszok szóltak. Nem boszorkánypert akarunk itt, és remélem, hogy ez a vita nem is lesz az. Ennek a vitának olyannak kell lenni, hogy a magyar iparművészet történetében egy új lapot nyisson. Olyannak kell lenni, hogy azok, akik esetleg túlságosan szabadon saját hajóikat bocsátották a vizekre, hajóikat egy kissé húzzák vissza, és azok, akiket kifelejtettek, kapjanak egy kis teret a művészetben, a gazdasági életben, a társadalmi pozíciókban és mindenben.

Miután önök informáltak engem ezekről a bajokról, és először talán nekem mondták el ezeket a bajokat, most arra kérem önöket, hogy ne riadjanak vissza, és itt is mondják el keményen ugyanazt. Akiknek szól, azoknak is jogukban van válaszolni, viszontválaszolni. De objektívek maradjunk! – ahogyan Ferenczy Noémi művésznő mondta.

És még egyet! A személyes kérdésekben addig a határig menjünk csak el, amíg az egyetemes iparművészet fejlődéséről van szó. Nem azt mondom persze, hogy nincsenek olyan egyéni problémák, amelyeknek itt nincs helyük. Jöjjön elő minden!

A mai ankétot ezzel megnyitom, és kérem azokat, akik az első félidőben kívánnak felszólalni, jelentkezési céduláikat adják át. (*Megtörténik.*)

Az első hozzászóló: Weiner Mihályné, az Iparművészeti Múzeum főigazgató-helyettese.

WEINER MIHÁLYNÉ: Mint a megnyitó elvtárs mondta, nagy örömmel kell üdvözölnöm ezt az alkalmat, amikor sok más terület után az iparművészet fiatalsága is megtalálta a Petőfi Körhöz vezető utat.

Tudjuk, hogy rendszerint azok jönnek ide, akiknek sok a mondanivalójuk, és akikből ki is kívánkozik ez a sok mondanivaló. Országos jellegű problémák szoktak itt elhangzani, és hiszünk abban, hogy – mint eddig – ezúttal sem hiába hangzanak el.

Sajnálatomra én magam jelenleg nem vagyok közvetlen kapcsolatban az iparművészet termelő területével. De amit mint kívülálló látok és hallok, az egybevág az iparművészeti kiállításoknak az utóbbi időben egyre jobban meg-

mutatkozó jellegével. Ezen a helyen nyíltan szokás beszélni mindenről. A legfőbb kérdésekről is. Én is kötelességemnek érzem tehát, hogy nyíltan mondjak el mindent, és azt is megjegyezzem, hogy véleményemmel nem állok egyedül. Igen sok iparművész-tehetségünk, sokat ígérő reménységünk van, de a mai kiállítások és általában a nyilvánosság előtt szereplő iparművészeti alkotások – észre kell venni – egyre kevésbé mutatják a lendület, a lelkesedés, a változatosság képét.

Fő hiányosságnak kell látnunk, hogy ahol kezdeményezést tapasztalunk, a kezdeményezés mindig csak attól a néhány kiváló művésztől indul ki, akik már a háború előtt is nagyok voltak. A fiatalság nagy része azonban egyre csendesebb, egyre kevesebbet hallat magáról.

Nem egészséges jelenség ez. Sem a szomszédos országokban, sem a nyugati országokban nincs így. Emlékeznünk kell, hogy iparművészeink annak idején milyen lelkesedéssel készültek az I. Iparművészeti Kiállításra,² és emlékeznünk ezzel szemben a felszabadulási pályázat³ anyagára is. Enyhén szólva, nem mondhatjuk róla, hogy az eredetiség és ötletesség áradt volna belőle. A III. Iparművészeti és Népművészeti Kiállítás,⁴ amely tíz év iparművészeti eredményeit mutatja be, néhány kiemelkedő remekmű mellett, több kiváló művésztünk igen nagy gyakorlattal, művészettel, egyes esetekben rutinnal készült művei mellett a maga általában egyhangú, steril – ahogyan mondani szokták: – „kincstári” jellegével világosan mutatta, hogy iparművészetünk olyan területre jutott, amelyen további fejlődés lehetőségét nem látjuk. Új iparművészetünk túl fiatal ma még ahhoz, hogy máris hivatalos irányvá, akadémiává merevedjék. Pedig efelé halad, mielőtt még igazán kifejlődhetett volna. Ma egyre kevesebb iparművésznek egyre egyhangúbb munkái szerepelnek a nyilvánosság előtt. Gondoljunk például a romániai magyar iparművészeti kiállításra,⁵ amelynek összeállított anyaga sem volt olyan, hogy tekintélyünket ebben a baráti népi demokráciában emelte volna. Ha a porcelánkészleteket nézzük? Az egyik készleten ilyen apró halványsárga virág, a másik készleten amolyan! Így lehet jellemezni azt az igen kényszeredett hangulatot, amely ebből az anyagból árad. A III. Iparművészeti

² Az I. Iparművészeti Kiállítás 1952. augusztus 9-én nyílt meg az Ernst Múzeumban.

³ 1954-ben a Népművelési Minisztérium és a Képző- és Iparművészek Szövetsége által a felszabadulás 10. évfordulójára meghirdetett iparművészeti és népművészeti pályázat anyagát 1955. január 6-án mutatták be az Iparművészeti Múzeumban.

⁴ A III. Iparművészeti és Népművészeti Kiállítás 1955. november 27-én nyílt meg az Iparművészeti Múzeumban.

⁵ A felszabadulási pályázat anyaga volt az alapja a Romániába, Csehszlovákiába és Bulgáriába küldött vándorkiállításoknak.

Kiállítás ankétjaival⁶ szemben mutatkozó hideg érdektelenség pedig mindennél világosabban beszél.

Kartársak! Nem igaz, hogy élő iparművészetünk ennél többre nem képes! Nem igaz, hogy a fiatal iparművészekről csak annyi telik, ami hivatalos megnyilvánulásokon látható tőlük! Meg kell keresnünk, hogy az elkedvetlenedésnek mi az oka. Eddig is igen sokat töprengtem azon, hogy mi lehet ennek az oka, de abban bizonyos voltam és vagyok, hogy nem maguk a művészek azok, akik igen sokat tévednek, amikor az adminisztratív utasításoknak igyekeznek eleget tenni. Lehetséges-e, hogy hirtelen kipusztult volna egy ilyen iparművészeti beállítottságú népből az iparművészeti érdeklődés és tehetség – s hogy ez éppen akkor következett volna be, amikor nagy anyagi áldozattal, új, szép épületben, főiskolai színvonalon folyik az utánpótlás képzése?! Vagy más oka van ennek a határozott elsematizálódásnak?!

A III. Iparművészeti Kiállítás zsűrije szigorú mértékkel mért. Szempontjait nem ismerem. Lehet, hogy éberem őrködött a színvonal felett, de bizonyos, hogy munkája egyhangúságot eredményezett, lendületet nem adott, és az iparművészetet nem hozta közelebb a néphez. Nem is volt érdeklődés a kiállítás iránt. A cseh és a német iparművészet összehasonlíthatatlanul többet produkált. Legnagyobb előnyük velünk szemben az óriási változatosság. Állítom, hogy a mi iparművészetünknek is elsősorban nagyobb változatosságra van szüksége – mondanivalóban és technikában is. A művészek egyéniségének sokkal szabadabb érvényesülésére van szükség.

Szóba került annak idején, hogy a III. Iparművészeti Kiállításról visszautasított anyag is kiállításra kerül. Kérdezem most, hogy ez miért nem történt meg? Kérdezem, hogy miért nem állították ki a kiállítást megelőző pályázaton díjat nyert fiatal művészek munkáit, amelyek talán sokkal gazdagabb, sokkal színebb képet nyújthattak volna a tíz év eredményeit bemutató kiállításnál.

Amikor azt állítom, hogy a kiállításokon megnyilvánuló kép szerint mai iparművészetünk termelése kevés, általános képe egyhangú és vérszegény: meggyőződésem, hogy maguk az iparművészek is egyetértenek velem. Ők is beszélhetnének arról, hogy az adminisztratív módszerek hogyan vették el kedvüket eredetibb gondolataiktól. Egyszer azzal, hogy az iparművészetnek feltétlenül és csakis a népművészetből kell merítenie! Máskor azzal, hogy az elszegényített utánérzések jelentik a haladó hagyományok tiszteletét.

Gyakran ilyen íróasztal mellőli ál-elképzelések zárták el az utat iparművészetünk igazi haladó hagyományai, ezer arca előtt, a művész saját fantáziája, saját

⁶ A művészek és a közönség találkozását szolgáló, többnyire valamiféle bevezető előadással kezdődő kultúrházi rendezvények, sok esetben a munkapad mellől beteretelt „proletár érdeklődőkkel”.

egyénisége követésének útja elől. Súlyosan vádolom mindnyájunkat, saját magamat is, a művészegyéniség meg nem felelő tiszteletben tartása miatt. Fölényeskedő tanácsolgatás vagy utasítgató, vállveregető magatartásunk miatt. Nagyon súlyos felelősség nyugszik ma rajtunk. Olyan pontra jutottunk, ahol elsősorban a művészi szabadságért kell harcot hirdetni. Olyan légkörért, amelyben a művész nem a zsűritagok kegyeinek az elnyeréséért, hanem belső igaza kifejezéséért, a valóságnak a maga eszközeivel való kifejezéséért harcol.

Vannak tehetséges és lelkes iparművészeink. Van őket szívesen támogató, csak egy kicsit messziről néző kultúrkormányzatunk. Van iparművészetet követelő közönségünk. Látjuk például a Lakberendezési Kiállítás néha napi 30 000 főnyi látogatóit⁷. Vannak nagyszerű hagyományaink, amelyeknek még századrésze sincs kiaknázva. A lehetőségek adva vannak. A keresletnek is vannak még kiaknázatlan területei. A belföldi piac mellett például az Iparművészeti Múzeum a legilletékesebb szervek előtt számtalanszor felvetette a mai iparművészeti export fokozásának kérdését. Ebben szintén igen nagy lehetőségeket kell látnunk. Úgy látom azonban, hogy iparművészetünk ezeknek a jó lehetőségeknek az ellenére is veszélyben van. Az elsekélyesedés, az elsematizálódás, az elbátortalanodás, az elszürkülés veszélyében! És kérdezem, hogy mitől bátortalanodott el?

Állítom, hogy olyan időszaknak kell most jönni, amelyben az összes művészeti irányzatok szóhoz juthatnak, kibontakozhatnak. Jussanak szóhoz, – és általában jussanak szóhoz mindazok, akiknek mondanivalójuk van! Jussanak végre szóhoz a fejlődésben lévő fiatal erők is. Jussanak közönséghez, annyi levegőhöz és olyan megélhetéshez, hogy bebizonyíthassák, hogy értékesek és életképesek! És mindennek és mindenkinek, aki egészséges kifejlődésüket akadályozza, el kell tűnnie az útból, bármilyen érdemekre vagy szerepre tekint is vissza a múltban! (*Taps.*)

LÁSZLÓ GYULA: Kedves barátaim! Évek óta csak elvétve és ritkán találkozom egy-egy barátommal, akivel annak idején annyi tisztasággal és szeretettel figyeltük a művészeti élet kibontakozását, hiszen együtt dolgoztunk. Nem az volt a helyzet, hogy Maguk tanultak és én tanítottam, hanem figyelték, hogyan sarjad az emberben a szépség, én meg boldog voltam, hogy érdemes alkotó embernek lenni.

Ha találkozunk, tiszta tekintettel fogunk egymással kezét. Egy-két perc múlva azonban a keserűségnek olyan áradata lep meg, olyan elfojtott szenvedély, olyan reménytelen tagadása mindannak, ami lefojtja bennük az erőt, hogy megdöbbe-

⁷ A „Dolgozók otthona” kiállítás 1952. október 25-én nyílt meg a VII. Lenin körút 19. sz. alatti bútorüzletben a Könnyűipari, a Belkereskedelmi és a Helyiipari Minisztérium közös rendezésében.

nek. Akárhány fiatal barátommal beszélek – fiúkkal, lányokkal egyaránt –, nem tehetségtelen emberekkel, nem szürkéekkel, hanem olyanokkal, akikben bontakozik a szépség és az új alakító erő, percek múlva keserűségáradat önti el szívünket.

Itt valami nincs rendben. Azon panaszkodnak, hogy sötét erők gátolták kialakulásuk útját, azok állanak útjába annak, hogy megmutathassák magukat.

Nem tudom, hogyan van. De jó néhányuknak az ajkáról pontosan ugyanazokat hallom, tehát nyilván így kell lenni! Nem egy-két ember sértett művészi becsvágyáról van itt szó. Úgy látszik, hogy sokkal többről. E sokkal többnek a felismerése lelkiismereti kényszerré tette számomra, hogy elmondjam azt, amit most el akarok mondani.

Nemcsak maguk panaszkodnak. Mi is panaszkodtunk ezelőtt húsz-harminc évvel. Éppen ilyen indulatok robbantak ki belőlünk a magyar művészeti életet akkor irányító, az összes állami megbízásokat kezében tartó, az ösztöndíjakat, a vásárlásokat gátlás nélkül kiadó intézmény, a Múcsarnok ellen. A Múcsarnok zsűrije mindent kiszórt, ami haladó volt, ami nem az áporodott szépség visszakérődzése volt! És magára maradt a Múcsarnok, mert nagy lett a magyar művészet a Múcsarnokon kívül! Legjobb mestereink, akiket ma is tisztelünk és szeretünk, azok a fiatalok, akik azóta belenőttek a magyar művészettörténetbe, nem a Múcsarnokban nőttek fel. Igaz, hogy akkor voltak kiállítóhelyiségek, voltak lelkiismeretlen, lélektelen kufárok, akik olcsó pénzen zsarolták mestereinket, de meg kellett élni. Nemes műbarátok is voltak. A Múcsarnokon kívül is volt életlehetőség.

Ne higgyék, hogy a bankárok, a sznobok, az iparbárok világát kívánom vissza. Senki sem kívánja őket vissza. A társadalom eltörölte őket, de nem adott helyette lehetőséget arra, hogy a hivatalos állásfoglaláson kívüli lehetőségek kibontakozhassanak, és hogy a magyar szellemi és művészeti élet így sokszínűvé, gazdaggá, hagyományaihoz tényleg méltóvá legyen. Megszégyenítő és félelmetes a múcsarnoki hasonlat, tisztában vagyok vele. Egy kicsit talán igazságtalan is. Nem mondom, hogy ma pontosan ez a helyzet, de az a félelmem, hogy azzá nőhet ki a helyzet, ha nem változik meg.

Hogyan lehet ezen segíteni? Töprengtem rajta, és érzésem szerint csak egyetlen egy módja van. A hivatalos kiállításokon ennyi és ennyi négyzetméter és köbméter területet kell biztosítani a fiatalok alkotóközösségének, hogy saját zsűrijük felelőssége mellett mutassák meg, mit tudnak. Ha ez nem megy – bár nem tudom, hogy miért ne mehetne –, akkor a Csók Galériát kell félévenként-évenként rendelkezésükre bocsátani, hogy saját zsűrijük mellett mutathassák meg azt, ami bennük forrong, – és azután: jöjjön a kritika! El is várjuk, mert a nyilvánosság neveli a művészembert, és nem bizonyos, hogy a becsület és a tisztesség egyúttal mindig tehetséggel is párosul, de mutathassák meg magukat!

Úgy érzem azonban, hogy ez a dolognak csak az egyik része. A másik része az, hogy ezek a kiállítások – akár egy-egy kiállítás önálló részlege, akár az önálló kiállítások – a kül- és belkereskedelem, az állami vásárlások és megrendelések területén egyenlő mértékben és értékben fussanak a többiekkel. Nem elég lehetőséget biztosítani arra, hogy megmutassák magukat. Meg is kell élniök ezeknek a fiataloknak!

Röviden összefoglalva a dolgokat: a fiatalokkal való sok beszélgetés, a mögötte rejlő keserűség kényszerítő erővel mutatja meg, hogy itt nem egyes emberekről, nem egyesek keservéről van szó! Hiszen sokan megmondották, hogy meg tudnak élni, de lelkiismeretük tiltakozik a szabadság gúzsbakötése ellen. Ez tehát tény. A mai zsűrirendszert nem ismerjük el. Változtatni csak úgy lehet rajta, ha a fiatalok megmutathatják magukat, és ha szabad versenyben egyenlő mértékben futhatnak a hivatalosakkal, megrendelés és pénz dolgában.

Akiket a határozathozatal joga illet, azoknak a figyelmét felhívom arra, hogy itt nem negyven-ötven fiatalemberről van szó, hanem itt a magyar művészet és a magyar művelődés egészének elszegényedéséről vagy gazdagodásáról kell határozni. Ez a lényeg. A többi magától következik. (*Taps.*)

BOZSÓKY ANNA: Az iparművészet alapvető fogalmainak a tisztázásáról szeretnék beszélni. Ezek a fogalmak eddig semmitmondóan, sematikusan, zavarosan voltak megfogalmazva. Sem az iparművészetnek, sem a vele kapcsolatos fogalmaknak nincs meg az egyértelműségük, mert a hivatalos szervek és maguk az alkotó művészek között is véleménykülönbségek vannak.

Hogy ezeket a dolgokat eddig nem próbáltuk tisztázni, ez vezetett a hivatalos művészetpolitika részéről helytelen hivatalos intézkedésekre, a kritika hivatalos egyoldalúságára, mert csak egyes emberek hivatalos munkáit tartotta megfelelőnek. Ezzel elzárta a lehetőséget attól, hogy új kísérletek és eredmények születhessenek és az új közönséget is megteremthessék. Ezért nem virágozhatott minden virág.⁸

Vonatkozik ez különösen a fiatalokra, akik a főiskolát elhagyva, saját hangjukat keresik. Rátelepedett, ránehezedett az iparművészetre egyes emberek véleménye, és mivel ez a vélemény nem közös alkotó vitákban tisztázódott, majdnem mindig csak a személyes ízlésbe kapaszkodott.

⁸ „Hadd virágozzék minden évszak virága együtt, hadd versenyezzenek a gondolkodás különböző iskolái.” 1956 júniusában a Kínai Kommunista Párt által meghirdetett jelszó, amely a szabad véleménynyilvánítást kívánta serkenteni, miként utóbb nyilvánvalóvá vált: manipulatív célzattal. A korszak értelmisége nagy reményeket fűzött ehhez a politikai áramlathoz.

Ezeknek a hibáknak az elkövetése a Szövetséget⁹ és a volt vezetőséget is terheli. Az alapszabályokban lefektetett elveknek azért nem tudott megfelelni, mert soha nem tudott olyan fórummá válni, amely ezt a mai megbeszélést a Petőfi Körben még csak meg is közelíthette volna. Felépítéséből kifolyólag eleve ki volt zárva a szaktársadalom jelentős része és közöttük a fiatalok. Azok a fiatalok, akiknek semmi más megnyilatkozási lehetőségük, fórumuk és ezen kívül semmi-féle érdekvédelmi szervük nem volt. A felvett fiatalok döntő többsége csak tagjelölt, szavazati jog nélkül. Eluralkodott a Szövetségben a türelmetlenség, a hatalmaskodás a vezetőség részéről – és ez vezetett oda, hogy az elmúlt években klikkek virágoztak, és az adminisztratív intézkedések személytelensége a Szövetséget a vezetőség érdekvédelmi szervezetévé változtatta. Idevágó eset, amelyre most nyáron volt példa, hogy a nyárra tervezett hajóútról¹⁰ az ifjúság jelentős része lemaradt, mégpedig a lelketlen bürokrácia következtében. Mostohagyereknek érezzük magunkat, holott azt mondják, hogy mindig a fiatalokat támogatják.

Hallottuk, hogy a Szövetség vezetősége lemondott. Szeretném megtudni, hogy az Iparművészeti Szövetség vezetősége ugyancsak lemondott-e, és milyen okból?

A kérdések demokratikus elintézése végett szeretnék javaslatot tenni egy folyóiratra, amely a kérdéseket állandóan szem előtt tartja, és megszünteti az iparművészet szakkérdéseinek, valamint népszerűsítésének eddigi zsákutcáját. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: Felteszem a kérdést, hogy az Iparművészeti Szövetség vezetőségéből kíván-e valaki Bozsóky Anna kartársnő kérdésére válaszolni. A kérdés úgy szólt, hogy a Szövetségben lemondott-e az Iparművészeti Tagozat vezetősége.

SCHUBERT ERNŐ: A Képző- és Iparművészeti Szövetség vezetősége lemondott, új vezetőség alakult, de a szakosztályi vezetőségek nem mondtak le. (*Felkiáltások: Miért nem?!*) Nem tartották szükségesnek. (*Zaj. – Felkiáltások: És a közvélemény?!*) A közvélemény még nem nyilatkozott meg. A jövő héten lesz szakosztályi ülés, és azon esetleg megnyilatkozik. (*Felkiáltások: Meg! –*

⁹ A Magyar Képző- és Iparművész Szövetség 1949. szeptember 14-én alakult meg.

¹⁰ 1956 nyarán a szakmai szövetségek – az Írószövetségtől az Újságírószövetségen át a művészeti egyesületekig – lehetőséget kaptak arra, hogy korlátozott számú és alaposan megrostált értelmiségi érdeklődőket néhány napra Bécsbe utaztassanak, akik a Dunán horgonyzó magyar hajókon voltak elszállásolva.

További felkiáltások: Mikor volt utoljára ülés? Nem hívtak meg bennünket!) Nem hiszem, hogy nem történt meg.

SOMOGYI ÁRPÁD: Rudics József feltette a kérdést, hogy mikor volt utoljára szakosztályi ülés.

SCHUBERT ERNŐ: Július végén.

JURIS IBOLYA: Mint szakosztályi titkár szeretnék felszólalni. Aki szövetségi tag, az tudja az ügymenetet. Az iparművészeti szakosztály főleg nem a szakosztályi ülésre építi munkáját, hanem a szakcsoportokra. A szakcsoportok kéthetenként jönnek össze, és ha azok, akik szövetségi tagok, ezeken a szakcsoportüléseken nem jelennek meg, nyilván nem érdekli őket ez a munka. A legtöbb tag megjelenik, és a szakcsoporti élet nagyon szépen megy.

Szakosztályi ülést akkor hívunk össze, amikor a szakcsoportok részéről összegyűlnek a problémák és meg kell vitatni őket. *(Király József közbeszól: Két vagy három éve gyűlnek már a problémák!)* Igaz, de három év óta is voltak szakosztályi ülések. Nem egészen egy éve vagyok szakosztályi titkár, és az ezalatt összegyűlt problémákat megbeszéltük. A most felmerülteket a jövő pénteken szintén megbeszéljük. Természetesen az kell hozzá, hogy a tagság megjelenjék és a problémákat elmondja.

SOMOGYI ÁRPÁD: Szeretném megkérdezni, hogy mik azok a problémák, amelyeknek megvitatására jövő héten összejönnek. A közönséget talán érdekelni fogja.

JURIS IBOLYA: A júliusi szakosztályi ülésen nem tudtunk arról, hogy lesz a fiataloknak egy külön ilyen ankétja. Az a napirendi pont lett elfogadva, hogy a legközelebbi szakosztályi ülés a Képzőművészeti Alap, az Iparművészeti Lektorátus munkájával és a fiatalok problémájával fog foglalkozni. *(Somogyi Árpád: Elkéstek!)* Nem nagyon késtünk el. A szakcsoportok július óta beszélgettek és tárgyaltak erről a kérdésről, és ennek alapján pénteken fogjuk megtartani a szakosztályi ülést. *(Zaj.)*

TAMÁSI ZOLTÁN: A Szövetség grafikus szakosztályának titkára hasonló ügyek miatt lemondott. Pontosan ezek a problémák merültek fel! Látta azt a sötét dolgot, amely a háttérben van, és nagyon becsületesen lemondott.

RUDICS JÓZSEF: Az iparművészeknek tiltakozniuk kell az ellen, hogy a vezetőség egyszerűen megbeszélje, hogy ez és ez fog történni. *(Zaj.)*

SOMOGYI ÁRPÁD: A vitát lezárom. A következő hozzászóló: Bodri László.

BODRI LÁSZLÓ: Pár nappal ezelőtt véletlenül összetalálkoztam egy kollégával, és beszélgetés közben megemlítette, hogy hallott róla, hogy készül valami a fiatalok részéről. Megkérdezte, hogy szervezésében benne vagyok-e és egyáltalán tudok-e róla. Azt feleltem, hogy igen. Mire ő gúnyosan azt mondotta, hogy: „Mit akarsz te, amikor te császár vagy?!”

Többször hallottunk már olyan megjegyzéseket, hogy „az éhenkórászok és a tehetségtelenek lázadása” lesz szombaton.

Igaz, hogy az én két gyermekem nem éheznek, és a főiskola is jeles diplomával bocsátott neki az életnek. Nem is erről akarunk itt beszélni, hanem nekünk, fiataloknak a magyar iparművészet jövője van a szívünkön és azt szeretnénk tudni, hogy mi lesz ezzel a jövővel, biztosan akarunk látni, tudni akarjuk, mi az oka annak, és ki felelős azért, hogy a magyar iparművészet zsákutcába jutott.

Ezzel kapcsolatban a Szövetség és az Alap problémájához szeretnék hozzászólni a fiatal ötvösművészek és az Ötvösművészek Alkotó Közössége részéről, amelynek én is a tagja vagyok.

1951. január 7-én alakult meg az Ötvösművészek Alkotó Közössége. Még a Képző- és Iparművészeti Társulat ideje alatt szerveződött, ez a társulat azonban egyik napról a másikra eltűnt, és szerepét átvette az Alap alkotóközösségi osztálya, amely – úgy látszik – hivatását nem tudta betölteni, mert egyre több nehézség, korlátozás és probléma jött, és nem egyszer megnyilvánult az Alap és a Szövetség részéről az is, hogy az alkotóközösség egyenesen terhes a Szövetségnek és az Alapnak. Megnyilvánult ez nemcsak abban, hogy művészileg és anyagilag az alkotóközösségen kívüli művészeket részesítették előnyben, hanem abban is, hogy legértékesebb tagjainkat – hol sikerrel, hol sikertelenül – igyekeztek kivonni szervezetünkől, ellenséges és rosszindulatú propagandát fejtettek ki ellenünk, és sokáig gátolták a fiatalok bekapcsolását is.

Egyre jobban bebizonyosodott, hogy a Szövetség, amely elvi irányító szervként indult, egyre jobban érdekképviselővé vált. Egy kisebbség – mondhatni: klikkek – érdek-képviselői szervévé. Ugyanazok a személyek megszállva tartották a Szövetséget, az Alapot, a különböző munkaelosztó bizottságokat és – mondhatni – „a szocialista monopolisták” érdekszövetségévé lettek. (*Közbeszólás: Úgy van!*) A Képzőművészeti Alap Lektorátusa minden eszközt megragadott arra, hogy egymás privilégiumát megvédjék.

Nem akarok részletekbe bocsátkozni, elég sok példát lehetne mondani, majdnem reggelig lehetne sorolni, amelyeket mindenki tud, mert sokat beszélgettünk róluk. A zsúri könyörtelenül, lelketlenül meggátolta a fiatalok kezdeményezését, az egyéni hangot, és igyekezett rájuk kényszeríteni saját dekadens művészetszemléletét, amely teljes mértékben kiszolgálta a sztálini művészetpolitikát,

a személyi kultusz diadalra jutását. Felelős szerveink vajon adtak-e lehetőséget arra, hogy a fiatalok közül bárki is bebizonyíthassa tehetségét és rátermettségét? Kivéve azokat, akik közel álltak a húsosfazékhoz!

Nekem, aki csaknem minden kiállításon szerepeltem, ki kell térnem erre a problémára, mert láttam, hogy kik azok a fiatalok, akik mellőlem hiányoznak. Nekem nincs okom panaszra, de fel kell szólalnom az igazságtalanságok ellen. Követelnem kell, hogy a többi fiatal is nyerhessen teret.

Az alkotóközösség a kultúrforradalom megvívását tűzte ki céljául. Új, ízléses használati és dísz tárgyakat igyekezett nyújtani a dolgozó tömegeknek, és ahol a Lektorátus zsűrije nem tudta teljes mértékben megakadályozni, ott az álzsűri igyekezett keresztülhúzni a sorba való bejutást. Nem kis mértékben játszott ebben szerepet a közbekapcsolt lánckereskedelem, amelyet nem ártana felülvizsgálni.

Távol áll tőlem, hogy idősebb és patinás kollégákat lebecsüljek. Szeretnénk velük együtt dolgozni és még sokat tanulni tőlük, de szeretnénk, ha ők is megértenék a mi problémáinkat, hogy diadalra juttathassuk a magyar iparművészetet, velük együtt, közösen. (*Taps.*)

ERDŐS PÉTER: Kedves barátaim! Azon a jogon kértem szót és szólalok fel, hogy egyike vagyok azoknak, akiknek léte az önök számára nagyon fontos. Szeretem az iparművészetet, érdekel. Ha van pénzem, támogatom is a magam módján. Így tehát egy vagyok az önök közönségéből. Valamennyire ismerem az önök problémáit.

Ennek rövid története az, hogy néhány héttel ezelőtt hozzám fordult néhány fiatal iparművész. Meghívtak a Textilfestők Alkotó Közösségébe, ahol más iparművészeti ágak fiatal képviselői is összejöttek.

Mondhatom önöknek, hogy sok mindent próbáltam 1949 óta, de ha jól emlékszem, ilyen elkeseredett emberekkel nem találkoztam. Órákon keresztül mondták panaszukat. Rendelkezem bizonyos újságírói gyakorlattal, és így nem hiszek el első hallásra mindent, tudom, hogy a sértett ember eltúlozza panaszait. Mondhatom önöknek, hogy lelkiismeretem szerint minden lehető módon ellenőriztem ezeket a panaszokat, és végül arra a belátásra jutottam, hogy nemcsak nem túlozták el, hanem – úgy látszik – valamilyen szemérmesség folytán nem is tárták fel sérelmeiket teljes egészében. Felháborító és undorító viszonyok azok, amelyek a beszámoló és immár saját tapasztalatom szerint ezen a területen uralkodnak.

Nem szeretnék beszélni mindarról, amit hallottam és ellenőriztem, csak néhány dolgot szeretnék önöknek elmondani, olyasmit, amit érzésem szerint a szakmán belüliek talán nem mondanak el, vagy talán nem látnak, mert nem szűken az itt vitatott kérdések köréhez tartoznak.

Az egyik az a lelkiismereti probléma, amely engem mint tollforgató embert hallatlanul izgat, hogy Schubert elvtárs annak idején igazgatója volt a főiskolá-

nak, amikor önök tanultak, ma pedig – úgy tudom – a Szövetségben az önök elnöke. Persze, nemcsak róla van szó. Az a lelkiismereti probléma izgat engem, hogy ezek a bizonyára jóhiszemű művészemberek akarva-akaratlanul részévé váltak annak az éveken át, 1948–49-től 1953 júniusáig tartó hazudozásnak, amelyet perspektívaadásnak neveztek ebben az országban. (*Taps.*) A gyakorlatban ez azt jelentette – nemcsak önöknél, hanem az összes többi egyetemen is –, hogy „munkás-paraszt fiatalok, gyertek a főiskolára, javítsátok meg azt a statisztikai arányt, amelyet tőlünk megkövetelnek, és vár titeket a boldog jövő, várnak a soha nem látott lehetőségek” stb.

Miközben ez a perspektívaadás futott, vele párhuzamosan futott az a sztálini gazdaságpolitika is, amely az országot a gazdasági csőd szélére juttatta, és lehetetlenné tette, hogy önök megkapják azt, amit önöknek ígértek. (*Taps.*)

Szeretném önöket arra kérni, hogy egy pillanatig se higgyék, hogy ezt a főiskola igazgatója vagy vezetői találták ki, hogy tehát ők ezért elsődlegesen felelősek. A perspektívaadás, vagy hogy egyszerűen és magyarul nevezzem, a hazudozás legfelül kezdődött és ment végig egészen az Iparművészeti Főiskoláig. Izgat azonban engem az a lelkiismereti probléma, hogy azok az elvtársak, akik – feltételezem, mert nincs jogom az ellenkezőjét hinni – jóhiszeműen elkövették ezt az Iparművészeti Főiskolán, 1953 júniusa után miért nem jöttek rá arra, hogy „akaratlanul része lettem ennek az ifjúságunk és országunk jövője ellen elkövetett politikai bűnnek. Erről én annyiban tehetek, amennyiben hagytam magamat félrevezetni. De most jóvá kell tennem, amennyire lehet, tehát minden fiatal iparművésznek, aki a perspektíva kérdésében csalódott, mint a Szövetség elnöke és egyik vezető tagja, megadok minden lehető támogatást. Megadok minden támogatást elsősorban a tehetségeseknek, de még talán a kevésbé tehetségesek sorsának az irányításában is figyelembe veszem azt, hogy én csaltam őket a főiskolára (*Úgy van!*) és én ígérgettem nekik fűt-fát.”

Ebből a logikából az következik, hogy a becsület alfája az Iparművészeti Szövetség vezetőitől az lett volna, hogy 1953 júniusa után – hogy úgy mondjam – térdig lejárják a lábukat azért, hogy minden elképzelhető és alig elképzelhető módon támogassák azokat a fiatal iparművészeket, akiket akaratlanul, de mégis-csak ők csaptak be.

Ehelyett – meg kell mondanom, és szeretném, ha megcáfolnának – az a benyomásom, hogy az Iparművészeti Szövetség vezetősége ezeknek a fiataloknak csak annyi támogatást ad és adott esetenként, amennyi kellett ahhoz, hogy ne törjön ki a botrány. (*Felkiáltások: Annyit sem!*) Annyit igen, mert mostanáig mégsem tört ki a botrány. (*Felkiáltások: Mert nem lehetett!*) Anélkül, hogy bárkit rágalmaznék – mert ez nagyon távol áll szándékomtól –, meg kell mondanom, hogy közöttünk, újságírókörökben köztudottá vált, hogy az egész művészeti szövetségben áporodott a levegő, hogy ott a szocialista erkölcs minimumának

sem tesznek eleget, hogy ott az önkényeskedés, a személyi érdek orgiázik. (*Felkiáltások: Mégsem írtak róla!*) Rá fogok majd térni. Meg kell mondanom, hogy ez köztudottá vált. A *Szabad Népn*ek az a glosszája, amely már erre utalt¹¹, senkit sem lepett meg és senkit sem háborított fel, mert már előbb felháborodtunk azokon a dolgokon, amelyek ezzel kapcsolatban közszájon forognak. Valóban úgy néz ki a dolog, az emberek úgy látják, és beszélnek róla, hogy a művészeti szövetség, amelynek jelentősége persze felbecsülhetetlen, közkereseti társasággá vált. (*Taps.*) Kívülről nézve úgy látszik, hogy a művészeti életben is kifejlődtek a Kucserák.¹² (*Taps.*) Márpedig meg kell mondanom, hogy ha valahol, akkor a művészet területén a kucserai módszerek teljesen elviselhetetlenek. Más területen is.

Óvni szeretném önöket: nehogy azt higgyék, hogy ezek a körülmények a mi egész életünktől függetlenül jöttek létre. A sztálini bürokratikus centralizmus megnyilvánult a művészet terén, elválaszthatatlan tőle. És ha a művészet a sztálini bürokratikus centralizmust túlélte és túl fogja élni, az csak önökön múlik.

Itt van azután a sajtó szerepének kérdése ebben a dologban. Azt hiszem, hogy azok az iparművészek, akik bizalmukkal kitüntettek, nagyon haragszanak rám, mert nem jelent meg cikk erről a dologról. (*Felkiáltások: Ez az!*) A közbeszólásra válaszolva, meg kell önöknek mondanom, hogy nemcsak az iparművészet nem volt szabad, hanem a sajtó sem, és ez bizonyára nem hat önökre meglepetésként, a Petőfi Körben szó volt már róla.¹³ (*Taps.*) Én magam nem érzem felelősnek magamat érte, egyrészt azért, mert a sajtó területéről el voltam űzve meglehetősen drasztikus módszerekkel, másrészt pedig azért, mert amikor az egész élet sztálinista élet volt, ha ugyan egyáltalán lehet életnek nevezni, akkor fel sem tűnt az embernek, hogy közben a fiatal iparművészeket is elnyomják. Őszintén szólva, valóban fel sem tűnt. Hogy miért nem írtam ezekről a dolgokról ezekben a hetekben? Más komponensek is szerepet játszottak. A rádióban tegnap jött volna egy cikk erről az egész kérdésről, közbejött azonban egy nemzetközi politikai esemény. Ez valóban véletlen tényező. Egyébként pedig a *Magyar Nemzet*nél, amelynek írtam erről a kérdésről, azt hittem, hogy már két héttel ezelőtt megsza-

¹¹ S. Nagy Sándor: A magyar ötvösipar műhelyében. *Szabad Nép*, 1956. aug. 23.

¹² „A Kucserák”, másutt „a kucserai módszerek”, illetve „az a bizonyos Kucsera-kérdés”: célzás Háy Gyula „Miért nem szeretem?” (mármint Kucsera elvtársat) című cikkére (*Irodalmi Újság*, 1956. okt. 6.), melynek nyomán fogalommá vált a Kucsera név az alkalmatlan párt- és állami funkcionárius jellemzésére.

¹³ Célzás a Petőfi Kör 1956. június 27-én megrendezett sajtóvitájára. (*Partizántalálkozó – Sajtóvita. A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján. IV. Múzsák–1956-os Intézet, Bp. 1991.*)

badul sztalinista felelős szerkesztőjétől, ez azonban csak a jövő héten történik meg.¹⁴ (*Derültség és taps.*) Akkor a mi iparművészetünk is sokkal szabadabb lesz, például a *Magyar Nemzet*ben.

Elmentem a Csók Galéria-beli kiállításra. Nem is egyedül, hanem többedmagammal, barátaimmal, újságírókkal és nem újságírókkal, akikről tudom, hogy eléggé kifinomult ízlésük van. Az volt a benyomásunk, hogy nagyon sok szép dolog van ott, bár valamennyiünknek az volt az érzése, hogy minden darabot láttunk már valahol. (*Taps.*) Az a mérhetetlen egyhangúság, amelyről itt is beszélt valaki, igazolódott a mi nem szakszerű, de valamennyire talán kiművelt ízlésünkben is. Ugyanakkor a textilfestő munkaközösségben, amelyben egyébként sem rokonom, sem jó barátom nincsen, ahol név szerint senkit sem ismerek, megmutatták azokat a holmikát, azokat a műtárgyakat, amelyeket „kizsúriztek” erről a kiállításról. Nem mondom, hogy mind tetszett, de nagyon sok darab nagyon tetszett, mert láttam benne valami újat. Ez megnyugtató a tekintetben, hogy itt nem a tehetségtelenek lázadásáról volt szó! Megnyugtató a *Szabad Művészet*nek egy cikke¹⁵ is, amelyben nagyon elismerő sorokat olvastam olyan ötvösművészekről, akik szintén ott voltak a panaszkodók között. Itt tehát nem „a tehetségtelenek lázadásáról” van szó, hanem tehetséges fiataloknak az önkény és a személyi érdek elleni lázadásáról.

Befejezem felszólalásomat. Mint vendég, nem akarom idejüket túlzottan igénybe venni. Csak annyit: a helyzetet nagyon biztatónak látom. Az önök „lázadása” egybeesik egy új magyar közélet és közvélemény kialakulásával. (*Közbekiáltások: Úgy van!*) Egybeesik egy hallatlan erővel kibontakozó ifjúsági mozgalom kezdetével. Véleményem szerint ebből a szempontból teljesen mindegy – bár erkölcsileg nem mindegy –, hogy ezután az ankét után lemond-e az Iparművészeti Szövetség vezetősége. (*Taps.*) Ebből a szempontból szerintem mindegy, hogy önöket beengedik-e a Szövetségbe, és végeredményben megszűnik-e az a lehetetlen helyzet, hogy 250 fiatal iparművésznek nincs érdekképviselése, szövetsége, szakszervezete, érdekeit tehát az égvilágon semmiféle szervezet nem képviseli. Az önök érdekeit véleményem szerint képviseli már egy hatalmas kibontakozó mozgalom. Önök már nincsenek érdekképviselő nélkül. Ezt bizonyítja, hogy a Petőfi Kör megrendezte ezt a vitát, és véleményem szerint sokféle reformot el kell érni, elsősorban azt, hogy önálló kiállítást rendezhessenek a

¹⁴ Utalás Komor Imrére. Hogy a felszólaló honnan veszi Komor Imre leváltására vonatkozó értesüléseit, erre vonatkozóan nem rendelkezünk semmiféle dokumentummal. A sors iróniája, hogy „a jövő héten” a *Magyar Nemzet* szerkesztősége valóban megszabadult Komor Imrétől, aki a forradalom kitörése után Csehszlovákiába menekült.

¹⁵ Artner Tivadar: Az alkotóközösségekről és a művészeti erkölcsről. *Szabad Művészet*, 1955. május, 238–241. o.)

Petőfi Kör vagy a DISZ segítségével – és a kiállításra minket is meghívják. A „minket” alatt az új szocialista magyar sajtót, az új szocialista magyar közvéleményt, az új magyar ifjúsági mozgalomnak tíz- és százezres képviselőit értem, és akkor ez az áramlat önöket – ha valóban művészek, hiszen ebből indultunk ki – fel fogja kapni és magasra fogja lendíteni, a siker és a művészeti fejlődés szempontjából egyaránt. Nem arról van itt tehát szó, hogy ebben a vitában átverjék a konzervativizmus, a csökönység falát, és kiverekedjenek maguknak valamit, hanem arról, hogy azok, akik eddig gáncsolták önöket, képesek lesznek arra, hogy ezzel az áramlattal ne találják magukat szembe és ne igyák meg a levét. Nem adminisztratív értelemben, hanem az elszigetelődés, a morális megbélyegzettség értelmében. Azt hiszem, hogy ez itt a kérdés. Hogy ezzel a szóval éljek: nem önöket, fiatal iparművészeket kell itt „rehabilitálni”, hanem arról van szó, hogy ez az utolsó alkalom arra, hogy a Művészeti Szövetségen belül az Iparművészek Szövetsége valamilyen módon mégis megmentse becsületét, amely véleményem szerint e pillanatban nagyon csáléra áll. (*Taps.*)

ENGELSZ JÓZSEF: Kedves elvtársak! Az 1950/51-es tanévben vettem fel az Iparművészeti Főiskolára, hogy származásommal én is hozzájáruljak a sztálini káderpolitika fényes statisztikájához, amelynek betartását az akkori főigazgatóság elsőrendű feladatának tekintette.

Most, a hetedik év távlatából visszatekintve, bizonyos fokig a szerencsésebbek közé tartozom. Nem tudta kettétörni pályámat egyelőre ezeknek az automata művészeti politikusoknak a lelkiismeretlen számháborúja sem. Most azonban nem a főiskolán szerzett tapasztalataimról akarok beszélni, nem a hazudozásról és a nem létező perspektíváról, hanem azokról a „lehetőségekről”, amelyek a termelőterületen fogadtak engem és a hozzám hasonló fiatal iparművészeket.

Amíg mi a főiskolán jó és rossz tanárok, lelkiismeretes és lelkiismeretlen emberek, komoly művészi tudású mesterek vagy silány szemléletű egyének oktatására bízva a padokban ültünk, sajátosan alakult ki a gyakorlati élet. A művészek – sajnos, nem tudok konkrétumokat említeni, de gondolom, hogy 1945 előtt is létezett magyar iparművészet – sajnálatosan félre lettek állítva, mert nem tudták forradalmukat megvívni egyetlen éjszakán, mint ahogy az másokkal megtörtént, még hozzá olyan sikeres módon, hogy ma is képesek lennének rá, ha egyéni érdekeik úgy kívánnák. Ezek az emberek – azt hiszem, természetüknél fogva – átlátták, hogy melyek azok a funkciók, amelyek forradalmiaknak nem mondhatók ugyan, de nagykereskedői vágyaik céljából szükségszerűen bátyáit biztosítanak a főiskola által kitermelt és nem egészen félreállítható fiatal iparművészgárda ellen. (*Felkiáltások: Neveket!*) Engedjék meg, hogy ne csak az én véleményemre korlátozódva hivatkozni merjek évfolyamtársaimra, sok idős és fiatal iparművész véleményére. A Szövetség, a főiskola és a minisztérium képé-

ben jelentkeznek, és ha jól szétnézünk ezekben az intézményekben, megtaláljuk ezeket a nagykereskedőkbe oltott iparművészeket, kevés kivétellel – „kivétel” alatt főleg a főiskolát értem, ahol sok becsületes művész oktatja és tanítja a fiatal iparművész-nemzedéket. Nem szeretném, ha valaki is azok közül a művészek közül, akikre mi mindenkor felnéztünk, akiket a jövőben is példaképnek tekintünk, egy makulányit is magukra vállalnának – annak az elkeseredésnek a folytán, amely mondanivalóinkból kicsordulni látszik –, de minden olyan tanár vagy minisztériumi előadó, párttitkár vagy szövetségi funkcionárius, akit illet, lássa át és tudja meg, hogy a műveiket helyeslő frázisok, fenyvetések, a koncnak odavetett igazgatóhelyettesi vagy gazdasági vezetői funkciók nem leplezik el a magyar iparművészet csődbe jutását. (*Taps.*) Iparművészeti életünk „góliátjai” – mert joggal nevezhetem így őket – roppant körültekintéssel és szervezőerővel találják egymásra, s szinte homogén blokká formálódnak a sztálini művészetpolitika zavarosában. Az a tény, hogy sekélyes és unalmassá vált művészeti irányuk nem egyezik a többi iparművész véleményével, egyáltalán nem okozott nekik különösebb lelkiismeret-furdalást. A zsűrin keresztül megtalálták a módját annak, hogy azokat a jobbakat, akiknek száma sajnos kevés, mert a lehetőségek is nagyon kevés számban jelentkeznek az előbb említett okoknál fogva, elvágják, rossznak, gyengének, nem elfogadhatónak bélyegezzék. Nem véletlen, hogy Juris Ibolya művei mellett a fiatal Textilfestő Iparművészek Alkotó Közösségének 40 faliképe közül kizsúriztek 36-ot. Nem véletlen az, hogy olyan iparművészeti munkák, amelyekre a főiskolai bizottság jelest vagy jó diplomát adott, képtelenek voltak keresztüljutni a zsűrin.

Sajnos, sokáig lehetne itt e kis csoport első számú érdek-képviselői szervét, amelyet zsűrinek csúfolnak, ilyen példákön keresztül bemutatni. Tudott dolgok azonban ezek, amelyeket majdnem minden szabad pályán mozgó iparművész saját bőrén tapasztal. A zsűritagok nevetséges időtartam alatt bírálják el a tárgyakat. Saját tárgyaikat zsúrizik, aminek bizonyítéka, hogy a kirakatokban vagy a kiállítási helyiségekben ugyanazok a nevek szerepelnek. Mintha az elmúlt évek során nem hagyták volna el hallgatók a főiskolát, és mintha 1945 előtt egyáltalán nem lettek volna Magyarországon iparművészek! Az ilyen zsűri nem demokratikus, hanem antidemokratikus. Véleményem szerint magán viseli a szektáns¹⁶ rendszer minden bélyegét. Pusztán érdekképviselő ezeknek az embereknek a kezében, semmi más. Azok a munkák, amelyeket – gyalázatos kivitelben – a Pénzverde vagy az Óra-Ékszer Vállalat vagy kendőfestő nénikék forgalomba hoznak, egyáltalán nem kerülnek bírálat alá, mert giccses jellegüknél fogva

¹⁶ Szektáns, szektás (latin): szűkkeblű, elkülönülő, kirekesztő, ez idő tájt a dogmatikus, sztalinista szinonímája.

köreiket nem zavarják. Zsűrizik inkább azoknak a művészeknek munkáit, akik valamikor őket tanították, vagy akiket ők tanítottak, és az egyenlőtlen harc kesztyűjét meleg kézfogással vágthatják a fiatal művészek arcába, miután a jeles vagy a jó diplomát átnyújtották nekik. (*Nagy taps.*)

GERENDÁSI GYÖRGY: Hogy egy évek óta elhasznált, közkeletű kifejezéssel kezdjem, meg kell tisztulnia a Magyar Képzőművészeti- Iparművészeti Szövetségnek, ez nem vitás. Közben kérdéseket teszek fel arra vonatkozólag, hogy miért kell megtisztulnia a Magyar Képző- és Iparművészeti Szövetségnek és a hozzá tartozó fiókvállalatnak, amely irányítója volt egy olyan mamutfizetéssel rendelkező klikknek, amelyből a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége, a Magyar Népköztársaság Képzőművészeti Alapja és a Magyar Hirdető Vállalat táplálkozott. Azt hiszem, hogy kevesebben vagyunk ebben a teremben, mint ahány iparművészt és képzőművészt rehabilitálni kellene, vagy legalábbis komolyabb kenyérhez kellene juttatni és nem 800 forintos éjszakai munkákhoz. (*Taps.*)

Fel kell tennem a kérdést, ki felelős azért, hogy a magyar iparművészet ilyen zsákutcába jutott. Ki felelős azért, hogy a kirakatokban olyan iparművészeti munkákat helyeztek el, amelyek a magyar dolgozó közönség ízlését bizonyos népies jelleggel tökéletesen félrevezették? Ki felelős azért, hogy hét szűk esztendő múlt el 1945 óta, amikor is folyamatosan, személyi kultusszal és személyi terrorral terhelt szennyes áradat igyekezett elsodorni minden komoly törekvést iparművészeti és képzőművészeti vonalon is? Ki az, aki ezt irányította?

Mint ahogy Somogyi elvtárs mondta, természetesen nem boszorkánypereket akarunk, de hogy tisztításra és friss levegőre van szükség, azt mindenki vallja, mindenki kívánja. (*Taps.*) Nem akarok nevekkkel dobálódzni, de amit itt hét esztendő óta csináltak, az egyenesen történelemhamisítás volt, epigonizmus, fotónagyítás. (*Derültség.*) Ez volt általában mindaz, amit a magyar irodalomban és történelemtudományban is igyekeztek elkövetni.

Igen sokan vannak közöttünk, akik e tapasztalatok leszűrése után várakozó álláspontra helyezkednek, hogy most mi lesz. Ez az a bizonyos Kucsera-kérdés. Nem tudom elhinni, hogy a Magyar Iparművészek és Képzőművészek Szövetségéhez vagy a Népköztársaság Képzőművészeti Alapjához tartozó bármely iparművész tehetségtelebbe volna, mint például a Gábor elvtárs¹⁷ által – az Állami Hirdető Vállalat zsűrijének az igazgatója – finanszírozott tehetségtelebnek, ami annyit jelent, hogyha egy fiatal, tehetséges művész benyújt egy munkát, általában

¹⁷ Gábor Pál grafikus, az Állami Hirdető Vállalat zsűrielnöke, 1956 óta Párizsban él, reklámgrafikával, főleg áruvédjegyek tervezésével foglalkozik.

feleannyit kap, mint egy nagyon csapnivaló rossz munkáért az e baráti klikkhez tartozó bármelyik kortárs. (*Taps.*)

Ezek persze csak apró kis epizódok, de ezeknek a kis epizódoknak minden részlete kiterjed a kiadó felé, az Alap felé. Óriási nagy polip ez! Ennek a polipnak a karjait le kellene nyesegetni, ha mással nem, körömvágó ollóval, hogy egy kicsit csorogjon is. (*Felkiáltások: A fejét!*) Ez lenne a legjobb. Globálisan kell rendet csinálni. (*Taps.*)

Amikor kiállítások alkalmával dolgozókkal, munkásokkal találkozik az ember, amikor megnézik a kiállított alkotásokat, a hét szűk esztendő hagyományát, akkor nagyon sokszor felvetik, hogy ami itt van, arra tulajdonképpen nem vagyunk kíváncsiak, mert azt látjuk bennük, amit otthon. Nem tudom tehát, hogy egy kívülről álló esetében kinek a gyönyörködtetését szolgálja, ha olyasmivel találkozik, ami nem egészen azonos pályájával vagy hivatásával.

Nagyon szeretném tudni, hogy a magyar iparművészek és képzőművészek életében miért vetődött fel a hirtelen forradalmi megmozdulás kérdése. Itt a szakosztályvezető kartárs referátuma: évek óta nem volt vezetőségi ülés, de majd lesz. Hát akkor miért ez a hirtelen változás?! (*Úgy van! – Taps.*) Milyen hatásra történik ez?! Mi befolyásolja azt, hogy mindeddig nem nyilatkoztak és most egyszerre! Felvetődik persze az a kérdés, hogy nem ugyanazok az emberek veszik-e kezükbe a vezetést egy kis köpönyegforgatással, akik eddig is a kezükben tartották?! (*Zaj.*) Azt hiszem, hogy mindnyájunk nevében beszélek. Ismételtten hangsúlyozom, hogy a Magyar Iparművészek és Képzőművészek Szövetségének meg kell tisztulnia. (*Taps.*) Friss levegőt kell beengedni a szobákba, ki kell nyitni az ablakokat és azt a bizonyos bűdöset ki kell rázni.

SOMOGYI ÁRPÁD: Horváth Magda elvtársnő következik.

HORVÁTH MAGDA: Nem anyagi és nem egyéni érdek késztet arra, hogy felszólaljak. Inkább az, hogy a kerámia területén meglévő visszasságokból én is megemlítsek egyet.

Azzal kezdeném talán, hogy mivel is foglalkoznak ma a keramikusok. Ha a zsűri elfogadja munkájukat, akkor ezek a tárgyak megjelenhetnek előkelő helyen az iparművészek boltjaiban. Ha nem ez történik, akkor sokkal többet kell dolgozniok azért, hogy ugyanazt a nettó bevételt megkaphassák.

Pillanatnyilag megindult az export, és igen sok keramikus él belőle. Hogy ezen a területen ilyen csend van, az véleményem szerint annak tulajdonítható, hogy általában mindenki dolgozik.

Van azonban a kerámiának egy másik ága, az építészeti kerámia, és ilyen munkát a keramikus keveset kaphat. A legtöbbször úgy kaphatja meg, ha megosztja egy szobrásszal. A megokolás ebben az esetben az, hogy a keramikusok

nem képesek megoldani a feladatot, ezért kell egy szobrással karöltve megoldani. Persze, nem egészen így van. Azt kellene megvizsgálni, hogyan megy a munkamegosztás. És, mint az iparművészet többi ágában, itt is ennél a kérdésnél találjuk a hiba forrását. Ugyanazok az emberek találhatók meg a munkaelosztásnál, a zsűriben, a lektorátusnál, az Iparművészeti Tanácsnál, mindenütt. Ezeket a visszasságokat nem is tudjuk megszüntetni addig, amíg ugyanazok lesznek ezeken a helyeken. A másik ok pedig az, hogy az iparművészek és képzőművészek szövetsége együtt van. Feltétlenül szükséges tehát, hogy az iparművészek kiváljanak belőle. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: A következő hozzászóló Demecs Katalin elvtársnő.

DEMECS KATALIN: A saját életemből egy kis példával szeretnék rávilágítani arra, hogy milyen helyzetbe kerültünk a főiskola elvégzése után. Én nyomottanyag-tervező voltam és textilgyárba kerültem, ahol két évig dolgoztam. A két év eltelte után jött egy rendelet, hogy létszámcsökkentést¹⁸ kell végrehajtani. A létszámcsökkentést a rajzterem vezetői úgy oldották meg, hogy a főiskolát két éve elvégzett embert tettek ki, aki én voltam. Van a minisztériumnak olyan rendelete, hogy két év kötelező szakmai gyakorlat van, amely idő alatt nem tehetik ki a főiskolát végzett embereket. A két év eltelte után teljesen az egyéni szimpátiára van bízva, hogy valaki megmarad-e, vagy sem.

Ugyanebben a gyárban történt meg a következő évben, hogy a létszámcsökkentést úgy oldották meg, hogy egy végzett főiskolást bocsátottak el. Persze, a gyárvezetőség álláspontja is az, hogy ha létszámcsökkentés van, akkor az új emberek közül kell valakit elbocsátani. Jön egy főiskolás a diplomamunka után, és ugyanabban az évben megy az, aki az előző évben végzett. A műteremvezetők rendszerint szövetségi tagok, és a helyettesük is az. Az az érdekes, hogy a szövetség ezeken keresztül nem tudja a fiatalok érdekeit támogatni, és nem tud állást foglalni az érdekükben. Ha már ilyen dolgokban sem tud kiállni a szövetség amellett, hogy új emberek kerüljenek ki egy-egy munkaterületre, és nyugodtan tudjanak dolgozni, akkor hogyan tudja megvalósítani az eredeti célkitűzéseit? Rettenetes izgalom van a diploma után egy-egy üzemben, hogy vajon kerül-e hozzájuk főiskolás.

A főiskola diplomát ad, de ha a két év elteltével az illetőt elbocsátják, a felelősséget nem vállalja senki. Vannak olyan tanár elvtársak, akik azt mondják,

¹⁸ „Létszámcsökkentés”, másutt „racionalizálás”. Állítólagos ésszerűsítő átszervezések keretében többnyire politikai okokból bocsátották el a nem egészen megbízhatónak minősített embereket – minden szakmában.

hogy nem vállalhatják a felelősséget azért az emberért, akinek diplomát adnak. Kérdezem, vajon a főiskola önmagáért való-e? A szövetség pedig, az úgynevezett elvi irányító – és ez nagyon érdekes – kínosan ügyel arra, hogy a szövetségi tagok körébe minél kevesebb diplomázott ember kerüljön be, és ha bekerül, akkor is csak tagjelölt lehet. Olyan is előfordul, hogy valamelyik rajzterem keretén belül valamilyen szövetségi tagot még be kell vonni, és akkor azt választja be a szövetség elnöke, akinek a férje olyan pozícióban van, hogy kívánatos dolog az illetőnek a beválasztása.

Kérdezem, hogy miért van az, hogy a főiskola diplomát ad, és azután nem vállalja a felelősséget az emberekért? Miért van az, hogy az egyik oldalon ilyen nagy szigorúság, rettenetesen kínos szigorúság van, a másik oldalon pedig, a területi emberek részéről, ez a nagy engedékenység? Ezt akartam megkérdezni. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: A következő felszólaló Gábor Irén elvtársnő.

GÁBOR IRÉN: Demecs Katalin elmondott dolgaihoz szeretnék kapcsolódni, mert én is a saját bőrömön tapasztaltam, hogy a főiskolai évek alatt ígért paradicsom vagy az a bizonyos perspektíva, amire készültünk, hogyan fest a valóságban. Az a cél lebegett a szemünk előtt, hogy igazán művészt és színvonalasat teremtsünk azon a területen, ahova bennünket állítanak. Persze, a lelkesedésünket akkor még fokozta az, hogy Schubert főigazgató lelkes szavakkal ígérte, hogy vár bennünket a termelőterület, és hogy a főiskola nem tud annyi művészt kiképezni, mint amennyire szükség lenne. Ez a lelkesítő agitáció minden évben elhangzott, amíg az első végzett évfolyam nem került ki az üzemekbe.

Mi történt azután? Az üzemekben estünk igazán legtávolabb ettől a bizonyos perspektívától. Azóta valamennyien tudjuk, hogy másképpen fest ez a valóságban. Attól eltekintve, hogy az új kollégák nem szívesen fogadtak bennünket, mert konkurenst láttak bennünk, súlyos elhelyezési problémát okozott ez az üzemeknek is. Igaz, hogy minisztertanácsi rendelet biztosította, hogy a főiskolát végzettek két évig megfelelő szakmai beosztást kapjanak, de hogy azután mi történik, azzal senki sem törődik.

1953-ban én is így kerültem Demecs Katalin után a gyárba, és a következő évben szintén várható volt egy újabb főiskolás érkezése.

Ehhez járult még a racionalizálás problémája is. Egészen természetesnek látszott az üzem részéről, hogy az a diplomás, akinek letelt a szakmai két éve, kikerül a gyárból. Ebben az évben szintén ez az eset ismétlődött meg velem, nem sokkal az új diplomás megérkezése után. Az üzem nem bocsát el bennünket – a szó szoros értelmében –, hanem áthelyez olyan munkakörbe, ahol teljesen lehetlenné válik hivatásunk gyakorlása és a továbbfejlődés reménye.

hogy nem vállalhatják a felelősséget azért az emberért, akinek diplomát adnak. Kérdezem, vajon a főiskola önmagáért való-e? A szövetség pedig, az úgynevezett elvi irányító – és ez nagyon érdekes – kínosan ügyel arra, hogy a szövetségi tagok körébe minél kevesebb diplomázott ember kerüljön be, és ha bekerül, akkor is csak tagjelölt lehet. Olyan is előfordul, hogy valamelyik rajzterem keretén belül valamilyen szövetségi tagot még be kell vonni, és akkor azt választja be a szövetség elnöke, akinek a férje olyan pozícióban van, hogy kívánatos dolog az illetőnek a bevéltása.

Kérdezem, hogy miért van az, hogy a főiskola diplomát ad, és azután nem vállalja a felelősséget az emberekért? Miért van az, hogy az egyik oldalon ilyen nagy szigorúság, rettenetesen kínos szigorúság van, a másik oldalon pedig, a területi emberek részéről, ez a nagy engedékenység? Ezt akartam megkérdezni. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: A következő felszólaló Gábor Irén elvtársnő.

GÁBOR IRÉN: Demecs Katalin elmondott dolgaihoz szeretnék kapcsolódni, mert én is a saját bőrömön tapasztaltam, hogy a főiskolai évek alatt ígért paradicsom vagy az a bizonyos perspektíva, amire készültünk, hogyan fest a valóságban. Az a cél lebegett a szemünk előtt, hogy igazán művészt és színvonalasat teremtsünk azon a területen, ahova bennünket állítanak. Persze, a lelkesedésünket akkor még fokozta az, hogy Schubert főigazgató lelkes szavakkal ígérte, hogy vár bennünket a termelőterület, és hogy a főiskola nem tud annyi művészt kiképezni, mint amennyire szükség lenne. Ez a lelkesítő agitáció minden évben elhangzott, amíg az első végzett évfolyam nem került ki az üzemekbe.

Mi történt azután? Az üzemekben estünk igazán legtávolabb ettől a bizonyos perspektívától. Azóta valamennyien tudjuk, hogy másképpen fest ez a valóságban. Attól eltekintve, hogy az új kollégák nem szívesen fogadtak bennünket, mert konkurenst láttak bennünk, súlyos elhelyezési problémát okozott ez az üzemeknek is. Igaz, hogy minisztertanácsi rendelet biztosította, hogy a főiskolát végzetek két évig megfelelő szakmai beosztást kapjanak, de hogy azután mi történik, azzal senki sem törődik.

1953-ban én is így kerültem Demecs Katalin után a gyárba, és a következő évben szintén várható volt egy újabb főiskolás érkezése.

Ehhez járult még a racionalizálás problémája is. Egészen természetesnek látszott az üzem részéről, hogy az a diplomás, akinek letelt a szakmai két éve, kikerül a gyárból. Ebben az évben szintén ez az eset ismétlődött meg velem, nem sokkal az új diplomás megérkezése után. Az üzem nem bocsát el bennünket – a szó szoros értelmében –, hanem áthelyez olyan munkakörbe, ahol teljesen lehetlenné válik hivatásunk gyakorlása és a továbbfejlődés reménye.

Azt is tudjuk, hogy a továbbfejlődés reménye normális viszonyok között igen csekély az üzemben belül. Azok a súlyos gazdasági nehézségek, a technikai kötöttségek és a – sajnos – mindenhol elburjánzott klikkrendszer lehetetlenné teszik az üzemi tervezők számára bármiféle nívó elérését is. Az alkotás, amelynek keretében művészi szemléletünket továbbfejleszthettük volna, teljesen elbürokratizálódott: alá van vetve a termelési szempontoknak. Az üzem szempontjából még az is fontos, hogy ellenőrizhetők-e és a ledolgozott munkaidőben kimutathatók-e ezek az alkotó napok. Természetesen a művészi nívóval senki sem törődik. Az üzemeknek a konstrukciója főleg mennyiségi termelésre van beállítva, és így nem elsőrangú feladata az, hogy a mi művészeti problémáinkkal foglalkozzék.

De hol van az a szervezet, ahol orvoslást találunk bajainkra? Talán a Szövetség mint elvi irányító? Nagyon tévedünk. Az üzemben velem történt sérelmet – ami nem egyedülálló jelenség volt – a Szövetség szakosztályi ülésén szerettem volna előadni, de sajnos, a Szövetség egyik oszlopos tagja le akarta szavaztatni azzal, hogy ez nem szakosztályi kérdés. Végül mégis kifejtettem, – de nem tettem semmit.

Gondoltam, hogy talán az Iparművészeti Tanács az a szerv, ahol orvoslást lehet találni bajaimra. Beadványomban rámutattam ennek a dolognak a veszélyességére, és felhívtam erre a Tanács figyelmét. A Tanács annyit tett, hogy meghallgatott, tanácsot adott, megbírált, de érdemileg semmit el nem intézett. Lehetne ezt talán egyéni sérelemnek venni – ha csakugyan elszigetelt jelenség volna –, de nem az első eset. Schubert elvtársnak is tettem róla említést, – ő akkor csak annyit felelt, hogy majd csak lesz valami.

SOMOGYI ÁRPÁD: Rozs Endre szeretne hozzászólni Demecs Katalin és Gábor Irén elhangzott felszólalásához. (*Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!*)

ROZS ENDRE: Mint tanáruk, szeretném részben megerősíteni mind Demecs Katalinnak, mind Gábor Irénnek imént elmondott szavait. Miután a DISZ Petőfi Körének ügyrendje azt a helyes gyakorlatot alkalmazza és alakította ki, hogy a felszólalás elsősorban kérdés formájában történhet, először egy kérdést szeretnék mindkettőjük felszólalásához fűzni: vajon tudnak-e arról, hogy mindkettőjük ügyében – mint tanáruk – eljártam...?

GÁBOR IRÉN: Tudunk róla!

ROZS ENDRE: A másik információt olyan vonatkozásban szeretném megadni, hogy annak idején, amikor az első évfolyam után évente 3-4-5 hallgató hagyta el a tanszakot, a későbbi évfolyamok hallgatóival közölte az a

helyzet, amely őket a műteremben várja. Tudniillik Demecs Katalin felszólalásából olyan hang érződött ki, hogy mint tanáruk, nem készítettem fel őket eléggé az elég kínos és a művészi képesség kifejtésére nem alkalmas helyzetre, amely a múlt években és sok esetben még ma is jellemzi a műtermek művészi munkáját.

Tehát: tudtak-e a fiatal művészek arról, hogy a műtermekben milyen helyzet vár rájuk?

GÁBOR IRÉN: 1951 után!

ROZS ENDRE: Még egy dolgot szeretnék megemlíteni. A Petőfi Kör valamennyi ankétján egy olyan megtisztuló politikai légkör jön és jöhetett létre, amely remélhetőleg magával hozza az egészségesebb politikai légkör kialakulását. A két elvtársnő felszólalásával kapcsolatban azt közlöm, hogy a múlt év őszén a könnyűipari miniszter jelenlétében egy kollégiumi ülés zajlott le, ahol ez év szeptember elsejei határidővel az itt felmerült problémák megoldására kollégiumi határozat született. Ezt a bejelentést azért kívánom megtenni, mert Gábor Irén esete ez után a kollégiumi határozat után történt, és az ezt követő iparigazgatósági ülés, amelyet mint tanáruk indítványoztam – határozatot hozott Gábor Irén visszavételére. A határozat végrehajtása még ma is lehetetlen. Ezeket kívántam hozzáfűzni a dologhoz... (*Közbekiáltások: Mint exponált ember, miért nem tett ellene?*) Annyit tettem ellene, hogy mind a miniszterhez, mind az iparigazgatósághoz elmentem, és összehívtam egy értekezletet. Az értekezlet megállapította, hogy az ipar és a nemzetgazdaság érdeke nem ad rá lehetőséget. Egyébként több műteremfőnök jelen van, és ők igazolhatják állításaimat.

DEMECS KATALIN: Ez mind igaz. Én csak abból a szempontból támadtam a szövetségi tagokat, hogy vannak elvtársak a területen, akik szövetségi tagok, és akiknek a véleménye más délelőtt és más délután, aszerint, hogy az üzem áll-e mögöttük vagy szövetségi ülésre mennek-e. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: Szólásra következik Rudics József grafikus.

RUDICS JÓZSEF: Nem szakterületi problémát akarok szóvá tenni, de tegnapelőtt óta nagyon előtérbe került a fiatal művészeknek egy nagyon sérelmes ügye, amelynek kapcsán a tervezett harmadik bécsi utat leállították, amelybe kizárólag fiatal művészek voltak beosztva. A helyzet ugyanis az volt, hogy az előző két út meleg időre esett, és a fiatal művészek útját későbbi időpontra tűzték ki, mert ők állítólag jobban bírják a hideget. (*Derültség.*)

Sajnálatos véletlen folytán azonban úgy esett, hogy a harmadik utat az IBUSZ – Bebrits miniszter elvtársra¹⁹ hivatkozva – leállította, Bebrits miniszter elvtárs pedig az IBUSZ-ra hivatkozott. Ennek kapcsán tegnap elmentünk Bebrits miniszter elvtárshoz.

A mai nap folyamán írtam egy levelet a *Magyar Nemzet* címére, és kértem, hogy a lap hasábjain tudassák ezt a közönséggel. Szeretném ezt a levelet felolvasni, ezt megelőzően azonban hozzáfűzöm, hogy a Szövetség vezetősége tegnap reggel, amikor összeültünk, sehol sem volt, hogy segítse a fiatalokat. A fiatalok segítése nem abban nyilvánul meg, hogy egy-egy fiatal beveszünk a zsúri munkájába, és akkor arra hivatkozunk, hogy íme, van itt fiatal is, hanem a fiataloknak tanulniuk kell. És ez nemcsak annyiból áll, hogy a fiataloknak tanácsot adjanak az idősebbek. Mert az rendszerint úgy van, hogy ha találkozik egy idősebb és egy fiatal, akkor az idősebb azt mondja: „Tudod, majd mi segítünk rajtatok.” Ez a gyakorlat (nem több), és ezt a saját bőrömön is éreztem. Ezért saját magunk próbáltunk eljárni ebben az ügyben.

A levél így szól (*olvassa*): „A sokat hallott bécsi kirándulásra készültünk, és vártuk elindulásunkat közel három hónapja, amikor ma arról értesültünk, hogy Bebrits közlekedési miniszter elvtárs leállította. Érthető izgalommal gyűltünk össze, hogy segítsünk magunkon, ha már nem használt Ferenczy Béni szobrászművész²⁰ levele (amelyre Bebrits nem válaszolt), Pátzay Pál szobrászművész²¹ személyes fellépése (Bebrits nem fogadta), Mihályfi²² és Kállai miniszterhelyettesek²³ segítsége. Telefonkérdésünkre Földvári miniszterhelyettes²⁴ indoklás nélkül „nem lehet”-tel válaszolt. Mint utóbb kiderült, az IBUSZ téves információja alapján, melyben az állt, hogy későn jelentkeztünk az utazásra. Felmentünk tehát vagy huszonötven a közlekedési minisztériumba, ahol bebocsátást nyerve elmondtuk, hogy a legelső helyen jelentkezett csoport vagyunk mi, képzőművészek, és igen sokan olyan fiatal képzőművészek, akik eddig még nem jártak külföldön. A csoport kétharmad része már megjárta Bécset, és már csak a legutolsó csoport, teljes számban fiatal művészek, akik vállaltuk a későbbi

¹⁹ Bebrits Lajos (1891–1963), közlekedésügyi miniszter 1949-től 1956. október 29-ig.

²⁰ Ferenczy Béni szobrászművész (1890–1967).

²¹ Pátzay Pál szobrászművész (1896–1979).

²² Mihályfi Ernő (1898–1972), újságíró, népművelési (művelődésügyi) miniszterhelyettes 1951–1958 között.

²³ Kállai Gyula (1910–) újságíró, 1955–1956 között népművelési miniszterhelyettes, 1956 után miniszter, majd miniszterelnök.

²⁴ Földvári László közlekedésügyi miniszterhelyettes.

hidegebb időt, vártuk elutazásunkat. És most minden indoklás nélkül, illetve elferdítve az igazságot, lemaradunk – szemben olyan csoportokkal, amelyek később jelentkeztek, – mint a Kotró Vállalat, a kereskedelmi dolgozók és az IBUSZ alkalmazottainak csoportja, stb. Igazságtalannak tartjuk ezt az eljárást, hogy éppen mi, fiatal festők, szobrászok, építészek, grafikusok és iparművészek, akiknek elsőrendű szüksége lenne végre külföldi gyűjteményeket megismerni, lemaradunk egy már teljesen megszervezett és három hónappal ezelőtt befizetett utazásról.

Nem tudom, hogy a *Magyar Nemzet* leközli-e ezt a levelet,²⁵ de akár leközli, akár nem, és attól függetlenül, hogy eredménnyel jár-e vagy sem, arra kérem a DISZ vezetőségét, valamint a *Szabad Ifjúság* szerkesztőségét, hogy legyen segítségünkre. Egyben megkérem azokat a szövetségi vezetőket, akik eddig elzárkóztak a segítség elől, próbálják ezt az igazságtalanságot helyrehozni és segítsenek abban, hogy mi is elmehessünk.

SOMOGYI ÁRPÁD: A következő felszólaló Tóth Erna elvtársnő.

TÓTH ERNA: Először is meg kell mondanom: rendkívül örülök annak, hogy – bár nem vagyok fiatal – részt vehetek ezen az ankéton és meghallgathatom azokat a problémákat, amelyek itt szerepelnek. De egy fájdalom van: nagyon sajnálom, hogy velem együtt nem lehetnek itt a többi területen dolgozó iparművészek, akik nagyon szerettek volna ezen az ankéton részt venni, de nem kaptak meghívót.

Megmondom, hogy miért találom ezt nagyon helytelennek. Évek óta érezzük azokat a hibákat, amelyek ma itt napvilágra kerültek, és ha nem is mondtuk el ilyen formában, ahogyan ma felvetődtek, de egymás között néhányan rendszeresen beszéltünk róluk. Sajnos, mi nem sokat tettünk, és nem is tudtunk tenni ellene, főleg azért nem, mert nem ismertük fel, hogy mi okozza ezeket a hibákat... (*Zaj. – Gúnyos derűtség. – Köhögés.*) Megvárom, amíg az elvtársak kiköhögik magukat. (*Felkiáltások: Vegyen szemüveget!*) Mi, akik a területen²⁶ dolgozunk, azt hittük, hogy a hibák forrása ott van, hogy szembeállították egymással a főiskoláról kikerülő fiatal művészeket és a területen dolgozókat. (*Zajos felkiáltások: Kik állították szembe?*) Azok, akik kikerültek az üzemekbe, érezhették, hogy bizonyosfajta ellenséges hangulat fogadja őket – amit időközben kisebb vagy nagyobb részben sikerült leküzdeni.

²⁵ A levél nem jelent meg.

²⁶ „A területen” (pártzsargon): az üzemekben, a földeken, a hivatalokban, azaz mindenütt, ami kívül esik a pártirodán; ez esetben az üzemi tervezői műtermekről, műhelyekről van szó.

Mi volt az oka ennek az ellenséges hangulatnak? Ennek kétirányú oka volt. Az egyik az volt – mint ahogyan itt néhány esetet hallottunk, de nem ennyi, hanem sokkal több eset volt –, hogy minden, a területen dolgozó iparművész felett ott lebegett az a veszély, hogy ha a fiatalok kikerülnek a főiskoláról, akkor közülük egyet elbocsátanak az állásából. Ilyen eset az elmúlt évben nem egy, hanem sok előfordult.

Három évvel ezelőtt azt hittük, hogy ezt a folyamatot sikerül megállítani, és sikerül a fiatal művészek számára létszámot kapni,²⁷ nemcsak azt biztosítani, hogy bekerülnek az üzembe. Ez mind a mai napig nem sikerült. Ez volt az egyik oka annak, ami miatt a területen élők állandó félelemben éltek.

A másik ok az volt, hogy hosszú éveken keresztül az a híresztelés járta, hogy akik a területen dolgoznak, mind hasznavehetetlen emberek. Félig vagy egészen kimondva az volt a helyzet, hogy az éveik vagy napjaik meg vannak számlálva, – csak addig van rájuk szükség, amíg megfelelő számú iparművész kikerül a főiskoláról. (*Zajos felkiáltások: Ki mondta ezt?*) Név szerint nem tudnám megmondani, de a főiskoláról és a Szövetségből is elterjedtek ezek a hírek. (*Zajos felkiáltások: Ki terjesztette ezeket? – Ne keverjük a dolgokat!*) Nem tudok ebben a pillanatban nevet mondani. Érthető, hogy ez a hangulat nem kedvezett annak, hogy szívesen fogadják a fiatal iparművészeket.

Ugyanakkor a fiatal iparművészek is – főleg az első éveken – olyan hangulattal jöttek a főiskoláról (mert nemcsak felénk mutatták azt, hogy velünk már nem kell és nem érdemes foglalkozni, hiszen úgymint jönnek a fiatalok, és azok leváltanak bennünket, hanem ugyanezt belenevelték a fiatalokba is), és ők is olyan – ma már azt mondhatom, hogy – jogos öntudattal jöttek, akkor úgy láttam, hogy helytelenül... (*Gúnyos derűtség.*) ... Elvtársak, lehet, hogy hibáztunk, magam is levonom ebből a következtetéseket – de ugyanakkor nem hiszem, hogy akik itt jelen vannak, teljesen hibátlanok abban, ami történt. (*Felkiáltások: Hogyan fogja levonni a következtetéseket?*)

Egyszóval: hosszú éveken keresztül azt hittük, hogy ez a szembeállítás az oka a hibáknak. Ma már tudom, hogy ez is egyik következménye volt a hibáknak, és nem az oka, azért szerettem volna, ha a többi kollégák is itt lettek volna, és hallgatták volna azokat a problémákat, amelyek itt felmerültek, mert csodálatos véletlen folytán nekünk is ugyanazok a problémáink voltak, de nem voltunk olyan bátrak és forradalmiak, hogy ide hozzuk ezeket a problémákat. (*Zajos felkiáltások: Miért nem mondták el a szövetségben?*) Azt hittük, hogy a területen dolgozó iparművészek azért vannak lebecsülve, és azért nem kapnak kellő megbízást, és

²⁷ Létszámot kapni (bürokratikus): a központilag előírt és jóváhagyott alkalmazotti létszámkeret növelése.

azért dobják vissza a zsűriből a munkájukat, mert nem akarják foglalkoztatni őket, hanem csak a fiatalokat. (*Felkiáltások: Miért engedték lebecsülni, ha volt művészi értékük?*) Sajnos, ez nem olyan könnyű kérdés...

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Elvtársak! A Petőfi Kör jó hagyományait többször idézték ma itt. A jó hagyományok követéséhez hozzátartozik, hogy mindenkit meghallgassunk. Nem akarom azt a kifejezést használni, hogy a két felet, mert itt nincsenek felek – hiszen azért jöttünk össze, hogy az iparművészek problémáit megoldjuk. Arra kérek mindenkit, hogy a felszólalókat – akár egyetértünk felszólalásukkal, akár nem – nyugodtan hallgassuk végig, és amennyiben felszólalásuk nem váltaná ki a többség egyetértését, utána mindenkinek megvan a lehetősége arra, hogy kifejtse a maga álláspontját. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy egy-egy közbeszólás nem engedhető meg, de hogy egy felszólalónak minden mondatára hárman-négyen közbeszóljanak, véleményem szerint ez nem segíti elő vitánk demokratizmusát. (*Élénk taps.*)

TÓTH ERNA: Nagyon rövid leszek, csupán a Szövetségről szeretnék még egy-két szót mondani. Az a véleményem, hogy a Szövetség mai szervezeti formájában alkalmatlan arra, hogy a művészeti élet irányítója legyen. Alkalmatlan azért, mert olyan hierarchikus szervezeti felépítése van, aminek következtében a felső vezetés – az elnökség és a felső vezetőség – valahol az istenek trónusán ül és nem ismeri a terület problémáit, nem is nagyon érdekelheti őket a terület problémája. Olyan sok fórumon megy keresztül, amíg egy szakcsoport-értekezletről vagy egy szakosztályi értekezletről eljutnak a problémák az elnökségig (ahol végső fokon határoznak a problémákról), hogy addig a problémák teljesen elévülnek és érdektelenné válnak. Ezt már jó néhányan látjuk a Szövetségben, és ez az egyik oka annak, hogy rendkívüli közgyűlést szándékoznak összehívni, és új alapszabályokat készítenek elő, ami alkalmassá tegye a Szövetséget arra, hogy valóban irányítsa a művészeti életet.

SOMOGYI ÁRPÁD: Elvtársak! Elhangzott itt egy kérdés, és szeretném, ha arra felelnének. Van-e itt valaki a sokat emlegetett zsűri tagjai közül? Ha igen, úgy feleljen az elhangzott vádakra.

GAÁL GERTRÚD: Most szólalt fel az elvtársnő, és ő elég magas funkciót tölt be a szakosztályon belül. Azt kérdezem az elvtársnőtől, hogy miért nem mondta el a felemlített hibákat a Szövetséggel kapcsolatban?

TÓTH ERNA: Meg kell mondanom, hogy ha nem is élesen, de az évek folyamán jó néhányszor beszéltem ezekről a hibákról, és nem utolsósorban

beszéltem azokról a pártszervezeten belül. Sajnos, az volt a helyzet, hogy egyedül beszéltem. Kérdezzék meg a többi elvtársakat, akik ezeken az aránylag kis létszámú üléseken részt vettek, hogy mennyire részvétlenségbe fulladtak ezek a szavak és mennyire tehetetlen voltam.

SOMOGYI ÁRPÁD: A következő felszólaló Szuppán Irén elvtársnő.

SZUPPÁN IRÉN: Sajnálatos módon elkallódhatott az első cédulám,²⁸ mert már sokkal előbb szerettem volna felszólalni. Azt hiszem azonban, hogyha az előttem felszólalók fel is említették részben ezeket a problémákat, nem árt, ha még egyszer beszélünk azokról.

A fiatal iparművészek kis csoportjáról, a textiltervező iparművészekről akarok beszélni, akik alkotóközösségbe tömörültek 1951-ben. A végzett textiltervezőket akartuk itt tömöríteni, és olyan textilek tervezésével foglalkoztatni, amelyek megjavítják az ipar nivótlan munkáját.

A főiskoláról kikerülve, egynéhányan olyan lehetetlen munkakörben dolgoztunk, mint például a Nemez- és Rostfeldolgozó Szövetkezet, ahol háziasszonyok ízléstelen terveit sokszorosítottuk.²⁹

Itt szeretnék rámutatni a Népművelési Minisztérium gyengeségére, tehetetlenségére, hogy amikor nem tudták biztosítani számunkra a megfelelő munkakört a szövetkezeten belül – bár erre meglelt volna a lehetőség, azonban erős kézre lett volna szükség –, akkor hozzájárult ahhoz, amit mi magunk jártunk ki magunknak, hogy egy másik, hasonlóképpen rossz munkakörbe elhelyezkedjünk, és ott darabbéres dolgozókként kivitelező munkát végezzünk.

Akkor vetődött fel bennünk az is, hogy a Népművelési Minisztérium, volt főiskolai tanáraink és a Szövetség helyett magunk segítünk magunkon, a textilgyárakban elhelyezkedett kollégáinkkal együtt, akik kilencszáz forintért dolgoztak, fejlődési lehetőség nélkül. Szeretném, ha még többet beszélnék erről, mert ez lényeges kérdés. Úgy gondoltuk, hogy egy ilyen minimális jövedelem mellett feltétlenül szükség van arra, hogy tervezési munkákkal is bekapcsolódjunk az alkotóközösségbe. Sajnos azonban, nem sokkal az alkotóközösség megalakulása után érvénybe lépett rendelkezés szerint – amelyet tudomásom szerint Schubert elvtárs jóváhagyásával hoztak létre – az üzemi tervezőket kizárták az alkotókö-

²⁸ Már mint az elnökség asztaláról, ahová a felszólalásra való jelentkezéseket előre kellett küldeni.

²⁹ Az ötvenes években számos, egzisztencia nélkülivé vált, illetve deklasszálódott, ügyes kezű háziasszony, volt katonatiszt és mások kényszerültek az ilyen, szakképzettséghez nem kötött kenyérkereső foglalkozásra.

zösségből, azzal az indoklással, hogy ugyanolyan munkakörben nem dolgozhatnak két helyen.

Szerintünk ez igazságtalanság, mert ehhez anyagi és erkölcsi alapon egyaránt joguk van, tekintve, hogy ugyanakkor – és azóta is – területünk nagyjai nem két, hanem gyakran több munkakörben is kamatoztathatják... (*Nagy taps. – Felkiáltások: Kik azok?*) Rengeteg akadályt gördítettek az alkotóközösség megalakulása elé. Fél évig húzódott megalakulása az engedély kiadása miatt. Alaposan megfontolták, mivel főiskolát végzettekéről van szó. De engedélyt adtak olyan alkotóközösségnek, mint a Moszbach-féle, amelynek ízléstelen munkái mellé a zsűri képviselői és a minisztérium képviselői sokáig kiálltak, mint például Drimmer elvtárs³⁰. Hosszas utánjárás után azonban mégiscsak megkaptuk az engedélyt. Ugyanakkor azonban azt is közölték velünk, hogy anyagi támogatást nem nyújtanak. Vállaltuk, hogy anyagi támogatás nélkül is nekiindulunk. Nekiindultunk ennek a vállalkozásnak, és egy fél évig mindannyian kereset nélkül dolgoztunk.

Úgy látszott, hogy nem bírjuk tovább. Kéréssel fordultunk az Alaphoz. Tizenkét tag egyenként 2000 forint személyi kölcsönt kért. Ez a kérésünk hat hónapig feküdt az Alapnál. Úgy látszik, hogy Szilárd elvtárs³¹ nem tartotta fontosnak a fiatalok támogatását. Válasz nélkül hagyta kérésünket. De azt az írást, amelyet fél év múlva küldtünk neki, hogy „Köszönjük szépen, a kölcsönre nem tartunk igényt”, két nap alatt megválaszolta azzal, hogy akkor nem foglalkozik vele tovább.

Felettes hatóságunk, a Népművelési Minisztérium, az Alap, a Szövetség körülbelül úgy viszonyult alkotóközösségünk további problémáihoz, hogy nem bántottak bennünket, de nem is segítettek. Az Iparművészeti Vállalattal kötött szerződésünkben nyújtott hitelkeret a folyamatos munkát biztosítja ugyan, tagjaink jövedelme azonban átlagban még mindig 1000 forinton alul van.

Nem reális ez a helyzet, amikor nemcsak önálló kiállításaink, hanem magának az alkotóközösségnek a szereplése is azt mutatja, hogy a kereskedelemben és a művészeti élet területén egyaránt komoly eredményt mutattunk fel.

Feltétlenül beszélni kell emellett tervezési lehetőségeink gátlóiról, a zsűri tagjairól is. Közösségünk komoly művészi utat tett meg két év alatt, és úgy érezzük, hogy a zsűri tagjai nem követték utunkat. Szemléletükkel nem értünk egyet. Gyakran személyes érdek vezeti őket egy-egy tárgy elbírálásánál, illetőleg

³⁰ Drimmer László festő, a Népművelési Minisztériumban, majd a Művészeti Alapnál tisztviselő, később az Állami Lektorátusban zsűrit vezetett.

³¹ Szilárd György banktisztviselő, a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának szervezője, első igazgatója.

elutasításánál. Ezt bizonyítja a legutóbbi zsűri is. Úgy látszik, hogy ez a műfaj kizárólag Juris Ibolya privilégiuma. (*Taps.*)

Mindenki igyekezett egyéni útján elindulni, ami helyénvaló pont ma, amikor harcolunk az irányított művészet ellen. Nem akarunk a magyar iparművészetben kiskirályokat, akik a maguk szempontjait érvényesítik az egyéni kezdeményezés hátrányára! (*Taps.*) Több bizalmat kérünk azok iránt a művészek iránt, akik jó szándékkal készítik alkotásaikat!

Csatlakozom Weiner elvtársnő felszólalásához: belső zsűrizés helyett nyilvános vitát, önálló iparművészeti folyóiratot és félévenként kiállítási lehetőséget! Sok tehetséges művésznek adnánk így lehetőséget arra, hogy alkotásaikkal szélesítsék és gazdagítsák a magyar iparművészetet. (*Taps.*)

KNOTLIK MÁRIA: Az Iparművészeti Főiskolán mindössze öten végeztünk mint textilrestaurátorok, és mivel múzeumi területre kerültünk, részben a múzeumhoz tartozunk. Elsősorban azonban mégis iparművészek vagyunk, és ezért szeretnénk ehhez a vitához hozzászólni.

Nézzük meg, hogy van-e lehetősége egy fiatal iparművésznek – az én esetemben egy múzeumi beosztásban lévő textilrestaurátornak – művészi munkára. Papíron igen, de a gyakorlatban egészen másként van! Az a munkakör, amelyet jelenleg betöltünk, egyáltalán nem kíván meg főiskolai végzettséget. Csaknem két éve beszélünk művészi restaurálásról, mégis csak alkalmunk ezt bebizonyítani munkánk során. Mire a művészi restaurálás a gyakorlatban megoldásra kerülne, akkorra minden meglátásunk, munkakedvünk a porban hever. Az a huzavona ugyanis, amely egy tárgy restaurálását megelőzi, sokszor hónapokig tart és felőröli energiánkat. Nem a művész szemével és nem gyakorlati szemmel néző emberekbe ütközünk, akik egyáltalán nem tanácsokkal akarnak bennünket ellátni, hanem ránk akarják erőszakolni gyakran túlkomplikált elképzeléseiket, illetőleg azok kivitelezését.

Ehhez pedig nem okvetlenül szükséges az iparművészeti végzettség. Olyan manuális munka ez, amelyhez ügyesség kell. Hogyan is vállalhatnánk felelősséget egy olyan restaurálásért, amely nem a mi meggyőződésünkből fakad! Igenis igényeljük a tudományos és a muzeológusi segítséget, a restaurálás gyakorlati irányítását, de hozzáértő emberektől! Többször hangot is adtunk ennek, de süket fülekre találtunk. Vitalehetőségeink azzal a kijelentéssel zárultak, hogy „Ebben az esetben az én véleményemet tartom mérvadónak!” (*Felkiáltások: Ki volt az?*) Schubert Ernőné.³² (*Taps.*)

³² Schubert Ernőné Jacobi Márta textilrestaurátor, a vita időpontjában az Iparművészeti Múzeum textilosztályának vezetője.

A vitatkozás és a bíráló lehetőségével ezzel el volt zárva. Megfélemlítések is hangzottak el. Problémáinkra hiába vártunk segítséget: a segítség megrekedt a főigazgatói szobában. Legalábbis a minisztérium nem reagálásával! A továbbításra és az orvoslásra persze – legalábbis az én esetemben – volt ígéret bőven.

Tavaly felvilágosítást kért a minisztérium arról, hogy szakképzettségünknek megfelelő munkakörünk van-e. Ebben az esetben hangot adtam annak a kérdésnek, hogy mennyiben továbbította problémánkat a hivatalos út, és ha igen, akkor miért hallgatott a minisztérium. Ezekre a kérdésekre szeretnék választ kapni. Problémáim megoldására segítséget kérek, nem pedig problémáim terrorisztikus elhallgattatását.

Ezek után anyagi helyzetünk kérdésére is szeretnék rátérni egy kicsit. Segédmuzeológusi beosztásban vagyunk, havi 1000 forintot kapunk, amelyből 900 forint jut el a kezünkbe. Művészi munkánkhoz szükséges az anyagi alap. Amíg a fiatalok egész serege anyagi gondokkal küzd, addig véleményünk szerint elmélyült művészi munkáról beszélni nem lehet. Nem kell ecsetelni, hogy ez a fizetés mit fedez. Most, amikor a muzeológusok fizetését állítólag rendezni fogják, számunkra ez sem nyújt megoldást, mert ez a rendezés a segédmuzeológusokat, tehát a legalacsonyabb fizetésű kategóriát nem érinti. Nem beszélve arról, hogy az egyetemről kikerült muzeológusok negyedik évüket már mint segédmuzeológusok töltik, míg mi az öt évi főiskola után pluszévet töltünk gyakorlati idővel, tehát ugyanabban a beosztásban. Hét évi küszködés után talán eljutunk egy olyan fizetésig, amellyel kezdeni kellett volna.

Munkájuk, nem pedig beosztásuk szerint tegyenek különbséget köztük! Hiszen mindnyájan főiskolát és egyetemet végeztek. Gondolok azokra a fiatalokra is, akik státus nélkül vannak. Az ő problémájuk megoldására is módot kell hogy találjon a minisztérium, mert mostani fizetésük a létminimumot sem fedezi. (Taps.)

SOMOGYI ÁRPÁD: Knotlik Mária felszólalásához akar kapcsolódni Pataky Dénesné.³³ (Eláll a felszólalástól.)

KESZEGH ISTVÁN: Szó volt a restaurátorokról. Én nem vagyok sem iparművész, sem az iparművészet történetével foglalkozó valaki. Néprajzos vagyok egy vidéki múzeumban.

Szó esett a restaurátorokról – és hogy felszólalok, annak oka a következő: a restaurátorok, akik az Iparművészeti Főiskoláról kikerültek, segédmuzeológusi

³³ Pataky Dénesné Brestyánszky Ilona művészettörténész.

státusban vannak. Hogy egy segédmuzeológus státusa nem nagyon rendezett és stabil, annak számos bizonyítéka van. Nem kívánok azonban túl messzire menni. Személyes példával támasztom alá ezt a megállapításomat. 1951-ben végeztem el az egyetemet, idestova hat éve, és ma is segédmuzeológus vagyok. Nagyon sokan vannak még évfolyamtársaim közül, akiknek fizetése nem emelkedett, bár kulcsszámban eggyel magasabbra kerültek. Ez nemcsak az iparművész restaurátorok fájdalma, hanem a segédmuzeológusoké is.

A múzeumok központja jó pár évvel ezelőtt restauratori tanfolyamokat szervezett. Igen tisztességes, igyekvő, jó kezű hivatalsegédek vettek részt a tanfolyamokon. Hat hónap volt a maximális időtartam: ha jól emlékszem, ennyi volt az időtartama az egyik tanfolyamnak, a többié kevesebb, két-három hónap. Ezeket az embereket egy kicsit „megperspektivázták” akkor. A jobb kezűek a hivatali fokozatban is előbbre kerültek. Vidéken ugyanúgy restaurátoroknak hívják őket, mint azokat, akik az Iparművészeti Főiskolán végeztek. Nem tudom, hogy pillanatnyilag így van-e, de egy évvel ezelőtt az Iparművészeti Főiskolát vagy a Képzőművészeti Főiskolát végzett restaurátorok össze voltak keverve a hivatalsegédekkel, és egy vonalon voltak velük, különösebb elválasztás nélkül, elég vegyesen. Nem tudom, hogy azóta a helyzet mennyiben változott. Nem ismerem a múzeumi főosztálynak azóta ezen a téren végzett munkáját, de amennyire vidéken mozgok, ezt nem nagyon látom megváltoztatva.

Felvetődött itt egy szempont, amely kissé belevág a tudományos dolgozók munkájába is. Ha nekem van egy rekonstruálásra váró tárgyam, annak rekonstruálási elképzeléseibe jó pár hetet vagy hónapot is beleölök, amíg összeülök a restaurátorral és megbeszélem vele, hogy ezt a tárgyat milyen határidőre egészítse ki, és megbeszéljük a dolgot. Ha valahol hiányzik valami, aminek nem tudok utána menni, azt fogom mondani a restaurátornak: bármilyen szép köcsögöt tudna is arra a törött ibrikre ragasztani, ne ragasszon rá köcsögöt, csak annyiban, amennyiben azt a tárgy önmagában megengedi. Enélkül ugyanis csalnék, hamisítanék. És azt hiszem, hogy ha a restaurátor, de nemcsak a restaurátor, hanem a tudományos dolgozó is a művész szemével nézi a dolgokat, akkor ezt akceptálja.

Nem tudom, hogy milyen vitája volt az elvtársnőnek Schubertnéval, de úgy gondolom, hogy ha Schubertné mereven kijelentette, hogy ezt így kell csinálni, akkor ezt csak igen komoly tudományos aládolgozás alapján jelenthette ki, hogy hogyan és miképpen.

KNOTLIK MÁRIA: Csak annyit szeretnék ehhez hozzáfűzni, hogy nemcsak nekem volt vitám Schubertné elvtársnővel restaurálási területen, hanem hárman vagyunk, akik ezt a harcot folytatjuk, körülbelül két éve, sajnos, eredménytelenül.

SOMOGYI ÁRPÁD: Elvtársak! Úgy érzem, hogy most egy rövid szünetet kellene beiktatni. (*Helyeslés.*) Kívánják az elvtársak, hogy az eddig elhangzottakra most reflektáljak, vagy pedig a végén? (*Felkiáltások: A végén!*) Akkor most rövid szünetet tartunk.

(*Szünet után*)

REDŐ FERENC elnök: Kedves barátaim! A vitát folytatjuk. De mielőtt a vitát folytatnánk, néhány szót szeretnék mondani. A lefolyt vita során – és nyilván a továbbiakban is – az iparművészet kérdéseivel kapcsolatban számtalan helyes, igazságos, indokolt és jogos kritika hangzott el és fog elhangzani, az elmúlt tizenegy esztendő iparművészeti politikájának kritikája. Az elmúlt tizenegy esztendő iparművészeti politikájában nekem 1949 augusztusától 1952 júniusáig jelentékeny szerepem volt mint a minisztérium megfelelő osztálya vezetőjének. Ebből nyilvánvalóan következik, hogy számtalan hibáért, amely akkor elkövetett, elsősorban én vagyok a felelős.

Ezek után joggal felmerülhet a kérdés valakiben, hogy hogyan kerülök én a vitavezető funkciójába? Ma egy hete felkeresett engem négy fiatal iparművész, akik felkértek arra, hogy vállaljam el a vita vezetését. Én a vonatkozó aggályaimat az elvtársaknak megmondtam. Az elvtársak ennek ellenére is azt mondták, hogy van bizalmuk bennem, és szeretnék, ha ezt a feladatot elvállalnám. Ezek után úgy éreztem, hogy méltánytalan lett volna és meg nem becsülése lett volna egy helyes ügynek – amivel egyetértek –, ha nem vállaltam volna el. Ez volt az első ok.

A másik ok pedig az, hogy kérem a jelenlévőket és a jelen nem lévőket, hogy vitavezetői tevékenységemet fogják fel úgy, mint az akkor elkövetett hibáimnak gyakorlati önkritikáját. (*Élénk taps.*) Ez az, amit szerettem volna előrebocsátani.

Az első hozzászóló Somogyi elvtárs, az előző vitavezető.

SOMOGYI ÁRPÁD: Kedves elvtársak! Most, amikor az elhangzott vitával kapcsolatban néhány összefoglaló szót szeretnék mondani, szíveskedjenek megengedni, hogy előrebocsássam, hogy az iparművészet történettudományának egyik kutatója vagyok, és így sok kérdésbe, amelyek itt elhangzottak, nem tudok száz százalékos módon belelátni. Miután azonban látom, hogy többen ugyanazokat a kérdéseket vetették fel, sőt, az eddigi vita egész menete során szinte egyhangúlag ugyanazt a hűrt pendítette meg mindenki – most ismét megerősítem azt az álláspontomat, amit a vita megindításakor kifejezésre juttattam, hogy valóban nagy és súlyos hibák vannak iparművész fiatalságunkkal kapcsolatban.

Szeretnék néhány gyakorlati dolgot is felvetni, amelyekre informálódásaim során tettem szert. Mindenekelőtt – kapcsolódva Weiner Mihályné főigazgató főszólamához – szeretném aláhúzni, hogy nemcsak a Csók Galéria kiállítása

egyhangú. Nem: egyhangú minden iparművészeti boltnak az anyaga (*Taps*), akárki, akárhova akar menni és akármit akar vásárolni. Történetesen most a gyakorlatból beszélek, mert a napokban valakinek akartam valamit venni, elmentem a Lenin körútra, és ugyanazoktól ugyanazokat a tárgyakat tették elém, mint a Kossuth Lajos utcában és a többi üzletben. Ez meggyőzött engem arról, hogy ez az egyhangúság és unalmasság valóban rátesped iparművészeti életünkre. Nincs választék és ezért nincs kellő forgalom sem, bár sokkal nagyobb lenne a forgalom, ha nemcsak néhány ember ízlése szerint leszűrt dolgokat árusítanának ezekben a boltokban, hanem szóhoz jutna ott minden iparművészeti irányzat, és minden művésznek az alkotását megtalálhatnánk. (*Taps*.) Bízom abban, hogy ez után az ankét után nem fog még egyszer olyan zsűri előfordulni, mint amilyenekről most kívánok beszámolni. Történetesen a textil alkotóközösségben jártam, mert informálódni kívántam minden alkotóközösség munkájáról. Ekkor elém tettek egy írást, amelyben határozottan az van, hogy a textil alkotóközösségnek jogában van a zsűribe delegálni egy megfigyelőt vagy többet is. Ezzel szemben mi történt? Amikor a fiatalok bevitték a batik³⁴ képeiket – azok, akik – hangsúlyozom – közel százezer forintot fektettek bele az anyagba –, akkor mi történt? Domanovszky György³⁵ felszólította őket – annak ellenére, hogy írásuk van és joguk van ahhoz, hogy ott mint megfigyelők jelen legyenek –, hogy azonnal hagyják el a helyiséget, és egyszerűen kiutasította őket. (*Zajos felkiáltások: Pfuj!*)

Felvetem a kérdést: minek mentek ki? Nem Domanovszky, hanem elsősorban a fiatalság hibája, mert követelniök kellett volna. Bár azonnal követelték a zsűri leállítását, nem kellett volna kimenniök.

Legyenek itt még a következő szám adatok. Közel 200 darabot vittek be a fiatalok, több mint egy fél évi művészi, fizikai és tervezési munkájuk, azonkívül 100 000 forintjuk feküdt benne ebben az anyagban. Hát ezt érdemli egy ilyen hatalmas anyag, hogy másfél óra alatt, azaz darabonként 25 másodperc alatt ilyen anyagot lezsűrizzenek? (*Zajos felkiáltások: Kik voltak a zsűri tagjai?*) Felolvasom: Juris Ibolya, Domanovszky György, Szalóky,³⁶ Tóth Erna, Kiss Roóz Ilona.

A zsűrivel kapcsolatban itt még egy panasz merült fel, hogy Tóth Erna, mint nem szakértő, állandóan beleszól a zsűri határozataiba, sőt, azt mondják, hogy szavazati joga is van. Nem tudom; erre majd a fiatalok adjanak választ, hogy így van-e? (*Felkiáltások: Saját maga!*) Helyes, adjon választ saját maga.

³⁴ Indonéz eredetű, népszerű, könnyen elsajátítható textilfestési mód.

³⁵ Domanovszky György (1909–1983), művészettörténész, az Állami Lektorátusban iparművészeti szaklektor, a Képző- és Iparművészeti Szövetség szakértője, a Népi Iparművészeti Tanács tagja, a Néprajzi Múzeum főigazgatója.

³⁶ Szalóky Sándor (1921–), festő, grafikus, textiltervező, a pamutnyomógyárban tervező, a Képzőművészeti Alap lektorátusának zsűritagja.

A továbbiakban utalni kívánok arra, amit Weinerné elvtársnő, illetve László Gyula vetett fel, hogy a Szövetségen kívül is van művészet. Hát van, mert én és még néhány iparművészet-történész és szakember megnéztük ezt az anyagot, és felelősségem tudatában kijelentem, hogy igen magas színvonalú művészeti értékek vannak közöttük. (*Élénk taps.*) Ezért helytálló bármikor és bárhol. (*Taps.*)

A továbbiakban kitérni kívánok arra, amit többen felvetettek, hogy a Szövetség tagsága nem eléggé kielégítő. 1951 óta harminckilenc növendék végzett a nyomott-textil szakon, és ebből egy fő a tag és 99 és fél százalék a tagjelölt. Ez szép számarány. (*Felkiáltás: Ki a tag?*) Juris Ibolya. (*Derültség.*)

A továbbiakban szeretnék kitérni arra, hogy vannak gazdasági kérdések is. Hát vannak. Álljon önök előtt példaképpen a kimutatás. Megnéztem a textil alkotóközösség 1956. évi első félévi jövedelmeinek zárlatát – és ezt felolvasom önöknek. 500 forinton aluli keresete volt hét tagnak, 21 alkalommal. Más jövedelmük nincs, csak ez. Tehát: 21 alkalommal fizetett ki ez az alkotóközösség hét embernek maximum 500 forintot mint havi jövedelmet. 500-tól 1000 forint körüli összeget 37 alkalommal fizetett ki kilenc egyénnek. Szabó Marianne-nak, aki 1955-ben végzett, és ide hozták a főiskoláról, januártól júliusig 1893 forint volt a jövedelme. Szenes Zsuzsa, aki 1955-ben végzett, csak 4100 forintot keresett ebben az évben. Más állása vagy jövedelme egyiknek sincs. Gulyás Bélánénak az Operaháznál³⁷ volt 700 forintos jövedelme és 2043 forintot volt módjában keresni. Egy félévi munka és 100 000 forintos befektetés után 25 másodperc alatt intézték el műveit.

Bárki előtt vállalom, bárki előtt hangoztatom, hogy ez így nem mehet! Több megbecsülést fiataljainknak, műveiknek, és ha eddig nem tudunk róluk – mint ahogy a szünetben reflektált erre egy illetékes ember – mondom, ha nem tudunk róla, hogy ennyi fiatal iparművész van... (*Felkiáltások: Ki volt az?*) Majd az illető elmondja. Fogalma sem volt arról, hogy ennyi fiatal iparművész van. Hát ez bizony helytelen.

Néhány percet szeretnék még szentelni az ötvösök helyzetének: 1953 és 1956 között tíz ember végzett. Szövetségi tag nincsen köztük, csak egy tagjelölt, Sümegi Sára. 1955-ben végzett 3 hallgató. Egy éven keresztül havi 800 forint ösztöndíjból éltek, semmiféle egyéb megbízatásuk nem volt, míg egy év múlva a 800 forintot is beszüntették, adtak nekik 2500 forint végkielégítést azzal, hogy a 2500 forinttal kezdjenek egy műhelyt. (*Felkiáltások: Amiből már a kölcsönt is levonták!*) Ezeknek a fiataloknak még ma sincs rendes munkalehetőségük. Azt hiszem, ez az értekezlet hivatva van arra is, hogy ezeknek a bajoknak az

³⁷ Szabó Marianne textiltervező, Szenes Zsuzsa textiltervező, Gulyás Béláné jelmeztervező.

orvoslására igyekezzék módot találni. Nem tudom, hogy ezek után milyen kritikát gyakoroljak a Szövetség vezetőségéről! Mivel foglalkozott a Szövetség vezetősége ennyi éven keresztül, ha én mint kívülálló, mint az iparművészet-történet egyik kutatója veszem észre ezeket a kérdéseket, és nem ők, akik azért vannak odaállítva, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozzanak?! (*Taps.*) Felvetem a kérdést, és remélem, hogy a Szövetség vezetősége részéről valaki válaszol rá.

A továbbiakban szeretnék reflektálni László Gyula felszólalására. Nemcsak kiállítási helyiségről van itt szó, nemcsak arról, hogy fiataljaink a Csók Galériában egy évben egyszer kiállíthassák műveiket, hanem arról, hogy művészhez méltó, az alkotómunkát biztosító megélhetést kell adni nekik! És ha már neveltük őket, biztosítani kell azt, hogy alkotótevékenységüket kifejthessék, de nem ám öthat ember ízlése vagy szája íze szerint, hanem szabadon! Szavazzassuk le a magyar közönséget arról, hogy vajon mi a véleménye és mi kell neki! Javaslom ezért, hogy a jövő évben rendezzenek egy kollektív bemutatkozó kiállítást, amelyre mindenkinek komolyan fel kell készülnie, amelyen munkájának legjavát kell bemutatnia. Minden fiatalnak! Ott szavazzon a magyar közönség, és ne a zsűriben ülő öt ember mondja meg, hogy mire van szüksége a magyar közönségnek. (*Taps.*)

Bozsóky Anna utalt arra, hogy a Szövetségben hatalmaskodás van. Én nem kívánom ezt így kimondani, hiszen önök majd levonják a következtetést az előbb elmondottakról. Erdős Péter azt mondta, hogy jóvá kell tenni az elmúlt korszak bűneit. Azt hiszem, hogy itt az utolsó pillanat arra, hogy iparművészeinkkel szemben mindezt jóvátegyük, – és itt akarok kapcsolódni egy, az előbb csak úgy mellékesen odasúgott mondatocskához, amelyet Juris Ibolyának súgtam, hogy elkésett már a Szövetség azzal, hogy a fiatalok ügyeivel foglalkozzék. Sajnos, nem kellett volna odáig jutni, hogy mi, kívülállók tárjuk fel és vigyük mindezt plénum elé. Nem kellett volna odáig jutni, hogy a fiatalságnak egy ilyen ankétot legyen szükséges összehozni. Ez az én privát véleményem.

Ami pedig „a tehetségtelenek lázadását” illeti: valóban volt ilyen hangulat, és megmondom őszintén, nekem is szememre vetették, hogy miért vállaltam ennek a vitának a vezetését, „mert itt csupa tehetségtelenek lesznek”. (*Derültség. – Felkiáltások: Ki mondta?*) Majd az illető talán magára ismer és megmondja önöknek. Ennek ellenére elvállaltam a vita vezetését, mert úgy éreztem, hogy ha mától kezdve nagyon sok ellenségem lesz is azok között, akiket az itt elmondandókkal megbántok, sohasem kell szégyenkezniem amiatt, hogy ennek a vitának a vezetését elvállaltam. (*Taps.*)

Horváth Magda azt mondta, hogy nem jó így közösen a Szövetség. Megmondom őszintén, hogy az én privát véleményem is az, hogy valóban nem jó, mert a Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének nagy többsége képzőművész.

Márpedig ott, ahol valóban a képzőművészek problémái az elsődlegesek, az iparművészek hangja csak másodlagos lehet. Két dudás nincs egy csárdában! Nem tudom, hogyan lehet segíteni rajta, önök majd megmondják.

Az üzemi területen lévők helyzetéhez nem tudok hozzászólni, mert – kapcsolódva Gábor Irén és Demecs Kati felszólalásához – sajnos, nem volt módomban beletekinteni, olyan rövid volt az idő.

A külföldi útról beszélt Rudics József. Egyetértek vele, és helytelenítem, hogy valóban a fiatalok maradtak le az útról, és nem volt alkalmuk egy ilyen tanulmányutat tenni, ami pedig számukra kétségtelenül nagy fejlődési lehetőség lett volna.

Nem értek egyet Tóth Erna elvtársnővel, amikor azt mondja, hogy nem ismerték fel a hibákat. Ehhez nincs több hozzáfűznivalóm. Nemcsak itt lehet felismerni a hibákat, amikor elmondják, hanem éppen önöknek kell vigyázni arra, hogy ne legyenek hibák, hiszen azért vannak ott önök, hogy a hibákra is vigyázzanak.

Nem értek egyet Keszegh elvtárssal abban, hogy minden muzeológus ugyanakkor restaurátor-szakértő is. Nem vállalom ezt, bár öt éve vagyok múzeumban. Nem tartom magamat mindenben restaurátor-szakértőnek, bár naponta x órát töltök a restaurátor-műhelyben. A restaurálás egy külön tudomány, a tudományos kutatónak ott kell lennie és irányítani kell, de a technikai kérdéseket bízza a szakértőre. (*Keszegh István: Ezt mondtam én is!*)

Végezetül bízom abban, hogy a mai értekezlet nagyon sok olyan embert, aki vezető pozícióban van és tehet az ügyek érdekében, meggondolásra fog készíteni és arra a belátásra fog bírni, hogy a tennivalók nagyon sürgősek, nem várhatunk vele hónapokig. (*Taps.*)

REDŐ FERENC elnök: Szabó János következik, azután Keszegh elvtárs.

SZABÓ JÁNOS: Kedves elvtársak! Mielőtt hozzászólásomat megtartanám, kérem az elvtársakat, hogy ha valamiben esetleg hosszúnak találják beszédemet, minden további nélkül szóljanak, hogy fogjam rövidre. Ugyanakkor – mielőtt hozzászólásomat megkezdeném – még egyet ki kell jelentenem: mégpedig azt, hogy sok vonalról felmerült, hogy ezekről a problémákról nem tudtak, nem is hallottak, sőt – mint Somogyi elvtárs elmondotta az előbb – nem is tudtak arról, hogy ennyi iparművész létezik Magyarországon. (*Felkiáltások: Több is van!*)

Szeretném elmondani, hogy két éve folytatunk már komoly harcot az illetékes szervekkel azért, hogy ezt a problémát ismerjék, és egy kissé felfoghatatlannak tűnik előttem, hogy mégsem ismerik.

Mielőtt hozzászólásom igazi tárgyára térnék, anyagi helyzetemről szeretnék egy kis ismertetést tartani. Az én anyagi helyzetem jó. Minden további

nélkül bőségesen megkeresem azt, ami életszükségletemhez kell. Hogy mi úton-módon keresem meg, az más lapra tartozik. Mindent elvállalok, mindent csinállok, ami csak létezik. Sőt, olyan dolgokat is, amelyeket művésztársaim elítélendőnek tartanak, és amelyeket megvetéssel néznek, mondván, hogy művészérzülettel hogyan lehet ilyesmit elvállalni?! Viszont nekem és nekünk van egy elvünk: az, hogy amikor már nem támaszkodhatunk senkire, amikor önmagunk erejére vagyunk utalva, akkor megkeressük azt a módot és lehetőséget, amellyel előteremtjük azt a szükséges anyagi feltételt, amely a későbbi, komolyabb művészi dolgok kifejlesztéséhez szükséges. Ennyit az én anyagi dolgaimról.

Az elmondottak alapján tehát nem anyagi kényszer hajt arra, hogy hivatalos szervek és emberek felelőtlen munkájáról véleményt mondjak. Kényszerít rá igazságérzetem, az iparművészet jelenlegi csődje, a jövő felelőssége, amelyet majd tőlünk kérnek számon. Kényszerít rá az, hogy a hitét lassan elvesztő iparművész-ifjúság jövőjéről van szó, amelyet érdemtelen kezekben tudunk. Kényszerít rá az, hogy népgazdaságunkat óriási anyagi lehetőségtől vágják el azok, akik a magyar iparművészet fejlődésének útját állták, akik semmit sem tettek azért, hogy megszülessenek azok az iparművészeti cikkek, amelyek győzelmesen járnak be a világot, erkölcsi dicsőséget szerezve népünknek és valutával javítanak zilált anyagi helyzetünket. A „zilált anyagi helyzetünket” természetesen nemcsak magunkra, hanem népgazdaságunkra is értem. A perspektívát megmutatták nekünk, hiszen éveken keresztül minden agitációs módszert megragadtak az illetékesek azért, hogy az ifjúságot minél nagyobb számban csábítsák az Iparművészeti Főiskolára. Csak perspektívát adtak és kiábrándító évek életelégedetlenségét, a művészetben való megtorpanást, csalódást, és sokszor lassú, reménytelen küzdelmet.

Ki ezért a felelős? A Főiskola vezetősége miért nem vette figyelembe végzett növendékeinek útját – nem egyesekét, akiknek jól megy, akik bejutottak a bűvös körbe, hanem az általánost? Tudott a minisztérium arról, hogy az iparművész-ifjúság százai éveken keresztül sehova sem tartoztak és nem tartoznak, érdekeit senki sem képviseli? Hol volt és van a Képző- és Iparművész Szövetség, amelynek feladata lett volna az iparművész-ifjúság művészi fejlődését elősegíteni és megszüntetni az iparművészetben uralkodó dogmatikus szemléletet? Egyesek ízlését vették irányadónak, és beskatulyázták a művészetet. Mit csinált az Iparművészeti Tanács, és tudott-e arról, hogy a művészeti életben az ifjúságnak milyen a helyzete? Nem folytatom tovább ezeket a kérdéseket – és választ adok rájuk, hogy igenis tudták ezek az említett szervek. Két esztendeje vajúdnak már ezek a kérdések, két éve döngetik már a Schubert elvtárs szerint nyitott kapukat, és eddig nem gondoltak arra, hogy tenni is kell valamit. Emlékezzenek az elvtársak az elmúlt évek viharos DISZ-taggyűlésére, 1954. december 14-én,

amikor beadványunk kérdéséről volt szó. Az Iparművészeti Tanács részéről Rozs elvtárs és Kiss Roóz elvtársnő lelkesedéssel fogadták kezdeményezésünket, viszont nem hallatták véleményüket azóta. Miért?

Most, kedves elvtársak, ha ez az ankét meghallgatna, felolvasnék egy két év előtti időből származó faliújságcikket, amelyet akkor írtam, de nem jelent meg, és éppen ezzel a viharos taggyűléssel foglalkozik, illetve annak egy kis ízelítőjét adja. Ha meghallgatja az ankét, nagyon szívesen kitérek rá. (*Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!*)

A címe ez lett volna: „Ami kimaradt a taggyűlésből.” Természetesen itt még egy kis előzményt is ismertetek, és egy kis tájékoztatót is adok. Abban az időben a mi mozgalmunkra úgy tekintettek, mint olyasvalamire, ami végeredményben egy felforgató dolog is akarna lenni. Azért vagyok kénytelen mondani azt, hogy felforgató, mert egyik tag, aki részt vett ebben, Basa László, azóta is állandó üldöztetésnek van kitéve, mint aki ennek bujtogatója lett volna. Állást adtak neki – illetve egyet felkínáltak, amit nem fogadott el –, a Népművelési Minisztériumban volt valami rendelkezés, hogy a három felkínált állás közül kellett volna választania. Azt az egyet nem azért nem fogadta el, mintha büszke lett volna, hanem olyan kevés fizetést adtak volna, hogy nem tudta volna a családját eltartani belőle. Ugyanakkor ez az illető egyén kérte a felvételét az Ötvösművészek Alkotó Közösségébe, de ezt megakadályozták, kérte a felvételét a Képzőművészeti Alap tagsága közé, nem adták meg, azt is elutasították. És meg lehet tőle kérdezni, hogy mennyi megbízást kapott azóta, amióta a főiskolát elvégezte – annak ellenére, hogy családos.

Elmondom még azt is, hogy amikor mi külön, a saját erőnkől próbáltunk alakítani egy kis ötvös-közösséget, akkor illetékes egyének azt mondták, hogy: jó, de Basát ne vegyük közénk. (*Felkiáltások: Ki volt az?*) Óvári elvtárs³⁸ mondta azt, hogy ne vegyük közénk, mert Basa megbízhatatlan, egy mindent felforgató valaki, nem lehet rá építeni. És azóta is folynak a dolgok. Ezt célszerűnek tartottam közölni.

Most ismertetem az említett faliújságcikket. (*Olvassa.*) „Geszi elvtárs³⁹ rideg, dogmatikus, kritikát elnyomó hozzászólása után mély csend töltötte be a taggyűlés termét.” (*Felkiáltások: Ki az a Geszi?*) Akkor a Népművelési Minisztérium kiküldöttje volt, és úgy vett részt ezen a DISZ-taggyűlésen, hogy állást foglaljon.

³⁸ Óvári Sándor tanár, az Iparművészeti Főiskola főigazgatója 1950 előtt, majd a tanulmányi osztály vezetője.

³⁹ Geszi László tisztviselő, előbb a Népművelési Minisztérium instruktora, majd az Iparművészeti Főiskola tanulmányi osztályának előadója, majd az ötvös alkotóközösség üzletkötője, végül az Iparművészeti Vállalat ügynöke.

Persze, ennek a keletkezése – mint mondtam – 1954-ben volt, tehát mindenki úgy kritizálja, hogy helyenként a stílus nem olyan... (*Derültség. – Tovább olvassa.*) „Figyeltem az arcokon átvonuló csalódás kesernyés vonásait, a szemekből felém sugárzó riadt pillantásokat. Éreztem, hogy itt cselekednem kell – kérdéseket tisztázni, amelyek bennem égtek, amelyek ott sötétlettek a szemek mélyén. Kérdéseket, amelyek ifjúságunk előtt évek óta megfejthetetlenül állnak, amelyek boncolásánál ilyen elutasító, kedvet és lendületet megdermesztő választ, ítéletet kaptunk. Agyamban forrongó gondolatokkal álltam fel, hiszen nekem kell helyes irányt adnom az elcsúszott vitának, nekem kell döntően leszögezmem a tagság állásfoglalását a saját életének kérdéseire vonatkozó problémáiban. Az én kötelességem – mert az ezt elváró bizalom szavazta meg –, hogy a sorsdöntő taggyűlésen én elnököljek. Szívembe nyugalom szállt, indulataim lecsillapodtak és józan, tárgyilagos hangon kezdtem el a beszédemet.”

Sajnos, ez nem történt meg –, ezért írtam meg, hogy meg kellett volna történnie. Én is gyáva voltam akkor... (*Felkiáltások: DISZ-titkár volt!*) ... nem DISZ-titkár, hanem csak elnök voltam. (*Tovább olvassa.*) „A taggyűlés nevében elutasítom azt a hangot, melyet a minisztérium részéről Geszti elvtárs ütött meg. A Basa hangja nem lehet disznóhang, mert a magyar iparművész DISZ-ifjúságának hangja volt, amely hang nagyon kilátástalan vitát folytatott. Jelenleg egy elenyésző kisebbséggel szemben. Nem lehetett »disznóhang«, mert nézzen körül Geszti elvtárs, akiket itt lát, azok mind ezen a véleményen vannak. Természetesen azután a kiforgatás után, amit Geszti elvtárs rögtönzött, saját magát meggyőzhette erről. De még ha helyesen látta volna is ezt, az a hang annak a miniszteri kiküldöttnek a hangja volt, aki mögött nem áll más, csak rideg emberi tekintély.

Mi a helyes, Geszti elvtárs? Az, ha az ember a gondolatait, amelyek benne égnek, nem meri szavakba önteni, mert retteg attól, hogy az ellenség hangjának minősítik – vagy az, ha a legkétesebb dolgot is nyíltan kimondja illetékes helyen – és azt hiszem, hogy a DISZ-taggyűlés elég illetékes hely –, nem félve attól, hogy letaglózzák, hogy »disznóhang«-nak minősítik, mert azok, akik döntő véleményt mondanak, a mi sorsunkért, a mi hazánkért küzdenek. Azok az emberek nem elfogultak, nem az indulatok behatása alatt állnak, hanem tudják, érzik a tömegek életét, benne élnek a tömegek problémáiban, hiszen azért vezetők. Azok az emberek pedig, akik vezetni akarják a tömeget, a lelkesedés lázában kell hogy égjenek – és nem olyan, a lelkesedést, aktivitást letörő hangulatban, amelynek mondatait Geszti elvtárs szájából hallottuk. A tömeggel csak egyenesen, nyíltan lehet beszélni –, azzal a feltevással, hogy velük egyenlő, józan eszű emberekhez beszélnek, akik épp olyan okosan el tudják dönteni a kérdéseket, mint a vezetőemberek. A mi iparművész-ifjúságunk már felnőtt, meglelt emberekből áll, akiknek véleményük van, helyes meglátásuk és hazát építő

Persze, ennek a keletkezése – mint mondtam – 1954-ben volt, tehát mindenki úgy kritizálja, hogy helyenként a stílus nem olyan... (*Derültség. – Tovább olvassa.*) „Figyeltem az arcokon átvonuló csalódás kesernyés vonásait, a szemekből felém sugárzó riadt pillantásokat. Éreztem, hogy itt cselekednem kell – kérdéseket tisztázni, amelyek bennem égtek, amelyek ott sötétlettek a szemek mélyén. Kérdéseket, amelyek ifjúságunk előtt évek óta megfejtethetlenül állnak, amelyek boncolásánál ilyen elutasító, kedvet és lendületet megdermesztő választ, ítéletet kaptunk. Agyamban forrongó gondolatokkal álltam fel, hiszen nekem kell helyes irányt adnom az elcsúszott vitának, nekem kell döntően leszögezmem a tagság állásfoglalását a saját életének kérdéseire vonatkozó problémáiban. Az én kötelességem – mert az ezt elváró bizalom szavazta meg –, hogy a sorsdöntő taggyűlésen én elnököljek. Szívembe nyugalom szállt, indulataim lecsillapodtak és józan, tárgyilagos hangon kezdtem el a beszédemet.”

Sajnos, ez nem történt meg –, ezért írtam meg, hogy meg kellett volna történnie. Én is gyáva voltam akkor... (*Felkiáltások: DISZ-titkár volt!*) ... nem DISZ-titkár, hanem csak elnök voltam. (*Tovább olvassa.*) „A taggyűlés nevében elutasítom azt a hangot, melyet a minisztérium részéről Geszti elvtárs ütött meg. A Basa hangja nem lehet disznóhang, mert a magyar iparművész DISZ-ifjúságának hangja volt, amely hang nagyon kilátástalan vitát folytatott. Jelenleg egy elenyésző kisebbséggel szemben. Nem lehetett »disznóhang«, mert nézzen körül Geszti elvtárs, akiket itt lát, azok mind ezen a véleményen vannak. Természetesen azután a kiforgatás után, amit Geszti elvtárs rögtönzött, saját magát meggyőzhette erről. De még ha helyesen látta volna is ezt, az a hang annak a miniszteri kiküldöttnek a hangja volt, aki mögött nem áll más, csak rideg emberi tekintély.

Mi a helyes, Geszti elvtárs? Az, ha az ember a gondolatait, amelyek benne égnek, nem meri szavakba önteni, mert retteg attól, hogy az ellenség hangjának minősítik – vagy az, ha a legkétesebb dolgot is nyíltan kimondja illetékes helyen – és azt hiszem, hogy a DISZ-taggyűlés elég illetékes hely –, nem félve attól, hogy letaglózzák, hogy »disznóhang«-nak minősítik, mert azok, akik döntő véleményt mondanak, a mi sorsunkért, a mi hazánkért küzdenek. Azok az emberek nem elfogultak, nem az indulatok behatása alatt állnak, hanem tudják, érzik a tömegek életét, benne élnek a tömegek problémáiban, hiszen azért vezetők. Azok az emberek pedig, akik vezetni akarják a tömeget, a lelkesedés lázában kell hogy égjenek – és nem olyan, a lelkesedést, aktivitást letörő hangulatban, amelynek mondatait Geszti elvtárs szájából hallottuk. A tömeggel csak egyenesen, nyíltan lehet beszélni –, azzal a feltevással, hogy velük egyenlő, józan eszű emberekhez beszélnek, akik épp olyan okosan el tudják dönteni a kérdéseket, mint a vezetőemberek. A mi iparművész-ifjúságunk már felnőtt, meglelt emberekből áll, akiknek véleményük van, helyes meglátásuk és hazát építő

munkaszeretetük, amelyet elfojtani nem lehet. Tévedhetünk sokszor, mert az ifjú lángolás sokszor meggondolatlanságot eredményez, mert gyorsan és még ma szeretnénk mindent megcsinálni, rohanni, száguldani, pótolni mindazokat a mulasztásokat, amelyeket évszázadok elnyomói eredményeztek.”

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Az volna a javaslatom, hogy a felszólaló adja be ennek a faliújságcikknek a szövegét, és azt csatoljuk a jegyzőkönyvhöz, mert ennek a terjedelmes cikknek a felolvasása hosszú időt vesz igénybe, viszont még sokan akarnak hozzászólni. Azt hiszem, hogy a lényeg elhangzott már...

SZABÓ JÁNOS: Nem, ez a lényeg most következik!

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Ez mindenesetre meglepő, mert az ember azt hitte, hogy a lényeg elhangzott már...

SZABÓ JÁNOS: Felteszem a kérdést, hogy az ankét megszavazza-e, hogy felolvassam? *(Felkiáltások: Igen!)* Az ankét döntött. *(Tovább olvassa.)* „Az ifjúságnak ezt az erejét kellene helyes mederbe terelni vezetőinek, de nem olyan nézettel, amelynek szele Geszti elvtárs hideg szavaiból megcsapott. Szeretném, ha Geszti elvtárs elmondaná, mit gondolna akkor, ha mint iparművész-hallgató élte volna át a következő eseményeket.

Hosszú, lázas munka boldog tervezgetése után megszületett a beadványunk, amely a nyilvánosság elé került az egy hónappal ezelőtti DISZ-taggyűlésen. Általános helyeslés fogadta minden pontját, csupán Rozs elvtárs javasolt egy módosítást, hogy ne az Iparművész Ifjúsági Szövetség nevet viselje, hanem a Képző- és Iparművész Szövetség keretein belül legyen iparművész ifjúsági tagozat.

A taggyűlés egyhangú lelkesedéssel elfogadta ezt a javaslatot. Az Iparművészeti Tanács részéről Rozs Endre és Kiss Roóz Ilona elvtársak voltak jelen, akik nagyszerűnek, helytállóknak találták kezdeményezésünket – és azt hiszem, hogy ők, mint az Iparművészeti Tanács tagjai, elég jól látták a kinti iparművészetben dülő helyzetet, és nem mondtak elsietett, meggondolatlan véleményt. Rozs elvtárs akkor ígéretet tett, hogy ma tájékoztat bennünket a már elintézett pontokról, és a folyamatban lévőről is. Rozs elvtárs ma nincs itt, sem Kiss Roóz Ilona elvtársnő. És az az érzésem, hogy vagy bebizonyították nekik, hogy a beadványunkban nincs semmi realitás, azok, akik most nekünk is be akarják bizonyítani – vagy pedig nem éreztek elég erőt ahhoz, hogy a mai hanggal szembeszálljanak, és velünk együtt folytassák a harcot ügyünk győzelméig. Mindezek ellenére mi bízunk Rozs elvtársban és Kiss Roóz Ilona elvtársnőben, hogy kimondott véleményükhöz hűek maradnak.

Még egy kimondott véleményben szeretnék bízni, amely Nonn György, a népművelési miniszter első helyettesének⁴⁰ szájából hangzott el a művészeti főiskolák küldötteinek értekezletén, ahol a küldötteken kívül jelen volt Kenyeres Ágnes elvtársnő⁴¹ és a DISZ Központi Vezetőségéből három kiküldött. Amikor Buzás elvtárs ismertette beadványunkat, Nonn elvtársnak, aki addig még nem hallotta, felcsillant a szeme és a következőket mondta: „Ez a mi ifjúságunk egyik ragyogó kezdeményezése, ami nekünk, politikusoknak ad igazat az írókkal szemben,⁴² kik az elmúlt hetek sajtójában pesszimiztikusan taglalták, hogy fiatalságunkból kiveszett a kezdeményezés...”

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Elismerem, hogy a lényeg most jött!

SZABÓ JÁNOS: „...és lagymataggá vált. Ez a beadvány azt mutatja, hogy kormányunk számíthat az ifjúságra, mert nemcsak dolgozni akar, hanem újat, nagyszerűt létrehozni, bontogatja szárnyait. Elvtársak, mi helyeseljük az iparművész ifjúság kezdeményezését és támogatni fogjuk. Mozgassanak meg minden illetékes szervet, nyissák ki a szájukat. Ha az ajtón kidobják valahol, menjenek be az ablakon, de ne torpanjanak meg. Ha valahol szükség van rám, hívjanak engem, hiszen én nagyon szeretek az ifjúság között tartózkodni.”

Erre a taggyűlésre Nonn elvtársat is hívtuk, de nincs közöttünk. Vajon Nonn elvtárs véleménye is megegyezik Geszti elvtárs véleményével? Ha nem, akkor mit gondoljunk? Nonn elvtárs előtt talán még sötétebb színben ecseteltem iparművészetünk helyzetét, és egyáltalán nem volt azon a véleményen, amelyet Geszti és Schubert elvtársak hangoztattak, hogy ez túlzott pesszimizmus. Azt mondotta, hogy a problémákat élesen kell felvetni, nem szépítve, hanem úgy, ahogyan a valóságban vannak. Mi úgy érezzük, hogy mindent ennek a gondolatnak a jegyében építettünk fel. Célunk nem a pesszimizmus mélyítése, hanem a kérdésnek velejében való megoldása. A jelen pillanatban azért is megtorpantottak minket, mert még nem látjuk át a valóságos helyzetet, éppen a távollevők miatt. Ezért a taggyűlés nevében hadd említsem meg mindazokat a vádakokat, amelyek ellenünk elhangzottak. A harcot tovább folytatjuk, mert az igazságot a mi oldalunkon érezzük.”

Ennyit a faliújságról. (*Taps.*)

⁴⁰ Nonn György (1918–) kommunista politikus, 1952–1956 között népművelési miniszterhelyettes, 1956. február 18. és november 15. között legfőbb ügyész.

⁴¹ Kenyeres Ágnes, 1956-ban az MDP Központi Vezetőségének politikai munkatársa művészeti ügyekben, 1956 után a Magyar Életrajzi Lexikon főszerkesztője.

⁴² Nonn György e megjegyzésével a két ellenzéki értelmiségi csoportot akarta összeugrasztani.

A DISZ Központi Vezetősége egyetértett velünk és támogatást ígért. Ígéretét nem tartotta meg. Miért? A *Művelt Nép*⁴³ kiküldött munkatársa túlradó szívvvel szólt hozzánk, de a sajtó némán hallgatott, hasonlóképpen a *Szabad Ifjúság*⁴⁴ is. Miért, miért és miért? Azért, mert két évvel ezelőtt más volt a politikai helyzet?

Napjainkban is van egy hasonló fájó kérdésünk, bár most már idejét múlta. Pár héttel ezelőtt, amikor a Textil Alkotó Közösségben az iparművészet helyzetéről megbeszélést tartottunk, Erdős Péter elvtársat is meghívtuk, a cikk azonban azóta sem jelent meg. Lehet-e csodálkozni ezek után, hogy az ifjúság hite megingott, hogy nem hisz abban, hogy azok, akik a Sztálin–Rákosi-féle politikát kiszolgálták, helyükön maradva folytathatják tovább megcsalt nemzetünk irányítását? (*Taps.*) Az ifjúság nem felejt el a komédiás-kort, amikor mindenki alakított, mindenki mindenkiben kétkedett, amikor rettenetes tragédiák játszódtak le a falak mögött, amikor a rettegés belopódzott az emberek szívébe, és a tízmillió közül senki sem tudta, hogy mikor és miért kerül rá sor, mikor megy érte egy gépkocsi, amely sohasem viszi vissza, vagy ha igen, nagyon csendes, szótlan ember lesz belőle. (*Taps. – Felkiáltások: A Főiskolán is megtörtént!*) Igen, egy halottja van a főiskolának⁴⁵. Az ifjúságot megcsalták az elmúlt években és most, amikor bálványszobrok omlanak és a dogmatizmuskorszak szörnyű titkai napfényre kerülnek,⁴⁶ most, amikor nyíltan temet az ország,⁴⁷ ökölbe szorul ennek az ifjúságnak a keze, gyűlöli önmagát, gyűlöli vakságát, közömbösségét, siratja megcsúfolt álmát, szégyenli gyávaságát és kiutat keres. Napfényt, igazságot, a magyar föld talajából, népünk gondolatvilágából fakadó igaz szocializmust! Jövőt akar építeni, jóvátenni e kor szörnyű bűneit és félretenni az útból azokat, akik még ma is képesek az ifjúság megmozdulását antidemokratikusnak nevezni és sztálini métellyel mérgezni állami életünket! Az ifjúság sokszor követ el hibát, de aljasul gyilkolni nem fog soha. Hibát pedig csak akkor követ el, ha van véleménye és ha van olyan demokrácia, amely vélemény-nyilvánítását szabadon, elhallgattatás, cenzúrázás nélkül biztosítja. A rettegés, a terror kora lejárt. Itt az ideje, hogy a magyar ifjúság magára találjon és hogy fokozottabban folytassa a

⁴³ Kulturális hetilap, főszerkesztője ekkor Erdei Sándor.

⁴⁴ A DISZ központi napilapja, főszerkesztője Csatár Imre.

⁴⁵ László Irén növendéket 1950-ben letartóztatták, titkos perben vélhetően elítélték, a váci börtönben halt meg.

⁴⁶ Utalás Ny. Sz. Hruscsovnak az SZKP XX. kongresszusán, 1956. február 25-én elhangzott „zárt beszédére” Sztálin bűneiről.

⁴⁷ Utalás Rajk László és társai 1956. október 6-án lezajlott, tömegtüntetés számba menő temetésére, amit további, ártatlanul kivégzett áldozatok nyilvános temetése követett.

DISZ azt a munkát, amelyet a Petőfi Kör keretén belül megkezdett és amely visszaadhatja az elvesztett bizalmat a DISZ-nek.

A jövőre vonatkozólag pedig Bruno Jasienskit⁴⁸ idézem: „Ne félj ellenségeid-től! A legrosszabb esetben meggyilkolhatnak. Ne félj barátaidtól! A legrosszabb esetben elárulhatnak. Félj a közömbösöktől, mert az ő hallgatólagos beleegyezésükkel létezik a földön gyilkosság és árulás.”

Félj a közömbösöktől, akik állami irányításunk minden vonalán ott voltak és talán még ma is ott vannak, akik mindenről tudtak, de lélektelen szemük túlnézett az emberi élet meggyalázásán és minden véren, szennyen keresztül csak egy volt a fontos: pozíciójuk megtartása. (*Nagy taps.*) Félj a közömbösöktől, akik az elmúlt évek harcai alatt a mi soraink között is ott voltak, akik mindig „jó fiúk” akartak maradni, megvárni, hogy ki lesz a győztes, és csak akkor odaállni, amikor már nem kell felelősséget vállalni. Félj a közömbösöktől, és tisztítsd ki őket soraid közül, hogy egyszer már véget érjen a gyilkosság és az árulás. (*Taps.*)

KESZEGH ISTVÁN: Kedves elvtársak! Elnézést kérek, amiért még egyszer szót kértem. Egy pár mondatot szeretnék mondani. Hozzászólásom után következett a szünet. Többekkel beszélgettem a szünetben, és abból, ahogy igenelték, illetőleg tagadták hozzászólásomat, úgy láttam, hogy hozzászólásomat mind a két fél félreértette.

Szót emeltem azért, hogy a restaurátor is művész, és nem lehet egyetérteni azzal az állásponttal, hogy a restaurátor nem művész. Nem tudom, hogy mi most a múzeumi főosztály álláspontja, de tudom, hogy mi volt az álláspontja egy évvel ezelőtt vagy több mint egy évvel ezelőtt. Amikor az egyik képzőművész-restaurátor, művészeti főiskolát végzett ember alkotószabadságot kért, rövid két hetet, azzal az indoklással utasította vissza kérését, hogy a restaurátor nem művész. Egyrészt tehát ez ellen emeltem szót.

Másrészt pedig egyesek úgy értelmezték, hogy egy kalap alá veszem a pár hetes, úgynevezett restaurátor-tanfolyamot végzetteket a főiskolát végzettekkel. Nem veszem őket egy kalap alá, sőt, helytelenítenem kell, amennyiben még mindig együtt szerepelnek.

Ami pedig a textilrestaurálás kérdését illeti, nem beszélek sem Schubert elvtársnő mellett, sem ellene. A restaurátor: művész. Művészi munkája nélkül a tudományos dolgozó sem tud dolgozni. A múzeumi anyagot nem lehet életre

⁴⁸ Bruno Jasienski lengyel író (1901–1939), hazájában a futurista művészeti áramlat egyik vezéralakja. 1929-ben áttelepült a Szovjetunióba, 1937-ben koholt vádak alapján elítélték, büntetőtáborban halt meg. 1956-ban rehabilitálták.

kelteni az ő technikai tudása, művészi meglátása nélkül. Van azonban egy pont, amelynél tovább menni már nem lehet. Ezt szerettem volna elmondani. (*Taps.*)

JURIS IBOLYA: Elsősorban azért akarok hozzászólni, mert személyemmel kapcsolatban igen sok probléma merült fel. (*Derültség.*)

Úgy érzem, hogy sem a főiskolán, sem a főiskola elvégzése után nem voltam Liebling,⁴⁹ akit segítettek, ajánlottak, és akinek az útját olyan nagyon egyengették volna. (*Felkiáltások: Nem áll!*) A főiskoláról kikerülve kézfestéssel próbálkoztam, tekintettel arra, hogy a nyomótanszéken végeztem mint nyomottanyagtervező. Három bizonyítványi sállal indultam el: ez volt pályafutásom nagy kezdeti lendülete, tekintettel arra, hogy az, amit ígértek, tudniillik, hogy az Operaházba fogok kerülni mint ruhaanyagfestő, megdőlt, mert nem volt státus.

A többi kartársnő, akik akkor végeztek, és Szuppán Irén, állásba jutottak. Nekem még szövetkezeti vonalon sem jutott állás, de felajánlották, hogy a Kistextben esetleg elkezdhetek dolgozni tervezőként. Megmondom őszintén, hogy megszerettem a kézfestést, és azt gondoltam, hogy megpróbálok valamit önállóan kezdeni vele. Ez az önálló kezdés indult el a három sállal. Másfél évig dolgoztam egyedül. Senki sem törte még előttem ezt az utat, a többiek állásban voltak.

Szupiék – Szuppán Irénék – másfél év után elkezdtek megvalósítani elveiket, elképzeléseiket. Megpróbáltak egy kis munkaközösséget szervezni. Elmondották már, hogy milyen nehézségekkel küzdöttek. Nekem viszont másfél évi előnyöm volt azzal, hogy kirakatban szerepeltem, mert akkor Gonda Zsuzsán kívül senki sem dolgozott iparművészeti boltban. Igyekeztem nagyon reális árakat szabni, amit bizonyítani tudok azzal, hogy a kontúros, kézfestésű kendőkért kb. kilenc forintos órabér jön ki. Másként nem lehet tartani a konkurenciát a kinti minőségi kendők tekintetében, csak akkor, ha a legalacsonyabb árat igyekezett elérni az ember. De nem is ez a lényeg. A lényeg az, hogy másfél évi előnyöm volt a kirakatban. Megismertek, hogy van egy főiskolát végzett ember, aki más utat próbál keresni. Csak ezután indult az az alkotóközösség.

Most akarok rátérni erre a kérdésre. Az egyik vádpont az volt, hogy a zsűriben a magam előnyére használom ki azt a helyzetet, hogy a zsűribe meghívtak. Amikor az alkotóközösség elindult, és az alkotóközösség munkáinak zsűrizésénél ott voltam – úgy érzem, sohasem sújtottam őket azzal, hogy versenytársaimnak néztem volna őket –, annyival is inkább, mert nem vagyunk versenytársak,

⁴⁹ Liebling (német): kedvenc.

hiszen ez a terület nem ezt a pár embert, aki ezzel foglalkozik, hanem sokkal többet is elbír.

És hogy még hozzászóljak a zsűrizés kérdéséhez: az úgynevezett szakosztályi titkári idők alatt – és főleg az utóbbi zsűrizésekre vonatkozik az, hogy leginkább akkor lettek sújtva – nemcsak, hogy nem sújtottam őket, de én magam a bolt és a Csók Galéria sálellátásától is elálltam, nemcsak azért, hogy nekik teret engedjek, de egészségileg sem bírtam. Mindenki tudja, aki kénsavval dolgozik, hogy az nem olyan dolog, hogy reggeltől estig lehet vele foglalkozni anélkül, hogy az ember ne sínylené meg. Tehát: az önmagam sikerét nem igyekeztem előrevinni azzal, hogy őket elnyomjam, annál kevésbé, mert egy évvel ezelőtt, amikor harmadszor volt kénsavmérgezésem, beszéltem Szupival, és mondtam neki, hogy szeretném, ha a bolt ellátásában a folyamatosság megmaradna, mert szükség van arra, hogy továbbra is folyamatosan kapjanak sálakat. Pillanatnyilag az a helyzet, hogy bár elfogadtak tőlük a bolt számára is sálakat, ők nem vitték be azokat, pedig most is Szegednek kellett volna szállítani, de ők nem vittek be, lehet, hogy azért, hogy ezen az ankéton felhozzák. László Sára mondta, hogy még mindig nem kapták meg az anyagot... *(Közbeszólás: Milyen anyagot?)* ... Szegeden is van iparművészeti bolt, Szeged ellátására. *(Közbeszólás: Biztosan szórakozásból nem hozzák!)* Majd rátérek.

Annyival is inkább csodálkozom azon, hogy ők állítólag miattam nem tudnának érvényesülni, mert ezt nekem sohasem mondták a szemembe – nemcsak azért nem, mert félfüllel visszajött volna, hogy volt-e rá okuk vagy nem –, de azt mondták, hogy ezen az ankéton is azért fognak felszólalni, hogy ők meg vannak elégedve, mert kialakították a maguk útját és anyagilag nem szenvednek szükségét. *(Zaj.)* Annyival is inkább elhittem ezt, mert a fiatalok munkaközösségének az utolsó negyedévi forgalma 332 000 forint volt. *(Közbekiáltások: Mennyi abból az anyagár?)* Nem tudom, hogy ez hogyan jön ki, és mint van ez a munkaközösség, hogy egyes művészek 5-600 forintot keresnek, – de ha ilyen forgalom mellett 5-600 forintot keresnek, akkor azt mondom, hogy itt valami nem stimmel, mégpedig azért, mert 12 ember van, és egy emberre 32 000 forint jut. Tudom, hogy anyagköltség is van – de azért valami csak marad. *(Közbeszólás: Leszállított árak vannak!)* Akkor ezen kell vitatkozni és ezen kell változtatni. *(Zaj.)*

SZUPPÁN IRÉN: Nagyon személyi vonalra tereli Juris elvtársnő a felszólalását. Úgy érzem, hogy nem értette meg a lényegét, ha ilyen problémát csinál belőle. Neki most mint a Szövetség egyik vezetőségi tagjának kell állást foglalnia, és nem ennyire személyi vonalra terelni a dolgot. *(Taps.)*

JURIS IBOLYA: Igazat adok Szuppán Irénnek, hogy mint a Szövetség egyik vezetőségi tagjának kellene állást foglalnom, – de itt nem a Szövetség egyik tagjáról volt szó, hanem Juris Ibolyáról, és aki tárgyilagosan végighallgatta a dolgot, az előtt úgy tűnhetett fel, hogy csak Juris Ibolya csinált képeket, Juris Ibolya dolgai futnak, és ő elnyomja a többieket, akik nem tudnak érvényesülni. Ez így jött ki.

A zsűri problémára vonatkozóan azt szeretném mondani, hogy azokat a képeket, amelyekről szó van, előtte megnézzük az alkotó munkaközösség tagjaival, és nem hiszem, hogy ne emlékeznének rá: azt mondtam, hogy széles skálájúak, és helyes, hogy ilyen sokoldalúan közelítik meg a problémát. A képek zsűrizésénél nem voltam jelen. Ez nem védekezés, mert ez nem véletlenül történt. Akkor hívtak ki az alkotóközösség tagjai, Szuppán Irén személyesen, akik sérelmük miatt le akarták tiltani a zsűrit, és ez alatt folyt a képek zsűrizése... (*Közbekiáltások: Negyvenkét perc alatt negyven kép! – Zaj.*) ... és én is közöltem, hogy helytelenítem, hogy nem engedünk többet bemutatni, mert egyikünk sincs ebben a műfajban a csúcson, mindegyikünk keresgél – tehát jó pár képet lehetett volna ott még bemutatni. Nem tudom, hogy mennyiben tudtam volna megváltoztatni jelenlétemmel a zsűri véleményét, de tény, hogy előtte és utána is ez volt a véleményem, és erről beszéltünk. (*Közbeszólás: Egyedüli szakember voltál!*) Ezt hangoztatják, hogy egyedüli szakember voltam, de nem voltam jelen a képek zsűrizésénél. (*Közbeszólás: Akkor miért zsűriznek szakember nélkül?*) Ez megint olyan probléma, amit meg lehet tárgyalni. Lehet követelni szakembereket a zsűribe, és meg is lehet ezt valósítani.

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Ezért vagyunk itt!

REDŐ FERENC: Most itt követeljük!

JURIS IBOLYA: Nem hiszem, hogy ha ezt követelik, akkor ne valósulna meg.

ERDŐS PÉTER: Kérdezni szeretnék valamit. Ha jól értettem, negyven faliképet zsűriztek úgy, hogy egyetlen szakember sem volt ott? Mi a véleménye, elvtársnő: ez igazság vagy nem?

JURIS IBOLYA: Nem volt helyes. (*Zajos közbekiáltások.*) Sőt, tovább megyek, én nem azt a zsűrit akartam elmarasztalni mint olyat. De sajnálatos, hogy a kézi festett anyagnál – még akkor is, ha ott vagyok – csak egy személyt képviseltem volna, márpedig jól tudjátok, hogy ez mit jelent a szavazásnál, hiszen annak az egy személynek csak egy szavazata van. Azt ne tagadjátok le, ami igaz. (*Közbeszólások: Kérdeztem, hogy Juris elvtársnő dolgait ki zsűrizi, ha nincsen*

szakember? Hogyan kerülnek azok az iparművészeti boltba?) Hát éppen szakember van, például Molnár Béla⁵⁰ személyében, aki sajnálatosan azon a zsűrin, ahol ezek a képek voltak, nem volt jelen. Molnár Béla véleményét, mint szakemberét, el tudom fogadni.

Ami a szakosztályi titkári dolgot illeti: komoly dolog egy szakosztályi titkári funkció, ahogyan azt a működésem alatt is észrevettem. Viszont az is igaz, hogy legtöbbször, amikor valakit megválasztanak ilyen funkcióba... (*Közbekiáltás: Kineveznek!*) Nem, – tudniillik az a helyzet, hogy a szaktitkárt nevezik ki, míg a szakosztályi titkárt a szakosztály tagjai választják. Tehát: megválasztottak. Megmondom őszintén, hogy akik akkor ott voltak, és beszéltek velem, azok nagyon jól tudják, hogy nem nagyon örültem neki... (*Közbekiáltások: Nem kellett volna elvállalni!*) Ez is igaz. Nem azért nem örültem neki, mintha attól féltem volna, amit nekem akkor mondtak például a festők, grafikusok, hogy: „Milyen hülye vagy, hogy elvállalod – szó szerint így mondták –, mert a végén úgyis kinyírnak.” Tény az, hogy nem szoktam megfutamodni. Úgy éreztem, hogy ha egyszer rám esett a választás – egy fiatalra esett a választás –, akkor a legjobb öntudattal és a legjobb akarattal kell helytállnom. Úgy éreztem, hogy az adott helyzetben, az adott körülmények között igyekeztem megfelelően dolgozni. Amennyiben ez nem volt megfelelő, nagyon egyszerű az ügy – hiszen ez nem bérelt hely –, majd választanak jobbat helyettem, aki igyekszik jobban dolgozni.

Mindenesetre én annyit szeretnék mondani: akárki fog utánam jönni, amennyiben segítségére lehetek azokkal a tapasztalatokkal, amelyeket eddig szereztem, azt meg fogom tenni. Amennyiben nem lehetek segítségére, akkor természetes, hogy nem. Nem hiszem azonban, hogy az egész szakosztályi munka – itt nem csupán az én munkámról van szó – annyira eredménytelen lett volna az új választások óta... (*Közbekiáltások: Itt az eredmény!*) Itt az eredmény? De egyet ajánlok: mielőtt megindítják, illetve megindítjuk – mert sohasem szoktam magam semmiből sem kivonni, és legalább olyan fontosnak tartom a fejlődést, mint ti – tehát: mielőtt megindítjuk az új, friss szakosztályi, illetve iparművészeti életünket, az eddigi tapasztalatokra próbáljuk építeni, majd értékeljük ki és értékeljétek ki, hogy eddig mi volt a pozitívum, és úgy gondolom, hogy akkor bizonyára alaposabban és sokkal tervszerűbben tudjátok és tudjuk megtenni a további lépéseket.

És még egyet szeretnék mondani. Ezt azért merem így mondani, mert amikor arról beszélünk, hogy: Iparművészeti Tanács, akkor arról beszélünk, hogy: Juhász

⁵⁰ Molnár Béla (1904–1971) textiltervező, az Iparművészeti Főiskola tanára, a nyomottanyag-tervező tanszék vezetője.

László,⁵¹ Rozs Endre, Kiss Roóz Ilona meg a bizottsági tagok; amikor arról beszélünk, hogy Képzőművészeti Alap, akkor Szilárd elvtárs mellett az Alap vezetőségi tagjairól beszélünk, akik között Schubert elvtárson kívül bent van Gorka Géza;⁵² amikor arról beszélünk, hogy lektorátus, akkor Molnár Béla és Domanovszky György van ott – és amikor arról beszélünk, hogy idősebbek és fiatalok problémája... (*Közbekiáltás: Nem arról beszélünk!*) ... azt nem lehet úgy elintézni, hogy ezek menjenek, hanem ki kell értékelni, hogy hogyan dolgoztak. (*Közbekiáltás: Azt csináljuk!*) Nem, bizonyára ők nem is akarják, hogy ezt folytassák, akkor, ha a tagság nem ért egyet azzal, amit ők csinálnak. De azért teljes egészében nem lehet elvetni az idősebb művészek munkáját... (*Közbekiáltás: Mellébeszél! Arról számoljon be, hogy mit tett az ifjúság érdekében?*) Az természetes. (*Közbekiáltás: Mi a természetes?*) Hogy mindent az ifjúság érdekében.

SZUPPÁN IRÉN: Nem fiatalok és öregek, hanem iparművészek és a szövet-ség.

JURIS IBOLYA: Értem. Nem akarok ebből „fiatalok és öregek” problémáját csinálni – és nem is kell ezt csinálni. De éppen azért, mert nagyrészt azok vannak, mégiscsak azoknak a munkájára kell építeni.

ROZS ENDRE: Kedves elvtársak! Szeretnék válaszolni Szabó János elvtársnak arra a kérdésére, hogy mi lett az 1954. december 14-én átadott határozati javaslattal.

Annak idején, közvetlenül a Képző- és Iparművész Szövetség közgyűlése előtt, részben Juhász, részben Schubert elvtárssal átbeszéltem ezt a határozati javaslatot. Mind a ketten azt mondták, hogy a közelgő közgyűlés a határozati javaslatban felvetett problémákat megoldja.

Azt a véleményemet, amelyet én a DISZ-taggyűlésen kifejtettem, Schubert elvtárs nem tette magáévá, de erősebb vita nem alakult ki ebben a kérdésben kettőnk között. Erre a kérdésre azért szeretnék utalni néhány szóval, mert sokan vannak a hallgatók között olyanok, akik az akkori időkben Schubert elvtárs és közöttem fennállott viszonyt nem ismerik.

Engedjék meg, hogy rendkívül röviden utaljak arra a harcra, amelyet 1951-ben mint a pártbizottság elnöke Schubert elvtárssal szemben vívtam, és amely harc

⁵¹ Juhász László (1906–) belsőépítész, a Népi Iparművészeti Tanács titkára, 1950–1956 között az Iparművészeti Főiskolán belsőépítészeti szakon docens.

⁵² Gorka Géza (1894–1971) keramikus.

körülbelül azokat a követeléseket vitte a pártbizottság részéről, amelyekről itt ma beszéltek. Ezt a harcot akkor a párt Központi Vezetőségének agit-prop. osztályáról Rényi elvtárs,⁵³ a minisztérium részéről pedig Kenyeres elvtársnő a közömbösség és a teljes negligálás mocsarába fullasztotta. Ezt követően sohasem volt alkalmam és – meg kell mondanom – bátorságom arra, hogy ezt a kérdést még egyszer felvessem. Nem személyi pozíciómat, személyi munkámat féltettem, de a végzett nyomottanyag-tervezők közül Juris Ibolyán kívül egyetlenegy tag sem került a Szövetségbe; Hübner Aranka, a könnyűipar kiváló dolgozója ma is tagjelölt; Szuppán Irén több kiállításon bizonyította be tudását, de a legutóbbi közgyűlés után megválasztott vezetőség nem javasolta tagnak, majd az azt követő szakosztályi ülésen öt ízben szólaltam fel, míg a tagság többsége a felvétele mellett döntött. Ennek ellenére a szakosztály többségének ez a határozata több mint egy év óta nem emelkedett érvényre. Ezeket a dolgokat azért kívántam megjegyezni, hogy dokumentáljam: abban az időben nem láttam alkalmasnak e harc újrafelvételét. Mint abban az időben és egészen a legutóbbi hónapokig a szövetségi munkában félreállított ember: nem mertem vállalni ennek felelősségét. Azzal fejezem be ezt a gondolatot, hogy szeretném, ha bármely tanártársam vagy bármely fiatal művész előállna és kimutatná, hogy ő a későbbiekben vállalta azt a harcot, amelyet én 1951-ben mint a főiskolának egyetlen tanára vállaltam. (*Taps.*)

ENGELSZ JÓZSEF: Szeretném röviden elmondani Rozs elvtársnak, hogy igenis vállalták ezt a harcot. Rozs elvtárs azt kérdezte, hogy merte-e vállalni valaki ezt a harcot. Hát mertük. Ez az ankét tanúskodik arról, hogy volt, aki vállalta. Sajnos, nem a tanárok közül, mert érdekeik – úgy látszik – nem így kívánták. (*Taps.*)

ROZS ENDRE: Csak egy dátumbeli differencia van: 1951-ben nem vállalták rajtam kívül. 1956-ban más a helyzet.

ERDŐS PÉTER: Csak egy mondatot! Kötelességemnek tartom tájékoztatni önöket arról, hogy Kenyeres elvtársnő a legnehezebb időkben, a Rákosi-féle

⁵³ Rényi Péter (1920–) nyomdász, újságíró, szerkesztő, 1948–1954 között az MDP KV agit-prop. osztályának munkatársa, 1954–1956 között a *Szabad Nép* kulturális rovatának, majd titkárságának vezetője, utóbb a *Népszabadság* főszerkesztő-helyettese. Az I. Iparművészeti Kiállításról ő írt nagy terjedelmű kritikát (*Szabad Nép*, 1952. aug. 17.).

terror utolsó szakaszában, a Petőfi Kör betiltása⁵⁴ idején és már azelőtt is a legbátrabban, kommunistához méltó, magas erkölcsi szinten állt ki a haladásért. Ez hozzátartozik az igazsághoz. (*Taps. Felkiáltások: 1955-ben!*)

ROZS ENDRE: Azt hiszem, hogy Kenyeres elvtársnőt én régebben ismerem, mint az elvtárs. Nincs okom és módom arra, hogy kommunista érdemeitől megfosszam, de meg kell állapítanom, hogy 1951-ben közömbös álláspontot foglalt el ezzel a kérdéssel kapcsolatban és ezt bármikor, a párt Központi Vezetősége előtt is tanúsítom. (*Erdős Péter: Sztálinista volt 1951-ben!*)

KIRÁLY JÓZSEF: Tisztelt Vitaülés! Tágítani szeretném a vitaest témakörét. Az iparművészet napjainkban nemcsak és nem elsősorban a régi akadémikus iparművészet fogalmai szerint létrehozott, megformált tárgyak, ötvösmunkák, kézfestésű textilek, kerámiák, porcelán szobrocskák, gobelinek és egyedi bútorok összességét jelenti, hanem mai, új formájában az iparművészet világszerte egyre inkább az összes használati eszközök józan, gazdaságos megformálását, esztétikus kialakítását jelenti. Egyben értjük alatta a modern anyagok és technikai eljárások alkalmazását és felkutatását is. Az iparművészet akkor töltene be hivatását, ha ezeket a fenti szempontokat összefogottan, egységesen megoldaná. Ha ilyen kibővített szemlélettel mérjük végig azt az utat, amit országunk 12 év alatt megtett, siralmas képet nyerünk. Az 1946-47-48-as évek haladó törekvéseit leszámítva, az egész terület határozott visszafejlődést tükröz. Kevesen hittek az elmúlt évek kiagyalt művészetelméletei által létrehozott alkotások valódi értékében, és ezek nem is tükrözték a reális igényeket.

Ennek az akkori kiagyalt, egyesek művészet szemléletén és részben anyagi érdekein átszűrt, marxistának kikiáltott művészeti felfogásnak bőven akadtak pártolói és hirdetői. Ezek kihasználták az ország gazdasági és politikai vezetőinek a mi szakterületünk kérdésében megnyilvánuló tájékozatlanságát és saját nézeteiket erőszakosan marxista párt- és néphű, megtámadhatatlan törvényként akarták egyeduralkodóvá tenni. Egyébként, hogy ne unatkozzunk és ne bírjuk követni, illetve megbírálni a pillanatnyilag hirdetett álláspont helytelenségét, dogmatikus tévedéseit, félévenként, adott esetekben akár hónaponként is, ugyanilyen eréllyel teljesen új, az előbbinek akár homlokegyenest ellentmondó újabb elmélettel

⁵⁴ Utalás a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1956. június 30-i határozatára, amelyben a sajtóvitát követően elítélték a Petőfi Kör tevékenységét. A felszólaló megállapításával ellentétben tényleges betiltásra nem került sor, és a Kör 1956 szeptemberében folytatta tevékenységét. (*Partizántalálkozó – Sajtóvita, A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján, IV. – Múzsák–1956-os Intézet, Bp., 1991. Lásd a Függelékben közölt dokumentumokat.*)

traktálták mind a főiskolai fiatalságot, mind a tájékozatlan, művészetpolitikai kérdésekben járatlan, laikus minisztériumi vagy más gazdasági vagy politikai vezetőket. Emlékezzünk ezeknek az egyesek által kiagyalt művészetelméleteknek gyerekes és hozzá nem értő ismételtetésére a Népművelési Minisztérium főiskolánk fölé rendelt instruktorai⁵⁵ részéről (például Palásti vagy Antal⁵⁶ elvtársak hozzászólásaira).

Ezeket a hónaponként ismertetett, széteső elméleteket az aktuális politikai események frázisaival indokolták, és akik a különböző szakterületekről ellenvéleményt mertek bejelenteni, arra ráfogták, hogy idealista, szubjektivista, individualista, reakciós, titóista, hazaáruló, destruktív, dekadens, formalista és kozmopolita. Ki tudná felsorolni a jelzők és frázisok tömegét? Ezeket egyszerűen ellenségként kezelték. Számptalan fiatalt, akiben ezzel a koholt és minden művészi erkölcsöt, józanságot és szabadságot tipró elmélettel szemben felmerült egy őszinte, nyílt, valós igények kielégítését célzó törekvés és akik ezt a véleményüket valamilyen formában nyilvánították is, megindult az előbb említett módon a megbélyegzés és megtorlás, gúzsbakötés lavinája; hazafiatlan, osztály- és pártellenes volt minden olyan út és szellem, amely nem egyezett az akkor hivatalosnak hirdetett Schubert-féle művészeti politikával. (*Taps.*) Jogos az a kérdés, ha politikai és gazdasági vonalon, irodalomban, zenében, képzőművészetben a személyi kultusz és a hozzá kapcsolódó, azt fenntartás nélkül kiszolgáló politikusokat, művészeket, művészeti írókat felelősségre vonják és követelik, hogy megújuló szellemi életünk területéről tűnjenek le, akkor a mi területünkön is adják át helyüket ezek az emberek azoknak, akik iránt az egész szaktársadalom és a fiatalság részéről is összehasonlíthatatlanul több megbecsülés, bizalom és tisztelet él, mint azok iránt, akik ennek a félresikerült, kátyúba jutott szakterületnek éveken keresztül nemcsak passzív követői, hanem okozói, támogatói és erőszakos végrehajtói voltak.

Ha végignézzük azoknak az iparcikkeknek sorát, amelyeket az áruházainkban ma megvehet dolgozó népünk, azok minősége, formája, megjelenése többségében nem tükrözi azt az utat, amit országunk az elmúlt évek során politikai és gazdasági vonalon megtett. Nagyrészt ízléstelenek a világítótestek, csillárok a Keravill szaküzletekben. A különböző textilanyagok, függönyök, szőnyegek, bútorhuzatok még mindig nagyrészt tíz-húsz éves minták alapján, rossz minőségben készülnek. Gyalázatos kufár lelket, gerinctelen, pénzért mindenkit kiszolgáló

⁵⁵ Instruktor (latin): felsőbb állami vagy pártszervek utasításait közlő és ellenőrző kiküldött.

⁵⁶ Palásti személyét nem sikerült azonosítani. – Antal Jánosné (Antal Helén) 1948-tól a Vallás- és Közoktatásügyi, majd Népművelési Minisztérium művészeti ügyek főosztályának vezetője, hozzá tartozott a művészeti oktatás felügyelete.

szellemet tükröznek azok a bútorok, amelyeket a Bútorértékesítő Vállalat nagyrészt még ma is árusít. Akkor, amikor az ország dolgozói minden erejüket megfeszítve küzdenek a különböző exporttervek teljesítéséért! Bár a magyar ipar külföldre készített árucikkei a külföldi országokban sikert aratnak, ezek a kullisszaárak nem tükrözik a hazai ipar helyzetét. Miért van az, hogy hazai szükségletre csak a fentebb említett sekélyes, selejtes és rossz szellemű árut juttatják a dolgozóknak ellenértékképpen? Azzal a néhány sállal, karpereccel, ötvös-keramikus, textiles munkával, amit a mostani iparművész gárda egyedi iparművész alkotásként létrehoz, nem elégíti ki dolgozó népünk igényét és követelését, hiszen az szép, olcsó, hasznavehető tömegcikk hosszú sorát várja elsősorban, cserébe áldozatos munkájáért.

Felmerül továbbá az a kérdés, hogy átszervezések a Szövetség beismerte-e azt, hogy eddigi elméleti és szellemi irányításának nem tudott érvényt szerezni ezen a területen, vagy pedig ilyen irányú tevékenységet egyáltalán nem folytatott? Mik azok az eredmények, amelyeket tavalyi átszervezése óta elért, kiharcolt? Az iparművészet művelői ma is egy széteső, céltalan szaktársadalmat jelentenek. Ha az azelőtti években volt egy hivatalos, kötelező érvényű, helytelen művészetelmélete és ez a ma légkörében eleve semmivé foszlik, helyette újat nem bír létrehozni belső okai miatt, akkor a Szövetség nem több, mint egy elvek és célok nélküli egyesülés, mely képtelen pillanatnyilag felvenni a harcot a 46–47–48-as idők akkor is, ma is helytálló, emberséges és világviszonylatban kialakuló, térhódító eszményeinek a megvalósításáért. Hiányzik a kapcsolat az Iparművészek Szövetsége, a Népművelési Minisztérium és az eddig végzett hallgatók között, de ez lenne a kisebbik baj. Végzetes annak a kapcsolatnak a hiánya, amely a Szövetség és a tagjai között, valamint a szaktársadalom célkitűzéseit és eredményeit végrehajtó, megvalósító minisztériumi főosztályok között fennáll. Jelen pillanatban talán fel sem mérhető, hogy ez is mennyire oka és létrehozója annak az állapotnak, amely az egyetemes iparművészet mai helyzetét jellemzi – és ezeknek a mulasztásoknak sürgős orvoslását követeljük.

A mai vitaest eredményességét az bizonyítaná a legjobban, ha az itt felvetett kérdések feltétlenül belekerülnének az iparművészet revíziójának programjába, annál is inkább, mert ez a vitaest képviseli mindazokat, akik a fentebb vázolt helyzetet igazságtalannak és erkölcstelennek, az iparművészet jellegét tekintve méltánytalannak érzik. Az iparművészet nem eszköze az egyéni érdekhajhásznak, hanem a fennálló igényeket nevelő módon kielégítő, a mai kor törekvéseinek, követelményeinek eleget tevő, szabad légkörű alkotó munka.

Nem tűrjük, hogy ennek az új, most születő, tartalmában megújuló és igaznak érzett törekvésnek „támogatói”, sőt, újonnan átmázolt cégtáblával, élharcosai legyenek azok, akikhez éppen a közelmúlt művészi, művészetpolitikai, eddig még sem magyarázott tettei, tévedései fűződnek.

Végezetül: az előbb említett minisztériumi koordinálás, valamint a megújuló Szövetségben bekövetkező elvi tisztázódás folyamatán és várható eredményein túlmenően kérjük azt, hogy a Szövetség és az iparművészet, valamint a végrehajtott szervek közé iktatott Iparművészeti Tanács fokozottabb támogatást és hatáskört nyerjen, mind felettesétől, a Népművelési Minisztériumtól, mind a Minisztertanácstól. Mi minden erőnket és őszinte törekvésünket felkínáljuk a megújult Szövetségnek, hogy az Iparművészeti Tanáccsal együttesen megvalósíthassa azt, amit az iparművészet a társadalomnak nyújtani hivatott.

GÁCS GYÖRGY: Mielőtt rátérnék arra, amit tulajdonképpen mondani akarok, röviden az IBUSZ-utazással kapcsolatban szeretnék egy-két dolgot elmondani. Én az öregek között a múlt héten voltam Bécsben. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy rettenetes körülmények között utaztunk... (*Közbekialtás: Nem igaz!*) ... és ez az utazás valóban az elmúlt háborús időkre emlékeztetett. Mindez – mint ahogyan egy levélben a Szövetség értesített – 60 000 forinttal többbe került, mint az előző kényelmes utazás – mégpedig azért került többbe, mert ezt az IBUSZ rendezte, az előzőt pedig a Szövetség. Ez nem volna érdekes, ha nem jött volna ki olyan rendelet, amely monopolizálja az IBUSZ-nak az összes külföldi utazásokat. Ha az IBUSZ ennyire képtelen külföldi társasutazásokat rendezni, akkor ne legyen neki társasutazási monopóliuma, hanem bízva ezt azokra, akik képesek megszervezni az utazásokat, és ezek szervezzék meg saját maguknak. (*Taps.*)

Ezzel kapcsolatban hiányolom azt, hogy még nem adtak hangot a fiatalok, akiknek még nem volt módjuk arra, hogy Párizs, Róma, Firenze nevét kiejtsék, – ugyanakkor, amikor Rómában a Collegium Hungaricum⁵⁷ földszintjén idegenek vannak, az I. emeleten lakik az igazgató, a II. emeleten az ellenkormány... (*Közbekialtás: Mi az, hogy ellenkormány?*) Papok laknak ott és disszidensek. Az egész palotában disszidensek laknak. Tehát ott volna hely arra, hogy az arra érdemes fiatalok oda kimenjenek. Ezzel kapcsolatban vissza lehetne állítani a régi ösztöndíjrendszert (*Taps*), de addig is, amíg ez megvalósul, joggal kérdelem, vajon egyetlenegy olyan iparművész sem volt, aki az idén érdemes lett volna Derkovits-ösztöndíjra? (*Taps.*) Mert senki sem kapott.

A következőkben gyakorlati dolgokat szeretnék elmondani. Az egyik a munkakiadások kérdése. Itt elsősorban azokra a műfajokra gondolok, amelyek egy-egy új építménnyel, egy-egy új objektummal kapcsolatban kerülnek megalkotás-

⁵⁷ Rómában, Párizsban, Bécsben, Berlinben állami ösztöndíjas magyar művészek és tudományos kutatók szálláshelyül olyan paloták álltak (állnak) rendelkezésre, amelyek a magyar állam tulajdonában voltak (vannak). Az ötvenes években éberségi okokból felfüggesztették működésüket. – A felszólaló egyébként téved, a római Collegium Hungaricumban nem működött emigráns ellenkormány, viszont az eredeti megállapodás alapján laktak ott teológiai tanulmányokat folytató papok.

ra. Természetesen ez az iparművészetnek igen széles területét öleli fel, amennyiben a belső berendezések – tehát azok a dolgok, amelyeket az úgynevezett épület-beruházási keretből finanszíroznak, mint például: a lámpa, a függöny, a szék – szintén eloszthatók volnának a művészek között akkor, ha a mai gyakorlattal ellentétben történne a munkák kiosztása. A munkák kiosztása úgy történik, hogy külön adják ki ugyanazon épületnek a szobrászati munkáit a szobrászati lektorátus részéről, külön adja ki a festészeti munkákat a festészeti lektorátus – tehát egymástól teljesen függetlenül –, és ha úgy vélik, hogy itt iparművészekről is van szó, akkor az iparművészeti lektorátus ismét külön adja ki a munkákat. Elképzelhető, hogy micsoda szellemi egység lesz ebből, ha a munka ilyen művészeti szellemben fogant, mert a szobrász-, a festőlektorátus is egy-egy művet külön ülésen ad ki, tekintet nélkül arra, hogy a munka milyen művészeti szellemben fogant. (*Közbekiáltás: Hol vannak a belsőépítő iparművészek?*) Azok itt vannak. (*Közbeszólás: Igen, de nincsenek a helyükön!*) Ezért azt a határozati javaslatot terjesztem elő, hogy a munkakiadás ne részleges legyen, hanem egy-egy objektum egységes képzőművészeti, iparművészeti megfogalmazására vonatkozzék. És itt van az, amiben ellentétben vagyok azokkal az elvtársakkal, akik a két szövetség különválasztását javasolták. Ezt – sok határterület teljes összefonódása miatt – teljesen helytelennek találom. Végeredményben nem azon múlik egy szövetségnek a jó vagy rossz munkája, hogy külön székházban van-e, vagy pedig külön vezetősége van-e, hanem azon, hogy tagjai mit csinálnak. (*Taps.*)

Most pedig előterjesztem a második határozati javaslatomat, – és most megint elmondom a jelenlegi gyakorlatot a zsűrizéssel kapcsolatban. Ma mindenféle szakterület élén egy-egy lektor áll, aki olvas – mert különben nem lektornak hívnák –, amely intézmény ellen különben rengeteget tiltakozott a szövetség, éppen azért, mert az egy ízlésnek az érvényesülése, ami ezen keresztül szükség-szerűen bekövetkezik. Ez rengeteg uniformizálódásnak a kiindulása. Mármost a lektor kap egy zsűri-listát, amelyet a Szövetség szakosztályi vezetősége állít össze. A zsűri-listából ő maga választja ki, hogy egy-egy munkát ki zsűrizzen. Szükségszerű az, hogy itt egy olyan dolog következzen be, hogy egyszer összejönnek igen mameluk⁵⁸ jellegű emberek, másszor összejönnek igen kemény zsürorok, de semmiképpen sincsen biztosítva az, hogy különböző szemléletű emberek kerüljenek össze. Ezért javaslom, hogy ne egy zsűri-listát, hanem zsűricsoportokat kapjon meg a lektor, és ugyanahhoz a munkához ugyanazt a zsűri-csoportot kell kihívni. Ezeknek a zsűricsoportoknak az összeállítása pedig olyan legyen, hogy abban különböző szemléletek érvényesüljenek.

⁵⁸ Mameluk (arab): fejbőlintó jánosok, hivatalból egyetértők.

Itt szeretnék kitérni Juris Ibolya elvtársnőnek a zsűrivel kapcsolatos dolgaira is. Azt mondta, hogy egy szakember van abban a zsűriben, aki a kézfestést érti. Akkor talán van egy, aki érti a nyomott anyagot, van egy, aki érti a szövött anyagot, és van egy, aki érti a köcsögöt. Azt hittem mostanáig, hogy itt a művészethez kell érteni, és akkor úgy lehet zsűrizni, de ha valaki vagy csak a nyomott anyaghoz, vagy a szövött anyaghoz, illetőleg a kerámiához ért, azt nem lehet elfogadni zsűrizési alapnak. (*Taps.*)

Amint mondtam, van ez a zsűrilista, de még ezt sem használják ki a lektorok, mert kialakul valami az egyszerűség kedvéért, hogy: ezt a három-öt embert bizonyosan elérem, és mindig azokat hívják be, viszont a zsűrilistának nagy része munka nélkül van, amióta csak beírták őket a listába. Ezért a határozati javaslatom az, hogy a zsűrit ne a lektor válassza ki, hogy egy-egy munkához kiket állít össze, hanem előre összeállított, különféle művészeti szempontokkal rendelkező zsűri-csoportok legyenek. Valószínű, hogy ez műfaji gazdagodást is fog jelenteni, különösen a dekoratív művészetekben, és nem fog előfordulni olyan eset, hogy odamegy az egyik építész, és kér valamilyen munkát, de az a zsűri, amelyiktől kérte, nem ismerte az illetőt, és nem tudott neki díszítőfestőt ajánlani, így az építész nyugodtan mondhatta, hogy díszítőfestő nincs. Ezért megcsináltatja a munkát valami kedves öreg bácsival, és az épület nagyon csúnya lesz. A Gubacsi úti iskola építésével kapcsolatban Pintér Béla építész kapta ezt a választ, és megcsinálta valaki „gyönyörű Kőrösfői-Kriesch stílusban”⁵⁹ azt a mennyezetet, amelynek homlokzatán Hincz Gyulának⁶⁰ van a sgraffitója.⁶¹ Nem hiszem, hogy ez egységes lehet.

Még egy kérdést vetek fel. Az Iparművészeti Főiskolán működött tanszaki keretben – és most tanszaki kereten kívül – a díszlettervezők és jelmeztervezők (tehát igazi művészek) tanszaka. Azok a fiatalok, akik itt végeztek, körülbelül 39-en (az én értesüléseim szerint 39-en), lehet, hogy egy-kettőnél ez nincs meg, de a zöménél az van, hogy valóban jól dolgoznak a munkaterületükön, azonban sehova sem tartoznak. A Színház- és Filmművészeti Szövetségnek a szcenikusai művészeti életnek nem nevezhető gyakorlatot folytatnak a Szövetségben belül (*Taps.*) és a mi Szövetségünkben pedig nincsenek benne. Van egy kerete ennek a szakcsoportnak, a Szövetség alapszabályai szerint azonban ez nem működik,

⁵⁹ Kőrösfői-Kriesch Aladár (1863–1920) festő, iparművész, a magyar szecesszió egyik vezéralakja. Az ötvenes évek általános szecesszió-ellenes felfogására vall, hogy nevét gúnyosan említik.

⁶⁰ Hincz Gyula (1904–1986), festő, grafikus, az expresszionista művészeti törekvések jelentős magyar képviselője, 1946–1951 között az Iparművészeti Főiskola grafika- és textiltanszákán az illusztráció tanára.

⁶¹ Sgraffitó (olasz): karcolásos művészeti technika, melynél az alsó vakolatréteg színei előtűnnek a felsőbb rétegen.

és miután csak két-három tag volt, aki ebben a csoportban lett volna – ez a díszítőfestő szakcsoport – ezt működésen kívül helyezte a Szövetség vezetősége. Javasolom, hogy ezek is tartozzanak ide. Ezeket kívántam elmondani.

KISS ROÓZ ILONA: Elvtársak! Szeretném előrebecsátani, hogy nem készültem felszólalásra, és így felszólalásom talán kissé rapszodikus lesz.

Azt hiszem, mindannyian örültünk a mai ankétnak. Nem merném azt állítani, hogy a mai ankétnak azok a problémái, amelyeket az elvtársak felvetettek, teljesen ismeretlenek, és előttünk nem voltak tudottak. Nem értek egyet Tóth elvtársnővel, hogy ezekről a problémákról nem tudtunk. Tudtunk róluk, évek óta beszéltünk róluk, és amit tudtunk, azt meg is csináltuk.

Az elvtársaknak igazuk van, hogy ez nem fiatalok és idősek problémája, hanem elsősorban az iparművészeti terület tisztázatlansága, olyanfajta tisztázatlansága, hogy leültünk-e egyáltalán egy asztalhoz, és megbeszéltük-e, hogy milyen elveket vallunk az iparművészet területén. Ez nem történt meg, és azok a hibák, amelyek ebből adódtak, rányomták a bélyegüket az egész területre.

Az elvtársak felvetették – és teljes mértékben egyetértek velük –, hogy az elmúlt éveknek az az ifjúságpolitikája, amely nagyon szép célokat tűzött az emberek elé anélkül, hogy ennek meglenne a gazdasági bázisa: ez nem volt helyes. De nem volt helyes az sem – és ezt most a nyolchónapos szövetségi működésem alatt harmadszor vetem fel úgy a minisztérium, mint a pártközpont felé –, hogy miért nem hangolják össze a művészetoktatási főosztály és a képzőművészeti főosztály munkáját? Miért van az, hogy az iparművészeti főiskolára felvesznek embereket anélkül, hogy a képzőművészeti főosztály vagy a Képzőművész Szövetség tudná azt, hogy ezek a tagok végzésük után hová kerülnek? Higgyék el, hogy a legnehezebb helyzetben vagyunk amiatt, hogy a főiskola kibocsát embereket, és a Szövetség nem tudja, hogy mit kezdjen velük, – és ez azért van, mert annak idején nem kérdezték meg, hogy mi lesz ezekkel az emberekkel.

Elsősorban ezeket a kérdéseket kell tisztázni. Foglaljon állást a Népművelési Minisztérium: mennyiben van szükség iparművészetre, hány emberre van szükség, így folyják a beiskolázás, mert akkor rendjén lesz a kiiskolázás is a főiskoláról.

A másik kérdés az Iparművészeti Tanács⁶² kérdése. Amikor megalakult, mindannyian nagyon örültünk. Olyan kezdeti lépés volt ez, amelyről úgy nézett ki –

⁶² 1954-ben alakult mint tárcaközi szerv, hogy az ipar és a kereskedelem termékeinek esztétikai szempontú felügyeletével segítse elő a használati tárgyak kulturált megjelenését.

és merem állítani, hogy jelenleg is úgy néz ki –, hogy segíteni fog azokon a tagokon, akik üzemi területen dolgoznak. Akik persze kimentek az üzemi területre, maguk is tudhatták, hogy nem megy könnyen. Tudok arról, hogy legmagasabb miniszteri szinten elfogadták a státuszrendezést könnyűipari területen. A könnyűipari kollégium⁶³ határozott, ahol az iparigazgatóságok vezetői is ott voltak, de még mindig nem történt semmi, vagy csak kevés. Lent a területen elsikkadnak ezek a kérdések.

Ismétlem: ez a probléma nem a fiatalok problémája, mert az idősebb, a korosabb iparművészeket is legalább annyira nyomja. Nem hiszem, hogy üzemen belül minden tervezőnek teljesen kielégítő az alkotási lehetősége. Azt hiszem, hogy a fiatalok ebben nem állnak egyedül. Nehéz elfogadtatni, kiharcolni az újat.

Ami pedig a Szövetség politikáját illeti: nem tudom, hogy a jelenlegi vezetőségen lemérhető-e az egész Szövetségnek a munkája. (*Felkiáltások: Le!*) Hadd mondjam végig. A jelenlegi vezetőség nyolc hónapja dolgozik. Azt is meg kell azonban mondanom, hogy a jelenlegi vezetőségből, amely ugyanúgy kilenc vagy hét tagú, talán ketten vagy hárman dolgoznak. A többiek meglehetősen passzívan viselkednek. Adódhat ez részben abból, hogy az egyik tag vidéken lakik, a másik az Iparművészeti Tanács titkára, a harmadik – mióta a szakosztályi vezetőség működik – talán kétszer jelent meg vezetőségi ülésen. Hogyan dolgozzék a szakosztályi vezetőség, ha nincs, aki irányítsa?! Mindenesetre jogos, ha bizalmatlanok ezzel a vezetőséggel szemben: nem hiszem, hogy ez a testület alkalmas volna arra, hogy megoldja most ezt a kérdést. A Szövetségen belül a jövő héten lesz szakosztályi ülés, a fiatalok ott lesznek, vessék fel a problémát, és oldjuk meg közösen. (*Zaj.*) Azért vannak ott a fiatalok. (*Közbekiáltás: Kicsodák?*) Majoros János. (*Felkiáltás: Nem szavazhat, csak tagjelölt.*) Tag. Nem ment még be, de tag. (*Zaj.*) Lesznyik Károly is tag. Bakai Erzs. Nem szabad úgy elindulni, hogy a Szövetség olyan szerv, amely semmit sem fog megtenni, ha a fiatalok kérik.

Sajnálom, hogy a ruhatervezők nem állnak fel. Mi vetettük fel vezetőségi ülésen, hogy az Alapon keresztül csináljunk olyan modelltervező részleget, amely szerződéses viszonyban van. (*Zaj.*) Ha a tagok nem vetik fel, én mint keramikus, nem tudom, hogy a ruhásoknak hol szorít a cipő. Ha elmondják, akkor segítünk, de meg kell mondanom azt is, hogy a Szövetség olyan irányító szerv, amelynek minden tagja köteles a szövetségi munkában részt venni. Nagyon helytelenítem – és magamat is beleértem –, hogy az utóbbi hónapokban csak ránk

⁶³ A Könnyűipari Minisztérium legmagasabb szintű tanácskozó testülete.

hárult a munka, mert az elvtársak semmit sem segítettek, még ha hívtuk őket, akkor sem. (Zaj.)

Itt van azután a divatlapprobléma⁶⁴. Hogy az Alapon belül egy... (Felkiáltások: Nem ez a központi kérdés!) Feltettek egy kérdést, engedjék meg, hogy válaszoljak rá. Hogy az Alapon belül egy divatlapot indítsunk, és hogy divattervezőket foglalkoztassunk, ez az ötlet nem két hónapja indult el, hanem valamikor tavasszal. Azóta dolgozott egy divattervező, ruhatervező szakcsoport – Vörös Irén, Balogh Rozi –, és ők dolgozták ki, hogy kik vesznek részt ebben a munkában Nádor Verával együtt. Ennek alapján történt a szerződötetés, nem azért, mert ezt az ankétot összehívták. Ez a jegyzőkönyvekből kiolvasható. (Felkiáltások: Mikor értesült erről a dologról Szabó Albert? – Szabó Albert: Két héttel ezelőtt, de a szerződést még nem láttam.) Engem Balogh Rozi értesített arról, hogy a Szövetség rögtön küldje át a névsort a Képzőművészeti Alaphoz, mert október 15-én megkötik a szerződést. (Zaj.)

NÁDOR VERA: Gulácsi Ilona akkor került racionalizálásra, amikor meg akartuk valósítani az alkotóközösséget, amelyben részt vett volna. Nem tudtuk. Ugyanakkor a textilfestők megkapták. Nagyon sokat jártunk utána, hogy megkapjuk. Azt mondták, hogy nem időszerű. (Zaj.)

Most újból felvetődött a divatkérdés, amelyet Schubert elvtárs Szilárd elvtársal megbeszélt és... (Zaj.) Balogh Rozi és Szilvitzky Margit tárgyaltak ebben az ügyben, és körülbelül két hete, hogy tető alá került, a különböző fórumokon átment. Ez a szerződés Balogh Rozitól... (Zaj, a felszólaló további szavait nem lehet érteni.)

SOMOGYI ÁRPÁD: Ne folytassunk személyes purparlét⁶⁵. Tudniillik rettenetesen múlik az idő. Most háromnegyed kilenc. Kívánnak tíz perc szünetet úgy, hogy mindenki a helyén marad? (Nem!) Akkor folytatjuk.

Mivel nem azért jöttünk össze, hogy az elnökség tagjain – illetőleg most már a Szövetség tagjain – külön-külön apró kis dolgokat számon kérjünk, hanem azért, hogy globálisan megtárgyaljuk a magyar iparművészet kérdéseit: nem tartom helyesnek, ha a vezetőségi tagok ilyen apró kis részletekre is kitérnek, ami csak az időt húzza és apró purparlékra ad alkalmat. Tartsuk meg a vita első felének a színvonalát, és ezen a színvonalon folytassuk a vitát. Próbáljuk a színvonalat megtartani a hozzászólásokban, hiszen úgysem tudjuk itt az összes kifogásokat

⁶⁴ D. Szabóné ruhatanszak-vezető tanár kezdeményezte divatlap kiadását, ám ez 1956 végéig nem valósult meg.

⁶⁵ Pour parler (francia): szóváltás, vita.

elintézni, úgysem tudnak a vezetőségi tagok egy perc alatt eldönteni minden kérdést. Magasabb síkon kell, hogy megbeszéljük ezeket a kérdéseket, amelyek különben sem tartoznak szorosán erre az értekezletre. Halljuk a fiatalokat, hogy mit akarnak, és a vezetőség tárgyaljon majd velük, hallgassa meg őket és orvosolja problémáikat. Ez az én egyéni véleményem. Ne mélyedjünk bele apró kis részletkérdések taglalásába, mert elsekélyesedik a vitánk és eltérünk a lényegtől. (*Taps.*)

KISS ROÓZ ILONA: A másik kérdés a zsűrizés kérdése. Elvi kérdésként szeretném felvetni, továbbmenve azon, amit Gács elvtárs javasolt, mert az sem helyes, hogy a Szövetség jelöljön meg zsűricsoportokat és azok konzultáljanak. A Szövetségben olyan felfogás alakult ki, hogy sokkal helyesebb, ha a művészekre bízunk, hogy kikkel kívánnak konzultálni. Sokkal helyesebbnek tartom ezt, mert az illető művész inkább meg tudja mondani, hogy kinek az ítéletében bízik meg, ki az a művész, akinek felfogásával egyetért és aki segítően hat rá. Javasolom tehát, hogy egy ilyenfajta zsűrizés jöjjön létre a Szövetségen belül, ez inkább elő fogja segíteni a munkát, mint a mostani zsűrirendszer.

Itt van azután az a kérdés, hogyan tudnánk segíteni az üzemi fiatalokat, azokat, akik az üzemekbe kikerülnek. A múltkor a rádióban hallottam egy előadást. A jugoszláv fiatalokról volt szó, és elmondották, hogy akik egyetemre, főiskolára járnak, megpályáznak egy ösztöndíjat az első évben. Ezeket az ösztöndíjakat a különböző jugoszláv tartományok üzemei vagy maguk a tartományok írják ki. (*Felkiáltás: Nem lényeges!*) Ezek a tartományok kiírják az ösztöndíjakat, a növendékek az első évben megpályázzák, de akkor a növendék köteles a tartomány ösztöndíja alapján oda menni dolgozni, amely helyre ez a tartomány vagy üzem meghirdette az ösztöndíjat. Részben felelősséggel tartozik az az üzem vagy az a hely az illető hallgatóért, hogy ha kikerül, akkor megfelelő alkotói helyet biztosítson számára, részben pedig a hallgató is azzal a biztos tudattal indul el a pályáján, hogy ide kerülök, nekem ilyen munkát kell elvégezniem, és ezt a munkát jól fogom tudni csinálni. Javasolom, hogy az illetékes szervek – a Népművelési Minisztérium két főosztálya – ezt is tárgyalják meg, és próbáljanak ezzel is foglalkozni.

Szóba került az iparművészeti szakosztály vezetősége is. Az elvtársak beadtak egy javaslatot évekkkel ezelőtt. Én akkor a főiskolán voltam, ezzel a javaslattal egyetértettem, és a tartalmával jelenleg is egyetértek. De megmondom azt is, hogy milyen formában. Nemrég – tavasszal – a pártközpont kulturális osztályán volt egy értekezlet, ahova főiskolai hallgatók is eljöttek, és elmondták, hogy ennek a beadványnak az ügyében semmi sem történt. Akkor azt mondtam, hogy a beadvánnyal egyetértek, de nem ilyen formában, hanem találni kell olyan szervezeti lehetőséget, ahol ezeket a kérdéseket meg lehet oldani. Akkor sem

tartottam és jelenleg sem tartom egészen helyesnek azt, hogy egy külön ifjúsági szövetség alakuljon. Sokkal helyesebbnek tartanám, ha a fiatalság a művészeti szövetségbe kerülne be, és ezen a kereten belül fejtené ki a munkáját. Sokkal helyesebb volna ez, mert egy meglévő keretet sokkal könnyebb javítani, mint valamilyen új, döcögő munkával elindulni. Javasoltam, hogy ezt csináljuk meg. Utána bejöttek egy páran és megmondták, hogy a tagság bizalmatlanságot szavazott velem szemben amiatt, mert ezzel nem értettem egyet. Azután elmondtam, hogy mivel bizalmatlanok velem szemben, nem kívánok részt venni a javaslat további kidolgozásában, az elvtársak csinálják meg, javasolni és támogatni fogjuk a felsőbb szervek felé. Ez a javaslat; most pedig itt van ez az ankét és remélem, hogy ennek nagyon hasznos tapasztalatai lesznek. A továbbiakra nézve elengedhetetlenül fontosnak tartom, hogy az elvtársak vegyenek részt a szövetség munkájában, és ne történjen meg az, még akkor sem, ha tagjelölt valaki, hogy a hátsó sorban leülnek, és nem szólalnak fel öt-hatszori felszólítás után sem.

A másik, amit mondani akarok: nagyon szeretném, ha az elvtársak tényleg komolyan elindítanák a szövetségi munkát. A jelenlegi vezetők valószínűleg le fogják vonni ebből a következtetéseket. Az elvtársaknak jogukban van új vezetőtséget választani. Helyes, válasszanak is az elvtársak. Nem akarok ígéretet tenni, hogy én is szeretnék részt venni ebben a munkában, de úgy érzem, hogy eddig is tettem valamit a fiatalok érdekében, és ezután is szeretnék tenni.

KISS LÁSZLÓ: Mielőtt kérdéseimet Kiss Roóz elvtársnőhöz feltenném, azt jelentem ki, hogy Kiss Roóz elvtársnő elhangzott beszédét tendenciózusnak tartom abból a szempontból, hogy részletkérdésekre adott választ és nem azokra, amikről órákon keresztül beszéltünk. Miért nem beszélt arról, hogy ki a felelős azért a helyzetért, amely az iparművészet terén előállt? És mi a véleménye arról, hogy a művészeti ágaknak egyes területei monopolizálva vannak egyes emberek kezében? Mi a véleménye arról az érdekközösségről, amely ezen a területen van? És mi a véleménye a munkaelosztás terén lévő önkényességről? (*Taps*)

KISS ROÓZ ILONA: Az első kérdés az volt, hogy ki a felelős a jelenlegi helyzetért. Elvtársak, a művészetpolitikában felelősek vagyunk mindannyian, Schubert elvtárs, Kaesz elvtárs⁶⁶, Juhász elvtárs és mindannyian végig – akik az ifjúsággal foglalkoztunk –, magamat is beleértve. Nem hiszem, hogy ez

⁶⁶ Kaesz Gyula (1897–1967), bútortervező, belsőberendező, építész, 1952–1958 között az Iparművészeti Főiskola főigazgatója, döntő szerepe volt az Iparművészeti Tanács felállításában. A főiskolán ipari formatervezés néven új szakot kezdeményezett.

alól valamelyikünk is kivétel lenne. A hibánk főleg ott van, hogy azokat a művészeti elveket, amelyeket akár Schubert, akár Juhász elvtársak hangoztattak, nem vitattuk meg, hanem elfogadtuk, és ez vonatkozik az elvtársakra is. Jól emlékszem arra, hogy amikor Engelsz elvtárs Sztálin-portrét mintázott, és még egy csomót...

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Mennyiben tartozik ez ide?

ERDŐS PÉTER: Mennyiben tartozik ez ide? Mégiscsak különbség van a terrorizáltak és a terrorizálók között! (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Szíveskedjék megmagyarázni: mennyiben tartozik ide az, hogy Engelsz elvtárs valamikor Sztálin-portrét csinált? Mennyiben tartozik ez a magyar iparművészet 1956. évi problémáinak megoldásához?

ERDŐS PÉTER: Azonkívül, hogy provokatív is!

KISS ROÓZ ILONA: Nem tudom különválasztani a kultúrpolitikát, a művészetpolitikát az általános politikai helyzettől...

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Nem is kell!

KISS ROÓZ ILONA: ...azt hiszem, hogy amikor mindannyian részesei voltunk ennek a politikának – ki könnyebben, ... (*Közbekiáltás: Egyesek csinálói, mások szenvedői! Különbséget kell tenni!*) ... Nem tudom, hogy én mennyiben voltam terrorral a többiekre nézve. Valószínűleg voltam – ha az elvtársak úgy látják –, de nem tudom azt sem, hogy mennyiben jelentett számomra kivételt vagy előnyt az, hogy tizenkét éven keresztül én a magyar kultúrpolitika káderpolitikája következtében szakmailag semmit sem tudtam dolgozni. Nem hiszem, hogy ez mellékes kérdés lenne, mert ez is hozzátartozik. Felelősek vagyunk ezért a jelenlegi helyzetért, és én vállalom a felelősséget. Semmiféle visszautasítást vagy valamit nem kívánunk – és ez helytelen is lenne, mert magam érzem legjobban a súlyát –, de ugyanakkor megmondom, hogy nagyon szerettem ezt a területet, szerettem jelenleg is, és továbbra is az az érzésem, hogy csináltam is valamit ezen a területen, ha nem is olyan sokat, mint esetleg mások. Nem tudom olyan könnyen levenni a vállamról azt a tizenkét évet, amely jelenleg nyom. Nem is olyan könnyű ez, elvtársak, higgyék el nekem.

A másik kérdés, amit felvetettek az elvtársak: a zsúriprobléma volt. Az előbb kifejtettem már, hogy helytelennek tartom a jelenlegi zsúrizést. (*Közbeszólás: Miért nem tett ellene?*) Tettem, elvtársak. Az, hogy nem jelentettük be Szlávits

alól valamelyikünk is kivétel lenne. A hibánk főleg ott van, hogy azokat a művészeti elveket, amelyeket akár Schubert, akár Juhász elvtársak hangoztattak, nem vitattuk meg, hanem elfogadtuk, és ez vonatkozik az elvtársakra is. Jól emlékszem arra, hogy amikor Engelsz elvtárs Sztálin-portrét mintázott, és még egy csomót...

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Mennyiben tartozik ez ide?

ERDŐS PÉTER: Mennyiben tartozik ez ide? Mégiscsak különbség van a terrorizáltak és a terrorizálók között! (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Szíveskedjék megmagyarázni: mennyiben tartozik ide az, hogy Engelsz elvtárs valamikor Sztálin-portrét csinált? Mennyiben tartozik ez a magyar iparművészet 1956. évi problémáinak megoldásához?

ERDŐS PÉTER: Azonkívül, hogy provokatív is!

KISS ROÓZ ILONA: Nem tudom különválasztani a kultúrpolitikát, a művészetpolitikát az általános politikai helyzettől...

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Nem is kell!

KISS ROÓZ ILONA: ...azt hiszem, hogy amikor mindannyian részesei voltunk ennek a politikának – ki könnyebben, ... (*Közbekiáltás: Egyesek csinálói, mások szenvedői! Különbséget kell tenni!*) ... Nem tudom, hogy én mennyiben voltam terrorral a többiekre nézve. Valószínűleg voltam – ha az elvtársak úgy látják –, de nem tudom azt sem, hogy mennyiben jelentett számomra kivételt vagy előnyt az, hogy tizenkét éven keresztül én a magyar kultúrpolitika káderpolitikája következtében szakmailag semmit sem tudtam dolgozni. Nem hiszem, hogy ez mellékes kérdés lenne, mert ez is hozzátartozik. Felelősek vagyunk ezért a jelenlegi helyzetért, és én vállalom a felelősséget. Semmiféle visszautasítást vagy valamit nem kívánunk – és ez helytelen is lenne, mert magam érzem legjobban a súlyát –, de ugyanakkor megmondom, hogy nagyon szerettem ezt a területet, szeretem jelenleg is, és továbbra is az az érzésem, hogy csináltam is valamit ezen a területen, ha nem is olyan sokat, mint esetleg mások. Nem tudom olyan könnyen levenni a vállamról azt a tizenkét évet, amely jelenleg nyom. Nem is olyan könnyű ez, elvtársak, higgyék el nekem.

A másik kérdés, amit felvetettek az elvtársak: a zsúriprobléma volt. Az előbb kifejtettem már, hogy helytelennek tartom a jelenlegi zsúrizést. (*Közbeszólás: Miért nem tett ellene?*) Tettem, elvtársak. Az, hogy nem jelentettük be Szlávits

elvtársnak⁶⁷ vagy kinek, nem jelenti azt, hogy nem tettünk volna. Több elvtárs véleményét szerettem volna tudni a zsűrizéstől, így például Gádor elvtárs⁶⁸ véleményét is, aki azt mondta nekem, hogy nem hajlandó elmondani, hogy mi a véleménye. Így a Szövetség munkáját nagyon nehéz segíteni vagy előrevinni, ha élenjáró művészeink és a Szövetség tagjai nem adják meg a kellő útmutatást. Helytelen volt a zsűrizés abban a formában is – lehet, hogy az elvtársak nem tudnak róla –, hogy az Alapnak az adminisztratív szervei, az adminisztrációs tagság beleszólt, és ez eléggé félrevitte a zsűrizés munkáját, nem mindig a kívánt szerepelt az első sorban, hanem bizonyos összeszövődések és érdekközösségek. *(Közbekiáltások: Ez az, amit én szerettem volna kérdezni! László Irénről legyen szíves beszélni! Ki az a László Irén?!)* Nem beszélhetek László Irénről, mert nem ismertem, és tegnap hallottam, hogy meghalt Vácott.⁶⁹

Még a zsűrizéssel kapcsolatban a következőket akarom elmondani. Azt tudjuk és észleltük, hogy az Alapnál ilyenfajta összeszövődések vannak. Felhívtuk Lantos elvtárs⁷⁰ figyelmét, aki ígéretet tett, hogy ezen javítani fog. De ha konkrétumot nem tudunk mondani egy vállalatvezetőnek, akkor abban nem tud eljárni. Nem mondhatom, hogy X és Y összejátszik ezzel vagy azzal a művésszel, vagy háziiparossal, és ezért a munkái nagyobb arányban kerülnek forgalomba az iparművészeti tranziton vagy az iparművészeti boltokon keresztül. Ilyet csak akkor mondhatok, ha ez ennél vagy annál az esetnél megtörtént. Kaptunk olyan kimutatást, hogy az iparművészeknek alacsony keresetük volt az iparművészeti bolt révén egy negyedévben, ugyanakkor egy teljesen ismeretlen ötvösnek messze 100 000 forinton felül volt a jövedelme. Mondhatnék keramikust – például Dubisevszky Pált vagy Gyarmatit –, akinek pénzüsszeget utaltak át, és felhívtuk a figyelmet arra, hogy ezt minél előbb vegyék fel.

Az érdekközösségnek egy másik fajtája, hogy egyes művészeknek több tárgy kerül be. Ezt részben érintettem már, de az iparművészeti bolt felé külön szeretném felvetni. Amióta szövetségi szaktitkár lettem, általában el szoktam menni a zsűrikre, ha az időm engedi. Az az érzésem, hogy nagyon kevés iparművészeti jellegű tárgy kerül mostanában a zsűribe, és inkább régi, elfogadott prototípusok újragyártása történik, és ezek kerülnek a boltokba. A jelenlegi iparművészeti zsűri, amely hetenkint összeül, olyan tömértelen rossz kultúrcikkanyaggal kény-

⁶⁷ Szlávits János ötvös.

⁶⁸ Gádor István (1891–1963) keramikus, az Iparművészeti Főiskolán 1945–1957 között a porcelán és kerámia tanszak vezetője.

⁶⁹ Lásd a 45. sz. jegyzetet

⁷⁰ Lantos N., a Művészeti Alap művészellátó, anyagbeszerző üzlethálózatának megszervezője és vezetője.

telen megbirkózni, hogy teljesen elvész az ideje az ilyenfajta munkával. Mondom, hogy a művészi jellegű munkák száma egyre kisebb lesz. Lehetséges, hogy az elvtársaknak abban igazuk van, hogy a zsűri szigorúsága miatt, de az is lehet, hogy nem hoznak újabbakat, mert a bevált minták jól futnak, és így könnyebb dolgozni.

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Elvtársak! Mielőtt a vitát folytatnánk, egy kérdéssel szeretnék fordulni az elvtársakhoz. Nálam még 18–19 hozzászóló van feljegyezve. Nagyon nehéz ezeket csoportosítani, mert van olyan felszólaló, aki azt mondja, hogy most rögtön szeretne hozzászólni, de viszont vannak olyanok is, akik régebben kinyilvánították hozzászólási szándékukat. Elég nehéz helyzetben vagyok... (*Közbeszólások: Beküldési sorrendben!*) De ha úgy küldi be valaki, hogy ehhez a tárgyhoz szeretne hozzászólni, akkor az ember szeretné teljesíteni ezt az óhaját. Nézetem szerint leghelyesebb lesz tehát, ha felolvasom a hozzászólásra jelentkezettek neveit, és azután csoportosíthatnánk őket, hogy milyen sorrendben szólaljanak fel. Sorrendben: Kiss László, Noé Anna (*Kérjük!*), Buzás Árpád (*Kérjük!*), Schubert Ernő (*Kérjük!*), Kisszebeni Marcell, Varga László, Tarján Hedvig, Fett Jolán, Varga Béla, Bokor Kornélia, Varga Mihály, Solti Gizella, Schrammel Imre, Csizmadia Imre, Márfi Lívia, Bay Róza, Hornicsek László, Hübner Gyula (*Nem!*), Katona Imre...⁷¹ (*Felkiáltások: Halljuk Schubertet!*). Felteszem szavazásra, hogy elsőnek Schubert elvtársat szólítsuk fel, azután Buzás elvtársat. (*Helyeslés.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: Mivel nagyon sok olyan hozzászólás lesz, amely egymáshoz kapcsolódik, és hogy ne kerüljessük a lényegét, Schubert elvtársnak adjuk meg a szót, utána Katona Imrének, majd Kiss Lászlónak. (*Felkiáltások: Halljuk Katonát!*)

KATONA IMRE: A szerda esti iskolagyűlésen súlyos és elmarasztaló bírálatok hangzottak el a főiskola két vezető személyisége: Óvári és Varga⁷² elvtársak ellen. A hallgatók nagy része – hozzászólások formájában – kifejezésre juttatta, hogy a két elvtárs őszinteségében, becsületességében nem bízik. Az értekezlet

⁷¹ Kiss László formatervező, Noé Anna nyomottanyag-tervező, Buzás Árpád textiltervező, Kisszebeni Marcell belsőépítész, Tarján Hedvig gobelintervező, Fett Jolán szövöttanyag-tervező, ez időben főtanszaki tanársegéd, Varga Béláról nincs adat, Bokor Kornélia nyomottanyag-tervező, Varga Mihályról nincs adat, Solti Gizella gobelintervező, Schrammel Imre keramikus, Csizmadia Imre ruhatervező, Márfi Líviáról nincs adat, Bay Róza nyomottanyag-tervező, Hornicsek László belsőépítész, Hübner Gyuláról nincs adat, Katona Imre muzeológus.

⁷² Varga István ekkor az Iparművészeti Főiskola gazdasági igazgatója.

forró légkörében kifejeződött az ifjúság véleménye: ahhoz, hogy a főiskolán a komoly és elmélyült alkotómunka légköre kibontakozhassék, el kell hárítani a múlt minden akadályát, szennyét és embertelenségét. (*Taps.*)

Az értekezleten elhangzott hozzászólások azonban azt is megmutatták, hogy érett az ifjúság arra, hogy saját problémáinak szószólója legyen. Mivel azonban azok a főiskola egészséges életének kibontakozását akadályozó problémák, amelyek az iskolagyűlésen – és tegyük hozzá, hogy máshol is, baráti és szakmai összejöveteleinken – felmerültek, nem újkeletűek, a tisztánlátáshoz, a hibák mély és őszinte feltárásához a főiskolán már végzett és a művészi alkotómunka különböző területein dolgozó kollégáink segítségére is szükség van. Magam is ezek közé számítom magamat, és amikor a főiskola, valamint területünk kérdéseihez hozzászóllok, túlnyomórészt személyes élmények beszélnek belőlem. Öt éven keresztül tanúja, sőt nem egyszer szenvedő alanya voltam annak a minden ízében káros, helytelen, sőt: bűnös vezetési gyakorlatnak, amely nem egyszer ereinkbe fagyasztotta a vért és szánkba forrasztotta a szót. Fegyelmiakat kreáltak ellenünk, mert egyszer megsértettük a kommunista példamutatás követelményeit, máskor – uram bocsá' – meggyaláztuk a sztálini esküt. ÁVO-nyomozás, zaklatás, naponta többszöri kihallgatás, fegyelmi, állami fegyelmi, pártfegyelmi, pártbizottsági fegyelmi, pénzbüntetés, főigazgatói megrovás következett. Az egyik társunkat pedig, aki a rafinált keresztkérdések súlya alatt azt mondotta, hogy hisz Istenben, rövid úton eltávolították a főiskoláról. Azt szeretnénk itt kérni a főiskola vezetőségétől, hogy haladéktalanul vesse fel Tánicsics György elvtárs⁷³ jogos rehabilitálásának kérdését. (*Taps.*) Akik pedig ezeket az embertelenségeket kiagyalták, ma is vezetői, sőt, hangadói a főiskolának. Meg kell mondani, hogy ebben az embertelenségben és bűnszennyben – bár kétségtelenül Óvári elvtársnak is része volt – nem Óvári elvtárs játszotta a prímét. Nem akarom Óvári elvtárs hibáit kisebbíteni: nagyon távol áll ez tőlem. Óvári elvtárs lelkét sok kimondott és nem kimondott bűn és szenny terheli. Hatévi szereplés alatt hiába kerestük Óvári elvtársban a pedagógus lelkiismeretességét. Óvári elvtárs tanító. Magam is a pedagógia emlőin nevelkedtem, kimondhatom tehát éppen a becsületesen, a kis emberpalántákat szeretettel és nagy türelemmel nevelő pedagógustársaink érdekében és nevében, hogy Óvári elvtárs pedagógiai gyakorlata olyan távol van az igazi pedagógia elméletétől és gyakorlatától, mint Makó Jeruzsálemtől. (*Taps.*) Óvári elvtárs eszköze és bűnös kiszolgálója volt mindannak, amit úgy hívunk, hogy bűn, szenny, gyilkos közöny, jellemtelenség, sötétség és förtelem. A szá-

⁷³ Tánicsics Györgyöt másfél éves főiskolai tanulmányai után eltanácsolták és nem engedték meg neki, hogy szakosodjon.

monkérés órája azonban nemcsak Óvári elvtárs számára érkezett el, hanem mindazok számára is, akik annak a perzekutori⁷⁴ elméletnek és gyakorlatnak többszörös sztahanovistáivá,⁷⁵ túlteljesítőivé váltak, akik számára dicsőség és becsület dolga⁷⁶ volt embertársaik zaklatása, akik abban élték ki magukat, ha vádat kreálhattak ártatlan, a legyet sem bántók ellen. Azt is világosan kell azonban látnunk, hogy Óvári elvtárs nem volt egyedül a művészi alkotómunka kibontakoztatásáért már 1953-tól harcoló fiatalok elleni offenzívában. Sőt azt is merem állítani, hogy Óvári elvtársra az ifjúság elhallgattatásában a legnépszerűtlenebb feladat jutott.

Kik irányították azt a pokoli gépezetet, amelynek Óvári elvtárs fontos része volt ugyan, de nem a legfontosabb része? Erre várja a választ a DISZ Petőfi Körének minden tagja, és meggyőződésem szerint erre a kérdésre kellett volna választ adnia a tegnapelőtti iskolagyűlésnek is.

Lehetetlen, hogy ne ismerjenek magukra mindazok, akik ennek a gépezetnek az irányítói voltak. Lehetetlen, hogy ártatlannak érezze magát az, akinek lelke súlyos bűnöktől terhes, aki számára csak arra való volt az ember, hogy porig lehessen alázni, aki – ha saját karrierjéről és pozíciójáról volt szó – mindenre képes volt, válogatás és gondolkodás nélkül, akinek keze és telefonja az Alapot és a Szövetséget behálózva a pártközpontig elért. Fékevesztettség és teljes erkölcsi gátlástalanság jellemezte egész pedagógiájában. Különös ember volt, és nem a közönséges emberek anyagából gyúrva.⁷⁷ Húsának és vérének kémiai vegyülete különbözött minden más emberétől. Ennek az embertípusnak legpregnansabb példája: Schubert Ernő volt. (*Nagy taps.*)

HÜBNER GYULA: Nem vagyok iparművész, még illegális iparművész sem. Hogy miért nem lettem az, nem akarok beszélni róla és megnyugtatom Noé elvtársnőt, hogy nem személyes ügyemről akarok tárgyalni.

Először is: az ankét tapasztalatairól pár szót. Elhangzottak itt hozzászólások... (*Nagy zaj.*) Mellébeszélés volt. (*Taps.*) Nem arról volt szó, hogy személyes és anyagi ügyeimet hozzam elő, hanem arról, hogy kimondjam magyarul és érthetően, hogy a mi politikánk, ha nem is teljesen függetlenül, de majdnem függetle-

⁷⁴ Perzekutor (latin): üldöző.

⁷⁵ Sztahanovista (orosz): Alekszej Sztahanov szovjet-orosz élmunkás nevéből képzett szó, élenjáró, kiváló dolgozó.

⁷⁶ Utalás arra a jelszóra, miszerint „A munka nálunk becsület és dicsőség dolga”.

⁷⁷ Utalás Sztálin esküjére Lenin ravatalánál (1924). Helyesen: „Mi, kommunisták, különös emberek vagyunk. Különös anyagból vagyunk mi gyúrva...”

nül, az úgynevezett sztálinista-rákosista politikából folyóan, egy személyi klikk politikája volt és teljesen anyagi színezetű volt. Ezt kellett volna itt elmondani.

Kapcsolódva Katona elvtárs felszólalásához, hogy milyen volt Óvári elvtárs, arról nem akarok beszélni. Nem is volna értelme, hiszen mindenki ismeri. De hogy Schubert elvtárs személyéhez fűzzek néhány szót: lelkiismeretlennek tartanám magamat, ha nem emlékeznék meg róla. Folyt a főiskola iskolagyűlése. Rendes, nyugodt hangú megállapítások hangzottak el; itt-ott szélsőséges, illetőleg nem szélsőséges, hanem inkább nem precíz megállapítások is. Schubert elvtárs nem is szólt hozzá addig az iskolagyűléshez. Bármit gondol is rólam, feltételezem, hogy várt az első alkalomra, amikor kitörhessen. Mert kitört. Valamelyik főiskolai hallgatónő magatartását kifogásolva Schubert elvtárs azonosította ezt a magatartást az egész iskolagyűlés magatartásával, szemtelen, pimasz, destruktív magatartásnak minősítette az iskolagyűlés magatartását, sőt még ezen túl is mert menni. Kérdezem, hogy milyen jogon? Kilátásba helyezte, hogy a jogaival nem jól élő ifjúság jogaiból majd visszavesznek. Hát Schubert elvtárs, maga ehhez kevés!

Ezeket szerettem volna elmondani, és ezekre a kérdésekre szeretnék konkrét választ kapni. Vonatkozik ez a Képzőművész Szövetségre és Schubert elvtársra. A fegyelmivel kapcsolatban pedig azt szeretném megkérdezni, hogy tesz-e majd valamit akár a művésztszadalm, akár a főiskola, hogy rehabilitálják azokat a hallgatókat, akiket igazságtalanul kizártak. Még egy kérdést! Nem tudom, hogy abszolút nyugodt lelkiismerettel ül-e itt Molnár László⁷⁸. (*Zaj.*) Jó volna, ha felvilágosítást adna az 1950 előtti tömeges kizárásokról, valamint a későbbiekéről. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: László Miklósné kér szót. Megadjuk? (*Felkiáltások: Igen. További felkiáltások: Halljuk Schubertet!*)

REDŐ FERENC: Schubert elvtársé a szó.

SCHUBERT ERNŐ: Tisztelt közönség! Az elhangzottakra részleteiben nem akarok válaszolni. Nem az most a lényeg, hogy mi igaz, és mi nem igaz. (*Felkiáltások: Dehogynem!*) Részleteiben nem lényeges.

Az egészre vonatkozólag ilyen gyorsan nem is tudom elvégezni az értékelését annak a munkának, amelyet az iparművészet területén végeztem a felszabadulás óta. Hogy egy egyén, akármilyen erős akaratú, egyedül mit végez, és milyen céllal végez, azt nem kell külön megmagyarázni. Az a meggyőződés, amelyért harcol-

⁷⁸ Molnár László művészettörténész, a XIX. századi iparművészet kutatója.

tam, ma is meggyőződésem, és amíg a vitában meg nem győznek, nem is térek le róla. (*Felkiáltás: A tények nem győzik meg?*) A tényeket lehet így is, úgy is megítélni. (*Felkiáltások: Magyarázzon! – Erdős Péter: Ugyanaz a véleménye Schubert elvtársnak, mint a XX. kongresszus előtt?*)

A művészet elvi kérdéséről van szó. Többen bírálták, hogy a népművészeti és a népi kultúra felhasználását tartottam az egyedüli útnak. Erről van itt szó, mert ez az én legnagyobb meggyőződésem. Természetesen a népi kultúra felhasználását sokféleképpen lehet értelmezni, én semmi esetre sem olyan szimplán értelmezem, hogy egyszerűen a népművészet másolásáról lenne szó. De arról én a haladó művészet és a fejlődés érdekében nem tudok lemondani, hogy igenis a magyar iparművészet útja az, hogy minden szakágzatban a népi kultúra haladó hagyományainak felhasználásával szolgálja a fejlődést. Bizonyítékom is van erre.

Sok szakterületről felszólaltak az elvtársak, jogos panaszaikat mondták el. Előrebocsátom, hogy semmiképpen sem vonom ki magamat a legteljesebb felelősségre vonás alól. De azt mindenkinek tudnia kell, hogy mind a főiskolán, mind a Szövetségben az egyes szakosztályok és az egyes szakterületek munkáját, fejlesztését azoknak a vezetői végezték. Megint előrebocsátom – ismételten hangsúlyozom, hogy nem mentségül mondom ezt –, de a szövősök területén nekem éppen elég dolgom akadt. Ítéljenek meg abból a szempontból, hogy milyen üzleti szellem diktálta ezt a munkát és ezt a célt.

Azt sem merem vállalni teljesen, hogy az egész terület érdekeit nem védtem mindig és mindenhol. Azt merem vállalni, hogy nem jól védtem, és sokszor nem kellő energiával, sokszor fáradtan, nem úgy, ahogyan tényleg kellett volna, viszont meg kell mondanom: számtalan olyan vélemény hangzott el, amelyet – ha az illetők komolyan meggondolnak – kissé túlzottnak vagy részben nem igaznak lehet minősíteni. (*Közbekiáltások: Például?*) Szuppánék bemutattak egy írást Erdős elvtársnak, hogy ők a zsűrire megfigyelőket küldhetnek, de valószínűleg elfelejtették megmondani, hogy ez a zsűri arra az esetre szól, ha az ő munkájukat vállalati eladásra átveszik. Minden kiírási zsűrinek külön szabályai vannak, annyira, hogy ha egy zsűritag munkája kerül zsűrizésre, az illető kimegy a zsűrizésről. (*Közbeszólás: Juris is?*) Juris is, mindenki kimegy. Ez szabályzat.

ERDŐS PÉTER: Ki hozta ezt a szabályzatot?

SCHUBERT ERNŐ: Mindegy, hogy ki hozta, elfogadott szabályzat, amelynek értelmében nem lehet jelen az, akinek a munkáját megítélik, mert ez befolyásolás volna.

A másik része a dolognak az, hogy azt is elfelejtették megmondani Szuppán elvtársék, hogy amikor mi meghallottuk – Rózsa elvtárs közölte velem –, hogy a zsűrizésben hibák történtek, azt mondtam Rózsa elvtársnak (ezt kedden mondtam),

hogy éppen szerdán lesz vezetőségi ülés, jöjjenek be, és megbeszéljük a dolgot, hogy miképpen lehet segíteni. Nem arról van szó, hogy őket kizárták, hanem ők olyan feltételeket szabtak – ezt csak mint részletet mondom el –, amiket nem fogadhatott el a rendezőbizottság, mert 240 kiállító közül azt az igényt állították fel, hogy külön kapják meg a termet... (Közbeszólás: *Önálló kiállítás volt!*) ... de Lantosék mint vállalat ígérték meg... (Közbeszólás: *Mi akartunk először kiállítást rendezni, és Lantos elvtársék jöttek hozzánk azzal, hogy sokkal olcsóbb lesz, ha velünk együtt csinálják! – Nem erről van szó!*) ... Tudom, hogy nem erről van szó, de kérték, hogy mondjak példát arra, hogy nem teljes értékű minden hozzászólás. Ismétlem, hogy nem az a lényege annak, hogy milyen részlet igaz vagy nem igaz. A lényege a dolognak az, hogy ha az elvtársak úgy látják, hogy mindazért, ami történt, én vagyok a felelős... (Közbeszólás: *Nem egyedül!*) ... Legtöbben azt állították itt, hogy elsősorban én vagyok az a prototípus, amely ezekért a dolgokért felelős. Nyíltan megmondom az elvtársaknak, hogy őszintén vállalom a felelősséget, méghozzá abban a tudatban, hogy én soha rossz szándékkal a fiatalsággal szemben... (Gúnyos közbeszólások.) ...de esetleg rossz mentalitással tettem. Ha ez elégtétel az elvtársaknak, vagy valami olyan elgondolásuk van, ami elégtétel: én állok elébe azzal az öntudattal, hogy mindenért nyugodt lélekkel felelek. Ezért nem is akarom részletezni ezeket a dolgokat.

Még egy dolgot igen-igen fontosnak tartok, mégpedig a letartóztatások ügyét és Rozs elvtárs kijelentését. Talán senki sem tudja – mert ezt nem is említettem –, hogy amikor a letartóztatások voltak, akkor nálam is házkutatás volt. Nemcsak egyesek ellen ment az egész ügy, hanem többek ellen, mint például Rozs elvtárs pártvezetőségi tagságával ment éppen az ellen, amit csináltunk. Abban az időben „titoista” voltam – megvannak az adatok –, amikor Garai⁷⁹ és Rozs elvtárs bejelentették, hogy én „titoista” vagyok.

ERDŐS PÉTER: De gusztusos ez!

SCHUBERT ERNŐ: Ezt példának mondom, nem azért, hogy ezzel is kitérjek valami elől, de kissé furcsán hangzik, hogy az erkölcs nevében néhányan olyanok is felszóltak, akik legalább annyira bűnösök. (Közbeszólás: *Ez nem védekezés?*) Ez nem védekezés, mert előre hangsúlyoztam, hogy vállalom a felelősséget, és most is hiszek abban a művészeti útban, amelyet akkor követtem, és most is hiszek abban a művészeti útban... (Közbeszólás: *Ez nem művészet, hanem politika!*) Ez nem politika. A művészetpolitikában is én a meggyőződésem szerint dolgoztam. Lehetséges, hogy ez a meggyőződés – mint ahogyan látom – nagyon

⁷⁹ Garai Erzsébet ekkor az Iparművészeti Főiskola függetlenített párttitkára.

sokak számára nem szívből jövőnek látszik, én ezt másképpen nem tudom bizonyítani, mint azzal, hogy munkám és tanítványaim munkája mégiscsak jelent valamit azon a területen, ahol dolgozunk.

Azt, hogy mivel tehetném jóvá, – ha egyáltalában jóvá lehet tenni – (*Közbeszólás: Nem lehet!*) ... ma még nem is tudom elképzelni. Ha egészen konkrét formában, a mai ankét alapján megtárgyaljuk ezeket a kérdéseket, és objektívan határozatot hozunk: én alávetem magam a határozatnak, nincs semmi kifogásom ellene. Csak ennyit akartam mondani. (*Közbeszólás: Szeretnék megkérdezni valamit: Ki törette össze a főiskola szoborgyűjteményét? És mi volt Ferenczy Noémi tanszékével?*) Ezt a vádat már többször hallottam, azért megkértem a főiskolai pártszervezetet, hogy indítson vizsgálatot. Tekintettel arra, hogy Rákosy Zoltán elvtársat,⁸⁰ mint alakrajztanárt, amikor belépett a főiskolára, azzal bíztam meg, hogy szedje össze az összes gipszeket, mert tehetetlen vagyok, hetvenszer is kiadtam az utasítást a javításukra, de nem tették meg. (*Ellentmondások.*) Ezt ne higgyék el nekem, hanem kérdezzék meg Rákosi elvtársat.

És hogy mi van Ferenczy Noémi tanszékével? Ebben a tekintetben az a helyzet, hogy racionalizálás volt a főiskolán. Három hallgató volt a gobelin tanszakon és többet nem akart engedélyezni a minisztérium. (*Közbeszólás: Nem három, hanem tíz!*) ... De előzőleg azok végeztek. (*Közbeszólás: Nem végeztek, most végeztek!*) Egyet meg kell érteni: a racionalizálás nem úgy történt, hogy rögtön végrehajtották, hanem úgy, hogy a hallgatók végzésének határidejére. (*Ellentmondások: Nem így volt!*) Elvtársak, a racionalizálást nem én csinálhattam, mert akkor már nem voltam főigazgató. Talán még azért is én vagyok a hibás, ami nem az én időm alatt történt?

FERENCZY NOÉMI: Nem három növendékem volt – és csak én lettem volna az egyetlen tanár, akit racionalizáltak. Amikor odahívtak engem, akkor nem Schubert elvtárs, hanem Kaesz elvtárs volt a főigazgató – és miután a hivatalos formákat nem tudom betartani – nem is szoktam, nem is ismerem –, amikor engem odahívtak, mint vádlottat, hogy most engem elbocsátanak, akkor elvágtam a hivatalos tónust, és megkérdeztem, hogy akkor mi lesz a növendékeimmel, akik javában dolgoztak. Akkor azt mondta Kaesz elvtárs, hogy azokat átadjuk a szövősöknek. Tudtam, hogy ez mit jelent, és azt mondtam, hogy az lehetetlen, és kénytelen leszek őket ingyen tovább tanítani. (*Hosszan tartó élénk helyeslés és ütemes taps.*) Erre – hogy én így elvágtam ezt a dolgot – egyszerre rettenetesen megijedtek, és azt mondták, hogy: hát majd valamit csinálunk. Én már előbb megmondtam a tanítványaimnak, hogy ez a veszély fennforog. Ők azt hitték,

⁸⁰ Rákosy Zoltán (1910–1971) festő, 1949-től az Iparművészeti Főiskolán alakrajz-tanár.

hogyan ez lehetetlen, és hogy engem a Kossuth-díj véd stb. Egyszóval: lehetséges volt. Felmentem a tanszékre, és megmondtam a tanítványaimnak, hogy ez így van, és azt mondtam, hogy tovább tanítok. Akkor a főiskolán megijedtek, de már nem lehetett visszacsinálni, ennél fogva egy hónapon belül újra kineveztek. De azért az ellenségeskedés, az áskálódás és az örökös rágalmak tovább folytak. Akkor már nem vettek fel újakat hozzám, hanem maradt az a nyolc tanítványom. A többi dolog már nem tartozik ide. (*Felkiáltás: Ezzel egyetért Schubert elvtárs?*)

SCHUBERT ERNŐ: Nem értek egyet. (*Felkiáltások: Tudott róla?*) Nem erről van szó, hanem arról, hogy megszűnt a gobelin tanszék, mert az elhelyezési nehézségek folyton fokozódtak. Le kellett építeni a főiskolát. Leépítették a színpadtervező és a jelmeztervező tanszéket. (*Zaj.*) A szövő szakok elhelyezésével sohasem volt probléma. (*Zaj.*)

FERENCZY NOÉMI: Most is megvan az a papiros, amellyel akkor azonnal elbocsájtottak. Nem úgy volt, mint a többi osztályokon, hogy szukcesszíve⁸¹ kifutó osztályt csináltak. Nem akkor volt.

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Nem mint az elnökség tagja, hanem mint egyszerű résztvevő, szeretném megkérdezni, hogy ha Schubert elvtárs nem a főiskola, hanem a Szövetség tagozatának az élén állott, hogyan fordulhatott elő Magyarországon, és ki volt a felelős azért, hogy Ferenczy Noémit, akinek a nevét mindenki ismeri, még az olyan laikus is, mint én, akinek mostani kiállítására is tömegek járnak, egyik napról a másikra el lehetett bocsájtani?! Ez a kérdés, és nem az, hogy itt most személyi kérdéseket kutassunk.

SCHUBERT ERNŐ: Csak azt felelhetem, hogy a Szövetséget ilyen kérdésekbe soha bele nem vonták. (*Erdős Péter: Minek a Szövetség? – Zaj.*) – (*Hegedűs B. András: Ki csinálta?*) A minisztérium és a főiskola.

KIRÁLY JÓZSEF: Schubert elvtárs azt mondta, hogy azokat a növendékeket, akik a keze alól kikerülnek... (*Zaj.*) Mire alapozta akkor a véleményét a Gellért Szálló vázlattervének bírálatára alkalmával, hogy a kinti terület nem képes egy megfelelő és minden szempontból kielégítő textilanyagot létrehozni?

⁸¹ Szukcesszíve (latin): fokozatosan, lépésről lépésre.

SCHUBERT ERNŐ: Félreértett, Király elvtárs. Kifejezetten megmondottam, hogy a magyar termelés jelenlegi nyersanyag-felhasználása és gépparkja annyira a tömegre van beállítva, hogy nem reprezentálhatja a Gellért Szálló nemzetközileg első osztályú minőségét.

GAÁL GERTRÚD: Egyetlen szövős sem állt fel ma. Nekik nincs problémájuk? Valószínűleg ők is szeretnének mást csinálni, de Schubert elvtárs olyan pressziót gyakorolt rájuk, hogy eddig nem merték megmondani véleményüket. (*Schubert Ernő: Szóljanak hozzá!*)

REDŐ FERENC: Most Buzás elvtársé volna a szó. Miután azonban a nevekből nem tudom, hogy ki szövős és ki nem szövős, felteszem a kérdést, hogy Buzás elvtársnak adjuk-e meg a szót, vagy pedig egy szövőst hívjunk fel szólásra? (*Felkiáltások: Szövőst! – Zaj.*) Akik szövőst kérnek szólásra, tartsák fel a kezüket. (*Megtörténik.*) Kérek a jelentkezők közül egy szövőst. (*Felkiáltások: Benczét!*)

BENCZE JÓZSEF: Kedves elvtársak! Nem készültem erre a hozzászólásra. Mindenki szépen megfogalmazva, papírról olvassa fel beszédét,⁸² én azonban nem készültem így. Kénytelen vagyok tehát egy-két szóban elmondani a mondánivalómat.

Schubert elvtárs szerint növendékei meg vannak elégedve. Elmondom most, hogy mi a saját véleményem, és kollégáim véleménye, akikkel beszélgettem, mert nem közömbös nekünk az, ami történik. Mi, végzett szövősök, a főiskola első idejében szerettük és becsültük Schubert elvtársat, teljesítettük utasításait, kívánságait. Elismertük, hogy a szövőanyag-tervezésben a legjobb, aki bennünket oktat. Ez a viszony eléggé fent is maradt 1950–51-ig. Amikor azonban végeztünk, akkor egy óriási kettősséget láttunk a főiskola, nevezetesen Schubert elvtárs és a kinti területen dolgozó iparművészek között.

Vagy talán nem is 1951-ben éleződött ki egészen ez a dolog, hanem később, amikor Schubert elvtárs a kinti növendékekre olyan megjegyzést tett, hogy „hazaárulók”. Nehéz ezt kimondani, de kénytelen vagyok kimondani. Nem tudom, hogy ennek a megjegyzésének mi az oka, és hogy mire alapozta. „Hazaárulók” voltunk azért, mert próbáltunk megállni a magunk lábán? Ezért történt az, hogy a szövősök közül egy-kettő talán kapott szerepet, megbízást, de – hacsak nem pályázat formájában – a magam részéről sohasem szerepelhettem. Schubert elvtárs tanárokat küldött ki munkahelyemre, hogy „vigyázzanak, mert besúgó,

⁸² A felszólaló téved. E jegyzőkönyv alapján is érzékelhető a hozzászólások rögtönzött és spontán volta.

mert destrual” stb. A vállalatvezető megkérdezte tőlem, hogy igaz-e az, amit Schubert elvtárs a tanárokon keresztül terjeszt. A minisztériumba is behívtak, és végül kiderült, hogy másnak kellett volna az állás. Azt hiszem, hogy ezzel az egy-két mondatommal elég sokat mondtam, és nem beszélek arról, hogy a növendékek nem mernek kijönni hozzám, mert ha Schubert elvtárs megtudja, akkor nagy baj lesz. Többet nem kívánok mondani.

REDŐ FERENC: Buzás elvtárs következik.

BUZÁS ÁRPÁD: Kedves elvtársak! El kell állnom eredeti tervemtől, ahogyan a mai ankéton felszólalni kívántam volna. Ne vegyék tehát rossznéven, ha hozzászólásom kissé rapszodikus lesz, amikor reflektálok az előttem szóló egyes elvtársak kitételeire.

Mindenekelőtt szeretnék felvetni egy-két kérdést. A mai ankétra azért hívtuk össze az iparművészeket, és azért örülünk annak a lehetőségnek, amelyet a DISZ Petőfi Köre nyújtott, mert úgy látjuk, hogy elérkezett az ideje annak, amikor több évi fáradozásunk eredményeképpen végre nyílt fórumon és megfelelő biztosítékokkal ismertetni tudjuk problémáinkat, és közelebb tudjuk vinni őket a megoldáshoz.

Amikor a kormányprogram 1953 után az egyetemeken is új szellemet bontakoztatott ki, akkor az egyetemeken is kialakult az a szellem, amely ostorozta a hibákat, és változtatni akart azon az oktatási módszeren, amely az elmúlt tíz év alatt gyakorlatban volt. Azok a kérdések – amik ma már a DISZ Központi Vezetőségének határozati javaslatoként jelentek meg a napilapokban – voltak azok, amelyeket az ifjúság feszegetett. A problémák komplexuma végül is elvezetett oda, amire később döbrentünk rá, hogy e problémák nemcsak az ifjúságnak, hanem az egész magyar iparművészetnek a problémái. Felölelték mindazokat a visszasságokat, amelyek az iparművészek munkáját az elmúlt években gátolták. Lehet, hogy akkor túlságosan szűk látókörűen láttuk ezt a problémát, és úgy fogalmazzuk meg, hogy csak a főiskoláról kikerült, végzett hallgatóknak a problémája.

Az első törekvések, amelyek ezzel a kérdéssel foglalkoztak, úgy jelentkeztek, hogy feltétlenül meg kell alakítani a volt főiskolai hallgatóknak egy olyan szervezetét, amely biztosítja azokat a jogokat, amelyeket feltétlenül meg kell adnunk minden olyan egyénnek, aki iparművészettel foglalkozik. Nem tettünk különbséget aszerint, hogy valaki ilyen vagy amolyan tehetséges. A munkát szerettük volna biztosítani, azt, hogy a munkán keresztül tudja valaki bebizonyítani rátermettségét, azt, hogy valóban iparművész-e vagy sem.

Azok a küzdelmek, amelyeket az elmúlt években folytattunk, többféle fejlődési fokon mentek keresztül, aszerint, hogy hogyan bontakozott ki a közélet. 1954

után természetesen felfelé ívelt, 1955 márciusa után⁸³ pedig teljes hallgatásba merült. Az idejüni Petőfi kör viták,⁸⁴ meg az Írószövetség munkája⁸⁵ volt az, amely problémánkat ismét előtérbe hozta és a megoldáshoz közelítette.

Beszélnem kell arról, hogy miközben ezeket a küzdelmeket folytattuk, milyen akadályokon mentünk keresztül. Szeretnék beszélni róla azért, hogy ezeken a tényeken keresztül próbáljuk lemérni a Szövetség, a főiskola és más illetékes szervek működését.

1953 döntő változást hozott politikai életünkben. Utána is látták a problémákat, ha voltak olyan körülmények, amelyek visszalépésre készítették. De mindig afelé törekedtek, hogy próbáljanak lehetőséget adni az új szellem kialakulására. Itt kell reflektálnom azokra a hozzászólásokra, amelyeket a főiskola tanárai és a Szövetség egyes funkcionáriusai tartottak. Az ő véleményük is átment különböző fejlődési fokokon. Volt idő, amikor a mi elgondolásunk mellett foglaltak állást. Volt idő, amikor nem foglaltak nyíltan állást amellett, hogy helyes vagy nem helyes. Kiss Roóz elvtársnő felszólalása is azt mutatja, hogy ő is átment ilyen fejlődési fokokon, és most már egészen másként látja a dolgokat: úgy gondolom. Az ő véleménye is átment egy bizonyos fejlődésen, és azt hiszem, hogy azoknak a szerveknek a véleménye is megváltozott. Megkövetelte ezt részben az a körülmény, amely beállott. Az utóbbi időben megszaporodott azoknak az intézeteknek a száma, amelyek próbálták ezeket a kérdéseket megoldani, azért, hogy ezáltal is tőkét kovácsoljanak maguknak.

A hozzászólások során Gács elvtárs említette azt a kérdést, hogy nem helyesli az önálló iparművész szövetség létrehozását. A dolognak az az érdekessége, hogy én Gács elvtárs felszólalása előtt ezt a kérdést felvetni nem hallottam ezen az ankéton, és nem tudom, hogy ezt honnan vette? (*Közbeszólások: Ketten is mondták!*) Akkor bocsánatot kérek.

Ezzel kapcsolatban szeretnék egy-két kérdést felvetni. Úgy gondolom, hogy az elmúlt évek folyamán úgy a Szövetségben, mint az Alapban és más helyeken, ahol művészettel foglalkoztak, az iparművészek mindig hátrányosabb helyzetbe

⁸³ 1954-ben úgy tűnt, hogy Nagy Imre miniszterelnök meg tudja valósítani politikai programját. 1955 márciusában azonban a párt Központi Vezetősége határozatban ítélte el Nagy Imrét, akit áprilisban leváltottak valamennyi tisztségéből, majd a pártból is kizárták.

⁸⁴ 1956. június 1-jén rendezték meg a Petőfi Kör történeztvitájának második részét, június 15-én a filozófusvitát, június 18-án a volt partizánok és a fiatal értelmiség találkozóját, június 20-án a „hazánk természeti-gazdasági adottságairól” szóló vitát, június 27-én pedig a sajtóvitát. (*A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján. I., II., III. és IV. kötet, Bp., 1989–1991.*)

⁸⁵ Az Írószövetség és lapja, az *Irodalmi Újság* 1953–1954 óta a megújulás és Nagy Imre politikája mellett tett hitet.

kerültek, mint a képzőművészek. Itt nemcsak arra gondolok, hogy az elvi viták, amelyek általában kisszámúak és gyérek voltak a művészeti életben, de még ez a kevés is csak a képzőművészettel foglalkozott.

A másik dolog pedig a *Szabad Művészet*.⁸⁶ A *Szabad Művészet*ben igen kevés alkalommal foglalkoztak iparművészettel. Kádár elvtárs legutóbb megjelent cikkében, amelynek címe: „Javaslat az ötéves terv módosításához”⁸⁷ – úgy tér ki a problémára, hogy foglalkozni kell a képzőművészet helyzetével és annak megjavításával. Egy árva szó sem esik arról, hogy mi lesz az iparművészettel. Pedig gondolom, hogy nyilatkozatát úgy adták le, mint a Képzőművész és Iparművész Szövetség egyik funkcionáriusáét. A költségvetési kérdéseket nem ismerem, de bizonyára ki lehetne mutatni, hogy mennyi jutott az egyikre és mennyi a másikra.

Fel kell vetni, hogy vannak kérdések, amelyekben a képzőművészekkel egy vonalban állunk, vannak kérdések, amelyeket együtt tudunk megoldani, de mégis úgy gondolom, hogy más a képzőművészet, és más az iparművészet. Vannak ugyan olyan területek, ahol a határ elmosódik, és vitatható, vajon az ide tartozik-e vagy a másik oldalhoz tartozik, de úgy gondolom, hogy egészen más a problémája egy iparművésznek és más egy képzőművésznek. Ezért úgy gondolom, hogy amikor azt javasolom, hogy a közeljövőben alakítsák meg az önálló iparművész szövetséget (*Élénk helyeslés és taps*), akkor nem csupán a magam, hanem a területen dolgozó iparművészek kérését is tolmácsolom.

Egy további kérdés, amelyet szeretnék felvetni, az, hogy a mai vita bebizonyította, hogy az iparművészek jelenlegi állapota nem megfelelő, és feltétlenül orvoslásra van szükség. Helyes volna, ha az ankét részvevői létrehoznának egy olyan akcióbizottságot, amely foglalkoznék ezekkel a kérdésekkel, és ezeknek a problémáknak a kidolgozását az elkövetkező időkből elvégeznék. Ezt azért tartanám helyesnek, mivel az elkövetkező időben úgy is sor kerül a Képzőművész és Iparművész Szövetség közgyűlésére, ahol – úgy gondolom – szó fog esni a funkcionáriusokról és általában a Szövetség munkájáról, és bizonyára a képzőművészek is fel fogják vetni a maguk problémáit. Javasolom tehát az akcióbizottság létrehozását.

Hogy eredeti tervünknel maradjunk: a fiatal iparművészek szövetségénél – javítok: a Képző- és Iparművész Szövetség ifjúsági tagozatánál – szükségesnek tartjuk, hogy amellet, hogy létrehozzuk az önálló szervet, amely minden egyes iparművésznek, aki elvégezte a főiskolát, nyújtson segítséget ahhoz, hogy az

⁸⁶ A Képzőművészet Barátainak Köre havi folyóirataként indult 1947 elején. 1956 után megszűnt.

⁸⁷ Kádár György: Kiegészítő javaslatok a második ötéves terv irányelveihez. *Szabad Művészet*, 1956. 10. évf. 7. sz. 303–304. o. – Kádár György (1912–) festőművész, ekkor az Iparművészeti Főiskolán a grafikai tanszak vezető tanára.

alkotó munkáján keresztül tudja bebizonyítani, hogy érdemes az „iparművész” címre. Úgy gondolom, hogy ez is lehetőséget ad arra, hogy sok olyan dolgot tudjunk megoldani, amelyek a célok meghatározásánál a három testület munkájából kimaradtak.

Schubert elvtárs a múltkori iskolagyűlésen felvetette azt, hogy ő az ifjúság barátja. Ezt a meghatározást nem merném ilyen határozottan kijelenteni, mert bár igaz az, hogy Schubert elvtárs foglalkozott az ifjúsággal, és igen sok kérdést elintézett az ifjúságnak, azonban nem lehet azt kijelenteni, hogy ő az iparművész ifjúság érdekében tevékenykedett. Schubert elvtársnak a működése, úgy gondolom, abban a kérdésben, amelyet már előbb fejtegettem, sok esetben taktikázásnak mondható. Voltak megbeszélések, amikor nagy tömeg előtt beszéltünk, és voltak olyanok, amikor egy-két ember jelenlétében, és ő egészen más elveket képviselt az egyikén, és másokat a másikon. Úgy gondolom, hogy Schubert elvtársnak az a meghatározása, hogy ragaszkodik az elveihez, igen helyes. Azonban azt is ki kell mondanom, hogy ezek az elvek nem mindenben egyeztek azokkal az érdekekkel, amelyek az iparművészek érdekeit jelentették. Én úgy gondolom, hogy az ő működésének vannak olyan mozzanatai, amelyek dicséretesek... (*Közbeszólás: A fenét!*)... Gondolok itt arra, hogy a főiskola szervezésében volt neki szerepe, azonban voltak olyan helyzetek, amikor arra használta fel ezt a pozícióját, hogy a saját céljait valósítsa meg. Gondolok itt elsősorban a műhelynek a létrehozására, amely nem minden esetben szolgálja azoknak a fiataloknak a célkitűzéseit, akik a keze alatt dolgoznak.

NOÉ ANNA: Röviden szeretnék néhány szót szólni – hozzákapcsolódva Katona és a többi elvtársak hozzászólásához – a főiskola helyzetéről. Elhangzott számtalan olyan utalás, amelyből látszott, hogy a főiskola nem külön terület, hanem teljesen belekapcsolódik azokba a problémákba, amelyekről ma itt szó volt. Azok az emberek vezetik a főiskolát, akik az iparművészet területén vezetnek, és akiknek a munkáját kritika érte: nem kell mondanom, hogy milyen kritika.

A főiskola helyzete olyan, amilyennek Katona elvtárs azt vázolta, bár most már javult a helyzet, mert az egész egyetemi fronton megkezdődött a harc egy jobb helyzetért, amelyben mi is benne vagyunk. Szeretném azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a fiatal iparművészek problémájához a főiskola problémája is hozzátartozik, és ha határozat születik, akkor legyen benne a főiskola problémája is. A főiskolán kezdődik az a probléma, amelyet a fiatal művészekkel kapcsolatban a területen látunk. Igaz ugyan, hogy a főiskolán már támogatnak néhány embert, és kiemelnek, és azzal mentegetőznek, hogy lám, támogatják az ifjúságot. Azt mondják, hogy a tehetségeseket támogatják. Szomorú volna, ha csak ennyi tehetség volna. A főiskola módszerén változtatni kell, és meg kell nézni, hogy kiket támogatnak a főiskolán, mert sajnos, ezen a területen hibák vannak.

Schubert elvtárs azt mondta, hogy nem óhajtotta Ferenczy művésznő növendékeit tanítani a textilszövő szakon. Viszont a tavalyi diplomamunkákkal kapcsolatban emlékszem arra, hogy Schubert elvtárs egyik növendéke – Csík Jolán – gobelinszerű feladatot kapott diplomamunkának. Azt hiszem, hogy itt van valamilyen összefüggés.

Szeretném felvetni, hogy milyen az egyetemi oktatás. Tudjuk, hogy Buzás Árpád abban az időszakban volt DISZ-titkár, amikor a fiatal művészek problémáinak megoldása ügyében a főiskolán elkezdtek a harcot. Én is benne voltam abban a DISZ-bizottságban. Azt is tudom, hogy Buzás elvtárs Rákosi-ösztöndíjért rögtön megvonták azután, miután nem volt hajlandó ezekben a kérdésekben engedni – és ő lemondott az ösztöndíjról. Óvári elvtárs azt mondta, hogy Schubert elvtárs ragaszkodott hozzá, hogy vonják meg Buzás elvtárs Rákosi-ösztöndíját. Úgy látszik, egyszerre tehetségtelen lett.

Valóban helytelen volt sok tekintetben az 1950-es évek káderpolitikája. Nekem még vannak olyan kollégáim, akik nem kerültek be a főiskolára azzal, hogy nem elég tehetségesek ahhoz, hogy a főiskolán tanuljanak, de ami az alkotásaikat illeti, azok toronymagasan felette állnak azoknak a termékeknek, amelyeket a kirakatokban látunk: racionalizáltak, volt ezredesek kendői, dobozók és egyebek, amikre Kiss Roóz Ilona elvtársnő is utalt.

Király elvtárs nagyon jól kifejtette, hogy ha olyan irányban indítanánk meg a harcot, megfelelő energiával, hogy az ipar és minden terület valóban művészi színvonalon álljon, és értékes iparművészeti cikkek kerüljenek forgalomba, akkor mindenkinek lehetne munkát adni. Tudom, hogy nem én találom fel a puskaport, amikor azt mondom, hogy egy egészen szűk körnek a munkájáról van szó akkor, amikor ma iparművészeti munkáról beszélünk. Ezeknek az ízlése rányomja a bélyegét a főiskolai tanításra is. Az idén volt az első olyan diplomavita, amikor megjelentek bátor kezdeményezések – hála a XX. kongresszus szellemének –, de az sem a szövő-szakon, hanem a kerámia szakon. Hivatkozhatnék arra, hogy a nyomottanyag-tanszak hallgatói állandóan panaszoznak, hogy nem kapnak festéket a műhelyben ahhoz, hogy a saját maguk által vásárolt anyagra vagy textilre fessenek. Ehhez a kérdéshez nem tudok érdemben hozzászólni, de a nyomottanyag szakon százméterszámra nyomják az anyagot, tehát kell, hogy legyen anyag és megfelelő felszerelés. *(Közbeszólás: Ki nem kapott? Egy nevet!)* A IV. és V. éves nyomósok panaszkodtak.

ROZS ENDRE: Az a helyzet, hogy bármelyik, a területen dolgozó művész a tanszakon szabad kivitelezési lehetőséget élvez.

NOÉ ANNA: Nekem ezt mondták – és mint DISZ-vezetőségi tag –, kötelességemnek tartottam ezeket elmondani. El fogom hozni azokat az embereket, akik ezt nekem mondták.

Ezeket szerettem volna elmondani, és még egyszer felhívom a figyelmet arra, hogy ha egy újabb, tisztultabb levegőt próbálunk hozni az iparművészet területére, akkor ebből a főiskola se maradjon ki. (*Taps.*)

BASA LÁSZLÓ: Tisztelt elvtársak! Sajnálatosnak tartom, hogy a vita bizonyos mértékig eltér az ankét tulajdonképpeni tárgyától, a lényegtől: attól, hogy megvitassuk a fiatal iparművészek helyzetét, és bizonyos fokig további lépéseket tegyünk a megoldás irányában. Engedjék meg, hogy ezt a felszólalásomat kissé hosszabbra nyújtsam. Nem tudok rövid lenni, azért, mert mondanivalóim elég sokrétűek.

Meglévő művészeti szerveinkről szeretnék először beszélni: a Szövetségről, a Tanácsról és az Alapról. A Szövetségről tudjuk, hogy a képző- és iparművészet elvi irányító szerve. Az Alapról, hogy annak idején – hogy úgy mondjam – menedzselésre hozták létre. A Tanács hivatáskörének ismertetése kissé nehéz volna, mégis meg kell jegyezmem, hogy az iparművészet révén egy új helyzetben is kapcsolatba kell hogy kerüljön az iparral, a termelő területtel. Kérdezem azonban, hogy betöltötték és betölthetik-e céljaikat ezek a szervek?

Véleményem szerint eddig nem töltötték be. A Szövetségről tudjuk, hogy egy szűk érdekcsoport érdek-képviselői szerve volt. Ma is az. Ezen a helyzeten mit sem változtatott a XX. kongresszus, nem beszélve 1953 júniusáról. Az Alap a Szövetségnek – hogy úgy mondjam – leányvállalata, lebonyolítandó a Szövetségbe tömörült klikk üzleti ügyeit. Teljesen elrugaszkodott eredeti hivatásától és hozzátapadt azon emberek sajátos üzleti tevékenységének adminisztrálásához.

Ezekről a szervekről tehát meg kell állapítanunk, hogy nem fogják át az iparművészet egészét, azért, mert nem általános érdek-képviselői szervek, a demokratizmus nem érvényesül bennük, nincs tömegszervezeti átfogó jellegük.

Engedjék meg mármost, hogy egy rövid pillantást vessünk a képző- és iparművészet viszonyára. (*Ferenczy Noémi: Ellaposodunk! Gyorsabban!*) A gyakorlati megvalósulás különbözősége és a műszaki-technikai feltételek adottsága nélkül iparművészet tényleg lehetetlen. Szeretném feltenni a kérdést, szükséges-e ilyen mértékben különválasztani a Képző- és Iparművészek Szövetségét? (*Ferenczy Noémi: Ez egy későbbi kérdés!*)

Engedjék meg, hogy egészen rövidre fogjam a dolgot, miután a türelmetlenség lett úrrá rajtunk. (*Ferenczy Noémi: Ellaposodunk!*) Ha nem is ismertettem azt a fejlődési sort, amelynek kapcsán a megoldásra kidolgozott javaslatok elhangzottak, szeretném legalább röviden ismertetni a jelenlegi helyzetet a mi elképzelésünk szerint.

Emlékezetes, hogy indult a főiskolán egy mozgalom azzal kapcsolatban, hogy ezeket a problémákat már 1953-ban megoldjuk. Mindaddig azonban semmiféle határozott eredményt nem tudtunk elérni. 1956 januárjában szűkebb határok

között megelevenítették a főiskolai DISZ-szervezet életét. A Központi Vezetőség a főiskolai DISZ javaslatára kezébe vette az ügyet, és jogosnak találta a kérést. Létrejött tehát egy megbeszélés a pártközponttal, hogy az ifjúság vegye a kezébe ennek a bizonyos ügynek a bonyolítását és megszervezését. Szóbeli megegyezés történt arra nézve, hogy az ifjúság összefogására szükség van és az ifjúság valósítsa is meg ezt az összefogást. Voltak, akik nem értettek egyet a művészet elvi irányító szervei társadalmi ellenőrzésének szükségességével, demokratizálásával. E megbeszélés után indult meg ismét az ifjúság összefogásának mozgalma és köszönet illeti a DISZ Petőfi Körének vezetőségét, hogy ennek a mai anknak a megrendezését lehetővé tette. Továbbra is szükség van nyílt fórumra az ügyek tisztázása végett.

Szeretnék beszélni arról, hogy szükség van-e az iparművészeket átfogó, tömörítő szervezetre. Szerettem volna kifejtetni – sajnos azonban most már mindannyian eléggé elfáradtunk –, hogy az elmondottak alapján bizonyára szükség van rá. A többségnek nincs érdekképviselője. Az eddig meglévő szervek céljuknál fogva sem alkalmasak rá. Ebben találkoznak a régi és az új generáció törekvései és érdekei.

Az iparművészet előtt álló feladatok megoldására demokratikus fórumot kell teremteni. Hogy ennek a fórumnak a lehetőségét kidolgozzuk, javasoltuk és javasolom magam is egy akcióbizottság azonnali létrehozását. Feladatául tűzném ki a létrehozandó szerv elvi és megalakítási tervének kidolgozását. Szeretném javasolni egyúttal azt is, hogy a DISZ Petőfi Körén belül alakítson az iparművész ifjúság egy iparművész kört, még ezen a mostani anknon. Legalábbis mondja ki megalakulását és a megalakuláshoz egy legalább három tagú szervezőbizottság delegálását. *(Taps.)*

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Azt szeretném javasolni, hogy rekesszük be a vitát. Nagyon sokan elmentek már, és azt hiszem, hogy a javaslatoknak a lényege elhangzott. Itt van egy terjedelmes, hét pontból álló határozati javaslat, amelyet többen terjesztettek be. Redő elvtárs ismertetni fogja, és önök majd megmondják, hogy egyetértenek-e vele vagy sem. Javasolom továbbá, hogy a javaslat szerint jóváhagyott akcióbizottság vezetőjének vagy titkárának nyújtsák be javaslataikat írásban azok, akik nem kaptak szót. Tudniillik negyed tizenegy van már, és hadd jegyezzem meg, hogy véleményem szerint ezáltal nem esik folt a gyűlés demokratizmusán, mert egy ilyen terjedelmes gyűlés demokratizmusához nem tartozik hozzá, hogy mindenki szót kapjon. A Petőfi Kör emlékezetes sajtóvitáján például, amellyel kapcsolatban pedig még senki sem vetette fel, hogy a demokratizmus szabályait megsértette volna, 78-an nem kaptak szót, és fel sem merült az, hogy mind a 78 embert meg kellett volna hallgatni, hiszen így is éjjel háromig tartott a vita.

Az volna tehát a javaslatom, hogy azok, akik most már nem kaptak szót, adják be javaslataikat írásban, és a javaslataikat csatolni fogjuk a jegyzőkönyvhöz. A Petőfi Kör vezetősége nevében örömmel fogadom Basa elvtársnak azt a javaslatát, hogy a jelenlévők mondják ki – amennyiben kimondják – a fiatal iparművészek tagozatának megalakítását a DISZ Petőfi Körén belül, és reméljük, hogyha egy ilyen tagozati élet létrejön, hasonlóan a történelemsztagozathoz, akkor a fiatal iparművészek vitáját is meg lehet rendezni havonta, esetleg havonta többször is, amely vitákon azután most már nem ilyen általános problémákat vetnek fel a fiatal iparművészek, hanem egy-egy konkrét problémát. Mint kívülálló, nem akarok javaslatot tenni erre nézve. Arra is lehetőség nyílik, hogy a Petőfi Kör segítségével megbeszéljük, hogy megrendezzük-e a közeljövőben, a télen a fiatal iparművészek kiállítását. *(Taps.)*

Ott egy elvtárs nagyon akar valamit mondani. *(Közbeszólás: Szeretném megkérni az elnökséget és a tagságot, hogy Hornicsek elvtársnak adják meg a szót, tekintettel arra, hogy nagy jelentőségű javaslata lenne.)*

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Ellene vagyok – persze ezt is el kell dönteni. Kérem, hogy aki azon az állásponton van, hogy Hornicsek elvtárs szót kapjon, az tartsa fel a kezét. *(Megtörténik.)* Kétségtelen többség, tehát meghallgatjuk Hornicsek elvtársat.

HORNICSEK LÁSZLÓ: Mielőtt néhány javaslatot tennék, amelyek az akcióbizottság tartalmi színvonalának növelését vannak hivatva előmozdítani, szeretnék egy bejelentést tenni. Kiss Roóz Ilona elvtársnő szavaihoz szeretnék megfelelően viszonyulni. Vissza kell utasítanom azt a megállapítást, amely szerint Schubert elvtárs, Kaesz elvtárs, Juhász elvtárs és a többi elvtársak együttes munkájának következménye az, hogy a Szövetség munkáját ilyen vonalra vitték, – és azért Schubert elvtárson kívül Kaesz és Juhász elvtársak is felelősek.

Le kell szögezmem, hogy Kaesz elvtárs a maga egész szakosztályával, a belsőépítészeti szakcsoportjával együtt, 1946-tól kezdve teljesen szembeszállt Schubert elvtárs vonalvezetésével, és ezt pontosan jellemezte az, amiről itt hallottunk, hogy Kaesz elvtárs alig járt be a Szövetségbe, és ezért gyenge a Szövetség munkája. Egyébként Kaesz elvtárs 1950 óta semmiféle tervezési munkában nem vett részt, mert nem volt hajlandó ezt a vonalat képviselni. *(Taps.)*

Teljesen egyetérték a felszólalásoknak azon megállapításaival, amelyekben a Szövetség munkáját elmarasztalták. A Szövetség dolgozott jól, de dolgozott igen rosszul is. Kétségtelenül mind a kettőt meg kell állapítani. Rossz az volt, hogy elfelejtettünk szívvel-lélekkel, és főleg emberségesen dolgozni, és különösen Schubert elvtársnak adresszálom ezt, akivel mindvégig becsületes harcban, becsületes vitákban szemben álltam. Volt idő, amikor a rövidebbet húztam, és

amikor a főiskoláról el kellett mennem. Ezt ma már lényegtelennek tartom, de ugyanakkor tudom azt, hogy teljesen félretolta azt az egészséges irányzatot, amelyet 1946-tól 1950-ig, a korszerű szellem érdekében kifejlesztettünk.

A javaslatok, amelyeket elő akarok terjeszteni, a következők: véleményem szerint új iparművészetünk vonalán az iparművészeti cikkekkel és az iparművészeti munkákkal dolgozó népünket kell szolgálnunk. Ennek a szolgálatnak az érdekében feltétlenül színvonalas munkákat kell létrehozni, és éppen ezért feltétlenül emelni kell az eddigi szövetségi munka ilyen irányú színvonalát is. Az új szellemnek a múltéval szemben az az alapelve, hogy szabadon kell hagyni mindenkinek a szellemét a maga útján kibontakozni, teljesen el kell vetni azt az egyszemélyi művészetpolitikai irányzatot, amelyet főleg Schubert elvtárs kényszerített miránk, belsőépítészekre is.

Arra a kérdésre, hogy hol vannak belsőépítészek, azzal kell felelnem, hogy vannak, dolgoznak – és itt is vannak. Dolgoznak, de nem nyilvánosan, mert azzal a művészeti bizottsággal, amely a Szövetségen belül éppen ezt a színvonalat tartotta, nem tudnak egyetérteni – és ezért tervezőirodákban, valamivel szabadabb kereteken belül, a maguk (bizonyos mértékben egyéni) felfogása szerint is tudtak haladó szellemű munkát végezni. Egyre jobban kezd kibontakozni ezeknek a kollégáknak a tárlatokon való bemutatkozása, korszerűbb, sokkal színvonalasabb szellemben, mint ahogyan eddig arra lehetőséget adtak.

A korszerű és színvonalas iparművészet érdekében feltétlenül revízió alá kell venni a főiskolai oktatást és teljes szervezetének eddigi felépítését. Ez olyan program, amely elmaradhatatlan akkor, ha új alapokra kívánjuk helyezni a művészetet. Véleményem szerint az iparművészet jelenlegi produktumai nagyon alacsony színvonalon állnak, és nemcsak belföldi, hanem nemzetközi síkon is rendkívül alacsony színvonalat képviselnek. Megbecsültetésünk és exportunk lebonyolítása érdekében is feltétlenül javítani kell ezen. Az eddigi termékek szellemén gyökeresen változtatni kell, tartalmát illetően pedig – a nemzetközi színvonalnak megfelelően – sokkal tudományosabb alapra helyezett művészetpolitikát kell kiművelni.

Ezzel kapcsolatban meg kell említenem a Népművelési Minisztérium illetékes főosztályának eddigi működését. Megkívánjuk azt, hogy a főosztály egy sokkal haladóbb szellemet képviseljen, és ebbe a képviselőbe olyan művészeket kapcsoljon be, akik megértik, és ugyanakkor bizonyos mértékben művelni is tudják ezt az új irányzatot. Megértő művészetpolitika nélkül sem a főiskolai, sem pedig a főiskoláról kikerült fiatal művészek nem tudják ezt a programot, ezt a célkitűzést beváltani.

Javasolom iparművészeti tudományos tanács felállítását. Véleményem szerint ma már az iparművészet nem öncélú játék, nem bizonyos tehetségek vagy bizonyos érzések felszínre hozatalából keletkező formálás. A tudományos mun-

kának nagyon komoly gyökerei vannak, és komoly irodalma is van. Az a heterogén állapot, amely az eddigi tervezésben, a különböző területek különböző felfogásában jelentkezett, annak a következménye, hogy nincsen egy szellemi bázis, amelyből a hazai, sajtóságosan magyar, a hazai haladó szellemű hagyományoknak – de nemcsak a népművészeti hagyományoknak, hanem a nagyon gazdag polgári hagyományoknak is – a képviselőjét, illetve a lehetőségeit kiaknázhathatnánk, márpedig azokat ki kell aknázni. A tudományos tanács feladata legyen a nemzetközi tájékoztatás állandó propagálása, állandó közlése. Szükséges, hogy a hazai hagyományoknak ránk vonatkozó része is tudományos színvonalon fel legyen dolgozva.

Beszéltünk folyóirat indításáról. Ez nem egyszerű dolog. Egy folyóirat megindítását csak úgy tudom elképzelni, hogy azt meg is tudjuk tölteni tartalommal. A megtöltés nem kis gond – különösen akkor, ha nincsenek olyan termékeink és olyan művészeti íróink, akik éppen ennek megfelelően – és az igények nemzetközi színvonalának megfelelően – ezt a feladatot képviselni tudnák. Ezért felhívom az akcióbizottság figyelmét, hogy ezekkel a kérdésekkel is foglalkozzék, neveljen a fiatalság körében olyan szakembereket, akik tájékozottak, és tájékozottságukon kívül művészeti, írói képességekkel is rendelkeznek. Ebből látszik, hogy nem egyszerű dolog egy folyóirat megindítása. A sürgetés érthető, ugyanakkor viszont a színvonal érdekében ezt a kérdést még alaposabban meg kell vitatni.

Szükségesnek tartom, hogy a Szövetség sokkal több nyilvános pályázatot hozzon ki. A nyilvános pályázatnak nyilvános legyen az értékelése is. Az ilyen értékelés feltétlenül megnyugtató eredményeket hoz létre, ugyanakkor viszont – aminek be kell következnie, és amiről ugyancsak beszélni kell – selejtezőképességnek is kell lennie. Iparművészetünk feltétlenül megköveteli, hogy azt a bizonyos színvonalat, amelyről korábban szóltam, a hazai és az exporttermékekben egyaránt képviselje.

Szükségesnek látom a főiskoláról kikerült fiatal művészek további nevelését. Az építőművészek egy mesteriskola keretén belül nevelik tovább az egyetemről kikerült fiatalokat, persze, azt nem tehetik meg, hogy mindenkit tovább neveljenek. A nyilvános pályázatok lehetőséget adnak bizonyos egészséges kiválasztódásra. A fiatalok további neveléséről, a magasabb színvonalú művészeti szemléletnek további ápolásáról valamilyen formában gondoskodni kell.

Szükségesnek tartom továbbá a Képzőművészeti Alap munkájának, forgalmának, munkaelosztásának, export- és művészeti kérdéseinek megállapítására egy felülvizsgálat létrehozását, amely a tényleges és valóságos helyzetről tájékoztatná az akcióbizottságot.

Beszélnünk kell a Derkovits-ösztöndíj ránk vonatkozó részéről is. Véleményem szerint a Derkovits-ösztöndíj tipikusan képzőművészeti jellegű. Szükségesnek tartjuk, hogy ugyanilyen jellegű iparművészeti ösztöndíjalap is jöjjön

létre, hogy ugyanilyen mennyiségben iparművész fiatalokat is a Derkovits-ösztöndíjhoz hasonló ösztöndíjban lehessen részesíteni.

Még kell említenem – és javasolom – az eddig kiadott Munkácsy-díjak felülvizsgálatát. (*Helyeslés és taps.*) Véleményem szerint többször politikai elfogultságok játszódtak közre a Munkácsy-díjak kiadásánál.

Még egy jelentős dolgot kell megemlítenem: nagyon fontos az Iparművészeti Múzeum eddigi munkája, a legmesszebb menő támogatást nyújtotta, főleg a fiatal iparművészek helyes oktatásának támogatása terén. Szükségesnek találom azonban a gyűjtemény bővítését. Véleményem szerint a XX. század anyaga teljesen hiányzik. Hogyan akarunk beszélni fejlődő iparművészetről, ha nem dokumentáljuk azt, hogy mi történt eddig? Egyébként fontos dokumentálni azt, hogy mi történt éppen a legnehezebb években, hogyan néztünk ki, mi volt a hiba, és honnan kell továbbindulnunk. Vannak olyan kiváló művészeink, akiknek munkáit az Iparművészeti Múzeumban feltétlenül dokumentálni kell. Röviden ezekről szerettem volna beszámolni, s ezekre a kérdésekre akartam felhívni a figyelmet, hogy ezzel is a mai értekezlet teljességét biztosítsuk. (*Taps.*)

SOMOGYI ÁRPÁD: Elvtársak! Az idő előrehaladottságára való tekintettel a vitát be kell rekesztenem. Engedjék meg, hogy néhány mondattal összefoglaljam a vitában elhangzottakat, és egyben ismertessem a határozati javaslatot, amely mindjárt megoldást ad arra is, hogy azok az elgondolások és javaslatok, amelyek – az idő előrehaladottsága miatt – benne rekedtek az elvtársakban, mégis megoldásra találjanak.

Mai vitánk azzal kezdődött, hogy a magyar iparművészet látható hangja – a kiállításokon és az üzletekben látható hangja – egyhangú. És itt-ott kimondták az elvtársak – de ha nem mondták volna ki, akkor ki kellene mondani, mert mindnyájan tudjuk, azonban talán nem éreztük fontosnak –, hogy a magyar iparművészet nagy hagyományokkal rendelkezik, és ezeknek a nagy hagyományoknak megvannak a folytatói, megvan a jelene – röviden: a magyar iparművészek között sok tehetséges művész van. Márpedig, ha ez a helyzet, akkor azt mutatja, hogy nem is egy, hanem több baj van. Az elvtársak világosan rámutattak a vita során ezekre a bajokra, megvizsgálva és elemezve annak a két-három alapvetően fontos intézménynek a működését, amelyhez az iparművészet területe különböző módokon tartozik.

Nem kell részleteznem és különösebben összefoglalnom azt, ami itt elhangzott, de egyik-másik dologra mégis szeretnék utalni.

A Szövetségről megállapították, hogy egy érdekképviselővé szűkült, ahelyett az elvi irányító intézmény helyett, aminek lennie kellett volna. Megállapították azt is, hogy az iparművészetnek igen kevés segítséget tudott nyújtani, és ennek egyik sarkalatos oka abban van, hogy közösen van a képzőművészek szövetségével. Ezen túlmenően is nagyon alaposan elemezték a Szövetségben működő

iparművész funkcionáriusok tevékenységét, a legelevenebben és a legélesebben Schubert elvtárs és Juris elvtársnő működését. A két elvtárs válaszolt, illetőleg hozzászólt a vitához. Azért helyesbíték, mert nekem is az az érzésem, hogy válaszuk nem volt kielégítő. (*Felkiáltások: Nem!*) Nem adtak választ kellőképpen azokra a kérdésekre, amelyek felmerültek. Schubert elvtársnak a művészeti nézeteit a népi kultúra tekintetében nem vitatták az elvtársak. Lehet, hogy elhangzott itt-ott, de én nem vettem észre. Sokkal inkább a művészetpolitikában végzett szervező tevékenységéről beszéltek és Schubert elvtárs erre bizony nem adott kielégítő választ. Juris elvtársnő válaszával sem tudok teljesen egyetérteni, és nekem személyesen külön rosszul esett, hogy talán ő volt az egyetlen, aki felvetette az idősebbek és a fiatalabbak problémáját, amelyet egyébként az elvtársak nem feszegettek. Nem beszélhetek az idősebb iparművészek nevében, mert idősebb vagyok ugyan, de iparművész nem. Úgy érzem viszont, hogy sok olyan dolgot elmondottak, amit az idősebbek – szégyen ide, szégyen oda – nem mertek elmondani évek hosszú sora alatt.

Többször elhangzott, majdnem mindenki felvetette, hogy munkájukat értékelni kell. Ez kétségtelen, de éppen erről volt szó. Értékelték munkájukat, és az elvtársak válasza véleményem szerint nem volt kielégítő. Végző fokon a Szövetség gyenge munkájából következik, és nem kell részleteznem a zsűri tevékenységét, hiszen tudjuk, hogy a Szövetség az a legfelsőbb szerv, amely a különböző zsűri tevékenységéről gondoskodik. Nem kell külön beszélnem róla. Magától értetődik, hogy ha a Szövetségben nem elég kielégítően folyik a munka, akkor ez a különböző intézményekre is rányomta a bélyegét.

Ebből a dologból feltétlenül le kell vonni egy sor általános és egy-két kisebb konzekvenciát. Volna egy kisebb személyes javaslatom, vagy inkább kérésem az illetékes szervekhez. Részletkérdés, de meg kell tennem, mert senki sem vetette fel. Említették, hogy a Textilfestők Alkotó Közössége igen komoly munkával és igen komoly anyagi megerőltetéssel készült egy kiállításra, amely végül is nem adta meg a lehetőséget arra, hogy odakerülhessenek a munkák. Azon a véleményen vagyok, hogy minden körülmények között meg kell találni a módot arra, hogy ezt a közösséget se anyagi, se erkölcsi károsodás ne érje. Ezt nagyon határozottan, nyugodtan és felelősségem teljes tudatában merem mondani, egyrészt azért, mert ez elvileg sem engedhető meg, másrészt pedig azért, mert magam is megnéztem azokat a tárgyakat, amelyekről szó van, és ha szabad állást foglalnom – és miért ne volna szabad –, akkor azt kell mondanom, hogy ezek a tárgyak, ha nem is valamennyi, de jelentékeny részük, 80 százalékuk olyan, amelyért a magyar közönség a tíz ujját megnyalná, ha hozzá tudna jutni; bizonyos vagyok benne. A megfelelő szerveknek tehát meg kell találniuk a módot arra, hogy e testület több havi munkáját, komoly anyagi investícióját honoráljuk, és ne vesszen kárba az az óriási munka és pénz, amely benne van. (*Taps.*)

Általánosságban pedig azt szeretném mondani, hogy azoknak a szervezeteknek a szervezete, amelyeket az elvtársak bíráltak – és helyesen bíráltak –, olyan időben jött létre, amikor egész országos politikánk és kultúrpolitikánk a legkülönbözőbb téveszmék nyűgében fetrengett. Ennek eredménye az, hogy e szervezetek létrejöttükben, formációjukban, további működésükben egyre inkább rossz eredményt mutatnak. Nyilvánvaló azonban, hogy amikor szemünk megnyílt, és lehetőségeink megjöttek, akkor meg kell találni a módot arra, hogy ezek az intézmények és szervezetek, valamint szervezeti szabályaik friss szellemben megváltozzanak. Ebben semmi különös, megrendítő nincsen. Természetes folyománya ez annak a társadalmi-politikai fejlődésnek, amelynek tanúi vagyunk. Ennek a szellemnek a jegyében és felismerésében jött létre végeredményben ez a vita, ennek felismerésében készítettek az elvtársak egy határozati javaslatot, amely az első lépéseket teszi meg ahhoz, hogy ezek a jelenleg nem jól működő szervezetek jobbak legyenek egyrészt, másrészt pedig új szervezetek jöjjenek létre. Engedjék meg tehát, hogy ezt a határozati javaslatot ismertessem.

1) Önálló, a képzőművészekétől független iparművészeti szövetség megalakítása. (*Taps.*)

2) A Képző- és Iparművészek Szövetségében lévő iparművészeti funkcionáriusok leváltása. (*Taps.*)

3) Iparművész érdekképviseleti testület szervezése, amely védi az összes iparművészek érdekeit, függetlenül attól, hogy szövetségi tagok-e vagy sem. (*Taps.*)

Ehhez szeretnék egy gondolatot hozzáfűzni, az indoklást illetőleg, éppen azért, mert emlékszünk azokra az időkre, arra a szituációra, amikor és amelyben a Szövetséget és az Alapot szerveztük. Akkor annak a bizonyos perspektíva kiagyalásának a következtében, amelyben benne voltunk mindannyian, én magam is, azon az állásponton voltunk, hogy mi szükség van az iparművészeknek az érdekképviseletére?! Hiszen minden főiskolást szét fog tépni az ország, nem lesz belőlük annyi, hogy mindenhová tegyünk belőlük. Ez volt a hit. Ebből az úgynevezett perspektívából következett azután, hogy a sok ide-oda szervezésben oda jutottunk, hogy megszűnt mindenféle olyan szervezet, amely az iparművészek, a képzőművészek érdekeit ténylegesen védte volna. Most, amikor nyilvánvaló, hogy a perspektívának helytelen értelmezésében éltünk, és rosszul láttuk azt, amit perspektívának láttunk, akkor világos, hogy létre kell hozni egy olyan testületet, amely a hibát orvosolja és mögötte áll azoknak az iparművészeknek, akik különböző okoknál fogva egyébként el volnának anyátlanodva. Ezt nem az indoklás mondja, hanem én.

4) Iparművészeti kiállítás megrendezése 1957-ben, ahol minden irányzat szabadon érvényesülhet. (*Taps.*)

5) Önálló iparművészeti folyóirat megindítása. (*Taps.*)

Ehhez csak annyit szeretnék mellékesen megjegyezni, hogy éppen ma értesültem Somogyi elvtárstól arról, hogy régen sokirányú, sokoldalú, sajtóságos szak-sajtója is volt a magyar iparművészeknek.

6) Az értekezlet a jelen határozat végrehajtására a következőket javasolja az akcióbizottság tagjaiként: Basa László (*taps*), Bencze László (*Taps. – Felkiáltások: József! László még nem végzett!*), Bodri László (*taps*), Bozsóky Anna, Buzás Árpád, Csorba Lajosné, Engelsz József, Gaál Gertrúd, Gádor István, Hübner Aranka, Kaesz Gyula, Király József, Kürti Ödönné, Major István,⁸⁸ Weiner Mihályné. (*Felkiáltások: És a gobelinesek közül?*) Ezek a nevek vannak felírva. Azt hiszem, hogy az előző pontokra nézve nem kell megszavaztatnom az elvtársakat. A tapsokból arra kell következtetnem, hogy a szavaztatásnak gyakorlati jelentősége nem volna. Van ellenvélemény? (*Nincs.*)

Felteszem a kérdést, van-e kifogásuk az elvtársaknak az itt felsoroltak közül valaki ellen? (*Felkiáltások: Nincs!*) Ha nincs, akkor felteszem a kérdést, hogy javaslatuk van-e? (*Egy hang: Javaslatom van. Vannak a világon díszlettervezők is, akik sehová sem tartoznak!*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Nevet tessék javasolni! (*Egy hang: Tuba László!*)

SOMOGYI ÁRPÁD: Van-e még valakinek személyi javaslata? (*Egy hang: Javasolom még Rozs elvtársat és Hornicsek elvtársat!*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Elvtársak, ez akcióbizottság, nem pedig parlament!

SOMOGYI ÁRPÁD:: Elvtársak! A bizottságnak módja van bárkinek a segítségét kérni, de egy századot ne állítsunk össze, mert az nem akcióképes. (*Egy hang: Lehetne a gobelinesek közül Solti Gizellát bevenni!*) Többeknek az a véleményük, hogy minden szakból kellene valakit delegálni, így a ruhatervezőkből is, mert ruhatervezők vannak szép számmal. Javaslatot kérek. (*Egy hang: Lászlai Edéné, Hegedűs Magdolna!*)

Elvtársak! Javaslatba kerültek tehát – egyrészt azért, hogy a hiányzó szakok képviseltessenek, másrészt azért, hogy az egyéni kvalitások tekintetbe vétessenek – Solti elvtársnő, Rozs elvtárs, Dóczi elvtárs, László elvtársnő és Hornicsek elvtárs. Egyetértenek ezekkel az elvtársak? (*Igen!*)

Az akcióbizottság megválasztja a saját kebeléből a titkárát. Egyben szeretnék felhívni az elvtársak figyelmét arra, hogy az elmaradt javaslatokat, illetve gon-

⁸⁸ Bodri László ötvös, Csorba Lajosnéról nincs adat, Hübner Aranka gobelintervező, Kürti Ödönné Hauer Irén nyomottanyag-tervező, Major István ötvös.

dolatokat, amelyek még felmerülhetnek, az akcióbizottsághoz juttassák el, hogy az fel tudja használni azokat a munkájában. *(Egy hang: A színpadosok részéről van valaki?)* Felírtam: Tuba László elvtárs. *(Egy hang: Inkább Kézdi Lóránt!)* Akkor Kézdi Lóránt. *(Egy hang: A gyári nyomottanyag-tervezők közül Bódy Irén!)* Bódy Irén.

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Elnézést kérek, de az a véleményem, hogy ilyen nagy létszámú akcióbizottság nem lesz akcióképes. A felsoroltak közül senkit nem ismerek személyesen közelebbről – egy-két elvtársat néhány napja ismerek –, tehát teljesen elfogulatlan vagyok. Hangsúlyozom azonban, hogy ha az akcióbizottság akciókat akar csinálni, akkor valamilyen mértékben csökkentenünk kell ezt a létszámot, hiszen egy ilyen létszámú testületnek csak az összehívása is napokat vesz igénybe, amíg összehangolják, hogy ki mikor ér rá. Ez teljesen praktikus javaslat.

ENGELSZ JÓZSEF: Azért nem vagyok egy véleményen Hegedűs elvtárssal, mert az az ankét jól sikerült ugyan, de mégsem úgy, ahogyan szeretttük volna. Ez annak tudható be, hogy pontosan azok, akik szerveztük – még kisebb körben –, olyan kevesen voltunk, hogy képtelenek voltunk mindent elintézni. Ha az akcióbizottságot négy-öt ember képviseli, akkor annyi munka jut egy emberre, hogy képtelen lesz dolgozni. Véleményem szerint tehát ilyen létszám szükséges ahhoz, hogy az akcióbizottság tényleg sikeresen végezhesse a munkáját.

SOMOGYI ÁRPÁD: Én kívülálló vagyok, nem is akarok belekerülni az akcióbizottságba, előre mentegetőzőm, de mégis amellet foglalom állást, hogy szükség van ilyen nagy létszámú bizottságra. Szükség van egyrészt azért, mert nagyon széles a terület – tehát szükséges az, hogy minden terület legyen képviselve –, másrészt szükséges a munka megosztása miatt, harmadszor pedig azért, mert bár – mint Hegedűs elvtárs említette – nehéz az összehangolás, de mégis, a „több szem többet lát” elve alapján nem három ember fogja a dolgokat intézni, hanem lesznek közöttük olyanok is, akik inkább ráérnek arra, hogy többet foglalkozzanak a dolgokkal. Tehát ilyen módon jobban biztosítva látom azt, hogy a dolgokat jobban intézhessék. Én tehát feltétlenül a nagyobb létszám mellett foglalom állást, bár újból hangsúlyozom, hogy mint kívülálló, mert hiszen csak szemlélője vagyok a dolgoknak.

KATONA IMRE: Javasolom, hogy minden szakterület egy-egy emberrel legyen képviselve. A másik javaslatom a következő. Mivel az *Iparművészet* című lap évek óta vajúdik, azért ez az ankét jelöljön ki egy-két személyt, akik a lapengedély megszervezéséhez és az anyagi alap elintézéséhez már most hozzá-

kezdenének. Tehát: elhatároztuk a dolgot, de semmi lényeges nem történt. Most jelöljünk két-három embert, akik lebonyolítják a teendőket.

SOMOGYI ÁRPÁD: Nehéz dolog ebben így dönteni, – de éppen Katona elvtárs javaslatára azt mondanám, hogy a 23 főből válasszák ki az elvtársak azt az öt embert, akik a lappal fognak foglalkozni, – a másik öt embert azért, hogy azok mással foglalkozzanak, és így menjenek majd végig a dolgokon.

KATONA IMRE: Szeretném, ha Somogyi elvtárs is helyet foglalna a bizottságban, még akkor is, ha ez egygel több tagot jelent. Neki tapasztalatai vannak, tehát feltétlenül bele tud kapcsolódni a munkába, és elég eredményes munkát szokott végezni. *(Helyeslés.)*

SOMOGYI ÁRPÁD: Nagyon köszönöm az irányomban megnyilvánuló bizalmat, de sajnos, nem tudom vállalni ezt a feladatot. Nagyon szívesen állok rendelkezésére mindenkinek, hiszen nagyon sok hallgató a főiskoláról naponta jön be hozzánk a múzeumba, és engem igen sokan felkeresnek, ha valamilyen problémájuk van, akár könyvtári, akár más vonatkozásban, és én mindig szeretettel foglalkozom velük, mert hiszen én is fiatal vagyok, és abban a meggyőződésben vagyok, hogy kötelességem a fiataloknak segítségére lenni. A szóban forgó feladatot azonban nem tudom vállalni, mert egyrészt nem érek rá, másrészt nem akarok annyira belefolyni az iparművészek mai helyzetének a gyomlálásába, mert ez nem tartozik rám mint tudományos kutatóra. Hagyjanak meg engem az én területemen, én szívesen dolgozom ott. Bármikor szívesen részt veszek és segítek önöknek, ha arra szükség van, de nem tudom vállalni. *(Egy hang: Az akcióbizottság munkájára vonatkozó javaslatokat azzal egészítem ki, hogy a bentlevő tagok ellen sincs ugyan semmi kifogás, ellenben azt szeretnénk elérni, hogy a Szövetség létszámát növeljük a legfiatalabb gárdával, mert azoknak a problémáit csak a közöttük lévők képviselhetik, viszont azok közül senki sincs benn. A Király József alatti évfolyamokra gondolok. Ezeknek a problémáit csak azok láthatják. Kérjük, hogy vegyenek be azok közül képviselőket.)*

SOMOGYI ÁRPÁD: Elvtársak, kérjük, hogy ezt és a többi javaslatot juttassák el az akcióbizottsághoz. Nyilván holnap és az elkövetkező időben is eszükbe fog jutni az elvtársaknak egy csomó dolog, sok helyes szempont, amelynek a lebonyolítására feltétlenül sor fog kerülni.

Elvtársak, az értekezlet végére értünk. Legyen szabad az iparművészek nevében köszönetet mondanom az elvtársaknak azért a munkáért, amelyet a mai ankéton végeztek.

BEVEZETÉS

1956. október 23-án délelőtt V. N. L. hadnagy, elhárító tiszt az alábbi jelentést írta feletteseinek:

„Október 23-án az orvosok között az aznapi Petőfi Köri vitára való szülés [sic!] észlelhető. A déli hírek után vették tudomást [sic!] a tüntetés letiltásáról. Egyéb-ként különösebb észrevétel nem volt.”*

A jelentésnek, mint megannyi hasonló szigorúan titkos hálózati, tisztí és besúgó jelentésnek nem volt sok értelme. Az orvosok Budapesten nem illegális összejövetelre készültek. A Petőfi Körnek az egészségüggyel és az orvosok helyzetével foglalkozó szakmai és természetesen politikai vitaestjét hetek óta nyíltan készítették elő a Petőfi Körhöz csatlakozott fiatal orvosok, elsősorban a vita két vezetője, Pataky István és Prágay Dezső, a Petőfi Kör vezetőségének tagjai. Az év tavasza óta a tizenkettedik nagyobb létszámot mozgósító ankét. A cél nem különbözött az addigi viták céljától: felmutatni egy speciális értelmiségi szakma, az orvosok és a gyógyszerészek helyzetét, felvetni azokat a fontosabb kérdéseket, amelyek az orvostársadalmat foglalkoztatják, feltárni szakmai, de természetesen és nyilvánvalóan politikai helyzetüket is, megalapozni az egészségpolitika újrafogalmazását.

A viták már bevett gyakorlatának megfelelően nem volt előzetes napirend, csupán a Petőfi Kör képviselője exponálta röviden a problémák egy részét. Hiszen ez alkalommal sem kellett félni attól, hogy a hallgatóság nem jelentkezik hozzászólásra: már a kezdet kezdetén 29-en jelezték felszólalási szándékukat.

Amikor a vita időpontját – hetekig tartó gondos előkészítés, a hatalomban lévőkkel folytatott egyeztető tárgyalások és a rehabilitálandók meghívása után – néhány héttel korábban kitűzték, természetesen senki sem tudhatta, hogy október 23-ának napját és estjét nemcsak a magyar, hanem a világtörténelembe is bejegyzik, s az orvosvita csupán elhanyagolható epizódszerepet kap e nap megannyi eseménye között.

A vitát délután fél 6 órára tűzték ki a Gólyavárba, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Múzeum körüti épületeinek egyikébe, ahol előzőleg már helyet kapott a Petőfi Kör egyik vitája. A terem kiválasztása véletlenszerű volt, bár az orvosoknak nyilván kedvesebb volt a természettudományos hagyományokkal is

* BM. V. 155393/10. sz. dosszié, BM Történeti Irattára.

rendelkező terem, mint a közgazdaság-tudományi egyetem nagyterme, ahol az őszi viták zöme zajlott, s ahová a következő ankétra – amely a művészet nemzeti jellegéről szólt volna – invitálta a meghívó a budapesti fiatal értelmiséget. (Erre természetesen már nem került sor.) Senki sem gondolhatott arra, hogy a Gólyavár és a Rádió épülete fél utcasaroknyira van egymástól.

Október 23-án sokan azt hitték, hogy az orvosvita elmarad. Jól emlékszem, hogy amikor a tüntetés a Bem téren véget ért, és a tömeg kezdett áthömpölyögni Pestre, hogy vagy a Kossuth Lajos téren gyülekezzenek, Nagy Imrét követelje (meghallgatásra és miniszterelnöknek), vagy továbbmenjen a Sztálin-szobrot ledönteni – barátaimmal nyilván nem feledkeztünk meg arról, hogy a Petőfi Kör délutánra fontos vitát hirdetett meg. Úgy véltük, hogy a forrongó és tüntető Budapesten már bizonyosan nem kerül sor erre a szakszerűnek tervezett és leginkább csak értelmiségieket érdeklő vitaestre, és már az esetleges érdeklődők sem igen fognak elmenni a Gólyavárba.

Alaposan tévedtünk. A vitát a tüntetés ellenére, sőt, talán attól éppen új inspirációt is nyerve nemcsak megkezdtek, hanem végig meg is tartották. A jegyzőkönyv tanúsága szerint – a vita este 10 óra 20 perckor ért véget, mert a szomszédban már nagyon lóttak...

„A fiatal orvos és a társadalom” című ankét a forrongó és forradalmi Budapest középpontjában, néhány száz méterre az ostromlott rádióépülettől, felemelő, ellentmondásos, tragikus, olykor groteszk eseménnyé válik. Mintha egy modern drámaíró több szinten írta volna meg ezt a darabot, amelyben az események egyszerre több helyszínen játszódnak, gondolatilag sem mindig találkoznak, a szereplők elbeszélnek egymás mellett, mindenki mondja a magáét, a tárgyias, szakmai szöveg olykor pátozba csap át, szereplők és nézők felállnak, és együtt éneklük a Szózatot – de a drámát sem a rendezők, sem a spontán események nem tudják befolyásolni.

A drámává alakult vitaest első szintje szigorúan szakmai. Orvosok és gyógyszerészek számolnak be a magyar közegészségügy helyzetéről, arról, hogy az ötvenes évek mindent tönkretévő gazdaság- és társadalompolitikája miként hatott a magyar egészségügyi ellátásra is. Hogy hiába volt nagy az egy főre jutó orvosok száma a szocialistának deklarált egészségügyi ellátásban, ha nem volt elég kórházi ágy, és kevés volt a kisegítő szakszemélyzet, hogy avítt és színvontalan, oroszról fordított tankönyveket kellett használni, hogy az erőltetett iparosítás során nem fordítottak figyelmet a gyógyszerek és orvosi műszerek minőségére és így tovább.

De már a szakmai problémákat is át- meg áthatja a politika és a történelem – hiszen ez volt a Petőfi Kör vitáinak lényege. Elpusztított orvosokról szólnak kollégáik, akiket értelmetlenül és titokban végeztek ki, vagy haltak meg börtönben, és gyilkoló orvosokról, akik az Államvédelmi Hatóság kötelékében a vész-

gálatok során vagy börtönorvosok hippokratészi esküjük ellenére nem orvosi hivatásukat gyakorolták. Minden bizonnyal ez volt az első eset a történelemben, amikor az életben maradt áldozatok nagy nyilvánosság előtt mondhatták el, hogy milyen módszereket alkalmaztak a vizsgálat során egyes orvosok, többüket névvel is megnevezve.

És szakmapolitika volt az egészségügyi szervek és hatóságok bírálata és leleplezése is. A szakigazgatási szervek szerepét kisajátító egészségügyi szak-szervezetekről szóltak, ahol az orvosok érdekvédelmére jutott a legkevesebb figyelem, a szakmailag elzüllött egészségügyi minisztériumról, az egyetemekről és az Akadémiáról. És arról, hogy a meghívott vezetők egy része nem mert eljönni a vitára, szembesülni kollégái kritikájával.

A második szinten – szinte érezhetően kapcsolódva az előzőekben jelzett kérdésekhez – az október 23-i eseményekre reflektáltak az egybegyűltek. Mint a vitavezető elnök deklarálta (talán némi túlzással is), a diákok tüntetését a Petőfi Kör szervezte. A délutáni – még békés – tüntetéssel maradéktalanul szolidarizáltak az egybegyűltek, nagy részük hihetőleg egyenesen a Bem térről, az Utcáról – a nagybetűs Utcáról! – érkezett. A nap hangulata indokolta, hogy az ankétot az éppen megjelent röplap szinte szó szerinti felolvasásával kezdjék, majd a közönség kívánságára még a MEFESZ pontjait is felolvassák. A Magyar Dolgozók Pártja 1956 nyarán joggal vádolta a Petőfi Kört azzal, hogy kiviszi a párt problémáit az „utcára”. Most megfordult a kocka: miután a párt nem tudta (s nem is akarta) megérteni a társadalomban feszülő és robbanással fenyegető problémák lényegét, íme, az utca hozza be „kérdéseit” az értelmiség zárt egyetemi tantermébe. És a szakmai gyűlés szolidáris a tüntetőkkel – megtapsolja a pontokat, a gyakorlott gyorsírók jelzik feljegyzéseikben a taps és a helyeslés erősségének fokozatait, s míg az elavult, a párthoz kapcsolódó múltat hangsúlyozó jelszavak nem aratnak tetszést, a nemzeti függetlenség és mindenekelőtt Nagy Imre neve annál nagyobbat. Később „hírnök jó s pihegve szól” – jelentést hoz a Kossuth Lajos térről, ahol Nagy Imrét várják, vita folyik arról, hogy bekapcsolják-e a terembe a rádiót (holott a rádió ekkor még nemigen közvetíti a forrongó Budapest eseményeit), majd Gerő Ernő beszédének summázatát hallgatják meg – amit egyöntetűen elítélnék.

Ne feledjük: a Petőfi Kör vitáin – s a felszólalásokból, a felszólalók rövid önjellemzéséből ez szinte egyértelműen kiderül – elsősorban párttag értelmiségiek vettek részt olyan pártonkívüliekkel együtt, akik reformokat akartak, bíztak a szocializmus megjavíthatóságában, azt hitték, hogy a bűnök és torzulások nem fakadnak a totális rendszer lényegéből, és (hiszen ez nyilvánvaló) az alapvető reformokat békés úton, erőszakmentesen, sőt, az egypárt irányítása által, tevékeny közreműködésével képzelték el. A Gólyavárban összegyűlt párttag és párton kívüli orvosok nem gondoltak akkor rendszerváltozásra.

Ez is az oka annak, hogy megütközve fogadják az érkező híreket. Megfigyelők mennek a Rádióhoz közvetlen közelükből, és az értelmiség – mint megannyiszor a (világ)történelemben – egy pillanatra megretten, hiszen nem ezt akarta, nem betört ablakokat, nem egymásnak feszülő indulatokat, nem lövöldözést. Amikor a Magyar Néphadsereg egyik főhadnagya – aki bizonyára ugyanúgy nem ismeri ki magát a történelmet és sorsot fordító percekben, mint a többi résztvevő – bejön a gyűlésre, és megkéri az „itteni vezetőket”, hogy álljanak a tömeg élére vagy teremtsenek rendet (az utcán), nem kevésbé naiv, mint az ankét résztvevői, akik azt hiszik, hogy ha nyílt szavazással döntenek el, hogy szimpatizálnak-e az utcai történésekkel vagy sem, az a legkisebb mértékben is befolyásolhatja még a már valóban történelmi eseményeket. A gyűlés – s bár zömmel orvosok vannak jelen, jó okunk van feltételezni, hogy az itt leírt hiteles véleményük a magyar értelmiség többségének akkori álláspontját is jól tükrözi – szolidáris minden radikális változást hangoztató követeléssel, de elítél mindenféle és minden irányú erőszakos akciót.

Késő estére jár: a résztvevők kezdenek belefáradni a vitába, megzavarodnak az utcai hírektől, aggódnak, és haza szeretnének menni, vagy éppen megérzik, hogy a reform-vitáknak már nincs sok értelme. Az elnök a vita berekesztésére törekszik. Groteszk pillanatok következnek: bejelenti, hogy az utca csendes, mire egy hang közbeszól: Nem! Ropognak a fegyverek, élessel lőnek a Stúdiónál. Ekkor határozati javaslatot fogalmaznak, szolidarizálnak a diáktüntetés jelszavával, elítélik az esti Gerő-beszédet és elhatárolják magukat a rendbontástól.

S bár tudják, hogy „nem közönséges perceket élnek át” nem akarják elhinni a híreket. Amikor egy gépkocsivezető a harc híreivel esik be a gyűlésterembe – ki tudja honnan tudta, hogy mi folyik az egyetemen? –, az elnök felszólítja, hogy dokumentumait adja át. És Suhajda István, a Budapesti Élelmiszerfuvarozó Vállalat gépkocsivezetője a vitázó értelmiség asztalára, az egyetemi katedrára valódi „dokumentumokat” helyez el: egy könnyfakasztó bombát és két tár töltényt.

A kritika (értelmiségi) fegyvere ebben a pillanatban csapott át önmaga ellentétébe – a fegyverek (népi) kritikájába: hogy egy akkoriban még sokat idézett és klasszikusnak mondott társadalomtudós tételét alkalmazzuk.*

Hegedűs B. András

* A vitáról – érthető okokból – alig jelentek meg híradások. Valószínűleg csupán a *Népszava* 1956. okt. 24-i számában jelent meg rövid tudósítás. Megemlíti a vitát Dr. Farkasházy Vilmos: *Egy sebészorvos forradalmi naplója* című visszaemlékezése (Katalizátor Iroda, Bp., 1992., 2. kiadás) és Balás Piri László dokumentum kötete. Lásd a 4. sz. jegyzetben.

AZ IRATOK SORSA

A jegyzőkönyv gépirata 37 évig lappangott. 1992 tavaszán Rainer M. János a Belügyminisztérium Történeti Irattárában (Lásd BMTI) bukkant rá – más 56-os iratok tanulmányozása közben az V-150386 sz. jelzetre – amelynek alapján feltételezni lehetett, hogy a hivatkozott iratköteggben a Petőfi Kör vitáinak jegyzőkönyvei is megtalálhatók. Miután a kutatási engedélyt megkaptuk, megállapíthattuk, hogy több, már ismert, sőt publikált jegyzőkönyv mellett, az orvosvita – vitathatatlanul hiteles – leiratát is itt őrzik az V-150386/4. számú dossziében.

A Petőfi Kör 1956. október 23-i ülésén – mint a legtöbb vitán – Szikossy Ferenc és Barcsa Zoltán, az Országos Gyorsíró Iroda főnöke készítették a gyorsírásos jegyzőkönyvet. (Utóbbi 12 nap múlva a magyar kormányküldöttséget kísérte Tökölre. *) Szikossy Ferenc fiának szíves közlése szerint, kétségbe nem vonható emléke, hogy apja volt az egyik gyorsíró, Barcsa neve pedig az egyik gépiraton szerepel. A javítások nem Szikossytól származnak. Eddig semmi tudomásunk sincs arról, hogy miként került a jegyzőkönyv gépirata a BM-be, és azt sem tudjuk, hogy a leirat többi példánya hol lappang.

Boross Péter belügyminiszter 1992. július 13-án az addig titkos minősítésű iratot visszaminősítette, ennek alapján az irat másolatát 1992. szeptember 7-én átvettük. Ez teszi lehetővé a jelen közlést. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik elősegítették kutatómunkánkat.

(H. B. A.)

* Kő András–Nagy J. Lambert: *Tököl*, 1956. Publica, Bp., 1992. 15. o.

AZ IRATOK SORSA

A jegyzőkönyv gépirata 37 évig lappangott. 1992 tavaszán Rainer M. János a Belügyminisztérium Történeti Irattárában (Lásd BMTI) bukkant rá – más 56-os iratok tanulmányozása közben az V-150386 sz. jelzetre – amelynek alapján feltételezni lehetett, hogy a hivatkozott iratköteggben a Petőfi Kör vitáinak jegyzőkönyvei is megtalálhatók. Miután a kutatási engedélyt megkaptuk, megállapíthattuk, hogy több, már ismert, sőt publikált jegyzőkönyv mellett, az orvosvita – vitathatatlanul hiteles – leiratát is itt őrzik az V-150386/4. számú dossziében.

A Petőfi Kör 1956. október 23-i ülésén – mint a legtöbb vitán – Szikossy Ferenc és Barcsa Zoltán, az Országos Gyorsíró Iroda főnöke készítették a gyorsírásos jegyzőkönyvet. (Utóbbi 12 nap múlva a magyar kormányküldöttséget kísérte Tökölre. *) Szikossy Ferenc fiának szíves közlése szerint, kétségbe nem vonható emléke, hogy apja volt az egyik gyorsíró, Barcsa neve pedig az egyik gépiraton szerepel. A javítások nem Szikossytól származnak. Eddig semmi tudomásunk sincs arról, hogy miként került a jegyzőkönyv gépirata a BM-be, és azt sem tudjuk, hogy a leirat többi példánya hol lappang.

Boross Péter belügyminiszter 1992. július 13-án az addig titkos minősítésű iratot visszaminősítette, ennek alapján az irat másolatát 1992. szeptember 7-én átvettük. Ez teszi lehetővé a jelen közlést. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik elősegítették kutatómunkánkat.

(H. B. A.)

* Kő András–Nagy J. Lambert: *Tököl*, 1956. Publica, Bp., 1992. 15. o.

JEGYZŐKÖNYV

A fiatal orvos és a társadalom

A Petőfi Kör vitája 1956. október 23-án
este 1/2 6 órakor az ELTE Gólyavárában

ELNÖK: Pataky István, Prágay Dezső

HAVASI LÁSZLÓ (*a kezében lévő Szabad Ifjúság című röpiratból olvassa*):
Felolvasom a *Szabad Ifjúság* most megjelent külökiadását.¹ (*Hosszan tartó nagy taps.*)

„Miénk az utca! (*Éljenzés és taps.*) Az utcára vonulunk. Megbonthatatlan soraink szilárd akaratomkat, egységünket hirdetik.

Egy testvérnemzet felé száll ezreink üdvözlete. Rokonszenvtüntetés ez a mai. Bem és Miczkiewicz népét, a személyi kultusz és a dogmák láncait lerázó Lengyelországot köszöntjük. (*Viharos taps.*) Üdvözlet a hősiesség lánglelkű városának, Varsónak! (*Hosszantartó nagy taps.*) Üdvözlet azoknak, akik a jövőt formáló küzdelmek élén haladnak: a *lengyel kommunistáknak, munkásoknak, diákoknak, ifjú barátainknak!* (*Taps.*) Meghajtjuk az elismerés lobogóját a lengyel nép előtt és magasra emeljük a lenini elvek, az igazi továbbhaladás lobogóját a magyar nép előtt.

Ez a felvonulásunk nemcsak Lengyelországnak szól. A nép Magyarországon is felemelkedést és teljes szocialista demokráciát akar. (*Viharos taps.*) Az utcára vonultunk – s nem akármiért. A pártért, hogy tisztán álljon előttünk és cselekedjék. A népért, amely forró tenni akarással, de higgadtan dönt sorsa felől.

Esztenőkön át sokat beszéltünk az egységről. De most – az utcai felvonulók serege – végre teljes szívvel gondolhat arra, hogy megvalósult a szocializmust kívánók egysége. Azok egysége ez, akik a jövőért kívánják levonni a múlt

¹ A *Szabad Ifjúság* a DISZ Központi Vezetőségének napilapja volt. A röpiratot a „szerkesztőség kollektívája adta ki a demokratizálásért és a szocializmusért küzdő ifjúság seregszemléjének napján 1956. október 23-án”. A szónok először a vezércikket olvasta fel, majd az Egyetemisták és Főiskolások Diáksajnálatjének Előkészítő Bizottsága felhívását. (Újraközlés: *1956 a sajtó tükrében, október 22–november 5.* Kossuth Kiadó, 1991. 15–16. o.)

tanulságait, azért, hogy a hibáktól megtisztult szocializmus épüljön drága hazánk földjén.

Azok egysége ez, akik a szocializmust építő országokkal együtt, de nem azokat utánozva, kéz a kézben a lenini önrendelkezési elv alapján kívánnak haladni a szocializmus széles országútján. (*Taps.*) Azok egysége ez, akik szemük fényeként óvják a magyar–szovjet barátságot, de az egyenlőség alapjaira helyezett barátságot. (*Hosszantartó nagy taps.*)

Olyan egység ez, amely biztosítja, hogy soha többé ne tűnhessenek fel Farkas Mihályok, Rákosi Mátyások. (*Viharos taps.*)

Miénk az utca! De vigyázzunk, hogy miénk is maradjon. (*Taps.*) Mert magunknak, ügyünknek súlyosan ártanánk és a sztalinistáknak használnánk, ha ma felülnénk bármilyen provokációnak. Lesznek talán, akik ki akarják ragadni ma kezeinkből a kezdeményezést, akik zűrzavart akarnak kelteni. Ezt minden erőnkkel meg kell akadályozni! (*Taps.*)

Félreértés ne essék: *nem* kerékkötőinket, a demokratizálás ellenzőit, *nem* a sztalinistákat, rákosistákat, hanem mindannyiunkat, a szabadon lélegezni kívánó nemzet célkitűzéseit féltjük a zavartkeltőktől.

Ez a tüntetés a lengyel elvtársak iránti szolidaritás jelképe. A lengyelek izzó lelkesedése, de méltóságteljes nyugalma is *legyen példa számunkra!* Higgadtan, erőnk tudatában vonuljunk!

Varsóban ez a nyugalom volt a diadal egyik záloga. Mi ugyanazért a célért harcolunk – ugyanúgy!” (*Taps.*)

„Fiatal munkás és paraszt barátaink!

Az egyetemi ifjúság baráti kezet nyújt felétek és kéri, hogy segítsetek közös céljaink egészségében a magyar ifjúságot abba a megújító, országépítő munkába, amely hazánkban jelenleg kibontakozóban van. Azt akarjuk, hogy az esztergapadoknál, a földeken, az iskolák és egyetemek padjaiban, az íróasztaloknál dolgozó fiatalok végre igazi egységbe tömörüljenek.

Itt az ideje annak, hogy véget vessünk az ország minden kis falujában annak a fojtó nyomásnak, melyet Sztálin és Rákosi embertelen politikája kényszerített ránk. (*Taps.*)

Most, a viharos gyűlések tisztító tüzében zárjuk ki sorainkból azokat, akik gerinctelenül hajbókoltak a személyi kultusz és a durva önkény előtt. (*Viharos nagy taps.*)

Két feladat áll előttünk: először leszámolni a múlt hibáival, másodsor létrehozni saját ifjúsági szervezeteinket, amelyek érdekeinket képviselik, és képesek lesznek arra, hogy követeléseinket tűzön-vizen keresztülvigyék, és komoly átütő erőt képviseljenek a magyar politikai élet megújításában. Mi, egyetemisták létrehoztuk a MEFESZ-t, hozzátok ti is létre hasonlóképpen saját önálló szervezeteiket, amelyekben a ti hangotok hallatszik és végre a ti akaratotok érvényesül.

Mi ifjúsági egységet akarunk! Ne hallgassatok azokra a provokátorokra, akik ellenünk akarnak fordítani benneteket. Lássátok ezekben a sztalinista és jobboldali erők aljas provokációját. Ezek végső soron az ország romlására és anarchiára törekednek, hogy azután újabb diktatúra igáját rakják a nép vállára.

Küldjétek el megfigyelőiteket a folyó hó 27-i egyetemi diáksparlamentre és győződjétek meg elveinkről és célkitűzéseinkről.

Hozzátok létre és támogassátok saját, önálló szervezeteiteket!

Éljen az ifjúság eszmei és politikai egysége!

Az Egyetemisták és Főiskolások Diáksparlamentjeinek Előkészítő Bizottsága.”

(Egy hang: Olvassa a másik oldalt is, ahol a jelszavak vannak! – Derültség.)

A jelszavak a másik oldalról:

„Éljen a magyar szabadság, éljen a haza! (Hosszan tartó viharos, szűnni nem akaró taps.)

Petőfi Sándortól négy sor:

„Két nemzet van egyesülve bennünk,
S mily két nemzet! a lengyel s magyar!
Van-e sors, amely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?”

(Hosszan tartó nagy taps.)

A további jelszavak:

Lengyel–magyar barátságot, jólétet és szabadságot! (Taps.)

Szovjet–magyar barátság – egyenlőség alapján! (Nagy taps.)

Ifjúságunk így kiált: mutasson utat a párt! (Taps.)

Rákosikból elégünk, új pártvezetést nekünk! (Nagy taps.)

Ez az ügy a mi ügyünk, új pártvezetést nekünk! (Taps.)

Munkás, diák egyet akar: jöjjön velünk, aki magyar! (Nagy taps.)

Vesszen az önkény, éljen a törvény! (Nagy taps.)

Ne csináljunk mindent késve, Nagy Imrét a vezetésbe! (Nagy éljenzés.
Hosszan tartó viharos taps.)

A proletárdiktatúra marad mindig népünk útja!

Éljen a harcok lenini párt – védje meg népünk szent igazát!” (Taps.)

Elvtársak! Ezek után engedjétek meg, hogy ismertessem a MEFESZ Építőipari Műszaki Egyetemi diáknagygyűlés határozatának 15 pontját. (Halljuk! Halljuk!)

1) Az összes szovjet csapatoknak azonnali kivonását követeljük Magyarországról a békeszerződés határozatai alapján. (Lelkes éljenzés és viharos, szűnni nem akaró taps.)

2) A Magyar Dolgozók Pártjában alulról felfelé titkos alapon új alap-, közép- és központi vezetők választását követeljük, ezek a legrövidebb időn belül hívják össze a pártkongresszust és válasszanak központi vezetőséget. (Éljenzés és taps.)

3) A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével (*éljenzés és nagy taps*), a sztalinista Rákosi Mátyást – aki első fokon felelős a közelmúlt bűneiért és az ország tönkretevéséért – hozzák haza, és állítsák a nép ítélőszéke elé. (*Úgy van! Úgy van! Nagy taps.*)

4) Nyilvános tárgyalást követelünk Farkas Mihály és társai bűnügyében. (*Taps.*)

5) Általános, egyenlő és titkos választásokat követelünk az országban több párt részvételével, új Nemzetgyűlés megválasztása céljából. (*Nagy éljenzés és taps.*) Követeljük a munkásság sztrájkjogának biztosítását. (*Nagy taps.*)

6) Követeljük a magyar–szovjet és magyar–jugoszláv politikai, gazdasági és szellemi kapcsolatok felülvizsgálatát és új rendezését politikai és gazdasági teljes egyenrangúság és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján. (*Nagy taps.*)

7) Követeljük az egész magyar gazdasági élet átszervezését, szakembereink bevonásával. (*Taps.*) Vizsgálják felül a tervgazdaságon alapuló egész gazdasági rendszerünket a hazai adottságoknak és a magyar népünk létérdekeinek szem előtt tartásával. (*Taps.*)

8) Hozzák nyilvánosságra külkereskedelmi szerződéseinket, a soha ki nem fizethető jóvátételek tényleges adatait. (*Derültség, tetszés és taps.*) Nyílt és őszinte tájékoztatást követelünk az ország uránérckészleteiről, kiaknázásáról (*Úgy van! Úgy van!*), az orosz koncesszióról. (*Úgy van! Úgy van! Hosszan tartó, nagy taps.*) Követeljük, hogy az uránércet világpiaci áron, nemes valutáért Magyarország szabadon értékesíthesse. (*Nagy taps.*)

9) Követeljük az iparban alkalmazott normák teljes revízióját, a munkások és értelmiség bérkövetelésének sürgős és alapvető rendezését. (*Taps.*) Kérjük a munkások létminimumának megállapítását. (*Taps.*)

10) Követeljük a beszolgáltatási rendszer új alapokra fektetését és a termékek ésszerű felhasználását. (*Taps.*) Követeljük az egyénileg gazdálkodó parasztok egyéni támogatását. (*Nagy taps.*)

11) Követeljük az összes politikai és gazdasági pereknek független bíróságon való felülvizsgálatát, az ártatlanul elítéltek szabadon bocsátását, rehabilitálását. Követeljük a Szovjetunióba kihurcolt hadifoglyok és polgári személyek azonnali hazaszállítását, beleértve a határon kívül elítélt foglyokat is. (*Hosszan tartó, nagy taps.*)

12) Teljes vélemény-, szólás- és sajtószabadságot, szabad rádiót követelünk és a MEFESZ-szervezet számára nagy példányszámú, új napilapot. Követeljük a meglévő káderanyag nyilvánosságra hozatalát és megsemmisítését. (*Tetszés és nagy taps.*)

13) Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét, a Sztálin-szobrot a leggyorsabban bontsák le és helyébe az 1848–49-es szabad-

ságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek. (*Lelkes éljenzés és hosszan tartó nagy taps.*)

14) A meglévő, magyar népnek idegen címer helyett kívánjuk a régi magyar Kossuth-címer visszaállítását. (*Lelkes éljenzés és hosszan tartó taps.*) A magyar honvédségnek a nemzeti hagyományokhoz méltó új egyenruhát követelünk. (*Úgy van! Úgy van! – Hosszan tartó, nagy taps.*) Követeljük, hogy március 15-e nemzeti ünnep, munkaszüneti nap legyen. (*Nagy taps.*) Október 6-a pedig nemzeti gyászünnep és iskolai szünnap legyen. (*Taps.*)

És végül² a 15. pont: a budapesti műszaki egyetemek ifjúsága egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki teljes szolidaritását a lengyel és varsói munkásság és fiatalság felé, a lengyel függetlenségi mozgalommal kapcsolatban. (*Nagy taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! Ezt a mai estét nem a szokásos üdvözlésekkel kívánjuk kezdeni. Sokan vagyunk itt, akik szép útról jöttünk... fáradtak vagyunk egy kicsit és porosak... Akik nem voltak ott, azoknak kívánjuk, hogy nézzenek most minket, hogy valaha erre emlékezessenek.

Engedjék meg tehát, hogy most nem az orvosi vita résztvevőit, hanem a bátran kiálló magyar ifjúságot üdvözljük ez alkalommal. (*Hosszantartó nagy taps.*)

Még egy kötelességem van, egy szomorú kötelességem. Be kell jelentenem, hogy Dabis professzor,³ a mi körünk munkájának lelkes támogatója meghalt.

Kérem az elvtársakat, hogy egyperces néma felállással áldozzunk emlékének. (*A vita résztvevői helyükről felállva áldoznak Dabis professzor emlékének.*)

Ezután átadom a szót Prágay Dezső elvtársnak⁴.

² [Szónok az eredeti példányban lévő 16. pontot nem olvasta fel]. (A gyorsíró megjegyzése.) A budapesti műszaki egyetemeken fogalmazott pontoknak számos változatát ismerjük. Az itt felolvasott kiáltvány leginkább az 1. sz. jegyzetben idézett gyűjtemény 16. oldalán közzétett röplap szövegével azonos: eltérés csupán annyi, hogy a szónok a 3. pontnál olvasta fel a publikált szövegben a 4. pontnál szereplő mondatot. A 16. pont elhagyása értelemszerű volt, mert abban a délutáni felvonulásra való részvételre szólítottak fel.

³ Dabis László (1891–1956) higiénikus, Kossuth-díjas budapesti egyetemi tanár, a Közegészségtani Intézet igazgatójának halálhírét az aznapi, október 23-i újságok adták hírül.

⁴ Prágay Dezső visszaemlékezéseit lásd többek között: *Orvosfiatalok a forradalomban*. Bakay Éva interjúja először a párizsi *Magyar Füzetek* 17. számában jelent meg (1986). Továbbá: 30 év távlatából. A Petőfi Kör utolsó ülése – az ún. „Egészségügyi vita”. *Bécsi Napló*, 1986. október; In: Balás Piri László: *Emberkéfében – 1956*. 1993. A kiadó megjelölése nélkül. 52–70. o. – Prágay Dezső interjú. Oral History Archivum, 352. sz. Készítette Bohó Róbert, 1991.

PRÁGAY DEZSŐ: Szeretettel üdvözljük megjelent vendégeinket a Petőfi Kör nevében. Ezen mostani gyülekezetünknek tulajdonképpen az a célja, hogy néhány kérdést megvitassunk az egészségügy szempontjából.

Az értelmiség munkájának nincs egy izolált célja, hanem célja az, hogy a népet ilyen vagy olyan területen szolgálja. Az értelmiség problémái nem választhatók el általánosságban a nép problémáitól. Így az orvos problémája, vagy az egészségügy problémája sem, amely egészségügy tulajdonképpen semmi más, mint gondoskodás a dolgozó nép egészségéről.

Az egészségügyi munkában az orvos rendkívül sok nehézséggel találkozik, mert nagyon sok helyen megkötik a kezét és így nagyon sokszor előfordul, hogy olyan dolgokért is őt teszik felelőssé, amikről nem ő tehet. Fő célunk itt az, hogy megvilágítsuk azokat az akadályokat, amelyekkel a különböző területeken dolgozó orvos találkozik. Ezáltal elérjük azt, hogy tisztázódjék: meddig terjednek azok a területek, ahol tényleg az orvos a felelős, és melyek azok a területek, amelyekért a különböző intézkedéseket létrehozó szervek a felelősek. Minket természetesen az érdekel, hogy megvilágítsuk: hol és hogyan, és mit kell javítani.

Az előrehaladás érdekében fontos tehát, hogy a Petőfi Kör hagyományai szerint a hibákat felderítsék, és termékeny javaslatokat is terjesszünk be, ezúttal azonban azzal a kötelességgel – materialista alapon vagyunk –, hogy a hibákat, a téves lépéseket nem az oldja meg és nem az szünteti meg, ha agyonhallgatjuk őket, hanem a kérdéseket nyíltan feltárjuk és ezután – miután tisztába jöttünk a hibákkal – azokat kijavítjuk.

A vitában a súlypontot nyilván az egészségügyi szolgáltatások kérdése jelenti: az SZTK,⁵ a gyógyszerellátás kérdései, amelyek a legfájóbb pontot jelentik az egészségügy területén. Itt a vitán kell kiderülnie, mik azok a valódi és objektív nehézségek, melyek valóban fennállnak, mi múlik a rendelkezéseken, mit kívánnak a rendelkezések és velük párhuzamosan – mi a meztelen valóság.

Fontos a továbbiakban, hogy az értelmiségi párthatározatnak⁶ a valóságban is szerezzünk érvényt olyan értelemben, hogy az orvosnak adjuk meg azt a megbecsülést, amit munkája után megérdemel. Ne többet, de amit kell, azt meg kell tenni. Ne történhessen meg az, hogy nem szakembernek nagyobb tekintélye legyen egészségügyi szakkérdésekben, mint szakembereknek és különösen vidé-

⁵ Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ. Az ötvenes években a társadalombiztosítás valamennyi funkcióját a szakszervezetek vették át.

⁶ Az MDP Központi Vezetőségének határozata értelmiségi politikánk néhány kérdéséről. *Társadalmi Szemle*, 1956. 8. sz. 29–41. o. – A határozatot széles körű sajtóvita követte. (Losonczy Géza: Az értelmiségi határozat. *Művelt Nép*, 1956. szept. 2.; Friss István: A Központi Vezetőség júliusi határozata alapján..., *Szabad Nép*, 1956. szept. 16.; Losonczy Géza: Értsük meg egymást. *Szabad Nép*, 1956. okt. 11. stb.)

ken az orvost vagy a pedagógust, ha meg is kérdezik, azt csak látszatra tegyék. Vegyék őket jobban emberszámba, sőt szakemberszámba. Ők vállalják ezt a munkát; akarják és várják, hogy így vegyék őket.

A vitában a továbbiakban feltétlenül teret kell nyernie az orvosképzés és az orvosi továbbképzés problémájának is. Rendkívül sok a tennivaló ezen a téren.

Elég, ha csak arra gondolunk, hogy az egyetemi reformok az utóbbi tíz évben egymást érték, és ma sem állítható, hogy ezen a téren rendbe jöttünk volna.

Nagyon sok nehézséget okozott az, hogy nem próbálták meg a szakmai és nem szakmai tárgyak helyes arányát megállapítani egyetemeinken. Sok kárt és nehézséget okozott a kritikátlan másolás és határozottan sok nehézséget és kárt okozott a kozmopolitizmus rugalmas gumifogalmával való visszaélés, és ennek folytán kihagytuk az európai, sőt világhírű magyar orvostudomány nagyszerű hagyományait. E földön melyik más állam karolja fel a magyar orvostudomány nagy múltját, nagy értékeit, ha nem éppen Magyarország? Erre vár az orvostársadalom, erre vár ifjúságunk is.

A mai vitán nyilván teret kell engedni még néhány fájó pontnak, és ezek közül meg kell említenem a rehabilitáció kérdését, valamint a továbbiakban azt, hogy a szakszervezeteknek eddigi munkássága nem azt mutatta, hogy a szakszervezet a népért van. Ki kell mondani azt, hogy a szakszervezet választott vezetőinek kötelessége, hogy a dolgozók érdekeit védjék, és semmiféle porhintéssel nem lehet menteni, ha nem ezt csinálják.

Minden kérdést feltétlenül elvi vonatkozásban igyekezzünk előtárni – a Petőfi Kör hagyományaihoz híven, és minden egyes alkalommal ne késlekedjünk azzal, hogy a hibákra rámutatva, a problémákat felvetve, mi is a helyes útra mutassunk rá.

Persze a tények mellett nem lehet szó nélkül elmenni, s amikor a személyes felelősség kérdése felmerül, ott sem szabad szó nélkül elmenni, és minden esetben úgy csináljuk ezt a felelősségfelvetést, hogy rámutassunk a kiútra is.

A továbbiakban engedjék meg, hogy a jelen helyről üdvözljük a csepeli József Attila Kört innen, abból az alkalomból, hogy megalakult. A csepeli József Attila Munkás Körnek a továbbiakban jó munkát és sok sikert kívánunk. (*Taps.*)

PATAKY ISTVÁN: A vitát megnyitom. Engedjék meg, hogy a vita bevezetőjeként felolvassam Román elvtárs egészségügyi miniszter⁷ átiratát. (*Halljuk! Halljuk!*) Ez Román elvtárs átiratának rövid összefoglalása lesz. Engedjék meg, hogy az egészségügyi miniszter felhatalmazása alapján bejelentsem:

⁷ Román József (1908–1970) orvos, 1955-től 1956. október 24-ig egészségügyi miniszter, 1959-től haláláig a László Kórház igazgató főorvosa.

1) Az oktatásügyi minisztérium által javasolt intézkedéseket, melyek a felsőoktatási intézményekre vonatkoznak, egészükben is, az orvostudományi egyetemek számára is kötelezőnek tartjuk. (*Taps.*)

2) Ebből a célból november első napjaiban a miniszter összehívja az egyetemek vezetőit és az ifjúság képviselőit, hogy a felmerülő kérdéseket megbeszéljék és rendeletek születhessenek meg ezekből a programokból; be kívánjuk vezetni a fakultatív oktatást, a fakultatív vizsgákat, amelyeket az egyetemek a saját hatáskörükben oldanak meg. Meg kell szüntetni az óralátogatások ellenőrzésének eddigi adminisztratív rendszerét, fel kell oldani a túlzott...⁸

ÁKOS KÁROLY: Tisztelt hallgatóság! Fiatal orvosok problémái kerülnek szóba, s meg szeretném ragadni az alkalmat, hogy ezzel kapcsolatban – a Petőfi Kör szellemének megfelelően – néhány kényes kérdéstről nyíltan beszéljek.

Az első kérdés, amivel foglalkozni szeretnék, az orvosi munka megbecsülése. Nem fogok sok szót fecsérelni az orvosok anyagi helyzetére, mert ez a legegyszerűbb része ennek a problémának. Mindenki tudja, hogy az orvosi fizetések alacsonyak, különösen az intézetekben, s szinte természetesnek számít, ha például a röntgenorvosok két állást kényszerülnek vállalni, pedig tudják, hogy sugárártalmat szereznek maguknak vele. Az alacsony fizetések persze arra kényszerítik az orvosokat, hogy forszírozzák a parasolventiát⁹, ami megalázó az orvosra, és gyanakvást kelt a betegben, vajon megkapja-e a szükséges kezelést.

Az intézeti orvosok fizetése még alacsonyabb, ha figyelembe vesszük, hogy az inspekciózás nem számít túlórázásnak. De ismétlem, nem akarok az anyagi kérdésekkel foglalkozni, minthogy az orvosok előtt közismert, s ha az ember a fizetések kérdését veti fel, végeredményben mindig ugyanoda lyukad ki: az általános bérszintre, mely alacsonyabb országszerte a legtöbb dolgozóénál. A bérrendezés – elfogadom – olyan költségvetési terheket jelent, hogy csak fokozatosan lehet megvalósítani. Ami azonban nem ilyen közismert, legalábbis kevés szó esik róla – az az orvosi munka előfeltételeivel kapcsolatos következő tény.

Sokat halljuk, hogy nálunk sok az orvos. Európai viszonylatban is előljárunk az ezer főre eső orvosok számát illetően. Ha azt halljuk, szinte sajnálkozunk például a nyugat-európai népeken (*derültség*), milyen rossz lehet a közegészségügy náluk, ha nálunk, ennyi orvossal ilyen, amilyen. (*Derültség.*) Csak-hogy olyankor, mikor az orvosok arányszámával hencegünk, nem szoktuk emlegetni a kórházi ágyak számát és még kevésbé szeretünk beszélni az egészségügyi dolgozók számarányáról, képzettségéről (fizetésüket nem is említve).

⁸ A gépirat néhány sora itt hiányzik.

⁹ Hálapénz.

A mi egészségügyi szolgálatunk olyan hadsereg, melynek sok a tisztje és kevés a közlegénye. Test nagy fejjel és csenevész végtaggal. Egészen különös helyzet ez, mert éppen a legnehezebb oktatási feladatot adó területen, az orvosok képzésében állunk számszerűen jól, s könnyebb feladatot jelentő problémákkal nem birkóztunk meg az egészségügyi közép- és alsó káderek biztosításával.

Ez a helyzet annyiban kedvező, hogy hamar lehetne javítani rajta, ugyanakkor élesen rávilágít – mennyire fonák helyzetben van népegészségügyünk. Céltudatos, határozott lépésekkel nálunk roppant gyorsan nagy eredményeket lehetne elérni, s mégis az az ember érzése, hogy egy helyben topogunk. Kórházaink rendkívül zsúfoltak, a rendelőintézetek forgalma igen nagy, s a betegellátás színvonala emiatt nem kielégítő.

Az orvosi munka fő problémája, az orvosi létszám kisebb gond, nagyobb a kórházak és az egészségügyi személyzet hiánya. Mit jelent ez? Jobban kihasználhatnók megfelelő segítség biztosításával meglévő kórházainkat is, ha biztosítanók az intenzívebb orvosi munka feltételeit.

E helyett mi történik? Az orvosi munka adminisztratív ellenőrzése nőtt, az orvosok a gyanakvás légkörébe kerültek, „bűnös orvosokról” olvashattunk az újságban. Orvosok ártatlanul börtönbe kerültek, volt, aki akasztófára is¹⁰.

Vagyis: miközben a magyar egészségügy szervezeti felépítése volt a hibás, kevés volt a kórházi ágy, különösen kevés a képzett egészségügyi személyzet, rosszak a fizetések, a kormány nemcsak az orvosok nyakába rakta ezeknek a fogyatékoságoknak a terheit, hanem ráadásul még az orvosokra hárította érette a felelősséget is.

Mindez ideológiai megalapozást kapott az értelmiségellenség légkörében. Régi és új értelmiségről hallottunk s arról, hogy az értelmiség nem tartozik a dolgozó népbe. Éveken át folyt s ma sem ért még megnyugtatóan véget a nép két részének, az egyszerű és értelmiségi dolgozóknak egymással való szembeállítás. Holott éppúgy nem lehet általában ellentét egy szocializmust építő ország értelmisége és népe között, mint a kormány és a technika között. Ezek az ellentétek mesterségesek s éppúgy hozzátartoznak egyes néptől rettegő vezetőknél a *divide et impera* elv érvényesítéséhez, mint például az antiszemitizmus.

Az orvosokat körülvevő gyanakvás légkörében sok kárt szenvedett a magyar nép egészségügye.

Sajnálatos, hogy az egészségügyi statisztika adatait egy érthetetlen éberség eltitkolja a nép, az orvosok elől. Pedig Lenin világosan megmondta, hogy a szocializmus nyílt számvitel nélkül nem képzelhető el. Minthogy azonban nincs

¹⁰ Szovjet mintára Magyarországon is számos koncepció perben ítétek el orvosokat hamis vádak alapján. 1953 elején letartóztattak néhány zsidó orvost is.

és nem lehet áttekintésem az egészségügy titokban tartott tényei felett, csak impresszióim alapján állítom, hogy az távról sem felel meg „a legfőbb érték az ember” unos-untalan hangoztatott jelszavának.

Nem is felelhet meg. Az orvosok iránti általános gyanakvás légkörében nem érvényesülhettek az orvostudomány követelményei. Az Országos Közegészségügyi Intézet szakemberei például évről évre hiába követelték, ne engedjék emberi ürülékkel trágyázni a veteményeskerteket. De erősebb volt a pénzügyi érdek: az ürüléket forgalomba hozó vállalat nyeresége fontosabb volt, mint a bélféregfertőzés terjedése.

Ha az orvostudomány követelményei érvényesülhettek volna, nem csináltak volna kórházaink hallatlan zsúfoltsága mellett – kórházból évekre pártiskolát és nem állana rendeltetésileg jelentős mértékben felhasználatlanul a Kútvölgyi Kórház, mint megkülönböztetett állampolgárok szanatóriuma.¹¹ (*Taps.*)

Orvosi szempontok érvényesülése esetén elképzelhetetlen lett volna, hogy miközben évről évre ijesztően nő a gyermekbénulásos esetek száma az országban, racionalizálják azt az orvost¹² Dr. Földes Pál, aki elsőnek izolálta a Heine-Medin törzseket.¹³ (*Úgy van! Úgy van! Nagy mozgás.*)

Ha valóban becsületes, az orvosi hivatás és a nép érdekeit néző orvosok irányítanak a magyar egészségügyet, nem kerülhetett volna sor az emberi méltóságot annyira lábbal tipró, a gyermekek életkörülményeivel abszolúte nem számoló Ratkó-féle abortusztörvény¹⁴ meghozatalára és alkalmazására. (*Taps.*)

Kell-e még a példákat szaporítanom? Kell-e beszélnem a lakásegészségügyről, a köztisztaságról, az iskolák zsúfoltságáról, tantermeink méretéről, a Cs-lakásokról¹⁵ stb., stb., hogy megindokoljam, miért alakult ki bennem az a vélemény, hogy nem orvosi szempontok érvényesültek a mi közegészségügyünk területén, hanem dilettánsok szempontjai és akarata. Pedig leszögezhetjük: ha nem orvosi szempontok döntenek, az egészségügy nem válhat népegészségüggyé.

¹¹ A Kútvölgyi Úti Kórház az ötvenes években a párt- és állami vezetők számára fenntartott intézmény volt. Ez a jellege 1956 után is fennmaradt, bár fokozatosan bővült az ott ellátásban részesülők köre.

¹² A „racionalizált” kutató: Dr. Földes Pál.

¹³ Gyermekbénulás, a központi idegrendszerre ható bénulásos fertőző betegség, ellenszerét az ötvenes években A. B. Sabin fedezte fel. Magyarországon igen magas volt a morbiditása az 1956-ot megelőző években.

¹⁴ A Ratkó Anna népjóléti, illetve egészségügyi miniszter (1949–1953) nevéhez fűződő abortusztörvény, amely szigorúan megtiltotta a művi vetélést és súlyos börtönbüntetéssel sújtotta mind a műtétet végző orvost, mind a terhességét megszakító anyát.

¹⁵ Csökkentett értékű lakás. Az egyre elviselhetetlenebb lakáshiányt korszerűtlen, fürdőszoba és egyéb felszerelés nélkül építendő lakásokkal kívánták volna enyhíteni.

Szerintem itt az ideje, hogy ne csak a mindent feketének feltüntető gyalázkodás hangján beszéljünk a Horthy-korszak egészségügyéről sem. Biztos, hogy az nem volt a nép egészségügye. Biztos, hogy nagyon kevés pénzt költöttek az egészségügy fejlesztésére. Bár Budapesten a harmincas években olyan kórházak épültek, mint a Koltói, Kútvölgyi Úti, Tétényi Úti, Királyhágó Utcai Kórház.¹⁶ Johan Béla¹⁷ egy parányi hivatal élén is – vagy éppen azért? – (*Élénk felkiáltások: Éppen azért!*) céltudatos, határozott egészségügyi szervező volt. Mintaszerű például, amit a diftériajárvány megfékezése terén vagy a Zöldkereszt-mozgalomban¹⁸ az akkori egészségügy tett. S ha az ember olvassa Johan Bélának, az akkori egészségügy vezetőjének őszinte, a hibákat nyíltan feltáró könyvét, akaratlanul összehasonlítást tesz a mai, a hibákat eltitkoló, elkendőző, megalkuvó egészségügyi vezetéssel, s az összehasonlítás után nem a mai vezetők előnyére üt ki.

Mostanában sok szó esik a fehér lapról, a rehabilitációról. (*Közbeszólások: Csákány!*¹⁹ – *Élénk derűltség.*) Tömött sorokban jelentkeznek a rehabilitációt igénylők. Véleményem szerint a rehabilitáció fő kérdése, hogy állítsuk helyre a szakma, az orvostudomány becsületét, tekintélyét. (*Taps.*)

A személyi kultusz korszakában háttérbe szorították az orvosok rangját az egészségügy kérdésében. Nem az orvostudomány szava döntött, hanem egyéb szempontok. A nép vagyonának értelmetlen, lehetetlen tervekre való eltékozlását összekötötték az egészségügyön való bűnös takarékossgal. A napi politika efemer szempontjai érvényesültek gyakran a személyi kiválasztásban, s nem a szakma, a tudomány érdeke, és így tovább. Nyíltan kell beszélmem arról az orvospolitikáról, amit az elhunyt Weil Emil, mint az orvosszakszervezet vezetője

¹⁶ A „Koltói”, a VIII. kerületi Fiumei úton álló jelenlegi Országos Traumatológiai (Baleseti) Intézet neve volt Koltói Anna után, a XI. kerületi Tétényi Úti Kórház ma Szent Imre Kórház, a Királyhágó utcában a honvédség tisztkórháza működik.

¹⁷ Johan Béla (1899–1989) egészségügyi szervező, patológus, egyetemi tanár, a Belügyminisztérium egészségügyi csoportvezetője, a korszerű magyar egészségügyi szolgálat megszervezője. *Gyógyul a magyar falu* című könyve (1939) a magyar szociálpolitika alapvető műve. Az általa alapított Országos Közegészségügyi Intézet a rendszerváltozás után nevét vette fel.

¹⁸ Az 1920-as évek végén alakult egészségvédelmi mozgalom, amely munkáját a szegény falvakra, iskolákra, az otthon fekvő súlyos betegekre és tüdőbetegek gondozására összpontosította. Tevékenységét 1941-ben belügyminiszteri rendelet szabályozta.

¹⁹ Vö. Dr. Csákány György: Mi lesz az orvosok rehabilitációjával? *Népszava*, 1956. szept. 14. 3. o. A szerző, mint az orvosszakszervezet egyik vezetője, felelősnek érzi magát a törvénytelen ségekért, cikkében kiemeli a szociáldemokrata orvosok üldözését, leírja, hogy mintegy 50-60 munkásmozgalmi múltú orvost váltottak le, mert azok liberálisan értelmezték az abortusztörvényt, és szerinte túl sok pénzt követeltek az egészségügy számára.

követett. Csákány Györgynek a *Népszavában* írt cikkével²⁰ kapcsolatban a hozzászólók elmondták róla és rehabilitációról alkotott véleményüket. Sokan ma úgy látják – mint e levelekből kitűnik –, hogy az Orvosszakszervezet hibáiért egyedül ez a kör felelős és Weil elvtársra valahogy úgy emlékeznek, mint aki tehetetlen rabja volt e köréje csoportosult társaságnak.

Én 1946-tól 1948-ig az orvosszakszervezet belső, függetlenített munkatársa voltam, s ezért közvetlen tapasztalatból beszélek. Nem akarok egyenlőségi jelet tenni Weil elvtárs és közvetlen munkatársai közé, ez nem is volna igazságos. Mégis el kell oszlatnom egy illúziót. Weil Emil²¹ maga választotta ki munkatársait, maga vezette az ügyeket, s én például Weil Emil orvospolitikájával kerültem szembe, nem Csákányéval, mikor elhagytam a szakszervezetet. Weil elvtárs ugyan párttemetést kapott, de ez éppoly kevésbé győz meg arról, hogy az általa képviselt elvek és gyakorlat mindenben helyes volt, mint a tízesztendős börtönbüntetés. Az ember lassankint rájön, hogy évtizedes börtönbüntetés sem garancia arra, hogy valaki egész életében helyesen viszi a dolgot. (*Nagy taps.*)

Persze Weil Emil elvtárs nem tett egyebet, mint következetesen vitte azt a vonalat, ami akkor a párt hivatalos vonala volt. Híven végrehajtotta a pártközpont utasításait, ebben állt orvospolitikája.

Ez az orvospolitika előtérbe helyezte a párt napi politikáját, hibásnak bizonyult téziseit különösen az osztályharc élesedéséről²² – elébe helyezte az egészségügynek és az orvostudománynak. Ezen az alapon kiteszítették az állásukból kiváló szakembereket is. Persze, cikkében Csákány összekeveri a kiváló szakembereket ért jogtalan sérelmeket egészen más kvalitású emberek ügyével. (*Közbeszólás: Finoman mondta! – Derültség.*) A rossz értelemben vett orvospolitika ugyanakkor magas pozíciókba vitt arra kevésbé alkalmas helyezkedőket is. Persze kerültek becsületes és kiváló emberek is az őket megillető helyre eközben. Ez az orvospolitika hamis disztinkciót vezetett be, nem az egészségügy szemszögéből ítélt, hanem egy szektánsan felfogott pártérdekből. S hiba hibát szül. A sekélyes harchoz támadtak sekélyes ellenfelek is. Így történhetett meg, hogy vezető

²⁰ Lásd a 19. sz. jegyzetet.

²¹ Weil Emil (1897–1954), orvos, szociáldemokrata, később az illegális kommunista párt tagja és a magyarországi pártapparátus vezetője, 1936-ban kilenc évi börtönre ítélik, 1945 után az orvosszakszervezet főtitkára, képviselő, 1951–1953 között washingtoni követ, majd egyetemi tanár. Halálakor a *Szabad Népből* Horváth Márton írta a nekrológot, temetésén megjelent a legfelső pártvezetés és a kormány számos tagja.

²² Utalás Sztálin hírhedt tételére, amely szerint a szocializmus győzelme után tovább éleződik az osztályharc a munkásosztály és a volt elnyomó osztályok között. A harmincas években megfogalmazott tézis „indokolta” a sztalinista terrort és a rendszeres tisztogatásokat a szovjet társadalomban és a kommunista pártban.

beosztásba került – mint egy rendelőintézet igazgatója – a kommunista orvoscsoport egyik ékessége, egy diplomátlan álorvos és a szociáldemokrata orvoscsoport védelmében főorvosi rangba került egy vasutas. (*Gúnyos derültség.*)

Kell-e több példa? Az elvtelen, szektáns személyi harcoknak mindenütt alárendelték az orvosi hivatást és az orvostudomány szempontjait, miközben a közélet zengett a különböző állásokért folytatott pártharcok csatakiáltásaitól, elsikkadtak az orvostudomány szempontjai.

Véleményem szerint a viharok nem valóságos problémák körül kavarogtak, hanem többnyire klikkharcok voltak. (*Úgy van! Úgy van!*) S e küzdelmek résztvevői többnyire nem a nép egészségügyét, nem az orvosi hivatást, nem az orvostudomány szempontjait nézték, hanem üres szalámitaktika folyt állásokért, pozíciókért.

Hogy ebben a harcban sok jószándék és becsületes törekvés is volt – nem lehet kétségbe vonni. De a pokolba vezető út – mint ismeretes – jó szándékkal van kikövezve. (*Derültség.*) Az idők távlatából kétségtelen, hogy nem az volt a helyes út, mely az orvosokat népnevelésbe, házi agitációba, faliújságba, *Szabad Nép*-előfizetés-gyűjtésbe fogták be elsősorban (*taps*), hanem azoknak volt igazuk, akik az orvos helyét a betegágy, a műtőasztal mellett és a laboratóriumban jelölték ki.

Nem azt mondom ezzel, hogy az orvos ne politizáljon. Igenis, szükség van rá, hogy az orvos megmondja a véleményét. De nem az az érdekes, legalábbis nem különösen érdekes, mint Pityi Palkó véleménye – amit az orvos általános kérdésekről mond, hanem az, amit szakemberként az egészségügy kérdésében hangoztat. Az orvos mondja meg a véleményét, az orvos véleményét meg kell hallgatni és sokkal komolyabban kell venni az egészségügy kérdéseiben, mint pénzügyminisztériumi és tervhivatali funkcionáriusokét vagy hadtáparancsnokokét. (*Derültség és taps.*) Rehabilitálni kell, de nem rosszemlékű, levitézlett vagy ezután levitéztlendő orvospolitikusokat, hanem rehabilitálni kell a szakembereket, az orvosi hivatást, az orvostudományt! Ne a Csákányok követeljék a Csákányok rehabilitációját (*élénk derültség és taps*), s ne a nem kevésbé szektáns Farkas Istvánok tiltakozzanak ellene! (*Taps.*)

Az orvosi kérdést át kell vinni a szólamok, a házi agitáció területéről az eleven munka, a népegészségügy területére.

Javaslatom:

1) Nyílt fórumot! Közzé kell tenni és folyamatosan publikálni kell az egészségügy tényleges adatait. (*Taps.*) Minden eredményes munka előfeltétele a helyzet valóságos ismerete. (*Taps.*) A statisztikai adatokat, minden adatot hozzáférhetővé kell tenni. (*Taps.*)

2) Dilettánsok, orvospolitikusok helyébe kipróbált jó szakembereket kell a néhány legfontosabb vezető helyre tenni. (*Taps.*) Csak a legfontosabb posztokon

van szükség személycserére. Elsősorban a miniszterre és a miniszterhelyettesekre gondolok. (*Élénk éljenzés és taps. Egy hang: Rektorcserére is gondolok! – Nagy taps. – Egy másik hang: És az Akadémia! – Nagy taps.*)

Mindenki egyetért: lehetetlen, hogy a fehér lap²³ menlevelévé váljon a legkipróbáltabb szektásoknak, opportunistáknak. Eleget kísérleteztünk mindenféle homályos süllyesztőkből felbukkant figurákkal. (*Nagy taps.*) Persze, a jó szakembereknek hatáskört is kell adni, nemcsak nagy fizetést. Véget kell vetni annak a módszernek, amely minden döntést a legfelsőbb vezetés számára tart fenn, mint például az április 4-i DISZ-ünnep műsorát a központi vezetőség titkársága hagyja jóvá. Olvastam – és örömmel olvastam – a *Népszava* beszámolóját az egészségügyi szakszervezet vezetőségi üléséről,²⁴ amely sok kérdést nyíltabban és helyesebben vet már fel, de – és ez nagyon fontos – nem követeli és ezért még nagyobb nyomattal kell itt a Petőfi Körben követelni az egészségügy demokratizálását, szakemberek demokratikusan választott csoportjainak, fiatal orvosoknak az orvos-egészségügyi szakemberek plénumain döntő beleszólást az egészségügybe. Demokratizmus nélkül nincs rá biztosíték, hogy a szép szavak szép szavak, a szép ígéretek pusztá ígéretek ne maradjanak.

Ha a szakemberek, a jó, kipróbált szakemberek jutnak szóhoz, ha a gyanakvó, az örökké bizalmatlankodó bürokrácia megszűnik – akkor érvényesülnek majd az orvosok törekvései az új szocialista népegészségügyünkben.

Beszéljünk azonban nyíltan egy kényes kérdésről. Ha valakinek idáig volt valami értelmes javaslata – mi történt vele? Sokszor nem volt elegendő erő, hogy megvalósulhasson. Miért? Mert nem állott mögötte erő, a demokratikus közvélemény ereje. A legjobb szakember is elbukhat, ha nem támogatják, de akkor is, ha nem ellenőrzik!

De ki támogassa és ki ellenőrizze? A nép: az orvosok és nem orvosok tömege. Ezért az én két javaslatom elválaszthatatlan egymástól. Hagyjuk a jó szakembereket szóhoz jutni, de ugyanakkor követeljük az egészségügy teljes nyilvánosságát.

Nagy kár volt például elsorvasztani a szakcsoportok, szakemberek demokratikusan választott kollégiumának az életét. Igenis, szóljon bele a szemészszakcso-

²³ Gerő Ernő Rákosi leváltása után meghirdette a „tisztá lap” politikáját. A „fehér lap” hihetőleg erre utal.

²⁴ A *Népszava* aznapi, 1956. okt. 23-i száma számol be a orvos-egészségügyi szakszervezet október 19-i üléséről (5. o.). Az ülésen Román József miniszter tartott beszámolót. Egyebek mellett bejelentették dr. Kuti Gyula, Bazsik Renáta, Dr. Kálmán Andrásné, Oszkó Gyuláné, Pusztá Györgyné és mások rehabilitációját. Külön foglalkoztak Sántha Kálmán rehabilitációjával, és közölték, hogy Horai Gusztáv, Horányi Béla, Klimkó Dezső, Melly József és Zinner Nándor visszakapták egyetemi tanári címüket.

port minden szemészeti kérdésbe, bíráljon és javasoljon a szakemberek demokratikusan választott s ne felülről kinevezett plénuma minden szakmai kérdésben. (*Taps.*)

Ha nyíltan felvetjük a bajokat, szükségleteket, ha hagyjuk a szakemberek álláspontját érvényesülni, ha elsősorban az orvosi közvélemény ellenőrzésére és támogatására bízunk az egészségügyet, akkor az egészségügy valóban a nép egészségügyévé, szocialista egészségüggyé fog válni. (*Taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! Be kell jelentenem, hogy a továbbiakban tényleg ragaszkodni kívánunk az öt perchez, mert e percben huszonkilenc jelentkező van már.

Egy kérdést kapott az elnökség. A kérdés így hangzik: „Igaz-e, hogy Román miniszter elvtársat felkértük az egyik vitavezetőnek?” (*Zaj.*)

A válasz a kérdésre: igaz! (*Zaj. Élénk felkiáltások: Miért nem jött el?*)

Ha igaz – folytatódik a kérdés –, mivel indokolta, hogy nem vállalta? Válasz: nem indokolta meg. (*Zajos felkiáltások: Pfuj! Mondjon le! – Nagy zaj.*)

A következő felszólaló Molnár György elvtárs. Utána következik dr. Hatos György elvtárs, őt követőleg Hribár Ljubica elvtársnő.

MOLNÁR GYÖRGY: 1945-ben az orvos szakszervezet vette kézbe a szétzilált egészségügyi hálózatot, és módszereiben rövidesen éreztetni kezdte élettelen, ovosellenes beállítottságát, s emellett a legutóbbi évekig kitarzott. Összejöveleink és lapjának hasábjain még kíméletlenebbül és még dogmatikusabban, mint a napisajtó, tárgyalta és támadta azokat a jelenségeket (Rajk-ügy, bíróságok által elítélt orvosok ügyei, szociáldemokrata orvosok ügyei), melyeket a Rákosi-vezetés idején támadni célszerű volt.

1945-ben a Rókus Kórházban mint segédorvos dolgoztam. Ekkor történt, hogy a szakszervezet segítségével ott vezető szerephez jutott Wolff Károly²⁵ kebelbarátnője és volt titkárnője: Zalka Ödönné, aki működését azzal kezdte, és hasonlóképpen folytatta, hogy két műtét között levezényelte a kórház orvosait a konyhába zöldborsót pucolni. (*Élénk derűltetés és zaj. – Több felkiáltás: Így volt!*) Röviddel ezután megkezdődött a közkórházaknál az új központi igazgató, a MONE²⁶ agytrösztjébe (Burger, Pézi, Orsós közé) tartozó Zalka professzor²⁷

²⁵ Wolff Károly (1874–1936), politikus, a Keresztény Községi Párt parlamenti képviselője.

²⁶ Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete.

²⁷ Zalka Ödön (1897–1957), a Rókus Kórház kórboncnoka, majd igazgatója, 1949-től egyetemi tanár.

rémuralma, akiről Meltzer professzor azt írta egy cikkében, hogy malignitása²⁸ jóval felül múlja a basocelluláris rákét. (*Élénk derültség.*) Mindez sötét jövő előszelét érezte, ami be is következett.

Az orvosszakszervezet átalakult a heterogén összetételű orvos-egészségügyi szakszervezetté,²⁹ magában egyesítve a kórházi kazánfűtőtől és szakácsnőtől a professzorig – az egészségügy minden dolgozóját. A szakszervezet népszerűtlensége ezekben az években az orvosok széles tömegeiben példátlanul nagy volt. (*Élénk felkiáltások: Lassabban, nem értjük!*) Tehetségtelensége pedig olyan ügyekben, ahol az orvosok helyzetét javítani lehetett volna, közismert volt. Mint érdekvédelmi szerv, tekintélye a nullával volt egyenlő. Kapcsolatuk a hozzájuk tartozó dolgozókkal igen laza volt, kivéve, ha valami céljuk volt a dolgozókkal: felajánlás, kölcsönjegyeztetés, ötven és száz forintos bélyegek megvásároltatása székházrenoválás céljából.

Közben hibát hibára, bűnt bűnre halmoztak. Miközben állandóan azt hangoztattuk, hogy legfőbb érték az ember, az egészségügy valójában minden más rezort végén kullogott, ami az anyagi ellátottságban is megnyilvánult. Márpedig pénz nélkül korszerű egészségügyet csinálni nem lehet. Ha az igényelt és szükségesnek tartott költségvetési keret 25 százalékát kaptuk, akkor annyiból csináltuk az egészségügyet – és olyan lett az eredmény is. Képtelenek voltunk megjavítani a kórházkultúrát, a kórházi étkezést, emelni az ápolószemélyzet számát. Az egészségügyi dolgozók fizetése már kezdettől fogva alatta van minden más ipari bérezési ágak. Összefügg ezekkel a kérdésekkel az, hogy megfelelő színvonalú képviselője az egészségügynek a parlamentben sohasem volt. Sohasem biztosítottak az egészségügyi dolgozók számára, az önkényesen kijelölt kivételesektől eltekintve – lehetőségeket külföldi tanulmányútra, tapasztalatcserére, illetve ehhez devizát, még olyan arányban sem, ahogyan erre más foglalkozási ágakban lehetőség volt. Még most a legutóbbi időkben is lényegesen hátrányosabb helyzetben vagyunk másoknál ezen a téren. Mindig sok volt a panasz az orvosok gépkocsival való ellátása terén. Nem harcoltak megfelelő tervszámokért, s emiatt 1952-ben infernális³⁰ jelenetek zajlottak le az Egészségügyi Minisztériumban. Hogy a vidéki szükségletet kielégíthessék, elvették az egyszerű orvos gépkocsiját akkor is, ha az peremkerületben, három-négy mun-

²⁸ Rosszindulata.

²⁹ Az ötvenes évek elején felszámolták a hagyományos szakmai szakszervezeteket és megalkották az úgynevezett ágazati szakszervezeteket, amelyek szakmára és végzettségre való tekintet nélkül, az államigazgatás és a népgazdaság szervezetét másolva tömörítették – gyakorlatilag kötelezően – a foglalkoztatottakat.

³⁰ Pokoli.

kahelyen is dolgozott részidőkben, de semmi baja sem történt azoknak, akik kényelmes intézetüktől egy-két villamosmegállónyira laktak, ha – „jól feküdtek”. A szakszervezet apparátusa 12 év óta nem választott volt, vagy legjobb esetben küldöttközgyűlés választott. Ilyenkor viszont a küldöttek jelölendők voltak előre meghatározva, azok pedig mindig egyhangúan fogadták el az előterjesztett névsort. Légüres térben dolgoztak, és nem is láttuk soha annak jelét, hogy a felső vezetés tervszerűtlenségeit befolyásolni igyekeztek volna a szakszerúség kívánta szempontok szerint. Így az abortuszkérdésben a büntetés mértékével kapcsolatosan (*Élénk felkiáltások: Idő!*) a kórházi, napközi és iskolai férőhelyek számának helyes betervezésével kapcsolatosan, sem a múltban, sem pedig ma, amikor az ellenkező hibás végletbe estünk. Ez év utolsó három hónapjában Budapest VII. kerületében 1120 jelentkező terhes nő közül terhességüket mindössze 298-an tartották meg, 882-en annak megszakítását kérték. Nem ismerték dolgozóik emberi és szakmai értékét sem. (*Zajos közbeszólások: Idő! – Taps.*) Fordítok egy oldalt... (*Nagy zaj.*) Hát – befejeztem.

PATAKY ISTVÁN elnök: Kérdést kaptunk, amely így hangzik: „Igaz-e, hogy Gegesi Kiss Pál³¹ elvtársat is felkérték a vita vezetésére?” A válasz: Igaz! (*Zajos felkiáltások: Miért? – Hol van, miért nem vállalta el? – Zaj.*) Nem jött el. (*Zajos felkiáltások: Miért? Jellemző!*) A felkéréskor Gegesi Kiss elvtárs azt a választ adta, hogy nem ismeri pontosan a vita anyagát. (*Egy hang: Lapul!*) Kérte, hogy ezt vele ismertessük. Ez nem állott módunkban. A Petőfi Körnek ez nem szokása. Így Gegesi Kiss elvtárs nem tudott eljönni. (*Nagy zaj és élénk felkiáltások: Mondjon le!*)

A másik kérdés: „A külső Kilián-telep fiataljai kérdezik: milyen indokolással küldötték ki a mai vitaestre a névre szóló meghívókat, különösen exponált, a személyi kultuszból itt ragadt pártfunkcionáriusok számára?” (*Taps.*)

A válasz: Kedves elvtársak, a Petőfi Kör szabad vitákat rendez. (*Taps.*) Ezekon a vitákon itt vannak azok, akik bírálják és azok is, akiket megbírálják. Így tartjuk ezt helyesnek. (*Helyeslés és taps.*) Hatos György elvtárs következik.

HATOS GYÖRGY: Felszólalásomban szeretném kifejtetni, hogy a fiatal magyar orvos miért csak a gyógyító vonalon kíván elhelyezkedni, és mi az oka annak, hogy a „meggyőzés” ellenére sem vállalja a közegészségügyi munkát, illetőleg, ha oda kényszerül, miért nem tapad ott meg?

Hogy mennyire nem tartja a fiatal orvos élethivatásnak a közegészségügyi munkát, arra jellemző a legutóbb leszerelt honvédorvosok munkába állítása. A

³¹ Gegesi Kiss Pál (1900–) gyermekgyógyász, budapesti egyetemi tanár, Kossuth- díjas akadémikus, a Magyar Vöröskereszt elnöke.

közegészségügyi munkára javasolt 60 orvos közül ugyanis a „meggyőzés” ellenére is mindössze 13-an vállalták a közegészségügyi munkát.

Ha választ kellene adnom arra a kérdésre, hogy a szocialista egészségügyi ellátás alapelvét: a nagy szakismeretet igénylő megelőzést, a higiénikus és egészségügyi szervezőmunkát miért nem tekintik orvosaink hivatásnak, úgy az okokat röviden a következőkben tudnám összegezni:

- 1) a higiénikus, az egészségügyi szervezőmunka megítélése;
- 2) a népgazdaság és közegészségügyi érdekek szembeállítása;
- 3) a higiénikusok, egészségügyi szervezők anyagi helyzete.

Egyik legsúlyosabb és a magunk területén is megoldható kérdés a higiénikus munka szakmai értékelésének megváltoztatása, a közegészségügyi munka színvonalának emelése és a szakképesítés rendezése.

A higiénikus munkát sem az orvosok, sem az érdekeltek nagy része nem tekinti elmélyült, szakismeretet igénylő és segítséget adó orvosi munkának. Ez a megítélés részben abból ered, hogy a lakosság a helytelen közszellem miatt a közegészségügyi munkában csak vegzáló szervet lát, részben abból, hogy a higiénikus munka színvonala, kihatása még nem elég kielégítő, részben abból, hogy a higiénikus munkát – többéves követelés ellenére – sem minősítette az egészségügyi minisztérium szakorvosi tevékenységnek és a higiénikusok részére a szakorvosi képesítést nem adta meg. Hibásak továbbá az egyetemek közegészségügyi intézetei, mert nem adnak az orvosképzésben kellő közegészségügyi szemléletet, és nem szerettetik meg a közegészségügyi munkát.

Nem kívánok részleteiben foglalkozni a higiénikus szakképesítéssel, mert néhány napja ennek eleget tett az Orvosegészségügyi Szakszervezet Egészségtudományi Szakcsoportja, amikor is követelte az egészségügyi kormányzattól a higiénikus szakképesítés megadását. Csak rá kívánok mutatni arra, hogy mit jelent, ha egy szakterületen nincs lehetőség a szakképesítés elnyerésére.

A közegészségügyi intézeti dolgozók, a higiénikusok, az egészségügyi szervezők a saját szakmájuk szakképesítésének hiányában más jellegű szakképesítést szereznek meg. Nem tudom, hogy mennyiben jelent a közegészségügyi tudományos dolgozók számára szakmai fejlődést, ha a tisztán kémiai gyógyító munkára épülő laboratóriumi szakképesítést szerzik meg, és nem látom be, hogy mennyiben fogja javítani a közegészségügyi munkát, ha a higiénikusok és egészségügyi szervezők tüdőgyógyászatból vagy más klinikai tárgyból szereznek szakképesítést. Jelenleg pedig ez a helyzet. A közegészségügyi intézetek orvosainak jelentős része laboratóriumi szakképesítést szerez, vagyis a szakképesítés elnyerését csak a közegészségügyi tanulmányaik rovására tudja megoldani. Ez a szakképesítés lényegében csak fedezet a közegészségügyi dolgozóknak arra, hogy adott alkalommal átálljanak a nagyobb megbecsülést és jobb jövedelmet jelentő gyógyító munkára.

A szakmai elismerés hiányából eredő bizonytalanság is hozzájárul, hogy nem tapadnak meg a higiénikus munkaterületen.

Ez a bizonytalanság is oka annak, hogy az OÉTI-ben³² az orvosok több mint 30%-a hagyta el az intézetet 1955-ben, és értesülésem szerint a területi közegészségügyi dolgozóknál is hasonló a helyzet. Pedig nyilvánvaló, hogy az ily mérvű cserélődést csakis a szakterület sínyli meg.

Még az Egészségügyi Minisztérium belső vezetése sem ismerte fel a higiénikus munka szakmai minősítésének a jelentőségét. Ezt a magam példájával tudom bizonyítani. A szovjet orvosok ügyének produkálásakor³³ mi sem akartunk elmaradni az aktuális politikai irányzattól, és emiatt többek között engem is kizártak a pártból, fegyelmileg eltávolítottak az Egészségügyi Minisztériumból. Azóta politikailag természetesen rehabilitáltak. Fegyelmi határozat után elhelyezésem ügye a személyzeti főosztály akkori irányítója, Simon elvtárs, a miniszter első helyettese³⁴ elé került, aki megkérdezte, mi a szakmám. Minthogy én a tisztiorvosi vizsgám és többéves tisztiorvosi munkám alapján higiénikusnak tartottam magam, kijelentette, hogy a higiénikus munka nem szakma. (*Gúnyos derültség.*)

Ha az egészségügyi minisztérium felelős irányítója így ítélte meg a közegészségügyi munkát, akkor mi volt várható egyéb területről? (*Taps.*)

A másik ok, amiért a higiénikusok nem maradnak meg e területen, illetőleg nem választják hivatásuknak, az, hogy csak hangoztatjuk a megelőzést, a higiéné jelentőségét, de amikor tényleges intézkedésekre, anyagi beruházásokra van szükség, akkor népgazdasági érdekekre való hivatkozással az egészségügyi szempontból messzemenően alátámasztott igény sem nyer sok esetben megoldást.

Általában a közegészségügyi érdekeket szembeállítják a népgazdasági érdekekkel, mintha nem elsődleges népgazdasági érdek lenne a dolgozók egészségét védő

³² Országos Élelmezési és Táplakozástudományi Intézet, az Egészségügyi Minisztérium 1949-ben létesített kutatóintézete.

³³ Moszkvában 1953. január 13-án közölték, hogy a szovjet állambiztonsági szervek terrorista orvoscsoportot lepleztek le, akiknek tagjai kapcsolatban álltak a Joint „nemzetközi zsidó burzsoá nacionalista” szervezettel és az amerikai kémiszolgálat irányításával kémkedési, terrorista és egyéb tevékenységet fejtettek ki a Szovjetunióban is. Többek között megvádolták őket A. Zsdanov és mások meggyilkolásával. Sztálin halála után néhány héttel váratlanul visszavonták L. F. Tyimasuk orvosnő Lenin-renddel való kitüntetését, amelyet a zsidó orvosok leleplezéséért érdemelt ki és a *Pravda* A szovjet szocialista törvényesség sérthetetlen című vezércikkében hazugnak mondotta a letartóztatott orvosok elleni vádatokat. Ezzel kezdődött meg a Szovjetunióban a sztálini korszak bűnpereinek évtizedekig elhúzódó felülvizsgálata.

³⁴ Simon Lajos, az egészségügyi miniszter első helyettese, bőrdíszműves, 1945 után pártfunkcionárius, népbíró a Rajk-perben.

intézkedések megtétele. Így érthető, ha a higiénikusok elvesztik munkakedvüket, és nem látnak reális értéket munkájukban.

Valutanehézségeink ellenére sem tudom megérteni (*Türelmetlen felkiáltások: Idő! – Taps.*), hogy a jelenlegi Heine-Medin-járvány mellett miért nem tudunk külföldi oltóanyagot beszerezni és miért kell esetleg még három évig várjunk, míg magunk tudjuk előállítani az oltóanyagot. (*Taps.*)

Vagy nem értem meg, hogy miért kell a csecsemőknek olyan pasztörözött csecsemőtejet adni, mely vizsgálatunk szerint 3%-ban bovin-tbc-vel³⁵ fertőzött, jóllehet nagyrészt szervezéssel megoldható lenne, hogy csecsemőinknek tbc-mentes tejet biztosítsunk.

Nem tudom, hogy milyen népgazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy egy korszerű tejüzemet pont a László Kórház³⁶ fertőző környezetébe tervezzünk.

Nem hiszem, hogy megzavarná vajexport-kötelezettségünket az, hogy csecsemőinknek nem lefölözött, hanem teljes tejet adnánk. (*Úgy van! Úgy van!*)

Nem tudom, mennyiben fogadható el, hogy a higiénikusaink által elrendelt alapvető munka, település- és élelmezés-egészségügyi hiányosságok felszámolását, illetőleg csökkentését elősegítő beruházásokat, műszaki normákat népgazdasági érdekekre való hivatkozással nem oldanak meg.

Valahogy tartalom nélküli jelszóvá válik sok esetben az a sokat hangoztatott „legfőbb érték az ember”, amikor termelési, népgazdasági érdekekre való hivatkozással még súlyos közegészségügyi hiányosságok kiküszöbölésére is ritkán kerül sor. (*Élénk felkiáltások: Idő!*)

Meg kell állapítani, hogy még a felelős párt- és gazdasági vezetőink egészségügyi szemlélete sem kielégítő, és ez is döntő oka annak, hogy alapvető közegészségügyi hiányosságok felszámolására nincs mód népgazdaságunkban.

Például a „Tiszta Budapestért!” mozgalomról már eleget beszéltünk. (*Zaj. – Halljuk! Halljuk!*) Itt az ideje annak, hogy Prága és Bécs mintájára mi is megoldjuk Budapest tisztaságát. (*Úgy van! Úgy van!*)

A felsorolt okok következtében a higiénikusok, egészségügyi szervezők kont-raszelekciója következett be. Ma a higiénikusok, egészségügyi szervezők munkába állításánál nem egy esetben az az elv érvényesül, ha egy orvos gyógyító munkára nem alkalmas, akkor még higiénikusnak, egészségügyi szervezőnek még alkalmazható. Például egy Békés megyei körorvos ellen rossz munkája miatt fegyelmi eljárást indítottak és csak akkor szüntették be a fegyelmit, amikor a nevezett a járási egészségügyi szolgálat vezetését elvállalta. (*Gúnyos derűltség.*)

³⁵ Szarvasmarha-tüdővész.

³⁶ Fertőző beteg kórháza a IX. kerületben, a Gyáli úton.

Ha gyökereiben nem nyúlunk a közegészségügyi problémák megoldásához, akkor nemcsak a fiatal orvosok nem kedvelik meg e munkaterületet, hanem a megelőző munka, az egészségügyi irányító munka és ezen keresztül egész egészségügyi ellátásunk veszélyeztetve van.

PATAKY ISTVÁN elnök: Kedves elvtársak! Sok kérdést kapunk. Meg kell mondanunk, hogy szeretjük az aláírt kérdéseket.

Dr. Huber Róbert kérdi: „Kevés adatot ismerünk. Jelen van Tarján György, a Kútvölgyi Kórház gondnoka; közölje, hogy a Kútvölgyinek mennyi az évi költségvetése (*derültség*) hány ágyuk működik, hány személygépkocsijuk volt.”

Remélem, Tarján elvtárs válaszolni fog. (*Taps. – Halljuk! Halljuk!*) Soron kívül szót kap. Addig, amíg kiér, beolvasom: „Igaz-e, hogy Simonovits miniszterhelyettes elvtárs, aki tíz éve áll az egészségügy élén, szintén nem vállalta az elnökséget?”

Ez nem igaz. Továbbá: „Miért utazott most Koreába, mi ez a nagy állami érdek?” Ezt én nem tudom. (*Derültség és taps.*)

Egy további kérdés: miért hiányzik Törő professzor vitavezető. Felelet: Azért, mert Csehszlovákiában van. Reméltük, hogy visszaér, de nem tudott visszajönni. Még mindig van idő.

Javaslat: „Javasoljuk, hogy az orvossegédképző kollégiumnak a kollégisták kérésére a dr. Szőnyi Tibor³⁷ Kollégium nevet adják az Egészségügyi Minisztérium ellenkezése ellenére is.” (*Helyeslés.*)

Válasz: Javasoljuk! (*Nagy taps.*)

TARJÁN GYÖRGY: (a Kútvölgyi Úti Szanatóriumból): A három kérdés... a három kérdés... (*A szónok rendkívül lassan kezdi. – Élénk derültség. – Halljuk! Halljuk!*) A Kútvölgyi Kórháznak éves költségvetése 14-15 millió forint között van. (*Nagy zaj és pfuj-felkiáltások.*) A kórházban 250 ágy működik, 80%-os kihasználtsággal. (*Fütyülés és fújolás. – Nagy zaj.*) A kórháznak 4 darab személygépkocsija van. (*Élénk felkiáltások: Mennyi? Négy! Egy hang: Tavalý?*) Ennyi volt.

PATAKY ISTVÁN elnök: A választ meghallgattuk, és köszönjük. (*Zaj.*) Aki nem tartja kielégítőnek, majd még hozzászól. (*Zaj.*)

További kérdés: „Miért nem tartott Rusznyák professzor elvtárs éveken keresztül előadásokat az egyetemen?” (*Derültség és taps.*)

³⁷ Szőnyi Tibor (1903-1949) orvos, kommunista politikus, az MDP KV tagja, a Rajk-perben halálra ítélték és kivégezték.

RUSZNYÁK ISTVÁN: Feleljek?

PATAKY ISTVÁN elnök: Ha kíván, válaszoljon. (*Fütyülés, taps és zaj.*)

RUSZNYÁK ISTVÁN: Két okból. Az egyik az, hogy annyira elfoglalt az Akadémia átszervezése... (*Gúnyos felkiáltások: Tudjuk! – Zaj. – Egy hang: És hány helyről kapta a fizetését? – Zaj.*) Megmondom: mint egyetemi tanár és mint akadémikus. (*Egy hang: És mennyit?*) Mennyit? Megmondom... (*Nagy zaj.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Kérdést tettünk fel és választ várunk. Várjuk meg a választ.

RUSZNYÁK ISTVÁN: Erre megint kétféleképpen felelhetek. Először öszszegszerűen, másodsor megmondom, hogy ugyanannyit, mint a többi egyetemi tanár és akadémikus. (*Zaj és taps.*)

A második kérdés az, hogy miért nem tartottam előadást? Sajnos, én egy ember vagyok, úgy éreztem, hogy nem tudok úgy kellően előkészülni, mint ahogy annak idején Szegeden, minden nap másfél órát készültem a másnapi előadásokra. (*Egy hang: Gyenge felelet! – Zaj és taps.*) Az idén elhatároztam, hogy ha török-szakad, tartok előadást. Most négy hete influenzás vagyok és most is az. (*Derültség és taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Több kérdés érkezett arra vonatkozóan, hogy a rádiót nem lehetne-e csoportosan most meghallgatni... (*Zajos felkiáltások: Nem! Nem!*) A helyzet az, hogy a rádiót közben hallgatják, és jegyzetelik, a végeredményt be fogjuk mondani, csak a tartalmát ugyan, de a lényegét majd ismertetjük.³⁸ (*Élénk felkiáltások: A lényegét! – Helyeslés és taps.*) Akkor kérem most Hribár Ljubicát.

HRIBÁR LJUBICA: A Petőfi Kör fórumát használom fel, hogy az orvosetika problémáját vessem fel. Néhány nappal ezelőtt szabadlára helyezték Bálint

³⁸ A rádió a délután folyamán többször bementa, hogy Gerő Ernő, az MDP KV első titkára este 8 órakor rádióbeszédet mond. A vita azon támadt, hogy meghallgassák-e a rádióközvetítést vagy megelégednek egy rövidebb ismertetéssel.

RUSZNYÁK ISTVÁN: Feleljek?

PATAKY ISTVÁN elnök: Ha kíván, válaszoljon. (*Fütyülés, taps és zaj.*)

RUSZNYÁK ISTVÁN: Két okból. Az egyik az, hogy annyira elfoglalt az Akadémia átszervezése... (*Gúnyos felkiáltások: Tudjuk! – Zaj. – Egy hang: És hány helyről kapta a fizetését? – Zaj.*) Megmondom: mint egyetemi tanár és mint akadémikus. (*Egy hang: És mennyit?*) Mennyit? Megmondom... (*Nagy zaj.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Kérdést tettünk fel és választ várunk. Várjuk meg a választ.

RUSZNYÁK ISTVÁN: Erre megint kétféleképpen felelhetek. Először öszszegszerűen, másodsor megmondom, hogy ugyanannyit, mint a többi egyetemi tanár és akadémikus. (*Zaj és taps.*)

A második kérdés az, hogy miért nem tartottam előadást? Sajnos, én egy ember vagyok, úgy éreztem, hogy nem tudok úgy kellően előkészülni, mint ahogy annak idején Szegeden, minden nap másfél órát készültem a másnapi előadásokra. (*Egy hang: Gyenge felelet! – Zaj és taps.*) Az idén elhatároztam, hogy ha török-szakad, tartok előadást. Most négy hete influenzás vagyok és most is az. (*Derültség és taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Több kérdés érkezett arra vonatkozóan, hogy a rádiót nem lehetne-e csoportosan most meghallgatni... (*Zajos felkiáltások: Nem! Nem!*) A helyzet az, hogy a rádiót közben hallgatják, és jegyzetelik, a végeredményt be fogjuk mondani, csak a tartalmát ugyan, de a lényegét majd ismertetjük.³⁸ (*Élénk felkiáltások: A lényegét! – Helyeslés és taps.*) Akkor kérem most Hribár Ljubicát.

HRIBÁR LJUBICA: A Petőfi Kör fórumát használom fel, hogy az orvostika problémáját vessem fel. Néhány nappal ezelőtt szabadlábra helyezték Bálint

³⁸ A rádió a délután folyamán többször bementa, hogy Gerő Ernő, az MDP KV első titkára este 8 órakor rádióbeszédet mond. A vita azon támadt, hogy meghallgassák-e a rádióközvetítést vagy megelégednek egy rövidebb ismertetéssel.

Istvánt,³⁹ volt ávós alezredest, az Államvédelmi Hatóság volt orvosfőnökét. (*Zaj.*) Tudom, hogy nem azért ült, amiért megérdemelte volna, és nem hiszem, hogy abban a bűnben, amiért elítélték, de felelős más cselekményekért. Méltatlan, orvoshoz méltatlan magatartása, egymagában lehetetlenné teszi, hogy most mint egy rehabilitált és egyben megcsúfolva a rehabilitálás értelmét és jelentőségét állhasson az orvosok és a betegek közé. (*Taps.*)

Én a Rajk-per egyik vádlottja voltam. Magam és társaim személyes élményeiből tudom és állítom, hogy Bálint István tevékenyen részt vett a perek előkészítésében. (*Nagy zaj.*) Péter Gábor közvetlen vezérkarához tartozott, a fontosabb kihallgatásokon maga is ott ült Péter Gábor oldalán. Nem állítom, hogy az emberek fizikai megkínzásában közvetlenül vett részt (*Egy hang: Annál okosabb volt! – Gúnyos derűltség.*), de tudom, hogy nem egyszer ő állapította meg azt a határt, ameddig a kínzásban el lehet menni, és ez a határ nem volt szűkre szabva. (*Nagy fütyülés és pfuj-felkiáltások.*)

Nemcsak fizikai kínzásokról van szó. A perek vádlottjainál nem a testi tortúrák kényszerítették ki az úgynevezett beismeréseket, hanem elsősorban a pszichikai ráhatások.

Vajon nem Bálint István-e az az ideggyógyász, aki kitervezte az új pszichoterápiás módszereket? Vajon nem ő-e a felelős azért a módszerért, amellyel sikerült embereket olyan állapotba juttatni, hogy meggyőződésük ellenére, a valóság és ártatlanságuk tudatában tehetetlen bábuként mondták el a beszajkózott szövegeket?

Itt most ideggyógyász szakemberek is ülnek közöttünk. Elképzelhető-e, hogy egyszerű nyomozók találták ki ezeket a módszereket, amikor a hatósági nyomozásban részt vevő vezető orvos éppen egy ilyen jól képzett ideggyógyász volt? (*Nagy zaj. – Egy hang: Magyarországon találták fel?*) Bálint István orvos volt, és orvosi esküjét is megszegte, amikor így viselkedett. De nemcsak a kihallgatások alkalmával. Előfordult, hogy orvost kértek szenvedő betegek, hogy gyógyítsa fájdalmukat. Hogyan viselkedett ilyenkor? Példának említem Rex József⁴⁰ esetét. Rex József fiatalkorúnak egy munkásmozgalmi tüntetésnél a rendőrök levágták

³⁹ Bálint István (1912–1984) orvos, ÁVH-ezredes, mindkét minőségében tevékenyen vett részt az ÁVH tevékenységében, a koncepciók perek előkészítésében és az őrizeteselek megkínzásában. 1953 januárban Péter Gáborral együtt tartóztatták le, hogy vádlottja legyen a szovjet mintára készülő zsidóellenes orvospernek. 1954-ben 8 évi börtönre ítélik, majd 1956 őszén – mivel nyilvánvalóan hamis vádak alapján tartották fogva – szabadlábra helyezték. Később sem ítélték el, amikor Farkas Mihályt, Péter Gábort és másokat perbe fogtak. Nyugdíjazásáig orvosként működött. (Vö.: Vándor Györgyi: *A rémület éjszakái*, Dóvin, Bp., 1990. 33. o.)

⁴⁰ Rex József (1920–), 1949-ben letartóztatták a Rajk-per kapcsán, 1950-ben 15 évi börtönre ítélték, 1955-ben rehabilitálták, 1956-ban emigrált.

a karját. 1949 őszén az ÁVO pincéjében hosszú kínzások után fantasztikus fájdalmai keletkeztek és fájdalomcsillapítót kért Bálint Istvántól – az orvostól. Egyszerűen azt felelte: „Majd ha levágják a másik karját is, akkor majd igen, de most nem!” (*Nagy zaj.*)

Vagy egy másik példa: amikor Rajk Júliával közölték férje kivégzését, összeesett és szörnyű görcsök között kínlódott. Bálint István megjelent egy pillanatra Rajkné zárkájában és ahelyett, hogy mint orvos segített volna rajta, ráfordult: „Ne hisztizzen!” (*Nagy zaj.*) Az is előfordult, hogy gyógyszerigénylési ügyben hozzá forduló beosztott orvosait azonnal letartóztatással fenyegette arra az esetre, ha tőle még egyszer valamiféle drága gyógyszert mernek rendelni. (*Zaj.*)

Azt hiszem, hogy nem kell tovább részleteznem. Sajnálom, hogy nekem most itt ma este ki kell állanom, és nem is tettem volna, ha bizonyos erők nem akarnák most Bálint Istvánt teljes mértékben rehabilitálva, lehetőleg vezető orvosi pozícióba juttatni. (*Zajos pfuj-félkiáltások.*)

Most mint ideggondozó és nem mint volt rab fordulok az itt megjelentekhez, az egész magyar orvostársadalom lelkiismeretéhez, hogy szabad-e egy ilyen orvos kezébe bízni éppen a legelesettebb, a legkiszolgáltatottabb betegeinket? (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: A következő hozzászóló dr. Iván László.

IVÁN LÁSZLÓ: Kedves elvtársak! Nem tartok igényt arra a megtisztelő szerepre, hogy a honvédorvosok nevében szóljak, és arra sem tehetek ígéretet, hogy *A fiatal orvos a társadalomban* című problémát olyan módon világítsam meg, hogy az a honvédorvosok sérelmeire egyben recept is legyen –, szándékom mindössze annyi, hogy egy régebben hozzám intézett kérdésre a nyilvánosság előtt válaszoljak. Válaszommal a magyar orvostársadalom egy jelentős szektorának, a honvédorvosok karának sérelmeihez szeretnék néhány adatot szolgáltatni.

A kérdést a Honvédelmi Minisztériumban egy bizottság egyik tagja tette fel nekem és körülbelül így hangzott: „Az őrnagy elvtárs elszánt határozottsággal ragaszkodik leszereléséhez. Önt mi nagyra értékeljük, szeretnénk, ha elszántságának okát is megvilágítaná, mert ezzel sokat segítené nekünk a hibák kijavításában.”

A választ akkor megtagadtam, mert biztosítékot nem láttam, sem a nyílt beszédre, sem a hibák kijavítására. Azóta a helyzet sokat változott és úgy látszik, hogy Rákosi Mátyás az ország határain kívül éppúgy, mint Farkas Mihály a börtön falain belül⁴¹ bizonyos biztosítékokat jelent arra, hogy a hibákról nyugod-

⁴¹ Rákosi Mátyás, miután 1956 júliusában leváltották az MDP KV első titkári tisztéből, a Szovjetunióba távozott. Farkas Mihályt 1956. október 12-én előzetes letartóztatásba helyezték.

tan beszéljünk... (*Nagy taps.*) Beszelnünk kell a hibákról még akkor is, ha a kijavítás feltételeit nem is látjuk elég világosan.

Én is azok közé tartozom, akik a párt szavára figyelve önként jelentkeztek katonának 1950-ben, és 1953-ban önként mentem el – valóban önként – a koreai háborúba. 1954 óta akaratom ellenére katonáskodom, jóllehet egészségi állapotom miatt már régóta katonai szolgálatra alkalmatlan vagyok. Jól ismerem a behívással, az önkéntesség elvével, a megélhetéssel, a megfélemlítéssel és a bánásmóddal kapcsolatos orvosi problémákat. Mindezek természetesen összefüggnek a személyi kultuszról és az önkényből fakadó embertelenség általános következményeivel, amelyek a katonai szolgálat úgynevezett vasfegyelme és a katonaságon belül érvényesülő káros értelmiségi politika következtében még sokszorosára nőttek. Hogyan történhetett meg, hogy azokból a civil káderekből, akiket politikai és szakmai kiválóságuk miatt hoztak az új hadseregbe, önmagukkal és a világgal elégedetlen embereket neveltek néhány év alatt? A káderek voltak gyengék vagy a viszonyok voltak túl erősek? És milyen módszerekkel történhetett az meg, hogy nemcsak ártatlan, jó szándékú, becsületes, hazáját szerető és lelkesedésre hajlamos emberek százainak lelkét gyilkolták meg azok, akik a honvédségen belül az emberi sorsok intézésével foglalkoztak?

Kíséreljük meg néhány emberi sorson, néhány konkrét példán keresztül megmutatni a súlyos mulasztásokat, az embertelenségeket és a bűnöket.

Ismeretes, hogy Merényi Gusztáv orvostábornokot⁴² ártatlanul kivégezték. Ártatlanságára csak rehabilitálásából következtethetünk, mert a körülményeket éppúgy nem ismerjük most, mint a kivégzés idején. Közismert annak az orvosnak az esete, akit egy alakulatnál bekövetkezett, emberéletet nem követelő ételmérgezés⁴³ kapcsán, amely egyébként bármilyen tömegélelmezésnél – jól tudjuk – előfordulhat, a kóstelés elmulasztása miatt, bírósági tárgyalás nélkül felakasztottak. Ezek kirívó esetek és bűnös törvénytörés következményei, a bűnösök remélhetőleg elveszik a társadalom megvetésén kívül méltó büntetésüket is.

De mennyi azoknak az eseteknek a száma, amelyek nem bűncselekmények, hanem csak az általános embertelen szemléletmód következményei! Néhány példa.

⁴² Merényi Gusztáv (1895–1950), orvos vezérőrnagy, a Honvédelmi Minisztérium egészségügyi csoportfőnöke, a Sólyom László altábornagy és társai ellen lefolytatott úgynevezett tábornokperben 1950 augusztus 17-én halálra ítélték és kivégezték. 1956. október 15-én – részleges rehabilitálása után – temették el a Farkasréti temetőben. Teljes rehabilitációjára csak 1990-ben került sor.

⁴³ 1952-ben a tatai pánfélőstiszi iskolán egy közönséges konyhai hanyagság folytán bekövetkezett, fertőzőes megbetegedéssel járó ételmérgezést a Honvédelmi Minisztérium politikai vezetése imperialista szabotázsakciónak minősítette, és hadbíróági eljárást indított a tisztaságért felelős katonavosok ellen. A hadbíróági tárgyalás ítélete alapján két katonavost kivégezték.

Ismerünk orvost, akit egy év leforgása alatt 11 alkalommal helyeztek át különböző helyőrségekbe, annak ellenére, hogy az illetőnek felesége és kisgyereke volt. Az eredmény: súlyos reactiv neurosis, hosszabb betegállomány és leszerelés.

Vagy ismeretes az az urológus szakorvos, aki éveken át mint kitűnő szakember csapatnál és táborokban vizsgálta az ételeket, az illemhelyeket, és gyógyította a bakancstöréseket. Ezt az embert urológusnak hívták be, azzal az ígérettel, hogy szaktudására van szükség. Az eredmény: alkoholizmus. Vagy felhozhatnám példának azt a klinikai gyakornokot, akit a klinikáról azért hívtak be, mert szövettanászra volt szükség. Több hónapot töltött csapatnál, majd körülbelül három évig volt hivatalnok a HM-ben, míg négyévi vargabetű után valóban szakmájával foglalkozhat. Jó idegrendszere volt, kibírta, de a legérzékenyebbek között öngyilkosok és morfinisták is akadtak.

Különösen az 1954. és 1955. év volt nagyon nehéz. Erős politikai nyomás nehezedett az orvosokra, különösen a pártemberekre. Indokolatlan rágalmon alapuló fegyelmi eljárások, a szorongás és megfélemlítettség tűrhetetlen légköre. Eredmény: két év alatt hat orvosnál lépett fel coronaria trombosis⁴⁴, ezekből négyen meghaltak. Kettő a meghaltak közül kórházparancsnok volt.

A civilből kiemelt jó káder, aki hitt a pártban és a demokráciában, így lett az egyenruha felöltésével hivatalból üldözendő ellenség. Így fordulhatott csak elő, hogy egy hasüregben felejtett törló miatt két sebész az államvédelmi hatóságon töltött egy hetet, csak Petrovszkij professzor⁴⁵ közbelépése után bocsájtották szabadon őket. Kísérleljék meg elképzelni, mit jelentett ezekben az időkben agyat, tüdőt vagy gyomrot operálni, gyógyítani és sugározni a betegek felé az ember-szeretet melegét. Nyugodtan állíthatom, hogy a magyar orvosi kar zöme kiállotta a próbát, és maradék nélkül teljesítette orvosi esküjét, nem vált az embertelenség eszközévé, és így nem a betegellátás, hanem a honvédorvosok idegrendszere sínylette meg a fejünk felett ólálkodó veszedelmet.

A fent vázolt elképesztő és gyűlöletes állapotok nagy része szünetel, lehet, hogy véglegesen megszűnt. De a sebek nem gyógyultak, és a párt értelmiségi határozatának késedelmes érvényesülése a hadseregben gátolja a gyógyulási

⁴⁴ Koszorúér-elzáródás.

⁴⁵ Petrovszkij, Borisz Vasziljevics (1908–), szovjet-orosz sebészorvos, a MTA tiszteletbeli tagja, 1949–1951-ben a Budapesti Orvostudományi Egyetem III. Sebészeti Klinikájának professzora.

folyamatot. Eddig egy cikk a *Néphadseregben*⁴⁶ és egy közös autó öt kandidátus számára az összes kézzelfogható eredmény. Azonban a hazugságoktól még mindig nem szabadultunk meg. Legutóbb a leszerelő honvédorvosoknak megígért végkielégítés összegét szállították le, teljesen ellentétben azzal, amit leszereléskor ígértek és a honvédorvosok fizetésének ügyét közel egy éve rendezik – minden látszat nélkül.

Magam is kaptam ígéretet száz százalékos fizetésemelésre, előléptetésre és készség mutatkozott mindenféle engedékenységre. Én azonban már okultam, és nem hiszek. Nem hiszek, de nem azért, mert kiábrándult vagyok. Én ma is hiszek abban, hogy korunk leghaladóbb és győzedelmeskedő eszméje a szocializmus. (*Taps.*) Hiszek abban is, hogy a párt képes jót tenni a hibáikat. De nem hiszek abban, hogy az úgynevezett „tisza lapot” be ne szennyeznék azok a kezek, amelyek ártatlanok véréből mocsokosak. (*Úgy van. Taps.*) Abban sem hiszek, hogy valaki a tehetetlensége felett önkritikát gyakorolva szellemi képességeit növelheti. (*Derültség és taps.*)

Ezek voltak nagyjából azok az okok, amelyek miatt elszántan ragaszkodtam leszerelésemhez. Úgy gondolom, hogy az általános bizalom légkörének kedvezne, hogy ha Farkas Mihály és mindazok, akiknek bűnei ismeretesek, akik emberek testében és lelkében károkat okoztak, a nyilvánosság előtt felelnének bűneikért, hogy a bajok gyökere és minden vastagabb hajtása feltáruljon, mert csak így kerülhetnek ki a közéletből mindazok, akik a magyar népnek és a Magyar Dolgozók Pártjának jóvátehetetlenül súlyos károkat okoztak. Csak tiszta erkölcsű vezetőkkel biztosítható, hogy újból higgyünk a vezetés helyes irányában. Ezért minden kibontakozás alapfeltétele, hogy a párt tiszta erkölcsű és eszes tagjai vegyék kezükbe minden ügyünket és élére álljanak a demokratizálódási folyamatnak.

Ha a bűnösöket már megbüntették és a tehetségteleneket már menesztették, jön a dolog nehezebbik része. Olyanná kell tenni a honvédorvosi hivatást, hogy az vonzó legyen, ne pedig idegenlégió a fiatal orvosok számára. Biztosítani kell az önkéntesség elvét a belépésnél és a kiválásnál, mint ahogy az a világ minden hadseregében, minden tiszt számára lehetséges. Biztosítani kell a kötelező sze-

⁴⁶ Nagy Gábor ezredes *Az értelmiség megbecsüléséért* címmel írt egész oldalas cikket az akkor napilapként megjelenő *Néphadsereg* 1956. szept. 1-i számában. A cikkhez dr. Csonka István orvosalezredes *A katonáorvosok hű katonái hazánknak és pártunknak* című cikkében 1956. okt. 3-án szól hozzá. A szinte kizárólag kritikai jellegű írást a kor szokásainak megfelelően ezzel a hangzatos címmel közölték.

mináriumrendszer⁴⁷ teljes megszüntetését (*Taps*), a vizsgáztatások és a feleltetések légkörének kiirtását, hogy kétes értékű dogmák helyett orvosi képességeiket fejleszthessék az orvosok. (*Taps.*) Biztosítani kell a polgári intézményekkel való szorosabb együttműködést, a tudományos fejlődés jobb feltételeit és az emberhez méltó életmódot minden tekintetben.

A párt júliusi határozata⁴⁸ ehhez megadja a lehetőséget, most már csak a haladás erőin, az egyének és egyes közösségek bátorságán, gerinccességén és elvhűségén múlik, hogy a hadseregből is kitakarítsák a személyi kultusz és a dogmatizmus szennyének összes maradványait. (*Taps.*)

Valaki most a dobogóra lép: Engedjék meg, hogy bejelentsem: az utcáról jövök, soha nem látott tömeg tüntet az utcán, követelik Rákosi Mátyás megbüntetését, Gerő lemondását (*Helyeslés, éljenzés, taps.*) és új kormány alakítását Nagy Imre elvtárral az élen. (*Nagy taps, éljenzés.*) A tömeg a Szózatot énekli az Országház előtt, és kitűzte a magyar lobogót az Országházra. (*Taps, éljenzés.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! Javaslatom volna, álljunk fel e percben és énekeljük el mi is a Szózatot. (*Helyeslés. – Mindenki feláll és a Szózatot énekli.*)⁴⁹

Szólásra következik Galla elvtárs.

GALLA EMIL: Kedves elvtársak! Mielőtt tényleges hozzászólásomat elkezdeném, lenne egy javaslatom. Különvéleményem van az elnökség véleményével szemben. Azt hiszem, a mai nap hangulatával nem egyeztethető össze, hogy öt percre korlátozzuk a hozzászólásokat. A gyakorlatban kiderült, hogy több idő kell. Elvtársak, itt ültem a Petőfi Kör ülésein nagyon sokszor éjjel kettőtől, háromig. 30 hozzászóló átlag 5 perc, az másfél óra. Nem hiszem, hogy bárki is azt mondja, hogy 1/2 9-kor haza fog menni.

PATAKY ISTVÁN elnök: A javaslatra azonnal válaszolok. Amennyiben a hozzászólás megéri (*Úgy van!*), akkor természetesen a jelenlévők kívánságára meg fogjuk hosszabbítani, elvben azonban helyesnek tartanám, ha továbbra is ragaszkodnánk az 5 perchez. (*Taps.*)

⁴⁷ Szakmára és iskolai végzettségre való tekintet nélkül változatlanul kötelező volt a legkülönbözőbb politikai továbbképzéseken való állandó részvétel.

⁴⁸ 1956. július 17–18-án az MDP KV leváltotta Rákosi Mátyást az első titkári funkcióból, és részben új pártvezetést választott.

⁴⁹ Ekkor körülbelül este 7 óra van.

GALLA EMIL: Két témával szeretnék foglalkozni. Az egyik a belső tartalékok feltárása és az egészségügyi beruházások túrhetetlen alacsony tervezése, a másik a társadalmi ellenőrzés lehetőségei. Az elsőt az országos kórházi ágyviszonyokon, a másodikat a személyi szakcsoport működésén szeretném bemutatni. (Zaj.) Országunkban a kórházi ágylétszám megdöbbenően alacsony, bár ismert okokból általában konkrét adatokra hivatkozni nem tudok, tudomásom szerint országos viszonylatban 60 egynéhány ezer ágyunk van, vagyis 10 000 lakosra 60 egynéhány ágy. Állítsunk ezzel szembe két ismert adatot. Az egyik a Német Demokratikus Köztársaság megfelelő száma, ahol 10 000 lakosra 123 kórházi ágy jut, kétszer annyi, mint nálunk és vegyük figyelembe, hogy Magyarországon 13 000 orvos van, tehát Európának, az egész világnak orvosban egyik legjobban ellátott országa vagyunk. Az új ötéves terv a 7500-at felemelte 8500-ra. Ha számításba vesszük az ország lakosságának természetes szaporodását, a 10 000 főre jutó ágylétszám növekedése ilyen alapon igen kicsi és könnyen kiszámítható, hogy az NDK jelen állapotának eléréséhez sok-sok évtizedre lenne szükség. A kórházi ágyak számának ilyen szűk volta eredményezi a kórházak túlzott kihasználását, amikor is az ágykihasználás állandóan 100% körül van, és az ágyak pihentetésére idő nincs. A nagy orvosi létszám és a kórházi ágyak közti aránytalanság azt eredményezi, hogy orvosaink részére nem tudjuk kellő mértékben és kellő ideig az orvosi kiképzést, illetve továbbképzést biztosítani. A 13 000 orvos mellé állítsunk még egy adatot. Félhivatalos vélemény szerint egy orvosnak megfelelő életszínvonal biztosítására napi 11 órai munkát kell végeznie. Ennek megtörténtét a gyakorlatban látjuk is, mert hiszen az orvosok mind másodállásra, mellékfoglalkozásra, magánpraxisra törekednek, hogy a 6, illetőleg 8 órás első állásuk kevés keresetét annyira kiegészítsék, amely elfogadható életszínvonalat biztosít részükre.

Igen súlyos szervezeti hibának kell ott lenni, ahol a világ egyik orvosokban legjobban ellátott országában az orvosnak messze az átlagos munkaidő felett kell dolgozni. Nem óhajtok most ennek az orvosok egészségére káros következményeiről szólni. Közismert az orvosoknak 40-50 éves korban megszerzett hypertoniás,⁵⁰ ulcusos,⁵¹ koronaértrombózisos megbetegedése és az aránylag fiatalon elpusztuló orvosok száma. De milyen mértékben kell adminisztratív munkával túlterhelve lenni a becsületes orvosok ezreinek, hány feleslegesen megszervezett állásból kell produkálni a szakrendelésre irányító cédulák millióit, és milyen

⁵⁰ Magas vérnyomásos.

⁵¹ Gyomorfekélyes.

mértékű polipragmáziának⁵² kell a magánpraxisban lefolyni ahhoz, hogy 13 000 orvosnak napi ilyen nagymértékű elfoglaltságot biztosítson.

Mélyen fel kell tárni ennek a szervezeti hibának az alapját, amelynek mélyén a szocialista bérezés oly sokszor lehanyaglott és oly rosszul megvilágított módszerei vannak. Én a magam részéről újólá csak arra szeretnék rámutatni, hogy ennek egyik fő oka a kórházi ágyak kevés száma. Ennek következtében az átlagos ápolási időtartam igen alacsony volta. Ennek következménye, hogy a kórházi beutaláson már 1–7-ig számozzák a sürgősségi fokokat és közismerten csak az 1-es, legjobb esetben a 2-es számmal lehet a kórházba bejutni. Ebből fakad, hogy a többiek nemigen képesek kórházi ápoláshoz jutni. A szolnoki kórházzal kapcsolatban szeretnék még egy területet érinteni, a törvényesség kérdését. Véleményem szerint senkit másként, mint törvényes úton állásából elmozdítani nem szabad. Kinevezett állásból csak fegyelmi úton lehet valakit törvényesen eltávolítani. (*Taps.*) A főhatóság változása nem érintheti a kinevezett helyzetét. A szolnoki kórháznak, a honvédkórháznak volt egy szemészeti osztálya. A főhatóság megváltozása után az Egészségügyi Minisztérium és a megyei főorvos átvették a kórházat, de kijelentették, hogy a szemészetet csak ideiglenes jelleggel veszik át. Bár határozott álláspontunk az, hogy a törvényesség alapján – ok nélkül senkit elmozdítani nem lehet, más helyen ajánlottak fel neki állást, amit azonban az illető érthető okból nem fogadott el.

Mindez történt 1956 szeptemberében, a törvényességért folyó harc kellős közepén. Nyilvánvaló, hogy ilyen állásfoglalás mellett a rehabilitáció sem mehet valami nagy tempóban, pedig ez lenne a teendő. A közérdek ezt követeli.

1956 márciusában részt vettem azon az ünnepségen, melyet a kórház Horai professzor 66. születésnapján rendezett. Az ország egyik legkiválóbb szemspecialistája, Grosz professzor 9, írd és mondd: kilenc ágygal rendelkezik. (*Egy hang: Vissza a klinikára! – Hosszan tartó nagy taps.*)

Egy másik terület a szakcsoporthoz társadalmi ellenőrzése. 1954 óta ismét tagja vagyok a szűkebb vezetőségnek. Kétségtelen, hogy az 1949-et megelőző években is a szakcsoporthoz a szakszervezettel egyetértőleg igen sok önkényes és helytelen intézkedést hozott, de a szakmai munka kibontakozására a szakcsoporthoz mégis szélesebb lehetőség nyílt. Példaként hadd említsem meg, hogy 1948-ban a szemész-szakcsoporthoz hogyan történt az első ötéves tervjavaslat létrehozása. Egy hónapi levelezés után összehívták az ország számottevő összes szemészeit,

⁵² Túlzott tevékenység vagy kezelés, kapkodás a gyógyításban.

értve itt a klinikákat, az osztályvezető főorvosokat, akik kevés kivétellel megjelentek. Harminc és egynéhány szemészorvos egy teljes napon át, reggel 8-tól estig tárgyalt az első ötéves tervről szemészi vonatkozásban, és mégsem azt terjesztették fel, amit javasoltak, hanem azt, ami a *Szemészet* című lapban megjelent.

Mi történt most 1956-ban? A titkár összehívta a szemészszakcsoportot, illetve annak szűkebb vezetőségét, délelőtt telefonon – délutánra. Nyilvánvaló, hogy a szűkebb vezetőségből először összesen három ember jelent meg. A titkár elvtárs közölte velük, hogy az Egészségügyi Mminisztérium 39 gépelt oldalnyi tervezetet adott ki, de a szakcsoport összesen csak egy példányt kapott, tehát a fontosabb részleteket ő most fogja velük, 2-3 emberrel ismertetni. Közölte, hogy ott egy órán belül állást kell foglalniuk, mert neki a dolgokat tovább kell vinni. (*Derültség.*)

Ezt követte bizonyos idő múlva egy valóban vezetőségi értekezlet, amelyen már mintegy 12-15 ember vett részt. Ekkor ismét egyetlen példány került ismeretetésre késő este azzal, hogy másnap már az ügynek szakmai plénum elé kell kerülnie. Hogy ennek a továbbiakban milyen jelentősége van, erre egy példával szeretnék rámutatni.

Csak annyit érthettünk meg, hogy most a saját munkánkat öt évre fogják meghatározni. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között sok tévedés, helytelen tervezés csúszik be. Például maga a tervezet igen dicséretre méltó módon – említi az ötéves terv feladatai között a trachoma⁵³-kérdést. Ezzel mindenki egyetért, az erre vonatkozó rendelet már megjelent. Noha azonban egyetértek ezzel a tervezettel én is, engem érdekel az is, hogy hol és mennyi ágy áll e célra rendelkezésre... (*Élénk felkiáltások: Idő! Idő!*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Felteszem a kérdést, kívánják-e az elvtársak az anyag további ismertetését? (*Igen! Nem!*) Aki igennel szavaz, tartsa fel a kezét! (*Megtörténik.*) Többség. Tessék folytatni.

GALLA EMIL: Elvtársak, körülbelül még egy oldal van vissza, megnyugtathatom azokat, akik türelmetlenek.

Ilyen körülmények között az a véleményem, megfontolandó a szemészágyak szaporítása, illetőleg az ilyen kérdéseket a szakcsoporttal előbb alaposan meg kell beszélni.

⁵³ Idült, fertőző kötőhártyagyulladás, amely vakságot okozhat.

Végül annyit, hogy Grosz és Imre József működését nemzetközi szempontból is olyan fontosnak tartom, hogy ennek lebecsülése csak rövidlátó politika következménye lehet.

PATAKY ISTVÁN elnök: Azt a kérdést kaptuk, hogy mondjuk meg, hová lett Grosz Emil a Honvéd Központi Kórházból? Ha tudják, mondják meg, mi van vele?

GALLA EMIL: Tudom, hogy börtönbe került. Pillanatnyilag nem tudom megmondani, hogy kikerült-e, noha mind a szemész-szakcsoport, mind pedig a Honvéd Központi Kórház a maga részéről erre mindent elkövetett. *(Zaj.)*

Egy női hang: Grosz a Gyűjtőben van, kötél általi halálra ítélték, azután kegyelmet kapott. *(Folytonos nagy zaj.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Rengeteg kérdés érkezett. Több cédulán is szerepel az a javaslat, hogy tekintettel arra, hogy Budapest utcáin ezekben a percekben országos jellegű kérdések dőlnek el, javasolják, hogy csatlakozzunk az utcán tüntető tömeghez *(éljenzés és taps)*, a Petőfi Kör gyűlését pedig halasszuk el. *(Nagy taps.)*

Elvtársak! Elöljáróban meg kell jegyeznem, hogy a gyűlésen való részvétel nem kötelező. Tehát aki úgy gondolja, hogy a többségi szavazat ellenére is inkább kimegy, az természetesen ki fog menni, én azonban – engedjék meg... *(Nagy zaj és felkiáltások: Nem értem, amit mond!)* Javaslom tehát, hogy akik kívánják folytatni a vitát, itt maradnak, tegyék fel a kezüket. *(Megtörténik.)* Megállapítom, hogy a túlnyomó többség a vitát kívánja folytatni, tehát folytatni fogjuk a vitát.

Kérdés: Miért kötelező Magyarországon az orvosnők katonai szolgálata? *(Éljenzés, taps.)* *Javaslat:* Legyen önkéntes az orvosnők katonai szolgálata. *(Éljenzés és taps.)*

Kérdés: Igaz-e, hogy dr. Babics Antal professzor Péter Gábor testi-lelki jóbarátja volt, és hogy Péter Gábort az ő lakásán fogták el? *(Felkiáltás: Nem érdekes!)*

BABICS ANTAL: Igaz, hogy jóbarátom volt, megindokolom, hogy miért. Az illegális kommunista párt központi vezetősége 1944 nyarán véletlenül az én lakásomba került. *(Zaj. – Halljuk! Halljuk!)* Ezek voltak: Donáth Ferenc, Kállai Gyula, Horváth Márton, Rajk László, Dienes András, a Petőfi-kutató, Gobbi

Hilda, Major Tamás.⁵⁴ Üléseiket ott tartották. Köztük volt Péter elvtárs és felesége, Simon Jolán⁵⁵. Péter Gábort itt ismertem meg, nagyon jó embernek ismertem meg, úgy ismertem őt meg, mint kommunistát. Ő volt az első, akit mint kommunistát lényegében megismertem. Ha tévedtem benne, mások is biztosan tévedtek volna. Nem tudok többet. Nem az én lakásomon fogták el. (*Éljenezés és taps.*)

SZABOLCSILÁSZLÓ: Az a véleményem, hogy olyan kérdések, amelyeneket Rusznyák vagy Babics elvtársakhoz intéztek, nem mindenkinek fejezi ki ebben a teremben a véleményét. (*Helyeslés, taps.*) Nagyon köszönjük, hogy az elvtársak megválaszolták, de nem kívántuk volna hallani a választ, és ha hasonló kérdés érkezik, kérem az elnökséget, kérdezze meg a hallgatóságot, óhajt-e a kérdésre választ? (*Felkiáltás: Név szerint kell a kérdéseket feltenni!*)

PATAKY ISTVÁN elnök: A helyes kérdéseket név szerint tették fel. Egy-kettő volt helytelen. Arra igyekszünk, hogy valamennyi kérdést beolvassunk. (*Helyeslés.*) Ezt tartjuk demokratikus módszernek. (*Helyeslés.*) Ha az elvtársak nem tartják helyesnek, hogy válasz jöjjön, meg kellett volna mondani. Közben hangosan kiabálva érzi azt a vezetőség, amikor a hang elég erős, hogy meg kell állnia.

Következő javaslat: „Javasolom, hogy dr. Kálmán Andrást, a spanyol szabadságharc résztvevőjét és a Rajk-per vádlottját, akit az önkény a börtönben a halálba kergetett, jeltelen sírjából őt megillető helyre temessék.” (*Taps.*)

⁵⁴ Donáth Ferenc (1913–1986) jogász, agrárközgazdász, politikus, 1945 után földművelésügyi államtitkár, 1951-ben letartóztatták, majd rehabilitálták. 1956-ban Nagy Imre közeli munkatársa, a Nagy Imre-perben 12 évi börtönre ítélték, a demokratikus ellenzék kiemelkedő személyisége; Kállai Gyula (1910–) újságíró, politikus, külügyminiszter, 1951-ben letartóztatják, elítélik, majd rehabilitálják, 1956 után az MSZMP PB tagja, a KB titkára, miniszterelnök; Horváth Márton (1906–1987) újságíró, a *Szabad Nép* főszerkesztője; Rajk László (1909–1949) bel- és külügyminiszter, törvénytelen ítélettel halálra ítélték és kivégezték; Dienes András (1904–1962) író, irodalomtörténész, 1945 előtt csendőrtiszt, az ellenállási mozgalom résztvevője, majd katonatiszt, koholt vádak alapján elítélték, 1957-ben rehabilitálták; Gobbi Hilda (1913–1988) színésznő; Major Tamás (1910–1986) színész, 1945 után a Nemzeti Színház igazgatója. Péter Gábor (1906–1993), 1945–1953 között a politikai rendőrség vezetője, államvédelmi altábornagy. 1953-ban letartóztatták, 1954-ben és 1957-ben elítélték.

⁵⁵ Simon Jolán (1907–) Péter Gábor felesége, 1953-ig a Rákosi-titkárság vezetője, 1953-ban férjével letartóztatták, és két és fél évi börtönre ítélték, 1954-ben szabadult.

Másik kérdés: „Mi van a börtönben elpusztult Bossányi Andor⁵⁶ rehabilitálásával?” (*Taps.*)

Éveken át találgattuk, mik lehetnek azok a tortúrák, amelyekkel ártatlan embereket el nem követett bűnök bevallására kényszerítettek. Most eljött az őszinteség ideje. Hallani szeretnénk az úgynevezett pszichés kényszerről az egyik áldozatot. Hribár elvtársnőt kérjük! Dr. Réti javasolja. (*Taps.*)

HRIBÁR LJUBICA: A pszichés kényszer a napokig, éjjelekig tartó kifárasztáson kívül elsősorban abból állt, hogy kondicionáltak embereket arra, hogy csak azt az egyet tudják, mit akartak mondani. Éjjel-nappal írástak, mondatták fel vele ugyanazokat a mondatokat, amelyeket el kellett mondani. (*Egy hang: Gyógyszer mi volt?*) Nem voltak előzékenyek, hogy közölték volna. A Rajk-per főtárgyalása előtt éjjel nekem Szarvas behozott orvosságot, mondván, végre hozta az altatót, amit kértem; hónapokig nem aludtam. Altató után csodálatos módon felébredtem, rendkívül éberré váltam, nagyon jónak találtam az egészszet, nevettem azon is, hogy este meghívnak vacsoráig, délig volt szíves meghívni. Mondtam, nem igaz, egész maskarádét csinálnak, mégis kénytelen voltam menni. Amikor tárgyalásra kerültem, vártam, hogy felszólaljak, egy függöny előtt kellett ülnöm és várni. Hallottam, hogy bent mi folyik a teremben, és próbáltam összeszedni a gondolataimat, hogy mondjam el, ami igazság, ami nem az a szöveg, amit betanítottak. Minden három szóra visszakerültek mindig ugyanazok a szavak, amiket megtanultam. Amikor láttam, nem tudok egyetlen ép mondatot összeszedni, megfogtam a széket és nem mentem, mire elvittek másik szobába, ahol Péter Gábor és egész társasága összekerültek. Egyik része üvöltött, hogy mindent tönkretettem, orosz előadóm sírt, tönkretettem az ő életét, Szarvas megígérte, hátamból szíjakat fog hasítani. Péter Gábor nyugodt maradt. Azt mondta, miért nem akarok mondani? Mikor megmondtam, azért, mert nem vagyok politikus és nem értek az egészhez, kinek van igaza, de egyet tudok: hazugság és nem akarok rágalmozni olyan embereket, akik a háború előtt is harcoltak, mikor én nem csináltam semmit, csak menekült voltam. Azt mondta, hogy olvasott-e ma újságot? És amikor mondtam, nem, összeszidta az ottani embereket, miért nem adtak nekem újságot olvasni.

⁵⁶ Bossányi Andor (1884–1954), a Szent László Kórház gyermekosztályának főorvosa, az első magyarországi vastüdő meghonosítója, egyetemi magántanár, 1951. november 2-án letartóztatták, és 1952. március 12-én hűtlenség és más koholt bűncselekmények vádjával 10 évi börtönre ítélték. Bár több neves orvosprofesszor szorgalmazta szabadon bocsátását, a börtönben halt meg. 1991-ben posztumusz rehabilitálták. Emlékét a kórházban tábla őrzi.

Tudtam akkor is, nem igaz, és az egész cirkuszt ő csinálja. Szólt mégis, mikor elém tette az újságot, amiben állt, hogy Brankov⁵⁷ elmondta, hogy Brankov mindent elmondott, amit egyáltalán lehet mondani, sokkal többet, mint magának lehet mondani, miért izgatja magát teljesen feleslegesen, megtörtem a betű előtt és a nyugalom előtt és kimentem. Megkérdezte azt is, nem akarok utolsó kérdést, amely rám vonatkozólag kellemetlen volt, elhagyni, és még azt sem tartottam érdemesnek: nem kérem, ha megyek, mindegy, mit mondok. Azt hiszem, nehéz azoknak, akik kint voltak megérteni, de hónapokig nem aludtam, hónapokon át állandóan dobáltak és beszéltek, és beszéltek és magyaráztak: a történelmi hűség, hogy a világnak megváltására kell, hogy történjen minden, emberi érzésre apelláltak, ezenkívül, hogy másrészt nem engedték azt sem, hogy meghaljon az ember, mert minden lehetőséget arra, hogy öngyilkos legyek, elvettek tőlem. Megmondták őszintén, amikor látták, hogy nincs módszer rá, hogy az embert megöljék, mikor azt mondták, hogy nekik idejük van, elsősorban idejük és módszerük is rá, hogy azt fogjuk mondani, amit tőlünk akarnak. Nincs nekik sietős dolguk, ha nem fogunk vallani ma, fogunk vallani hónapok múlva. Azt hiszem, bármilyen furcsán hangzik egészen megérteni kintről (alig lehet), más is megtört volna, ugyanazt vallotta volna, amit mi megtettünk. (*Taps.*)

ZSIGMONDI ENDRÉNÉ: Kedves elvtársak! Nem csodálom, hogy amikor itt orvosok összegyűltek 1956-ban, felteszik azt a kérdést, hogy vajon mi vitte rá a régi jó elvtársakat és pártonkívülieket – de hadd beszéljek itt elsősorban a kommunistákról, akik legnagyobb részben megjárták a fasiszta börtönöket, és ott nem vallottak és ellenállottak –, hogy itt a mi rendszerünkben az ÁVO ki tudott belőlük sajtolni leggyalázatosabb vádakokat sokszor kommunisták ellen is? Mi vitte rá őket arra, hogy meg tudták ezeket a pereket rendezni? Amíg mi a helyzetben benne voltunk, magunk sem tudtunk erre választ adni, de most utólag tudunk rá választ adni. Talán nehéz ezt röviden elmondani. De hogy úgy mondjam, a fizikai és morális kényszernek a vegyületét, a legtudományosabb és a legrafináltabb módját tudták alkalmazni. Higgyék meg az elvtársak, hogy nem elsősorban a fizikai kényszer vitte rá az embereket, hogy valljanak, mert rengeteg fizikai fájdalmat el tud viselni az ember, különösen akkor, ha látja, hogy ezt a fizikai fájdalmat neki az ellenség, az ő legelvetemültebb ellensége: a fasiszták okozzák, akik vissza akarják csinálni ezt a rendszert. Akkor tudja, hogy kikkel áll szemben, és akkor van ereje, morális ereje, hogy ellenálljon. De hogyan álljon ellen a kommunista akkor, amikor bekerül egy, a szocializmus felé haladó ország állam-

⁵⁷ Brankov, Lázár (1912–), jugoszláv diplomata, a Rajk-per III. rendű vádlottja, életfogytiglani börtönre ítélték, rehabilitációja után Franciaországba emigrált.

védelmi hatóságához? Amelyben végeredményben ő a párt, az állam, a mi országunk egy szervét látja?

És amikor a fizikai kényszer nem képes őket rávenni arra, hogy a kellő vallomásokat kiszedjék, akkor végül jönnek a fő ütőkártyával, hogy – ezt a párt kívánja, a pártnak is ez az érdeke, s maga a párt ellensége, maga nem akar a pártnak segíteni. S ezt a politikai elképzelések, elvi elgondolások megtévesztésével vegyítve, sokunkban az az elgondolás lett úrrá, legalábbis sokunkban, bizonyos politikai időszakok áttekintésével, hogy most másként látják az elvtársak a kint történeteket. Így az a gondolat vetődött fel: hátha mégis hibáztunk valahol, igaz, hogy azt nem követtük el, amivel vádolnak, de a gazdasági politikában talán volt valami hiba, amit másként kellett volna csinálni. Hátha másként gondolom most és akkor esetleg valahol mégis hibás vagyok; vagy azt gondolja az ember, hogy isten tudja, odakint egészen más események történnek, vagy isten tudja, az imperialisták megint milyen újabb sakkhúzásra készülnek, a mai világban. Ezért kell most mindent, esetleg olyat is, amit mint elvi hibát csináltam, előráncigálni...

Higgyék meg az elvtársak, bennünket is becsaptak, bennünket is megtévesztettek, és sajnos, szégyenkezve mondom: magunk is sokat elhittünk.

Én magam, amikor a *Kék Könyvet*⁵⁸ a kezembe adták másfél évvel a tárgyalás előtt – mert csak két és fél évvel letartóztatásom után volt a tárgyalásom –, akkor azt gondoltam: hát ha ilyesmi megtörtént, ha ilyesmi lehetséges, hogy a mi szocialista rendünket így alá akarták ásni, akkor nem baj, hogy nekem is le kell ülnöm pár évet inkább ahelyett, mint esetleg más történjen.

Nem tudom, hogy az elvtársak akarnak-e még többet erről hallani? (*Felkiáltások: Nem!*) Azt hiszem, elég ennyi. (*Taps. – Közbeszólás: Az orvosi fizetésekről akarunk hallani!*)

Kedves elvtársak! Még egy kérdést szerettem volna itt felvetni (*halljuk! halljuk!*), ami egy orvosra vonatkozik, akit aligha lehet orvosnak nevezni és akivel odabent ismerkedtünk meg. Név szerint Benedek Imréről van szó, aki 1952 közepétől 1953-ig az Államvédelmi Hatóság fennhatósága alatt álló Gyűjtőfogháznak volt az orvosa. Szükségesnek tartom felvetni az ő ügyét, mert én azt hiszem, semmiképpen nem egyeztethetők össze az ő ottani viselt dolgai az orvosi etikával – enyhén szólva. Néhány esetet szeretnék elmondani ottani praxisából. Így elsősorban azt, hogy – általában jellemezzem őt – Benedek számára beteg rab nem létezett, csak szimuláns, tehát mehetett hozzá akárki beteg bármilyen

⁵⁸ Rajk László és társai a népbíróság előtt. Szikra, Bp., 1949.

súlyos bajjal, csak szimulánsként kezelte, és a legjobb esetben kirúgta. Nem egy eset volt, hogy például egy Rosta Endre⁵⁹ nevű egyén elment hozzá kiütéseivel, azt mondotta: ha még egyszer ilyesmivel idejön, hasba rúgom. Vagy egy másik elvtársnak, Szabó Sándornak, aki súlyos mellhártyagyulladásban szenvedett, és elment hozzá, azt mondotta: ha még egyszer idejön, kidobom.

Nem csoda, hogy később – amikor tapasztaltuk ezeket – akkor sem mentünk el, ha komoly betegek voltunk, mert még mindig inkább eltűrtük a betegséget, mint ennek a piszkos embernek a hangját.

Egy másik példát mondok: Bier Lili és Léni⁶⁰ börtöntársak voltak, akik a hiányos táplálkozás és börtönkörülmények miatt éveken át általános izületi és ideggyulladásban szenvedtek. Betegségük úgy fokozódott, hogy jóformán bénulásos folyamattal ágyban fekvő betegek voltak, éveken át jóformán mozogni sem tudtak. Benedek nem volt hajlandó semmilyen fekvő beteget a zárkában megvizsgálni, vagy egyáltalán megvizsgálni, mindenkinek le kellett menni őhozzá. Minthogy ezek mozogni nem tudtak, úgy kellett társaiknak karon levinni őket minden alkalommal – ha már olyan tűrhetetlen állapotban voltak, hogy mégis csak orvosnál kellett nekik jelentkezni.

Ez a megbetegedés egyébként egészen általános volt. 1953-ban, amikor a kormányprogram után végre a rabok is sétálhattak egyszer egy napon 20 percig, akkor alig volt olyan nő, aki az udvaron rendszeren, egyenesen tudott volna járni. Az említett betegek közül az egyik ma is az orthopédiai klinikán fekszik, miután másfél éve kiszabadult.

Egy másik rab, Sima Paula, hosszú éveken át sclerosis multiplexben⁶¹ szenvedett. Ezt a betegséget még odakint szerezte. Rettenetes fájdalmai voltak. Végignézni alig lehetett, ahogyan kínlódott – hangtalanul és jajgatás nélkül. Mi magunk sírtunk. (*Taps. – Felkiáltás: Mi van Benedekkel? – Zaj.*) Benedek semmiféle gyógyszert és fájdalomcsillapítót számára nem biztosított, holott az alatta szolgáló orvos, dr. Bálint és dr. Kardos ilyen morfiuminjekciót tudott adni, egészen komoly fájdalomcsillapítót. Benedek ezt megszüntette, és aszpirint adatott. Kértük, hogy egyszer vizsgálja meg, amikor rohamai vannak, hogy valóban lássa, mi a betegsége. Le is hívatta egyszer az orvosi szobába. Karon kellett levinni és ekkor

⁵⁹ Rosta Endre (1909–) újságíró, jogász, 1949-ben koholt perben elítélték, 1956 után a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke.

⁶⁰ Dr. Bier Lili, szül. 1902. okt. 27-én, 1950. május 30-án tartóztatták le a Szakasits Árpád és társai elleni úgynevezett baloldali szociáldemokraták elleni ügyben. Szervezkedés és kémkedés hamis vádjával 1950. nov. 25-én a Budapesti Megyei Bíróság, majd 1951. jan. 12-én a Legfelsőbb Bíróság 15 évi börtönre ítélte. 1956-ban helyezték szabadlábra. Bier Lénire vonatkozóan nem találtunk adatot.

⁶¹ Májig gyógyíthatatlan központi idegrendszeri megbetegedés.

a legszadistább, a legbrutálisabb, a legembertelenebb módon kezelt egy ilyen súlyos beteget, egyenesen azzal a szándékkal, hogy fájdalmat okozzon, úgyhogy alig tudtunk magunkhoz térni ettől a vizsgálattól. Benedek pedig megállapította, hogy az illető szimuláns... (*Közbeszólások: Elég volt! – Halljuk! Halljuk!*) Ne haragudjanak az elvtársak, hogy a közbeszólásokra válaszolok, de azt hiszem, hogy egy olyan orvos, akit nem érdekel, hogy egy másik orvostársa hogyan tudott ilyen körülmények között viselkedni – az maga sem orvos. (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*) Benedek erről a betegről megállapította, hogy reumás, és továbbra is aszpirinnel kezelte. Az illető most is kórházban van. (*Többen elhagyják a helyiséget. – Közbeciáltások: Menjen ki, akit nem érdekel!*)

Ezek az esetek azonban eltörpülnek egy olyan eset mellett, amelyet utoljára említék meg, mert egy elvtársnak az életével kellett megfizetnie Benedek gyógykezelését. Az illető elvtársnak Dobó Jánosné⁶² a neve. Másfél-két évet töltött a börtönben – igen jó barátom és elvtársam volt. Cukorbeteg volt, ami akkor derült ki, amikor bevitték a börtönbe, három hónappal a szülés után.

Amikor összekerültem vele 1951-ben, már igen súlyos volt a betegsége, de viszonylag még jó állapotban volt. Diétát és inzulint kapott rendes adagban időnként. Miután Benedek odaérkezett, a diétáját megszüntette, cellulózés babot, lekváros tésztát, kenyeret adott neki, és másfél éven keresztül nem volt szakorvosi viziten, és a vércukormennyisége azután, hogy gyógykezelték, állandóan a háromszorosa volt, úgyhogy hetekig kábult állapotban volt. Akkor egész nap csak aludt, és csak éppen az étkezéshez kelt fel az ágyból. Hiába kért vizsgálatot. Ilyen esetben, noha utána bejött, akkor sok inzulint vagy keveset rendelt, 120 egységet írt elő, vagy pedig csökkentette azt. Végül is egy infekció következtében halt meg ez az elvtárs, de azt hiszem, az orvosok számára világos lehet... (*Folytonos mozgás és zaj. – Halljuk! Halljuk!*) Azt hiszem – és ezt orvosok mondták, akikkel beszéltem, amikor kijöttem –, világos, hogy betegségének ilyen kezelése vezetett oda, hogy végül is idegileg és a szíve annyira meggyengült, hogy ez a cukorbeteg elvtárs egy infekciótól meghalt, amire pedig már semmi ok nem lehetett volna.

Amint itt az előbb mondták, Benedek ma a Belügyminisztériumban, mint őrnagy teljesít orvosi szolgálatot. 1953-ban kint volt Koreában, 1954-ben jött vissza, kormánykitüntést kapott az Egészségügyi Minisztériumtól. (*Zajos pfujfelkiáltások.*) Vajon meddig lesz ő a Belügyminisztériumban? Jó lenne megkér-

⁶² Dobó Jánosné Dittenbach Antónia (1912–1954), svájci kommunista, svájci segélyszervezetben dolgozott. 1947-ben férjével, Dobó János vegyész-mérnökkel Magyarországon telepedett le. 1950-ben a Rajk-per egyik mellékperében, amelyben Dobó Jánost 15 évi börtönre ítélték, első fokon 3, majd jogerősen 6 évi börtönre ítélték. A börtönben szerzett cukorbetegségét nem gyógyították, betegségébe belehalt. Vö. Vándor Györgyi: i. m. 101. o.)

dezni azoktól, akik tudják ott is viselt dolgait. De szeretném az orvosoktól megkérdezni, hogy felelősségük teljes tudatában vállalják-e, hogy ez az orvos az önök szép hivatását, emberszerető hivatását gyakorolja önök mellett – egy olyan ember, mint Benedek, aki ezt a hivatást a legocsmányabb módon bemocskolta? Nem érzik-e a saját felelősségüket, hogy ebben a tárgyban máris tegyenek lépéseket: nem lenne helyes Benedektől és az ilyen orvosoktól a diplomát megvonni?

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! A befejező mondattal egybevág Pfeiffer elvtársnő javaslata, hogy hozzon határozatot a gyűlés, hogy a bűnös orvosoktól a diplomát vegyék el, és állítsák őket bíróság elé. *(Helyeslés, taps.)*

Kaptunk egy figyelmeztetést: erélyesebb vitavezetőt kérnek.

Kérdés: „Hogyan kívánják rendezni a végző orvosok elhelyezését? *(Helyeslés.)* Revízió alá kell venni a régebbi elhelyezkedéseket, amikor azok, akik állandóan azt hirdették, hogy a nép orvosai, körzeti és katonatorvosok legyünk, mind a legjobb helyekre ültek be.” *(Úgy van! Úgy van! – Taps, éljenzés. – Felkiáltás: Kik azok?)* Azt nem írta senki. Vigyázó őrnagy elvtárs írta a levelet, majd ő megmondja.

Másik kérdés: „Maklári elvtárs... *(Nagy zaj. – Úgy van! Úgy van! Le vele!)* ... aki a fentiekben... *(Óriási zaj.)* – Próbáljak én így erélyesen vitát vezetni, nem jutok szóhoz – ... főrészes volt és teljes embertelenséggel hajtotta végre a rendelkezéseket *(Úgy van! Úgy van!)*, meddig lesz még a minisztériumban?” *(Felkiáltások: Le vele! – Taps.)* A kérdésre nyilván a minisztérium fog tudni válaszolni.

Elvtársak! Be kell jelentenem valamit. Az elvtársak, akik az utcáról jönnek be, a következő híreket hozzák. *(Felkiáltás: Nem rémhír?)* A Rádió előtt nagyszámú tüntető felsorakozott, be kívántak hatolni a Rádió épületébe. A rendőrség a mostani hírek szerint könnyfakasztó bombát használt. *(Fütyülés.)* Elvtársak! Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy megítélésem szerint – és a saját véleményemet mondom – a Magyar Rádió az utóbbi hetekben rendkívül haladó volt. Nem értem, hogy miért lett volna szükség a Rádió molesztálására. *(Zaj, taps. – Felkiáltás: A Szabad Ifjúságban említett provokátorok közé tartoznak!)* Le kívánom szögezni, hogy nem tartom valószínűnek, hogy az a fegyelmezett, imponálóan kivonuló fiatalság, a mi fiaink lennének feltétlenül azonosak azokkal, akik most a Rádió előtt tüntetnek. *(Éljenzés és taps.)* Folytatom a felolvasást. Javaslát... *(Felkiáltás: Nem olvasta be a MEFESZ pontjait!⁶³ – Zaj.)*

⁶³ Az elnök nyilván félreértette a közbeszólót, aki nyilván azt kifogásolta, hogy a Rádió megtagadta MEFESZ pontjainak közvetítését.

Eddig még minden kérdést, ami befutott, beolvastunk. Van még, amit nem olvastunk be, most fogjuk. Egy kérdés: Tekintettel arra, hogy elég sokáig leszünk együtt, szüntessük meg a dohányzást. (*Helyeslés.*)

Kérdés Babics dékán elvtárshoz: „Ki nézte meg az Üllői úton lévő jelenlegi női diákszállót beköltözés előtt? Ismeri-e a dékán elvtárs az ott uralkodó állapotokat? (*Felkiáltások: Nem!*) Mikor volt a fent jelzett diákszállóban? Az egyetem vezetősége mikor és milyen szerveknél járt el a diákszállóban uralkodó állapotok, katonai önkény stb. ellen? Mi a véleménye a diákszálló igazgatónjéről?” (*Derültség.*)

Következő kérdés: „Felelősnek érzi-e magát az egyetem vezetősége a diákszállóban uralkodó helyzetért?” – S. V. vegyészmérnök.

Kívánnak választ hallani? (*Felkiáltások: Nem!*)

Kovács Dénes Szegedről: Túrhetetlen állapot, hogy Magyarország egyetlen egészségügyi tömegszervezetének vezetője, főtitkára a Magyar Vöröskeresztnek, Németh Béla⁶⁴, több év alatt lejátszott volt pénzügyi vezető... (*Felkiáltás: Hülye! – Taps.*)... aki soha nem dolgozott egészségügyi területen, alapfokú egészségügyi képzettsége sincs. (*Felkiáltás: Kucsera!*⁶⁵ – *Taps, derültség.*)

Kérdés: „A honvédségi továbbképző szolgálatra behívott orvosok miért kapják illetményüknek csak kis töredékét a katonai szolgálat alatt? (*Úgy van! Úgy van!*) A katonai továbbszolgálat ezek szerint büntetés.” (*Zaj.*) Javaslat: „A továbbszolgálatra beosztott orvosok kapják meg a civil munkahelyükön élvezett teljes illetményüket a szolgálati időre. (*Taps.*) Ha pedig lakóhelyükön kívül kell szolgálatot teljesíteniük, kapják meg a különélési pótdíjat is.” – Dr. Dénes Lenke (*Taps. Állandó zaj.*)

Amennyiben a következő hozzászólók vállalják a kiabálást, akkor Dessauer elvtársat kérem. Utána Székely István állatorvos, utána dr. Tariska következik.

DESSAUER PÁL: Kedves elvtársak! A tuberkulózis ezer arccal szövi át a társadalom életét, ezért öt perc alatt csak villanásokat tudok erről a kérdéstről elmondani. Szeretném megemlíteni – nem mindenki tudja –, hogy a felszabadulás előtti 50 év alatt 1 200 000 ember halt meg Magyarország mai területén tuberkulózisban. Megemlítem, hogy 1928-ban statisztikát csináltak és társadalmi réteg-

⁶⁴ Németh Bélát 1956 áprilisában „választották” meg a Magyar Vöröskereszt főtitkárává, miután leváltották az Állami Biztosító vezérigazgatói, illetve a Magyar Néphadsereg pénzügyi vezetői tisztségéből. Vö.: Dr. Csillag Zoltán: *Adatok a Magyar Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága és a Magyar Vöröskereszt 1956–57-es tevékenységéről*. Magyar Vöröskereszt, 1992.

⁶⁵ Háy Gyula: Miért nem szeretem? című írásában (*Irodalmi Újság*, 1956. okt. 6.) Kucsera elvtársban rajzolja meg a tudatlan pártfunkcionárius portréját. A fogalom napok alatt a köznyelv részévé vált.

ződésben nézték meg ezt a kérdést és megállapították, hogy a legelesettebb rétegből, a zsellérek stb. rétegéből ezer ember közül 66 halt meg, a jómódú polgárok közül 6-8-an, és a skála így ment végig. A tuberkulózissal nehéz örökség szakadt ránk, és a felszabadulás után az első szakaszban nagy lendülettel történt meg a lerombolt szervezet újjáépítése. Ez a munka elakadt, amikor az első ötéves terv elkészült. Akkor már a sztálini arányok gőzhengere semmivé tette az egészségügyi építésnek tervét, lehetőségét és kevesebb új ágy létesült, mint 1925–38 között, csak úgy létesült, hogy egyetlen szanatóriumot terveztünk, és építettünk, kastélyokból csináltunk intézményeket és 15-20 százalékkal túlszűfoltuk a meglévő intézményeket. *(Felkiáltás: Miért nem mondott le?)* Azért nem, mert meg kellett csinálni akkor ezeket. *(Felkiáltás: Miért?)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Közbeszólni lehet, de ajánlatos bemondani a nevét annak, aki közbeszól, egyrészt, másrészt pedig ne úgy, hogy zavarjuk az előadót.

DESSAUER PÁL: A felszabadulás utáni években a tuberkulotikus halálozás óriási mértékben kezdett csökkenni, és még a szakemberek előtt is elfedte annak képét, hogy a szokásossal ellentétben aránytalanul emelkedik a megbetegedettek száma, illetve a beteg emberek száma. A felszabadulás előtt világirodalmi becslés szerint 1 halottra 5-6 beteg esett. Ez az arány oly mértékben változott, hogy ma ugyan 3000 hal meg, de ennek 40-50-szöröse a betegek száma. Az antituberkulotikus kezelés következtében a tuberkulózisnak felső határai megváltoztak és az 50-es évek után kezdtük fokozatosan beismerni, hogy megváltoztak a kérdések, megváltoztak a feltételek és más és hatalmasabb eszközökre kell gondolnunk.

Mit látunk jelenleg? Jelenleg azt látjuk, hogy mennyiségileg nem kielégítő a fejlődés és ezen belül a minőségi megoldások lehetősége nincs meg. Jelenleg körülbelül ágyainknak 30-35 százalékánál tudjuk elvégezni azt a korszerű munkát, amit gyógyításnak nevezhetünk. Ez annyit jelent, hogy még élenjáró intézeteknél is a kavernás betegek 70 százalékát már tudjuk gyógyítani, országosan ez az arány 35 százalék, tehát a fele, és segédintézeteknél 18 százalék, a negyede. Elvtársak, olyan ipari központ, mint Miskolc tuberkulóziskórházából és gyógyintézetéből alig távozott ténylegesen megoldott beteg. Tehát az első feladat, ami előttünk áll, az, hogy a meglévő ágyainkon tudjuk biztosítani a korszerű munka feltételeit. Ami a minőség... *(Felkiáltás: Nem lehet! – Dr. Darázs: Kavernás fertőzött betegek dolgoznak a KÖZÉRT-ben és az eszpresszóknak. – Felkiáltás: A gyógyszertárakban!)* A lényeg az, hogy biztosítani kell ma azt, amit tudunk, amit a nép javára tudunk fordítani. Tudunk minőségileg dolgozni. Megnéztük a szomszédos országokat Nyugaton és Keleten, és semmi szégyenkeznivalónk nincs orvosi munkánkban, de nem tudjuk végrehajtani. Ha ennek okait keressük, ezek az okok az egészségügynek elmaradása, az egészségügyi kérdéseknek

eddig kezelése. A XII. kerületben az aktíván a múlt héten hallottuk az Egészségügyi Minisztérium vezetőitől, hogy az Egészségügyi Minisztérium most készül először a pártvezetés felé feltárni az egészségügy egész képét. (Zaj.) Ez eddig nem történt meg. Rózsaszínűre lakkozott egészségügyi jelentések voltak, és meg kell mondanom, hogy velünk és a mai Petőfi Körrel összefüggésben a mai *Népszavában* jelent meg először az, hogy súlyos és égető problémák vannak a tuberkulózis kérdésében.

Az én javaslatom ezek után nem lehet más... (Zaj.) Állítom, hogy igyekeztem jó munkát végezni, ha egyes elvtársaknak más is a véleménye. (Zaj.) Minden tőlünk telhetőt igyekeztünk megtenni, és tettünk komoly lépéseket, azonban ezeket nem tudtuk keresztülvinni oly mértékben, amilyen mértékben lehetett volna, nem tudtuk a minőséget biztosítani a meglévő ágyakon, és nem látjuk a fejlődés perspektíváját mennyiségileg. Az intézet Tolna megyei szűrésein tapasztaltuk egy tanítónál, hogy mire ez az ember egy friss elváltozással intézetbe tudott jutni, kétoldali elváltozása volt. Soha annyi változásunk nem volt, mint most. 30 000 új beteget találunk egy évben, 3000 meghal, 12 000 meggyógyul, évről évre a betegállomány így megy tovább. A szakemberek megállapítása szerint a jelenlegi ötéves terv keretei nemcsak a tuberkulóziskérdés megoldására nem elegendőek, arra sem elegendőek, hogy a helyzet rosszabbodását megakadályozzák, és egyáltalán nem elegendőek arra, hogy az egészségügy égető problémáit megoldják. Azt kell javasolnom, hogy az Egészségügyi Minisztérium az eddiginél lényegesen harcosabban, abszolút őszinteséggel tárja fel e kérdéseket, és ugyanakkor a párt- és az állami vezetés olyan megértést tanúsítson az egészségügyi kérdések megoldása iránt, amilyen fontos és lényeges, életbevágó kérdések ezek. (Taps.)

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! Kérdés: „Igaz-e, hogy az Egészségügyi Minisztérium munkáját több mint 10 éve Simonovits⁶⁶ és kamarillája irányítja (derültség), miért nem vonják felelősségre?” Hozzá kell rögtön tennem, hogy megintcsak aláíratlan kérdés. (Egy hang: Más nevet is írhat alá! – Derültség.) Nem tartom helyesnek azt, hogy névtelen kérdések jöjjenek. (Zajos közbeszólások: Nem kell felolvasni! – Helyeslés.)

A következő hozzászóló Székely István állatorvos.

SZÉKELY ISTVÁN: Kedves elvtársak! Az előttem szóló a gümőkór problémájáról, a tbc-ről beszélt. Elég viharos volt a hozzászólás, és hallottunk olyan

⁶⁶ Simonovits István (1907–1985) orvos, egészségügyi miniszterhelyettes.

felszólalást, hogy a problémákat megoldani nehéz, illetőleg megoldani a jelenlegi körülmények között nehéz. Fel kell tennünk ekkor a kérdést, hogy a humán-gümőkór egy része bebizonyítottan állati eredetű: szarvasmarha-gümőkórfajta következménye.

Talán itt a mai hangulatban és a mai feltevésben nem túlságosan látom célszerűnek, hogy erről bővebben beszéljek, hiszen a tej problémáját említették már előttem, s ezzel kapcsolatban került volna sor arra, hogy itt egy pár kérdést megvilágítsak. Nem tudom, hogy a hallgatóság a mai hangulatban és a mai viszonyok között egyáltalán szükségesnek tartja-e vagy sem, hogy erről részletesen beszéljek? (*Zajos felkiáltások: Nem!*) Ha nem, a magam részéről tovább nem is folytatom.

PATAKY ISTVÁN elnök: Következik dr. Tariska ...

TARISKA ISTVÁN: Tisztelt elvtársak! A XX. kongresszus bátor kezdeményezése óta megélnékült a tömegek politikai aktivitása. A munkásosztály a proletárdiktatúra igazi ura és irányítója akar lenni, a parasztság követeli jogát arra, hogy életét, gazdaságát a saját elképzelései szerint rendezze be, az értelmiség a tudománynak az igazi munkása akar lenni, amilyenek álmodta magát akkor, amikor a kapitalizmus bilincsei ellen lázadva a „tudatos jövő” útjait kereste. Megkezdődött a nagy számonkérések korszaka, amikor a valóság mérlege az egyetlen fokmérője minden ígéretnek, s ez a mérleg egyetlen mércét használ: a beteljesülését. Ha azt ígértük, hogy a munkás nemcsak a gyár, de az állam igazi ura is – akkor meg kell mutatnunk, hogyan valósult meg ez, hogyan működik a mechanizmus.

Ha azt ígértük, hogy az értelmiség kiszabadulva a burzsoázia mindent egybefonó, lealázó jármától, tudományát rothadástól, személyi kötöttségektől mentesen most már az egész nép szolgálatába állíthatja, ennek a legnagyobb eredmények, a tudomány méltó becsülete, jobb szervezete kell zsinórmértéke legyen.

Orvosok jöttünk össze, hogy a magunk helyzetét felmérjük, jövőnk útjait keressük. Orvostudományunk, egészségpolitikánk mai szervezetét az jellemzi, hogy a tudományos kutatás élén legfelső szervként áll a Magyar Tudományos Akadémia, a tudományszervezés élén az EET⁶⁷, és az egészségügyszervezés élén az Egészségügyi Minisztérium áll. Elméletileg mindezek támogatója a munkában az Orvos-egészségügyi Szakszervezet, amely egyben érdekvédelmi szerv is kellene legyen.

⁶⁷ Egészségügyi Tudományos Tanács az egészségügyi miniszter tanácsadó és véleményező testülete volt, az 1868-ban alakult Országos Közegészségügyi Tanács jogutóda.

felszólalást, hogy a problémákat megoldani nehéz, illetőleg megoldani a jelenlegi körülmények között nehéz. Fel kell tennünk ekkor a kérdést, hogy a humán-gümőkór egy része bebizonyítottan állati eredetű: szarvasmarha-gümőkórfajta következménye.

Talán itt a mai hangulatban és a mai feltevésben nem túlságosan látom célszerűnek, hogy erről bővebben beszéljek, hiszen a tej problémáját említették már előttem, s ezzel kapcsolatban került volna sor arra, hogy itt egy pár kérdést megvilágítsak. Nem tudom, hogy a hallgatóság a mai hangulatban és a mai viszonyok között egyáltalán szükségesnek tartja-e vagy sem, hogy erről részletesen beszéljek? (*Zajos felkiáltások: Nem!*) Ha nem, a magam részéről tovább nem is folytatom.

PATAKY ISTVÁN elnök: Következik dr. Tariska ...

TARISKA ISTVÁN: Tisztelt elvtársak! A XX. kongresszus bátor kezdeményezése óta megélenkült a tömegek politikai aktivitása. A munkásosztály a proletárdiktatúra igazi ura és irányítója akar lenni, a parasztság követeli jogát arra, hogy életét, gazdaságát a saját elképzelései szerint rendezze be, az értelmiség a tudománynak az igazi munkása akar lenni, amilyenek álmodta magát akkor, amikor a kapitalizmus bilincsei ellen lázadva a „tudatos jövő” útjait kereste. Megkezdődött a nagy számonkérések korszaka, amikor a valóság mérlege az egyetlen fokmérője minden ígéletnek, s ez a mérleg egyetlen mércét használ: a beteljesülését. Ha azt ígértük, hogy a munkás nemcsak a gyár, de az állam igazi ura is – akkor meg kell mutatnunk, hogyan valósult meg ez, hogyan működik a mechanizmus.

Ha azt ígértük, hogy az értelmiség kiszabadulva a burzsoázia mindent egybefonó, lealázó jármától, tudományát rothadástól, személyi kötöttségektől mentesen most már az egész nép szolgálatába állíthatja, ennek a legnagyobb eredmények, a tudomány méltó becsülete, jobb szervezete kell zsinórmértéke legyen.

Orvosok jöttünk össze, hogy a magunk helyzetét felmérjük, jövőnk útjait keressük. Orvostudományunk, egészségpolitikánk mai szervezetét az jellemzi, hogy a tudományos kutatás élén legfelső szervként áll a Magyar Tudományos Akadémia, a tudományszervezés élén az EET⁶⁷, és az egészségügyszervezés élén az Egészségügyi Minisztérium áll. Elméletileg mindezek támogatója a munkában az Orvos-egészségügyi Szakszervezet, amely egyben érdekvédelmi szerv is kellene legyen.

⁶⁷ Egészségügyi Tudományos Tanács az egészségügyi miniszter tanácsadó és véleményező testülete volt, az 1868-ban alakult Országos Közegészségügyi Tanács jogutóda.

Ez az elméleti konstrukció azonban sokkal inkább papíron lévő szervezet, semmint hatásos organizáció.

A legfőbb tudományos irányító szerv, az Akadémia elnöksége mindig igen csekély bizonyítékát adta annak, hogy a személyi kultusznak nevezett önkény béklyóitól meg akarna szabadulni. Nem önként, nem a tudatunktól független objektív valóság sokat hangoztatott tisztelete, hanem a tömegek nyomása kényszerítette csupán arra, hogy bűnös szolgáltsággal hozott igazságtalan ítéletein változtasson Sántha Kálmán⁶⁸ és legújabban Nagy Imre visszavétele⁶⁹ ügyében. (*Taps.*) Még nem láttuk bizonyosságát annak sem, hogy az Akadémia elnöksége felül akarná vizsgálni az elmúlt évek tudománytalan erőszakosságait elméleti vonatkozásban is, hogy megvizsgálná vagy képes lenne megvizsgálni azokat a torzításokat, melyek hivatalos vagy hallgatólagos szignatúrával bemocskolták, népszerűtlenné vagy éppenséggel elrettentővé tették a nagy fiziológus, Pavlov tudományos hagyatékát.

Nincs komoly jele annak sem, hogy felül kívánnák vizsgálni a tudósképzésnek szolgáltaian átvett Nagy Péter-féle⁷⁰ rendszerét, az aspirantúra–kandidatúra–tudományok doktora fokozat rendszerét.

Míg a nervizmus, az öröklélmélet, az úgynevezett Micsurin–Liszenkó-féle elmélet vonatkozásában mélységes a hallgatás, a tudósképzés terén kissé elbátor-talanodott és bizonytalankodó hangú védekezést olvastunk Gömöri akadémikus⁷¹ osztálytitkár tollából.

Az EET hatáskör nélkül létrehozott tudományszervező testület. (*Derültség.*) Határozatait sok vonatkozásban figyelemre sem méltatják, sőt azok meg sem találhatók az Egészségügyi Minisztériumban. Például az orvosképzés régi akadályja a neurológia terén használható modern tankönyv hiánya. Magyarországnak régi és világviszonylatban is magas színvonalú neurológiai iskolája van, mely képes kiváló tankönyv gyors előállítására. Ehelyett az ésszerű megoldás helyett, isten tudja, milyen szerv javaslatára, belefogtak egy elavult, adataiban, szemléletében egyaránt elavult tankönyv lefordításához és azt az EET tiltakozása

⁶⁸ Sántha Kálmán (1903–1956) ideg- és elmegyógyász, debreceni egyetemi tanár, Kossuth-díjas akadémikus, 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés alelnöke. 1951-ben az MTA kizárta tagjainak sorából, eltávolították a debreceni Orvostudományi Egyetemről, mert tiltakozott a honvédelmi oktatás bevezetése ellen, és kifejtette tudományos aggályait a sztahanovizmussal kapcsolatban. Vö. Ember Mária: A „Sántha-ügy”. *Magyar Nemzet*, 1956. jún. 22.

⁶⁹ Nagy Imrétől 1955-ben, miután megfosztották minden párt- és állami funkciójától, akadémiai tagságát is megvonták.

⁷⁰ Nagy Péter orosz cárról van szó.

⁷¹ Gömöri Pál (1905–1973) belgyógyász, budapesti egyetemi tanár, Kossuth-díjas akadémikus.

ellenére véghez is vitték, ki is adták. A Szepp–Cuker–Smidt-féle ideggyógyászati tankönyvről⁷² van szó. Az EET ennek kiadása ellen tudtommal kétszer is állást foglalt, de a tankönyv mégis megjelent, és ma mintegy 4000 példányban közkézen forgó szovjetellenes propaganda, mert elavultsága miatt medikusképzés céljára alkalmatlan. (*Derültség és taps.*) A tanár, ha használni akarja, állandó korrekcióval teheti csak meg, a medikus pedig azzal az örökös bizonytalansággal forgathatja, jó-e, helyes-e, amit belőle tanul.

Nincs hatásköre az EET-nek kinevezések kérdésében sem. Téves és helytelen a demokraciónak az a felfogása, mely szakmai fórum véleményének mellőzésével – a tanács szerveire ruházza. (*Taps.*) Orvosi vezető állások betöltése a kórházakban ma minden hozzáértő szakmai szerv beleszólása, de mégis csak meghallgatása nélkül is megtörténhet, ami utat nyit a sógor-koma-rokoni szempontjainak, s utat nyit a politikai hűség szakmai jutalmazása számára is. Így áll az EET helyzete! (*Taps.*)

Az Akadémia éveken át szignálta, kiszolgálta a tudomány elszürkítésének, szervezeti klikkrendszerének politikáját. Kiszolgálója volt a Rákosi-féle személyi kultusz tudománytalan elméleti követeléseinek és szervezeti rendelkezéseinek. Évekre boszorkányperekkel hallgattatta el a neves tudósokat, támogatást lehetőleg csak saját, az elnökhöz személyileg közel álló személyeknek adott. Külföldre csak néhány személy juthatott ki, akik között igen tiszteletre méltó személyek akadnak ugyan, de kiküldetésük nem egy nemzetközi tudományos értekezletre mégsem volt indokolt, mert az adott témának nem ők voltak a legjobb ismerői. A tudományos elismerés csak szűk körre vonatkozott itthon is. Számos neves tudósunkat súlyos, sérelem és mellőzés érte a tudományos fokozatok odaítélésénél. Hogy csak egy példát említsek, Vámosy Zoltán⁷³ nyugalmazott professzornak, aki orvosi generációkat nevelt és az *Orvosi Hetilap* révén az egyetemről kikerülve is irányított – csak kandidátus fokozat jutott.

A tűzhöz közel állóknak viszont a tudományos túlértékelés és felszerelésbeli elegancia vált megszokottá, míg legtöbb intézetünk tudományos felszerelése ma teljesen elavult, a korszerű kutatás részére teljesen alkalmatlan.

Az egészségügy szervezése terén az Egészségügyi Minisztérium a pénztelen és tekintélytelen dilettáns kapkodást végzi. Álljon itt példának saját területem – az elmebetegügy sorsa.

Ma az országban lényegesen kevesebb ágy áll az elmebeteg-gyógyítás rendelkezésére, mint a felszabadulás előtt. Budapesten és a vidéken osztályokat szün-

⁷² Szepp, J. K. – Cuker, M. B. – Smidt, J. V.: *Az idegrendszer megbetegedései*. Fordította Mezei Béla. Egyetemi tankönyv, 533. o. (Az 5. kiadás 1962-ben jelent meg a Művelt Nép Kiadónál.)

⁷³ Vámosy Zoltán (1868–1960) farmakológus, budapesti egyetemi tanár, akadémikus.

tettek be, vagy szűkítették le. Felszámolták lényegileg, a különben valóban korszerűtlen családi elmebetegápolási telepeket. Intézeteinkben hónapról hónapra fokozódik a zsúfoltság, betegek százainak nem jut ágy, csak szalmazsák, nem jut takaró, csak rongyok, nem jut ülőhely, csak az osztály folyosóinak kövezete vagy padlója, de nem elég a gyógyszere sem, hanem a szűkös keretet az úgynevezett maszek gyógyszerbehozatal kétes értékű módszereivel kell pótolni.

Míg az első világháború után 10 évvel a reakciós, félfasiszta Horthy–Bethlen-rezsim viszonylag jelentős kórházépítési programot hajtott végre vidéken és a fővárosban – az első ötéves tervben egyetlen kórház sem épült, míg ugyanakkor a biztosítás kiterjesztése miatt, de egyéb okokból is a kórházak igénybevétele fokozódott. Az elmeügy terén teljesen szakszerűtlen kísérletezések folynak. A fokozódó betegtömeg elhelyezését egyes állami gazdaságokban munkáskolóniákkal és rendkívül költséges 80–120 ágyas önálló munkaterápiás osztályok szervezésével igyekeztek megoldani, az öregkori elmebeteganyag felgyülemzése ellen pedig az ugyancsak szakszerűtlen szociális otthonokat szervezték meg. Az elmebetegügy szervezése zsákutcába jutott: az aktív terápiás intézményeket a kapkodás és dilettantizmus fojtogatja. *(Elnök kopog. – Halljuk! Halljuk!)*

A második ötéves terv beruházási programja az előirányzat szerint mindössze 300 millió, az előirányzat 0,5 százaléka sem. Ez tehát semmi javulást sem ígér.

Míg az elmebetegügy szervezete a legnagyobb nyomorral küzd, a minisztérium a mi viszonyaink közt avantgardista luxuriozitással, személyzeti túldotációval Idegsebészeti Tudományos Intézetet szervezett. Önálló idegsebészeti intézetre szükségünk van, de az mindaddig, amíg tudományos intézmény színvonalához elegendő vezetőgarnitúra nem áll rendelkezésre – a közegészségügyi betegellátás kereteibe illeszkedhetett volna csak jogosan bele. Ehelyett azonban egy lakkozott kirakatintézményt szerveztek, melynek tudományos színvonala még a korszerű idegsebészeti igények terén is vitathatatlan sokszor, kutató jellege pedig bizonyosan túlzás. *(Úgy van! Úgy van!)*

Egykor jó nemzetközi nevű gyógyszeriparunk a mennyiségi tervek túlerőltetése miatt kétes értékű és megbízhatóságú gyógyszerekkel önti el a piacot. Amivel sem az orvos, sem a beteg nem lehet bizalommal. A tucatnyi szériákban kivont gyógyszerlisták a helytelen, kirakatjellegű mennyiségi tervek csődjétől beszédes és veszélyes bizonyítékai. Műszerállományunk katasztrofális. Elmeógyógyintézeteinket a káros autarkia törekvés miatt olyan hazai gépekkel árasztották el, hogy életveszélyes áramadagokat is leadhatnak. Az autarkia törekvés következtében például a fedőlemez hazai gyártása tíz-tizenkétszeres költségbe kerül, de ugyanakkor pontos vizsgálatokra teljesen alkalmatlan. *(Taps.)*

Törvényszerű-e mindez? Így kellett-e valóban járnunk? Elkerülhettük volna-e mindezt? – vetődik fel jogosan a kérdés. Ezer és ezer ember, munkás,

paraszt és értelmiségi tépelődik ma Magyarországon, Lengyelországban és mássutt is ezen.

Nem és nem, válaszolja bennünk a marxizmus tiszta hite, igaz ismerete. Nem és ezerszer nem történik mindez így, ha a sztálini erőszakpolitika emberellenes antimarxizmusa, voluntarista gőgje, a Rákosi-féle kalandorpolitika öntetszelgése nem torzítja el a munkásmozgalom lenini demokratizmusát „fortélyos félelem”⁷⁴ desperáló világává. (*Taps.*) Ma azonban nem erről, nem az általános gazdaságpolitika és osztályharc elméleti torzításairól, embertelenségeiről akarunk beszélni. Nem kétséges, hogy a párt politikájának sztálinista-rákosista torzítása nélkül orvostudományunk és egészségügyi szervezésünk hibái nem fejlődhettek volna mai fokukig, hanem az idején felismert bajt idején orvosolni lehetett volna. A dogmatizmus és szektariánizmus a párt vezetésében adta meg az általános keretét és lehetőségét az orvosi tudományos és egészségügyi politikán belül megnyilvánuló szektariánizmusnak és dogmatizmusnak.

Ezen a téren azonban a különböző értelmiségi szakmák a maguk sajátos külön egyéni és viszonylag önálló útját futották be mind történelmi fázisaik, mind módszereik tekintetében.

Orvospolitikai szervezetünk azzal a kétes dicsőséggel tűnik ki, hogy szektariánizmus terén minden más értelmiségi területet megelőzött. (*Úgy van! Úgy van!* – *Taps.*)

De különösen kell ma hangsúlyozni, az ismert tényekre nem akarok rátérni, azonban világosan kell hangsúlyozni, hogy értelmiségellenes és egyben orvosellenes szektárius politikát az orvosszakszervezet vezetősége 1945–50 között megvalósította, kiteljesítette már akkor, amikor e mérges növénynek csak virágai voltak, de gyümölcsei nem értek meg. Az orvosszakszervezet akkori vezetőségének ez a szektarianizmusa két irányban nyilvánult meg. Egyrészt dezorganizálta a tudományos munka lehetőségét, zavarta az egészségügyi munka szervezését, másrészt felszámolta, maga a szakszervezet számolta fel az orvos-érdekvédelmet. (*Taps. – Úgy van! Úgy van!*) Kihagyom az erre vonatkozó részletező részt, de egyre rátérek. Nagyon emlékszünk arra, hogy a szektariánizmus a felszabadulás után egy időre odáig terjedt, hogy az orvosszakszervezet szektáriánus vezetése beszüntette a nagy múltú *Orvosi Lapot*, egy időre kieroszakolta az orvosegyesület feloszlását, hogy egyetlen kézbe centralizálja az orvosi társadalom minden tudományos és szervezeti munkáját. Szovjet professzornak kellett az országba jönni, hogy ezeket a nagy múltú és haladó hagyománnyal rendelkező lapot és intézményeket újra működtetni lehessen. Azokkal szemben, akik a

⁷⁴ Utalás József Attila: *Hazám* című költeményére.

szakszervezet egyes vezetőinek és apparátusának korlátolt szervezési teendői, embertelen kádermódszerei ellen tiltakozni mertek, előbb csak pártfegyelmiket akasztottak a nyakába, de élő tanúja vagyok annak, hogy a káderosztály, a szakszervezeti káderosztály, amely ez időben az orvosszakszervezet ügyeit intézte, az Államvédelmi Hatóságnál utánajárt az embernek, és álnok, denunciáló, rágalmazó vallomásokkal igyekezett dokumentumokat gyártani a konstrukció... (Felkiáltás: *Ki volt a vezető?*) Iványi Frigyesről és Békés Györgyről van az adott esetben szó. Ez az Orvosszakszervezet apparátus vezetőségével és beosztottjaival egyaránt előkészítője volt az orvosokkal szemben elkövetett...

EGY NŐI HANG: Rendkívüli szóm volna! A Rádióban nincs ép ablak! Az emberek könnyfakasztó bombákat kapnak a szemükbe. Az ÁVH-sok mindig ellenállnak a fiatalságnak, akik a szabadságért harcolnak! (Nagy zaj.)

PATAKY ISTVÁN elnök: Az a véleményünk, hogy a Rádió megszállása nem volt indokolt. Nem látom be, miért kellett volna. (Úgy van! Úgy van! – Nagy taps.)

NŐI HANG: Én is szeretném folytatni. Szerintem jelenleg minden szó, beszéd akkor, amikor ott az ÁVH most is ellenáll... (Felkiáltások: *Igaza van! Zaj.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Meg kell azonban mondanunk, hogy minden szó, amely ebben a vitában elhangzik, bizonyos felelősséggel hangzik el. Mi úgy gondoljuk, hogy az ifjúság kivonulása, az a tény, hogy az ifjúságnak voltak követelései, ezek mellé rendezetten, fegyelmezetten kiállt, helyes akció volt. Magam is ott voltam, részt vettem benne. Azonban nem látom be, hogy milyen célok és kiket vezényelnek ablakbetörésre. (Úgy van! Úgy van! – Nagy taps.)

FELKIÁLTÁS: Építeni akarunk, nem rombolni! (Úgy van! Úgy van! Taps.)

EGY HANG: Ez igaz, de miért nem olvassa be a Rádió a pontokat?

MÁSIK HANG: Az egyetemi ifjúság nem törte volna be az ablakokat, ha beolvasta volna. (Nagy zaj. – Felkiáltások: *Üljön le!*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Ezt a vitát és a délutáni kivonulást is a DISZ Petőfi Köre rendezte, annak a vezetősége. Azon a vezetőségi ülésen, amely a vitát, illetve a kivonulást elhatározta, ott voltam. A leghatározottabban úgy szerveztük meg az orvosegyetemen is, a többen is nyilvánvalóan a kivonulást, hogy a Bem-szobortól pedig mindenki kivétel nélkül hazamegy, a tömeg azonnal szét-

oszlík. Aki a Petőfi Kör 10 pontja⁷⁵ szellemében, amelyet a sajtó igenis leközölt (*Úgy van! Úgy van!*), a Rádió bemondott, aki ebben a szellemben kívánt kivonulni, aki ebben a szellemben kívánt dolgozni tovább, az, elvtársak, nem ment a Rádió elé ablakot betörni. (*Úgy van! Úgy van! – Nagy taps.*) Javasolom, minthogy nekünk dolgunk van, lehet, hogy ez a munka hellyel-közzel elhúzódik, lehet, hogy közben hibát követünk el, de valamennyien azért jöttünk ide, mert dolgunk van, sürgős dolgunk van a magyar egészségügy terén (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*), ezt a munkát kívánjuk folytatni. (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*)

FELKIÁLTÁS: Szólásszabadság van, az elvtársnő mondja el a véleményét!

PATAKY ISTVÁN elnök: Szavazásra teszem fel a kérdést. A hallgatóság kívánja-e meghallgatni az elvtársnőt? (*Nem!*) Ki szavazza meg, hogy hallgassuk meg? Megállapítom azt, hogy többen meg kívánják hallgatni. Tessék, fáradjon ide. (*Zaj. – Senki nem jön az emelvényre.*) Továbbra is fenntartjuk, hogy megszavaztuk az elvtársnő meghallgatását. Ha szót kér és kijön, szót fog kapni.

Most Prágay elvtárs beolvassa a Gerő-beszéd lényeges pontjait.⁷⁶

PRÁGAY DEZSŐ: Az első legfontosabb: rágalom az, hogy a Szovjetunióval nem az egyenlőség alapján kereskedünk. (*Felkiáltások: Nem igaz!*) Ez volt a beszéd, én azt ismertetem. (*Taps.*) Újból meg kell vizsgálni a második ötéves tervet. A közeli napokban a központi vezetőség ülést tart. Harcolunk a nacionalizmus ellen, nem folyunk bele más országok belügyeibe, így a lengyel ügyekbe sem, de nekünk saját utunkon kell mennünk, töretlenül a júniusi úton kell előremennünk. Ez a rövid tartalma.

PATAKY ISTVÁN elnök: Dr. Marik György következik. (*Zaj. – Közbeszólás: Tariska folytassa!*) Közben soronkívül az orvoskari DISZ VB tagja, Somogyi elvtárs kért szót.

SOMOGYI JÁNOS: Kedves elvtársak! Az alatt az idő alatt, amíg ülésünk, nem tudom megállapítani, kik és milyen célból, de konkrétan az a helyzet, hogy a Rádiónál félóra, óra óta be akartak menni létrákon és egyebekkel. A további

⁷⁵ A Petőfi Kör 10 pontja teljes terjedelemben az aznapi *Szabad Ifjúságban* jelent meg. 1956 sajtója. Nagy Ernő gyűjtése, Tudósítások Kiadó, 1989.

⁷⁶ Gerő Ernő, az MDP KV első titkára október 23-án este 8 órakor beszélt a Rádióban. A beszédet a budapesti lapok már nem közölték. Hiteles szövegét lásd a *Szabolcs-Szatmári Néplap* 1956. okt. 24-i számában. In: 1956 sajtója.

fejlemény: könnyefakasztó gázt használnak és a tűzoltók vízzel próbálják szétszlatni a tömeget. Jelenleg már géppisztollyal lőnek. (*Felkiáltások: Kik?*) Ahogy tájékoztattak, azért akartak bemenni, mert a Rádió megígérte állítólag, hogy a 24 pontos követelést felolvassa, és közvetítést ad a tüntetésről. Ez nem történt meg, valószínűleg ezért akarnak bemenni. Egyénileg az a véleményem, azt kellett volna csinálni, amikor ezekről a kérdésekről legelőször tájékoztattak, valamennyiünknek ki kellett volna mennünk. Most már kevesen vagyunk, nem tudunk semmit csinálni, legkevésbé hazazavarni 3-400 embert. (*Felkiáltás: Katonák vezetik őket, századosok, ezredesek!*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Ezek az események súlyosak. Az a véleményünk, hogy erre vonatkozólag fogunk hallani, azonban meg kell mondanom és még egyszer le kívánjuk szögezni: senki, aki ma az ifjúságnak az utcára való kivonulását helyesnek tartotta, nem tartja helyesnek azt, hogy idáig fajultak az események. Az ülés több ízben egyértelműen emellett foglalt állást. Helyesnek tartom, hogy emellett foglaltunk állást.

TARISKA ISTVÁN: Ezután az intermezzo után, amely mindannyiunk számára fontos és megrázó eseményeket tartalmaz, engedjék meg, hogy most már befejezésül csupán néhány pontban összefogott következtetést olvassak fel. Mindenekelőtt szükséges az általános politika elvi végleges tisztázása. Vizsgálja felül a párt az elmúlt évek eseményeit minden kendőzés, szépítés nélkül, személyre, összefüggésre való tekintet nélkül, a gazdaságpolitikai, tudománypolitikai hibák elkövetőit távolítsák el funkcióikból, az embertelenség elkövetőit pedig vonják igazságosan felelősségre. (*Taps.*) Ennek érdekében haladéktalanul hívják össze a Központi Vezetőséget, és tárgyalásaikat az ország szocialista demokratizmusáé jegyében folytassák, a teljes nyilvánosság előtt. Másodszor: vizsgálja felül megfelelő számú, feltétlenül demokrata és elvi marxi-lenini, a szocializmushoz hű tudósgarnitúra a Magyar Tudományos Akadémia elnökének működését. Terjedjen ki a vizsgálat az igazságtalan ítéletek módszereire, a tudomány támogatásának elveire, kereteire, a tudósképzés rendszerére egyaránt. Harmadszor: Meg kell oldani, hogy az Egészségügyi Tudományos Tanácsnak megfelelő jogköre és hatásköre legyen az orvosi oktatás szervezése, a kutatás támogatása, a vezető orvosok kinevezése terén. Orvostudományunk külföldi reprezentánsait az EET jelölje ki és az EET apparátusához meg kell szervezni, hogy az EET bel- és külföldi kutatóösztöndíjakat adhasson ki a Szovjetunióba, a népi demokráciákba, de nyugati országokba is.

Hozza az Egészségügyi Minisztérium nyilvánosságra az egészségügyi szervezés elveit, eddigi eredményeit. A terv építésénél, az orvosi gyógyszernormák megállapításánál, a szervezésnél, a létesítményekkel kapcsolatban új elvek kidol-

gozásánál a szakszerűséget teljes mértékben biztosítani kell, a TT, a vezető klinikák, kórházi intézmények bevonásával.

Állítsák maradéktalanul vissza az egyetemi autonómiát, és ismerjék el az egyetemi ifjúság saját szervezeteit. (*Taps.*)

Vizsgálják felül az ötéves terv irányelveit, s részesítsék előnyben az egészségügyet a szükségesség és a pénzügyi lehetőségek keretei között, megfelelő dotációval. Ennek kidolgozásában a szakmai szempont legyen a döntő.

Az orvosi és más egészségügyi alkalmazottak érdekvédelmének megvalósítása érdekében állítsák vissza a külön orvosi és külön egészségügyi szakszervezetet. (*Taps.*)

Vizsgálják felül a magyar gyógyszeripar termelését, külföldi szállításait.

Ha az itt mutatkozó hibákat kiküszöbölni pénzügyi nehézségek miatt csak a termelés volumenjének átmeneti csökkentésével lehet, úgy ezt a megbízhatóság érdekében vállalni kell. (*Taps.*)

A szakszerű irányítást feltétlenül biztosítani kell a magyar egészségügynél.

Bizonyára sereg más probléma vár még megoldásra, de úgy vélem, hogy a fenti kérdések sürgősek, elvi jelentőségűek, és nem minősülhetnek túlköveteléseknek. Nem költséges beruházásokra van most szükség elsősorban, hanem az ország teljes szocialista demokratizmusának keretén belül a szakszerű szempontok elvi érvényesítésére. Véget kell vetni minden politikai törtető dilettantizmus uralmának. (*Taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Farkas Sándor kért szót.

FARKAS SÁNDOR: Engedjék meg, hogy itt a Rádióval kapcsolatban elterjedt hírekkel – sajnos, igaz hírekkel – összefüggésben egy tapasztalatról számoljak be. Én a Bem-szobornál valahogyan elszakadtam az orvostanhallgatók csoportjától és a műegyetemiek közé kerültem, akik tényleg – meg kell mondanom, impozánsan, rendben, egységesen, fegyelmezetten, nemzeti zászlókkal vonultak fel. Ezek rendben indultak el a Bem-szobortól a Petőfi-szobor felé. Velük mentem végig a Margit hídon, a Körúton egészen a Petőfi szoborig. Közben a műegyetemiek megjegyezték, hogy a Margit hídon át és a Körúton csomó olyan ember csatlakozott hozzájuk, akik nem egyetemisták, s fegyelmezett, zárt soraik a menetelés során felbomlottak. Azt hiszem, nem nehéz összefüggést találni e között és a között a hír között, amelyet kaptunk.

Ez az egyik. A másik a beolvasandó követelésekre vonatkozik. Nem tudom, hogy az elvtársak mennyire tudják azt, hogy jelenleg körülbelül nyolc-kilenc féle követeléslista forog közkézen, hat-tizenhat pontok, közöttük olyan is, amelyet itt is láttam valakinek a kezében, amely a polgári pártok feltámasztását követeli. (*Zaj.*) Nem tudom, hogy milyen követeléseket akartak beolvasatni, egyet azon-

ban világosan megállapíthatunk, azt ti., hogy az íróknak egy hét pontból álló követeléssorozata van, amelyet Veres Péter a Bem-szobor előtt felolvasott, lényegileg és tartalmilag megfelelő szövegben foglalja magában – az Írószövetség javaslatáról⁷⁷ van szó – azokat a követeléseket, amelyekkel valamennyien azonosíthatjuk magunkat. Én azt hiszem, nem kellene túlmennünk azokon a követeléseken, amelyeket a Petőfi Kör fogalmazott meg, és amelyek a sajtóban megjelentek, hiszen az Írószövetségnek ide vonatkozó követelése, amelyek helyesek, mérsékletes fogalmazásúak, – ezeket a követeléseket kifejezik. Ezek a követelések, ezek a programpontok pedig tudomásom szerint meg fogják kapni a megfelelő nyilvánosságot.

Azt hiszem, ha állást akarunk foglalni ahhoz, hogy kik és milyen módon akarták először a Rádió ablakait betörni, utána valószínűleg a berendezést is – ezek az adalékok ehhez bizonyos támpontot nyújtanak. (*Taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak!... (*Nagy zaj.*)

VALAKI A KÖZÖNSÉGBŐL: Azt kívánom mondani, hogy kérem én ott voltam, amikor lőttek... ott voltam... rövid leszek... a *Himnusz*t énekelték. Ugyanabban a pillanatban könnyfakasztó bombát dobtak, míg a jelen pillanatban ugyanott vaktölténnyel és géppuskával lőnek. Szabad ezt csinálni? (*Egy hang: Minek ment oda? – Zaj. – Másik közbeszólás: Mikor törték be az ablakot?*) A könnyfakasztó bombák dobása után.

VALAKI MÁS A KÖZÖNSÉG KÖRÉBŐL: A Petőfi Körnek nem volt programjában a Rádióhoz menni. Ez teljesen felesleges. Teljesen felesleges ezt a hazafias mozgalmat a háttérbe szorítani. Így kivisszük az embereket a provokátorok kezébe! (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*)

HOLMAN GÁBOR főhadnagy: Azért jöttünk ide, hogy ezt megmondjuk az elvtársaknak.

VALAKI A KÖZÖNSÉG KÖRÉBŐL: Azt hiszem, helyes, ha ezt befejezzük, és a magunk dolgát folytatjuk. Ezeket a híreket az elvtársak majd utána mondják el ott és úgy, ahogyan akarják! Mi a magunk munkáját a rendbontásra tekintet nélkül folytassuk!

⁷⁷ A magyar írók kiáltványa címmel hét pontban fogalmazta meg a Magyar Írók Szövetsége, hogy „mit kíván a magyar nemzet?” *Irodalmi Újság*, különiadás, 1956. október 23. In: *1956 sajtója*.

HOLMAN GÁBOR főhadnagy: Én segíteni jöttem az elvtársaknak... *(Egy hang: Úgy van, de ez a munkánkat ne zavarja meg! – Zaj.)* Én azért jöttem, megkérjem az itteni vezetőket, hogy vagy a tömeg élére álljanak és vezessék *(helyeslés és taps)*, vagy azért, hogy valami rendet kell teremteni, mert a mi ügyünkről van szó. Én ezért jöttem ide be. *(Helyeslés és taps.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Tessék, Kálmán elvtárs!

KÁLMÁN: Három órája áll a parlament előtt a tömeg. Várják a választ – valamilyen választ. Három elvtárs volt ott a kormány tagjai közül, és most az a hír terjedt el, hogy 20 perc múlva fog Nagy Imre elvtárs beszélni. *(Taps.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Amennyiben ez a hír igaznak bizonyul, tehát valóban Nagy Imre elvtárs beszélni fog, javaslom, hogy a rádiót azonnal kapcsoljuk be és meg fogjuk hallgatni. *(Helyeslés és zaj. – Felkiáltások: Ne a rádiót!)*

KÁLMÁN: Nem ott, a Parlament előtt fog beszélni! *(Zaj.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Figyelmet kérek elvtársak! *(A közönség egy része távozik.)* Aki itt akar maradni a vitán és folytatni kívánja a vitát – az leül, és megvárja, amíg szót kap. Aki el akar menni, kérem, hogy a most tartandó rövid szünetben most távozzék.

BALASSA RÓBERT: Tessék szót adni! Az a véleményem, hogy amikor kint az utcán az ország ügye dől el, akkor mi a saját ügyünkkel foglalkozunk? *(Zaj. – A közönség egy része ismét távozik. – Rövid szünet.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: A vita vezetői közül én magam is vállalkozom rá, az idősebb emberek közül vállalkozhatnak rá, kiknek súlyuk van, megtehetjük azt, hogy kimegyünk tájékozódni: vagy lehet valamit helyreigazítani vagy nem. Ez a két eset lehetséges. Várjuk meg nyugodtan itt, hogy akik itt akarnak maradni, maradhassanak, és akik akarnak, kimehessenek.

E percben az a hír jött, hogy a tömeget most oszlatják szét. Javaslom, hogy mindenki maradjon most itt a helyén és ezt türelemmel várja meg. *(Helyeslés.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Javaslom, hogy folytassuk a vitát. Hírek ugyanis jönnek, meg fogunk tudni mindent, ami az utcán történik. Ez az állapot, amelyben most vagyunk, lényegében úgy néz ki, mint tömegpszichózis. Apellálok arra, hogy valamennyien orvosok vagyunk. Mindnyájan jól tudjuk, hogy ezen egyfé-

leképpen lehet úrrá lenni: ha mindenki nyugodt marad. Tessék leülni a helyükre, és a vitát folytatjuk. (*Taps. – Egy hang: Menjünk ki!*) Ha most kimegyünk az utcára, elkeveredünk a tömeggel. Aki tehát úgy véli, hogy ezzel az ajánlattal egyetért, az most sürgősen üljön le a padba, ne álljon az asztal mellett. Javasolom, hogy folytassuk a vitát. (*Helyeslés. – Sokan kimennek a teremből.*) Prágay elvtárs vállalta, hogy kimegy személyesen, és megnézi, mi a helyzet és teljesen megbízható hírt hoz. Addig felkérjük, ha itt van, Marik elvtársat... (*Felkiáltások: Nincs itt!*) Akkor Magos László elvtárs következik.

MAGOS LÁSZLÓ: Tisztelt elvtársak! Egész röviden szeretnék néhány szót szólni. A mai követelésekben, amiket az egyetemi ifjúság vitt, szerepel a hazai urániumbányászatnak saját kezelésünkbe vétele. Arról, hogy Magyarországnak uránbányája van, a belkereskedelmi miniszter nyilatkozatából szereztünk tudomást, amikor bejelentette, hogy Magyarország az urániumot a világpiaci áron adja el a Szovjetunióknak. Ez két szempontból lepett meg bennünket. Először azért, mert ebből tudtuk meg először hivatalosan, hogy Magyarországnak őriült hatalmas kincset jelentő nyersanyaga van, másodsor, mert ez volt ezek alapján az első cikk, amelyet világpiaci áron adtunk el a Szovjetunióknak. (*Éljenzés és taps.*) Azonban, ha az urániumot világpiaci áron adtuk el a Szovjetunióknak, azokat a magyar munkásokat, akik az urániumot bányásszák, mélyen a világpiaci áron adtuk el. (*Taps.*) Hogy mire alapozom ezt a véleményemet? Az Országos Munkaegészségügyi Intézetben dolgozom. Nem arra alapítom, amit magam tudok, hogy mi van, hanem... (*Zaj.*) Azt sem én, sem az intézet egyetlen kutatója, sem az intézet igazgatója, sem a rádióaktív sugárzással foglalkozó osztály vezetője még a mai napig nem tud arról, hogy Magyarországon urániumot bányásznak, de nem tud az Egészségügyi Minisztériumnak illetékes szerve sem. Akkor, amikor olyan iparágakban, ahol a veszély sokkal kisebb, az egészségkárosodás veszélye, az intézethez fordulnak intézkedésért, akkor mi, az Intézet dolgozói megdöbbenve észleljük azt, hogy e rendkívül veszélyes munkára általunk ismeretlen körülmények és előírások mellett dolgoztatják a munkásokat. Nem tudunk semmi bizonyosat. Amit tudunk, csak hírek, és a szélnek mehetnek anélkül, hogy ellenőrizni tudnánk. A bányászok mellett alkalmaznak ugyan üzemorvosokat, az üzemorvosokat azonban gyakran kénytelenek leváltani azért, mert olyan védelmi intézkedéseket követelnek, amelyeket azok, akik a bányászatot intézik, nem akarják végrehajtani. Azt javasolom a Petőfi Körben, hogy a Petőfi Kör követelje azt, hogy orvosokból álló bizottság vizsgálja felül a magyar urániumbányászat egészségügyi helyzetét. (*Éljenzés és taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: A javaslatot elfogadjuk. Következik Kurucz elvtárs.

KURUCZ JÁNOS: Én csak egészen röviden beszélek, elvtársak. Azt hiszem, nekünk a kint zajló eseményekkel kapcsolatban komoly feladatunk van. Erre vonatkozóan szeretném elmondani azt, hogy Gomulka elvtárs, aki a lengyel pártnak a titkára, úgy értékelte a poznani eseményeket,⁷⁸ hogy a lengyel dolgozók végső elkeseredésében jöttek létre. Nagyon helyes az, ha mi teljesen elhatároljuk magunkat azoktól a dolgoktól, amelyek jelenleg esetleg a Stúdió előtt folynak. Azonban szeretném a magam véleményét elmondani az itt ülők előtt. Az én véleményem az, hogy meg kellene állapítani ugyanakkor, hogy a Stúdió előtti események, sőt, a helyes kivonulás, amely ma délután zajlott le, minden ezért történik, mert a párt és a kormány nem állt az élére annak a tisztulási folyamatnak, amelynek a legrövidebb időn belül be kell következnie. *(Taps. – Úgy van! Úgy van!)* Ezért javasolom a következőket: az itt jelen lévő orvosok, igen tekintélyes elvtársak hozzanak olyan határozatot, amelyben felkérjük a párt és a kormány jelenlegi vezetőit... *(Felkiáltás: Mondjanak le!)* Nem ezt kérem... és azokat, akik ebben a pillanatban foglalkoznak az ország sorsával, hogy álljanak élére ennek a folyamatnak a lehető leggyorsabban. Ehhez adják nyilatkozatukat és erre vonatkozólag a választ is juttassák el hozzánk. Kérem az elvtársakat, járuljanak ahhoz hozzá, hogy a Parlamenthez elmenjen egy kéttagú küldöttség és ennek az értekezletnek ilyen irányú véleményét tolmácsolja. *(Helyeslés, taps. – Felkiáltás: Nagy Imrének!)*

PATAKY ISTVÁN elnök: A javaslatot szavazásra teszem fel. Akik megszavazzák, emeljék fel a kezüket. *(Megtörténik.)* Ellenpróbát kérek. A többség megszavazta, összesen kettő nem. Kérek neveket arra vonatkozólag, kik legyenek ennek a küldöttségnek a tagjai. *(Felkiáltás: Babics!)* Javasolom Babics elvtársat. *(Felkiáltás: Pataky!)* Én itt vagyok. *(Felkiáltás: Tariska!)* Javaslatunk a következő: Babics elvtárs. Egyetértenek? *(Taps.)* Tariska elvtárs. Egyetértenek? *(Taps.)* Kívánják nyílt szavazásra a kérdést feltenni? *(Felkiáltás: Somogyi!)* Felmerült Somogyi elvtárs neve. *(Felkiáltás: Legyen háromtagú!)* A harmadik tagnak elfogadják Somogyi elvtársat? *(Taps.)* Kérjük ezt a háromtagú küldöttséget, hogy az elmondottakat tolmácsolják. *(Felkiáltás: Várjuk meg Prágayt, mi van!)* Prágay elvtársat megkértük, fog bennünket tájékoztatni. Örökké nem lehet felajzani a kedélyeket, végre nagynehezen leültünk.

⁷⁸ 1956. június 28-án a lengyelországi Poznanban sztrájkoló munkások az utcára vonultak. A tüntetést a karhatalom verte szét, amelynek sok halálos áldozata volt. A felkelt munkások ellen rendőri és bírósági eljárást indítottak, amit az 1956 október végén a Lengyel Egyesült Munkáspárt első titkárává megválasztott W. Gomulka és az új vezetés leállított.

EGY FELSZÓLALÓ⁷⁹: Az előttem szólók jórészen elmondották azokat a problémákat, amelyek bennünket érdekelnek. Nem tudom pontosan a nevét az előttem szóló elvtársnak, aki részletezte a magyar gyógyszeripar helyzetét. Nem célo, és egyáltalán ez az ülés nem azért ült össze, hogy személyi apró kis hibákat részletezzünk, de ezek tükörképe annak az országos – hogy úgy mondjam – ballépéssorozatnak, amely eddig végbement. Feltettem azt a kérdést és felteszem most is, az SZTK ügyvezetősége, főgyógyszerészei közül vannak-e itt és ha vannak, kérem, válaszoljanak. Ezelőtt másfél esztendeje az SZTK feljelentést tett ellenem, hogy 1200 forint árú gyógyszert elloptam. Egyéves bírósági és rendőrségi vizsgálat kiderítette, hogy természetesen nem igaz, és nem felel meg a tényeknek. Nem is erről akarok beszélni, hanem arról, hogy milyen törvénytelenül és milyen eszközökkel tett az SZTK a rendőrségi, ügyészségi vizsgálat után újból fellebbezést és milyen alapon kéri ennek újbóli vizsgálatát. Szeretném azt is megtudni az SZTK illetékeseitől, hogy mi az oka annak, hogy akkor, amikor a magyar gyógyszer fájdalmas helyzetben van, miért az idegeneken akarják behozni ennek a súlyos melléfogásnak tömegét? (*Helyeslés, taps.*) Miért rendez boszorkánypereket védtelen – és mondjuk meg őszintén, a gyógyszergyár nem védtelen, de a kis körzeti orvost bármilyen úton-módon el tudják csípni. Miért kell bennünket forszírozni, miért kellett a faluban 40-50 embert kihallgatni, és miért kell ezáltal az értelmiség ellen lázítani? Ezek az emberek ma is bizalmukat veszítették, nem velem szemben, az orvosokkal szemben elvesztették a bizalmukat. Tehát így jutunk a személyi kérdésektől az állami kérdésekig. Így állunk mindnyájan, akik itt ülünk, mindnyájan beszélünk, de ki látja a biztosítékát annak, hogy szavunk nem pusztába kiáltott szó marad? Mindnyájan hisszük, de nem mindnyájan bízunk. A bizalomra csak az adna okot, ha a restaurációt nem azok hirdetnék, akik a bűnöket elkövették. (*Taps, éljenzés.*) Követelhetjük és kérhetjük, hogy a tiszta lapra, amit hirdettünk, tiszta kezű emberek írjanak. (*Taps.*) Szegeden pénteken alakult meg a József Attila Kör, 120 km-ről jöttem ide, hogy ezt elmondhassam. Ott a József Attila Körben egy elvtárs hozzászólt. Azt mondta: virágozzon minden virág, vegyük át a kínaiaktól a jelszót⁸⁰. Én is azt mondhatom: virágozzon minden virág. Mondjuk mindnyájan ugyanezt, de szeretnénk, hogyha ezt a virágot biztos kezű kertészek ápolnák, tiszta kezű kertészek és magyar kertészek. (*Taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Következik Dávid Ágoston elvtárs.

⁷⁹ A felszólaló feltehetően Szegvári János volt. (Lásd 165. oldalon Pataky István elnök hivatkozását.) A gépiratos jegyzőkönyvben tévesen szerepel Dávid Ágoston, aki a következő felszólaló volt.

⁸⁰ Lásd e kötetben az Iparművészeti vita 8. sz. jegyzetét, a 20. oldalon.

DÁVID ÁGOSTON: Talán rögtön a válasszal kezdhetem. Az előttem szóló tette fel kérdésként, hogy az SZTK, illetve a vállalatok főgyógyszerészei mit tudnak az ilyenfajta SZTK-büntetésekről. Egyetlen gyógyszerártárvállalat sem intéz ilyenfajta feljelentést az SZTK-hoz. Ezt teljesen önállóan az SZTK-központ csinálja, és ő szabja meg ezeket a büntetéseket. A gyógyszerártár vállalatok évek óta próbálkoznak az SZTK ezen határozatai ellen valamit elérni, teljesen a formalitásokhoz ragaszkodnak, és amennyiben egyetlen egyéni vényen valamilyen csekély kellék hiányzik, amit esetleg az orvos nem tüntet fel, esetleges anyagi büntetésekkel sújtják az ezt elkövető orvosokat. Ez elég szomorú tény, ennek megszüntetésére évek óta sok lépést tettünk.

Röviden arról szeretnék beszélni, hogy a jó gyógyítás egyik fontos része a jó gyógyszerellátás.

Ahhoz azonban, hogy ezt a feladatot mi gyógyszerészek is jól láthassuk el, szükséges, hogy az ennek útjában álló minden akadályt elhárítsuk.

A gyógyszerészi kar számos problémáját mi ezen a helyen egyetlen generális problémán keresztül vetítjük ki. Ez sem újkeletű. Először talán a sok tekintetben hasonló politikai helyzetben hangzott el ez a kérdés, amikor 80 évvel ezelőtt a gyógyszerész kövtele a gyógyszerészi kar nevében azt, hogy végre is a magyar gyógyszerészet vezetésének irányítását adják gyógyszerész kezébe. Ez a kérdés azóta már többször felvetődött.

Felhasználhatjuk ezt az alkalmat is: a gyógyszerészi kar követeli, hogy az Egészségügyi Minisztérium VII. gyógyszer-, műszerügyi főosztálya vezetőjévé gyógyszerészt nevezzenek ki. (*Taps.*) Ez biztosíték, és pedig kizárólagos biztosíték lenne számos hiba kijavítására. Lehetetlen helyzetnek tartjuk azt, hogy az egészségügyi kormányzat a gyógyszerellátás terén csak rendeletek tömegével tudjon irányítani. Közegészségügyi kultúrbotrány volt az például hogy a Kossuth rádió műsorát megszakítva juthatott auroomicin injekcióhoz a kórház azért, mert itthon elő nem állítható életmentő, különösen pedig gyógyító megfelelő készleteink nincsenek. Ahány új külföldi gyógyszer megjelent a világpiacon, annyi streptomycin-, aureomicin-, serbasin- stb.⁸¹ rendelet jelent meg, ezekhez az életmentő és külföldi gyógyszerekhez azonban ma sem jut senki. (*Zaj.*) Az egyetlen hely az országban, ahol többnyire minden külföldi gyógyszer megtalálható, a kutatóintézet.

Az orvosi gyógyítás a jó gyógyszerellátástól is függ, különösen akkor, amikor kötjük a nem megfelelő minőségű hazai gyártmányú készítmények hatalmas tömegéhez. Semmi komoly vizsgálat nem folyt annak megállapítására, hogy az

⁸¹ Antibiotikumok.

évek óta tömegesen a forgalomból kivont és így milliókra menő kárért ki a felelős. Mi gyógyszerészek úgy látjuk, a fő ok az, hogy hozzá nem értő „szakemberek” állnak azokon a helyeken, ahol intézkedésre lenne szükség. Tarthatatlan állapot, hogy a ma is forgalomban lévő hazai injekciós készítmények 10-20, sőt sokszor ennél is magasabb százalékának felhasználása veszélyes és ezek forgalomba és felhasználásra kerülnek nap mint nap. Tovább nem lehet ezt azzal indokolni, hogy a gyáraknak beruházási hitelre van szükségük és ez nincs. Itt gyógyszerészi tervezésre is szükség van.

A központi vezetőség értelmiségi határozatának szellemével nem egyeztethető össze az Egészségügyi Minisztérium VII. főosztályának legutóbbi intézkedése – a vezető gyógyszerészi funkcióban ugyanis most minden gyógyszerészmunkára képesítő diplomán túlmenően, külön tanfolyamot akarnak rendszeresíteni, és ilyen beosztások elnyerését külön vizsgához akarják kötni. Ez ellen a gyógyszerészi kar tiltakozik és ez intézkedést ezúton is visszautasítja.

Befejezésül annyit, hogy a gyógyszerészi kar tarthatatlan helyzetét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az Egészségügyi Minisztérium kollégiumi határozatában Román elvtárs⁸² „vállalja” problémáink megoldását.

Szükségtelen ezt itt részletesen ismertetnem, de bejelentjük, hogy ebben a pusztán ígéretjellegű vállalásban a gyógyszerészi kar nem hisz. Kívánjuk, hogy Román elvtárs vállalásainak végrehajtásáról számos intézkedés győzzön meg bennünket.

Végül a gyógyszerészi kar nevében köszönetet kell mondanom, hogy a tisztelt orvosi kar megértve a szocialista egészségügyi ellátás nehéz problémáit, a kisebb létszámú, de lelkes gyógyszerészi karral kezdet fogva küzd azokért a célokért, amelyeket a magyar nép, különösen a beteg ember érdeke tőlünk megkíván.
(Taps.)

PATAKY ISTVÁN elnök: Szegvári elvtárs már szólt. Utána Kiss András elvtárs következik az Onkológiai Intézettől.

KISS ANDRÁS: Kedves elvtársak! Nálunk az egyetemen többször előfordult, ha végeznek az orvosok, az előtt a kérdés előtt vannak, hogy egyáltalán lesz-e lakásuk. Ez a probléma foglalkoztatja a most végző szigorló orvosokat és általában a hallgatókat. Mert kérdelem én önöktől, hogyan lehetne dolgozni, hogyan lehet az orvosi hivatás magaslatán állni, ha nincs megfelelő lakás, megfelelő anyagi bázis az orvos mögött? Amikor anyagi gondjai vannak és azon kell neki

⁸² Román József miniszter.

gondolkozni, ha hazamegy – ha egyáltalán van hova hazamennie –, akkor mit fog kezdeni a pénzével, amely egyelőre nem elég ahhoz, hogy a kezdő orvosnak segítséget nyújtsunk?

Például olyan javaslatok is elhangzottak az egyetemi ifjúság vezetőségében, hogy hogyan lehetne majd úgy segíteni a dolgon, hogy a végzendő orvosoknak az egyes tanácsok – attól függően, hogy hová helyezik őket – a lakáskontingensből megfelelő lakást utalnak ki.

Gondolom, hogy ha ezt a kérdést továbbvinnénk a felső fórumok elé, talán meg lehetne oldani ezt a problémát, mert ez igen égetően fontos. Ennyit szerettem volna mondani. (*Taps.*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Dr. Szerdai Istvánnak két kérdése van:

1) A Munka Törvénykönyve általában heti 48 órás munkaidőt ír elő. Miért van az, hogy a körzeti orvosoknak 84 órás a munkaidejük – az éjjeli és vasárnapi ügyeleten kívül?

2) Minden egészségügyi dolgozónak jár az éjjeli és a munkaszüneti napon az ügyeleti díj. Miért nem kapják ezt a körzeti orvosok?

Eltársak! Nem érzem magam jogosultnak arra, hogy ezekre a kérdésekre válaszoljak, azonban remélem, hogy a szakszervezettől és az Egészségügyi Minisztériumtól ezekre a kérdésekre lényegben válasz fog jönni.

A következő felszólaló dr. Csorba Lajos.

DR. CSORBA LAJOS: Elvtársak! Én a Belügyminisztériumban dolgozom, a Belügyminisztérium Korvin Ottó Kórházában.⁸³ Szeretném előrebocsátani, hogy ha közbeszólnának az elvtársak, nagyon sok kérdésre nem tudnék válaszolni. Ezt azért bocsátottam előre, nehogy azt gondolják az elvtársak, hogy amiről nem tudok, azt nem akarom elmondani, ha közbeszólás lenne.

Még egy magánvéleményt mondok. Szeretném megjegyezni először is, hogy hogyan jöhettek létre azok a törvényteleniségek, amelyek akár a Belügyminisztériumban, akár a honvédségnél – sok esetben a betegeket, sok esetben az orvosokat sújtják. Ez elsősorban abból fakad, hogy az országos méretű értelmiségellenesség és az értelmiség nem megfelelő megbecsülése a Belügyminisztériumban és a honvédségnél feltétlenül súlyosabb probléma, mint másutt.

Az orvos véleménye a Belügyminisztériumban és a honvédségnél nem parancs, nem utasítás, csak javaslat. Ha az orvos megállapít valamit a betegről, ez a megállapítás akkor válik parancssá, ha a parancsnok jóváhagyja, és hogy

⁸³ A Belügyminisztérium kórháza a VI. kerületi Gorkij (ma Városligeti) fasorban működik.

jóváhagyja-e a parancsnok, ez nem az orvostól függ. Ezért előfordulhat olyan, hogy súlyos dekompenzáltak, tébécések és egyéb súlyos betegségben szenvedők a parancsnok csökönnyös ellenállása folytán nem megfelelő beosztásban dolgoznak. Ez természetesen törvénytelen, azonban az orvos ebben az esetben legfeljebb áldatlan harcot vívhat a véleménynyilvánítással, de sajnos, sokszor csak véleménynyilvánítás marad.

Javaslatom az, hogy ha nem parancs az orvos véleménye, de legyen olyan parancs, amely kötelezi a parancsnokot, hogy az orvos véleményét fogadja el és hajtsa végre. *(Taps.)*

Ebből természetesen következik az is, hogy az orvosokat és az orvosok véleményét nem becsülik meg. Ezt nem akarom részletezni, az előbbiekből világosan látszik.

Egy másik fontos tény: a Belügyminisztérium területén a hasonló felelősségű beosztásban dolgozó beosztottak magasabb fizetést kapnak, mint az egyenlő felelősséggel bíró orvosok, holott az erre vonatkozó más területen dolgozó beosztottak alacsonyabb képesítéssel rendelkeznek. Előfordul az is, hogy az orvosok, akik harcolnak azért, hogy a betegek kellő elbánásban részesüljenek – és ez a rabkórházban is előfordul, mert vannak ott is becsületes orvosok – nem tudják keresztülvinni, amit akarnak. Tudniillik ezen a területen az a helyzet, hogy még mindig az őrzés a fontosabb, mint a betegek meggyógyítása. Javasolom, hogy ezt szüntessük meg. Hozzon ez a gyűlés olyan határozatot, hogy aki beteg, azt gyógyítsák is meg, és ne az őrzés legyen a fontosabb, hanem a gyógyítás. *(Taps.)*

Nálunk előfordul olyan is, ami az orvosok nem megbecsülésére vonatkozik, hogy amikor az orvos orvosi gyógyító munkát végez, akkor a szekrénybe zárt ruháinak zsebeit kikutatják. Ha valaki olvasta az *Irodalmi Újság* legutóbbi számában dr. Vadász Imre levelét, az nagyon jól tudja, hogy a Belügyminisztériumban az egészségügyi szolgálat kapja a legkevesebb lakást. Ugyanígy előfordul az is, hogy a Belügyminisztériumban – és biztosan így van a honvédségnél is – az orvosok üdültetése a háttérbe szorul az egyéb beosztottak üdültetése mellett. Jómagam 1952 óta az idén tudtam elmenni üdülni úgy, hogy egy betegem szerzett beutalót. *(Derültség.)*

De szeretném felvetni azt a kérdést is, hogy hogyan kerül a Belügyminisztériumhoz vagy a honvédséghez egy orvos. Ezt azért akarom felvetni, mert mindenki belekerülhet ebbe a bajba. *(Derültség és taps.)* Meg kell mondanom, hogy kisebb részben önkéntes belegegyezéssel, nagyobb részben kényszer, fenyegetés és ennek megfelelő ígéretek alapján. *(Taps.)* Beszéljenek a példák. Az idén bevonult és végzett orvosok elmondják azt, hogy a Belügyminisztérium felelős funkcionáriusai... *(Felkiáltás: Halljuk Prágayt! – Zaj.)*

PRÁGAY DEZSŐ: Elvtársak! Azzal a céllal mentünk ki, hogy megnézzük, lehetséges-e az, hogy idősebbek, érettebbek kimennek, és az ifjúságot olyan útra terelik, amelyet helyesnek tartunk. Az van kint, hogy a Sándor utcában⁸⁴ áll egy tank, a Rádió kapuja és ablakai ténylegesen be vannak törve, rendőrök, rendőrtisztek, katonák, katonatisztek vesznek részt a tüntetésben, magán a tankon egy fiatal diák olvassa fel azokat a pontokat, amelyeket ismerünk. (*Taps.*) A tömeg tapsol, és a Sándor utcában, a Múzeum körúton két tank vonul fel. Az egyiket megtámadták csákányokkal, ásókkal, azokból nem mernek kibújni. A másik tankot tűzoltóautók, autóbuszok beszorították, hogy ne tudjon mozdulni. (*Éljenzés és taps.*) Tüntetés a Múzeum körúton. Szintén katonatisztek is részt vesznek bennük és rendőrök is, akiket én láttam és azonkívül kétségtelenül egy csomó teljesen ismeretlen egyéniség, olyan értelemben, hogy nem diák. A mieink közül egyet sem láttam, viszont egy csomó olyan van, akinek ruhája azt árulja el, hogy inkább lumpenproletár. Ez pedig arra vezet engem, hogy azt javasoljam, hogy ennek a tömegnek az élére mi nem tudunk állni, hogy helyes irányba menjenek, ezért azt javasolom, hogy a vitát folytassuk tovább. (*Helyeslés. – Többen elhagyják a termet.*)

KISS ANDRÁS: Elvtársak! Ott hagytuk abba, hogyan kerül a honvédséghez vagy a Belügyminisztériumba egy orvos. Elmondtam a részleteit, beszéljenek a példák. A most bevonuló most végzett orvosok elmondják, hogy a Belügyminisztérium felelős funkcionáriusai Pécsen, Budapesten és Debrecenben azt mondják nekik: nem kényszer nekik a Belügyminisztériumhoz jönni, de ha nem jönnek oda, akkor átteszik őket a honvédséghez. (*Derültség.*) Választhatnak: vagy a honvédség, vagy a Belügyminisztérium. Ugyanez megtörtént tavaly is. Pécsen egy végzett orvost, aki kijelentette, hogy nem jön a Belügyminisztériumhoz, áttettek a honvédséghez, jelenleg is honvédségi állományban dolgozik, pedig nem akar.

A következő igen fontos probléma, hogy mi történik ezzel az orvossal, aki a honvédséghez vagy a Belügyminisztériumhoz kerül. Ismétlem, ez csak magánvélemény, pláne a honvédségről hivatalosan nem nyilatkozhatom. Odakerül a Belügyminisztériumhoz, bekerül egy kilátástalanságba, szakmai temetőbe, a továbbképzés lehetetlenségébe. Ha vidékre kerül, ez a helyzet. Senki nem mondja meg a belügyminiszteri orvosnak, amikor odakerül, akár Budapestre, akár más városba szakmai továbbképzésre, senki nem mondja meg, hogy mennyi ideig fog tartani neki a vidéki, falusi vagy csapatorvosi gyakorlat, senki nem mondja meg

⁸⁴ A Bródy Sándor utcáról van szó, a felszólaló régebbi nevén említi az utcát.

neki, hogy mikor fog bekerülni szakmai továbbképzésre esetleg csapatorvosi munkája végzése közben. Csak elhangzott ígéretnek történnek erre vonatkozólag, de határidő soha, általában nem tartják be.

Mi történik azzal az orvossal, aki továbbképzésre kerül? Bekerül – mondjuk – a Belügyminisztérium kórházába. Bekerül a bürokrácia, a felduzzadt adminisztráció fellegvárába, ahol mint segédorvos kezelhet, írhat kórlapokat, válaszolhat levelekre, és nagyon kicsit tanulhat. Hogy milyen fokú ez a tanulás, szintén beszéljenek a példák. Ismerek egy másodéves szakorvost, két éve szakvizsgázott, sebész szakorvos, eddig eljutott odáig, hogy operált egy strumát és két gyomrot. Egy másik szintén szakorvos, fél éve szakvizsgázott és eljutott odáig, hogy a szakvizsga után három hónapra első asszisztens lehetett egy nagy műtéten. Szerencse, hogy a szakvizsga alkalmával nem kapott gyomor- vagy strumaműtétet, mert nem tudta volna megcsinálni. Ez a perspektívája szakmailag egy fiatal orvosnak, ha a szakmai képzettségnek fellegvárába kerülhet. Más osztályokon – sajnos – ez a helyzet más, a manuális osztályokon, a belgyógyászati osztályokon szintén nem sokkal jobb helyzet uralkodik.

Mi a helyzet anyagilag a fiatal orvosokkal? A fiatal orvosokat, amikor bevonulnak, rengeteg sok ígérettel halmozzák el. A jelenleg bevonult fiatal orvosoknak bevonulás előtt közel 500 Ft-tal ígértek magasabb fizetést, mint kaptak a bevonulás után. Néhány mondattal, miért lehetséges ez. Lehetséges azért, mert nálunk még mindig nem lehet megmondani azt, amit az ember meg akar mondani. Hogy én most ilyen zavartan beszélek, ez annak a következménye, hogy a valódi igazságot – sajnos – most mondom ki először. Nem tudom, mi lesz a vége, ha nem lesz ebből bajom, igazat mondtak azok, akik körülbelül egy hónappal ezelőtt azt mondták: nyugodtan meg lehet mondani az igazat, nincsenek kényes kérdések. Ha bajom lesz belőle, akkor ez azt bizonyítja, hogy még mindig vannak kényes kérdések, és nem lehet megmondani az igazságot.

Nagyon röviden engedjék meg, néhány mondattal néhány oknak felsorolását, hogy mi okozza ezt. Nálunk elterjedt dolog az, hogy alsóbb és felsőbb funkciót egy ember tölt be, saját magának beosztottja és főnöke. Ki fogja ezt az embert ellenőrizni? Nem tudja ellenőrizni senki és ezeket az állapotokat nyugodtan fenntarthatja, mert egyrészt nem lehet megmondani a véleményt és az igazat, másrészt nincs, aki figyelmeztesse és nincs aki ellenőrizze. A következő ok, hogy a fiatalokat lebecsülik (*Felkiáltás: Idő! – Halljuk! Halljuk!*) a fiatalok szakmai munkáját nem becsülik annyira, mint amennyire a fiatalok képesek. Természetesen az az állapot következik be, hogy ezek a vezetők azt hiszik, hogy tévedhetetlenek. Ez szüli azt, hogy mindenre van keret a Belügyminisztériumban. Hogy mostanában adjanak több ezer forintot pálmákra, amikor a fiatal orvosok fizetése nincs rendezve, hogy van vezetői üdülő, most is folyik a kocsikérés mindenfelé – erre van keret, de arra nincs, hogy a fiatalok anyagi kérdését

elintézzék. (*Taps.*) Ez szüli azt, hogy például a Belügyminisztériumban van fapados és van párnás ellátás, mert a vezetőket külön helyen, külön szűrik, mert a vezetőknek az a szűrés, amit a beosztottak kapnak, nem felel meg.

PATAKY ISTVÁN elnök: Felolvasom Kristó Nagy István bejelentését: „Dávid Ágoston hozzászólásából kiderült, amit minden gyógyszerész egyébként tud, hogy a gyógyszerellátás hibájáért elsősorban Mészáros osztályvezető felelős. Miért ragaszkodik ez a tehetségtelen ember pozíciójához, és miért tartja még mindig a párt?” Kristó elvtárs kéri, hogy ha nincs itt Mészáros elvtárs, válaszoljon a szaksajtóban. (*Taps.*)

Nagy András szigorló orvos küldte: „Javasolom, hogy a Petőfi Kör a jelenlévők nevében juttasson el határozatot a központi vezetőséghez, illetve a sajtóorgánomhoz és abban követelje Gerő Ernő, Kovács István – Háy Gyula Kucserája –, Apró Antal, Kristóf István, Mekis József – Rákosi jobbkeze – azonnali lemondását.”⁸⁵ (*Nagy taps.*) Folytatom: „Javasolom: a Petőfi Kör küldjön táviratot a lengyel kormányhoz, a lengyel ifjúsági szövetséghez, amelyben szolidaritást vállal az ottani intézkedésekkel és leszzegezi: él azzal a történelmi lehetőséggel, amely a lengyel események kapcsán előállott.” (*Taps.*)

Nagyon fura írással, nem tudom jól elolvasni: „Az ülés hallgatósága veszélyes eszköznek látja a követelések kivívására a tüntetést. Ugyanakkor ebben is kifejezését látja a néptömegek indokolt bizalmatlanságának egyes vezetők iránt. Javasoljuk, hogy az ország legfőbb vezetését haladéktalanul olyan elvtársnak adják át, mint Nagy Imre elvtárs (*taps*), akiben népünk megbízik.”

Ezekre a javaslatokra visszatérünk. Prágay elvtársnak adom át a szót.

PRÁGAY DEZSŐ: Elvtársak! Először néhány egyetemi problémáról szeretnék megemlékezni, utána két általánosabb problémáról. Az egyetemmel kapcsolatban azt szeretném mondani, hogy igen sok reformnak voltam tanúja az utóbbi években, valamint annak is, hogy a szakmai tárgyak rovására a nem szakmai tárgyak nagy teret nyertek az egyetemi oktatásban. Annak, hogy a reformok ilyen sokszor következtek be, az a jele nyilván, hogy azok, akik csinálják, nem alapos megfontolással csinálják és a felsőbb szervek beavatkozása igen sokat változtat a tényeken, ami arra vezetett, hogy mindig, újból és újból javításra szorult a kérdés. Ezért azt hiszem, nemcsak ez a dolog, hanem egyéb is felveti az autonómia kérdését. Azt hiszem, ebben a kérdésben már egyszer állást kellene foglalni.

⁸⁵ 1956. október 23-án Gerő Ernő az MDP Központi Vezetőségének első titkára, Kovács István az MDP Budapesti Bizottságának első titkára, Apró Antal a Minisztertanács első elnökhelyettese, Kristóf István az Elnöki Tanács titkára, Mekis József a Minisztertanács elnökhelyettese volt.

A továbbiakban javaslatba lehetne hozni azt, hogy alaposan vizsgáljuk felül azt az anyagot, amelyet marxizmus címén az egyetemeken oktatnak és főleg azt, hogy kik oktatják. (*Taps.*)

Most szeretnék néhány szót a rehabilitációról szólni. Az elmúlt időkből a személyi kultusz és az elvtelen uralom machiavellizmusa folyamán sokszor egyes talpnyalók is kaptak egy-két pofont, ezért nem juthatnak abba a szerencsés helyzetbe, hogy ezen letűnt korszak mocsarából olyanok is másznak elő és kérnek rehabilitálást és amnesztiát, akikre ez legkevésbé tartozik. A rehabilitációról nekünk kell gondoskodnunk, hogy ez ne legyen gumifogalom. Azokat rehabilitáljuk, akiket jogtalanul ért bántalom vagy sértés. (*Taps.*)

Hogy ne töltsük az időt más dolgokkal, most egy másik kérdéssel szeretnék foglalkozni, mégpedig azt szeretném mondani, hogy mi elég sok nagy tehetséggel vagyunk megáldva, de sok nagy tehetségű tudósunk dolgozik a világban. Úgy látszik, hogy rendkívüli művészei voltunk a múltban is annak, hogy a tehetséges embereket elüldözzük az országból. Ilyen elüldözött volt Szent-Györgyi és Hevesy professzor, de azt hiszem, ide lehetne sorolni Bartókot vagy Beznák professzort is. A háború után kénytelen volt kivándorolni például Bay professzor, majd Gombás,⁸⁶ aki tudomásom szerint visszajött. Nagy veszteség számunkra, hogy ők kimentek; nagy veszteség, hogy kint dolgoznak és nincsenek itthon és még nagyobb veszteség, ha nem próbáljuk visszahozni őket. (*Taps.*) A mi hazai viszonylatunkban is meg kell említeni, hogy milyen nem emberséges volt az a bánásmód, amellyel kezeltek néhány régi szakmai kiválóságot, és olyan nagy mértékben háttérbe szorították őket.

Ilyen szakmai kiválóság volt például Kreybig talajtanos,⁸⁷ aki elhunyt közben, és ugyanolyan módszerrel kezelték, ugyanilyen módszernek esett áldozatul például Frigyessy⁸⁸ és Bakay Lajos professzor.⁸⁹ (*Úgy van! Úgy van! – Taps.*) Úgy hiszem, az elvtársak nem tartanak igényt a teljességre a névsor elmondásánál; valószínűleg sok név van még, amit nem említettem, de sokat nem ismerek

⁸⁶ Szent-Györgyi Albert (1893–1986) biokémikus, Nobel-díjas. 1948-ban az Egyesült Államokba emigrált; Hevesy György (1885–1966) kémikus, Nobel-díjas, 1919-ben Dániába emigrált; Bartók Béla (1881–1945) zeneszerző, 1940-ben az Egyesült Államokba emigrált; Beznák Aladár (1901–1959) orvos, akadémikus, 1948-ban Svédországba, majd Kanadába emigrált; Bay Zoltán (1900–1993) fizikus, 1948-ban az Egyesült Államokba emigrált; Gombás Pál (1909–1971), fizikus, akadémikus, 1947-ben az Egyesült Államokba emigrált és 1948-ban hazatért.

⁸⁷ Kreybig Lajos (1879–1956) agrokémikus, akadémikus.

⁸⁸ Frigyessy József (1875–1967) szülész, nőgyógyász, budapesti egyetemi tanár.

⁸⁹ Bakay Lajos (1880–1959) sebész, budapesti egyetemi tanár, az Orvosi Kamara elnöke.

közülük, így csak azokat említettem, akiket ismerek, másokat nem említettem, mert nem ismerem őket.

Ezek a professzorok bejáró orvosok a kórházakba és naponként talicskázni be villamoson, ugyanakkor a Kucserák autókon futkároznak. (*Taps.*) Ha tehát rehabilitálunk, akkor ebben a kérdésben legyünk következetesek. Rehabilitálni kell olyan, kényszerrel vagy ítélettel háttérbe szorított nagy tudósokat, akik szakismeretére nagy szüksége van a fiatal orvosoknak. Sántha Kálmán esete csak az első lépést jelentheti ebben a kérdésben. Kénytelen vagyok itt szembeállítani két ember esetét, nem azért, mintha ebben a kérdésben állást akarnék foglalni, de kétségtelen, hogy nem lehet egy napon emlegetni ezt a két embert, de arról van szó, hogy visszahívtuk Páger⁹⁰ és nem hívtuk vissza Bay Zoltánt. (*Úgy van! Úgy van!*)

A továbbiakban tudományos életünk nehéz helyzetéről szólva, még két dolgot, mégpedig azt, hogy professzoraink lassan kezdenek öregedni. Fiatal tudósok nemigen tudják helyüket átvenni, és miért nem tudják átvenni? Azért, mert a fiatal tudósok java részének nem elég mély a tudása, sőt maguk is kezdenek kiöregedni. Ez az egyik, amivel együtt jár, hogy egyetemeink és az intézetek műszerellátottsága nem megfelelő és el van maradva. Ebben a kérdésben még sok nagygyűlést kell tartanunk.

A második kérdés pedig a külföldi utazások kérdése. Azt hiszem ebben a kérdésben még olyan magas funkciójú emberek, mint Nógrádi elvtárs⁹¹ helytelen álláspontot foglalt el, mégpedig miért? Nem tudom, ismeri-e mindenki azt a *Szabad Népb*ben megjelent bizonyos cikket, amely szerint egy fiatal mérnök panaszkodott egy újságírónak, hogy nem utazhat külföldre, és az újságíró, akinek lehet, hogy halvány fogalma sincs arról, hogy mi ez a szakma, és mit jelent ebben a szakmában a külföldi út, megleckézteti ezt a szerencsétlen mérnököt – és Nógrádi hivatalosan kinyilatkoztatta, hogy ő is egyetért ezzel a leckéztetéssel. Szeretném elmondani, hogy ezzel nem értek egyet, és pedig a következő okból. (*Egy hang: Ő keverte össze a politikát és a tudományt! – Zaj.*) Ez a maradványa annak a torzult és feje tetejére állított szemléletnek, amely összetéveszti a célt az eszközzel. A szocializmusban a központban az ember van és az állam van az emberért, és nem fordítva. Ezt a megfordítást csak a Kucserák csinálják, és nem lehet úgy felvetni, hogy aki még nem szolgált az államnak komoly éveket, az nem

⁹⁰ Utalás arra, hogy Páger Antalt, a németekkel és nyilasokkal 1944-ben elmenekült ismert jobboldali színészt 1956 nyarán dél-amerikai emigrációjából hazahívták, azt gondolva, hogy ezzel engedményt tesznek meghatározott néprétegeknek.

⁹¹ Nógrádi Sándor, az MDP KV tagja, a KV agit-prop. osztályának vezetője.

utazhat külföldre, mert az államnak éppen olyn szüksége van arra, hogy a fiatal is lásson, mint ahogyan ennek a fiatalnak is szüksége van a saját életében.

Arra szoktak hivatkozni ilyen körülmények között – akár külföldi utazások szempontjából, akár az egyetemek műszerellátottsága szempontjából – hogy mennyivel különb helyzetben vagyunk mint a Horthy-korszakban, amikor ez sem volt, az sem volt.

Azt hiszem sokunk véleményét mondom akkor, amikor azt mondom, mi nem azt akarjuk, hogy dolgaink olyanok legyenek, mint a Horthy-korszakban, hanem hogy jók legyenek.

A továbbiakban két nem szakmai dologban szeretnék megemlékezni. Az egyik az, hogy az értelmiségi határozat, amely nem olyan régen jelent meg – rendkívül helyes határozat és sok minden sérelmes hibát hozott helyre. Vannak az értelmiségi határozatnak olyan részei amelyek – ha enyhén szólók – azt mondom: nem időszerűek. Amikor közlekedési problémák vannak, fűtési problémák vannak a falusi parasztság és a munkásság életszínvonala nagyon sok kívánni valót hagy maga után, akkor nem illik arról beszélni, hogy az értelmiségnek autó kell, és így kell és úgy kell. Hanem arról kellene beszélni, ami most fontosabb, az életszínvonal emeléséről, arról, hogy hogyan hozhatók helyre, először a fizetések, és csak azután beszélhetünk az autókról. *(Taps.)*

Ami pedig az autókkal való ellátottságot illeti én azt hiszem nagyon sok kérdést meg tudnánk oldani, ha a Kucserák autóinak bizonyos százalékát a körzeti orvosok számára osztanák ki. *(Taps.)*

Végül legyen szabad javasolnom, hogy a Petőfi Kör keretében alakítsunk egy egészségügyi szakosztályt, amely továbbiakban azzal fogalkozna, hogy javaslatokat, konkrét javaslatokat dolgozna ki a helytelen egészségügyi rendelkezések megváltoztatására. *(Helyeslés.)*

Amennyiben a gyűlés ezt megszavazza, úgy közlöm, hogy az orvosegyetemi DISZ-bizottság támogatja ezt a javaslatot, segíti ezt a javaslatot. Nekünk az a kérésünk, vegyenek részt benne a kórházi vezető emberek és az egészségügyi minisztérium kellő számú szakembert bocsásson ennek a szakosztálynak a rendelkezésére.

Ezzel a magam részéről befejeztem.

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! Kérdések jöttek cédulákon. Sajnos, a nevet nem tudom elolvasni:

„Mi történt Horai és Horányi professzorok rehabilitálásával?”

Erre a kérdésre egy hozzászólásban már jött válasz. Horányi professzorra vonatkozóan valószínűleg kapunk választ az Egészségügyi Minisztériumtól.

Dr. Szabó Ferenc kérdése: „Hogyan lehet az, hogy az orvosegyetemen a XX. kongresszus és az értelmiségi határozat után is jó szakembereket bocsátanak el

professzor és főként a rektor önkényéből?” Erre nyilván az illetők tudnak válaszolni.

Dr. Kéri Miklós kérdése: „Miért csak az kapott megfelelő állást a most végzett hallgatók közül, aki tagja vagy barátja volt a Megyeri–Bojszko-klikknek? *(Taps.)* Miért azok intézték az elosztást, akik már biztos állásokban voltak?”

A harmadik kérdés: „Hogyan kerültek bukottak a klinikai keretbe?” *(Taps.)*

A negyedik kérdés: „Milyen alapon bírálta el a minisztérium a fellebbezéseket?”

Elvtársak, sorjában mindjárt lehet válaszolni! *(Zaj.)*

Szabad Tamás negyedéves hallgató javasolja, hogy a csoportos vizsgákról térjenek át az egyéni vizsgákra, és legyen szabad tanárválasztás.

Elvtársak! Még egy javaslat van – az enyém. Ez azzal kapcsolatos, hogy „foghíjasodunk” – egyre inkább elmennek az elvtársak, s félő, hogy a vitán lényeges hozzászólások már nagyon kis közönség előtt fognak elhangozni. Tekintettel arra, hogy tudomásom szerint az utca csendes... *(Egy hang: Nem! Ropognak a fegyverek, élessel lőnek a Stúdiónál! – Zaj.)* Akkor rosszul tudtam! *(Egy hang: A Szentkirályi utcában!)* Akkor rosszul tudom, én itt ülök, és nem tudhatom. Éppen ezért engedjék meg, hogy az eseményekkel kapcsolatban egy határozati javaslatot terjesszek be, amely szerint a Petőfi Kör nyilvános vitájának részvevői egyetértenek az egyetemi ifjúság fegyelmezett felvonulásával, de el kívánják határolni magukat a felelőtlen rendbontóktól; a kérdések megoldására a nyílt vita a megfelelő fórum, és fenn kívánják tartani a szocialista demokráciát. Kívánjuk az egyenlőség alapján a szovjet–magyar barátság elmélyítését. Ha ezt a határozati javaslatomat a gyűlés elfogadja, akkor ezt el kell juttatnunk a Petőfi Kör vezetőségéhez, kérve, hogy ez a határozati javaslat sajtónyilvánosságot kapjon *(Taps.)*

PRÁGAY DEZSŐ: E határozati javaslattal kapcsolatban állást foglaltunk, de a teljesség kedvéért szeretném elmondani, hogy akik hallgatták a Kossuth rádiót, azok hallották, hogy Gerő a Rádióban azt mondta: a ma délutáni tüntetés egy nacionalista tüntetés volt. *(Zajos pfuj-felkiáltások. – Nagy zaj és mozgás.)* Ennek tudatában kértük a gyűlést, álljon határozati javaslatunk mellé, és ezért szeretnénk, ha ennek a ténynek tudatában szavazna a gyűlés a javaslatról.

PATAKY ISTVÁN elnök: Ha elfogadják a határozati javaslatot, akkor kiegészítésül javasolnám, hogy ha bebizonyosodik, hogy a tüntető tömeggel szemben fegyvert használtak *(Egy hang: Használtak, kérem, a Rádiónál az ÁVO lőtt!)*, akkor ez súlyos komoly kivizsgálást igényel: milyen körülmények között következett be a fegyverhasználat, milyen provokáció következtében, mert nem a munkásmozgalomnak, nem a munkáspártoknak a módszere, hogy a tömegre lőnek. *(Taps.)*

PATAKY ISTVÁN elnök: Elvtársak! Azt hiszem, folytathatjuk a vitát. (*Felkiáltás: Választ kérünk!*) E percben írtam meg a javaslatot, meg fogom fogalmazni, újra be fogom olvasni és vagy elfogadják az elvtársak, vagy elvetik. (*Felkiáltás: A kérdésekre válaszoljanak!*) A dékán elvtárs választát kívánják meghallgatni? (*Felkiáltások: Igen!*)

BABICS ANTAL: Az első kérdés az, hogy miért az kap megfelelő állást a most végzett hallgatók közül, aki tagja vagy barátja volt a Megyeri-Bojszko-klikknek? Erre nem tudok válaszolni. Az elosztást lényegében én csináltam. Az elindítását nem. Meg kell mondanom azt is, hogy az ifjúságnak a javaslata került először a kezembe, de nem voltam járatos, mert csak fél éve vagyok dékán. Az ifjúság javaslatát a tanári karhoz magam személyesen vittem el. Felmerült az az aggályom is, mert megnéztem, milyen hallgatókról van szó, hogy van közöttük olyan, aki közepes vagy jó rendű és az egyik professzort – meg is mondom: Kiss professzort – megkérdeztem, mit szól ehhez, miután azt mondotta, hogy ezt az egyet külön kérem. (*Felkiáltás: Melyik Kiss?*) Kiss Ferenc⁹². Aki ellen elég sokan felemelték szavukat, az Bartankovics fiatal kolléga volt, aki a sebészeti klinikára került. Megkérdeztem professzorát. Azt mondotta, hogy ő maga személyesen kíván vele foglalkozni, szívesen látja intézetében.

Felmerült az a kérdés, hogy került-e bukott az egyetemre? Tudok olyanról, aki megbukott, volt olyan, aki végig jeles volt és – sajnos – az utolsó szigorlaton valamiből megbukott. Ilyen előfordul az életben, de azért nem ez a többség, a véleményem szerint. Azt hiszem, miután az elosztás kérdését utólag magam személyesen csináltam két-három héten keresztül és minden délutánt ezzel töltöttem, tíz-tizenkét diák kivételével, mert hiszen nem lehet minden kívánságot kielégíteni, mert korlátolt keretek álltak rendelkezésre, általában ezek kivételével meg voltak elégedve. Meg kell mondanom azt is, hogy nem hálás feladat a hatodévesek elosztása. Gondolom, ez a legháládatlanabb feladatok egyike, annál inkább háládatlanabb, mert az embernek a hivatali munkát a maga érzéseivel kell összeegyeztetnie. Sok esetben bizony szívesen álltam volna ki amellett, akinek öreg édesanyja egyedül él, és ő is egyedül van, hogy maradjon Pesten, de miután nincs Budapesten keret, nyilvánvalóan nem lehetett Budapesten hagyni. Ilyen problémákkal szemben állva emlékszem arra a kislányra, aki elvállalta, hogy Tatabányáról minden éjszaka hazautazik. Feltettem neki a kérdést, hogy mi lesz, ha tönkremegy. Azt mondotta: Erős és bátor, nem fog tönkremenni. Éppen ezen kijelentése alapján mindent elkövettünk azért, sőt a minisztert is megkérdeztem,

⁹² Kiss Ferenc (1889–1966) anatómus, budapesti egyetemi tanár, Kossuth-díjas.

hogy maradjon ez a lány Pesten, és szerzünk számára állást. Azt gondolom, ha nem kielégítő a válaszom, szívesen állok még felvilágosítással rendelkezésre.

ROSTÁS JUDIT: Annak az államvizsga-bizottságnak a vizsgálója voltam, amely a nevezett Garantai Bertalant vizsgáztatta. Az államvizsga-bizottság elnöke, Kovács professzor az összes tagok egyetértésével azt javasolta, hogy Garantai Bertalan szakmai tudatlansága következtében nem maradhat az egyetemen. Ennek ellenére az egyetemen tartották. Én ennek a kérdésnek utánaérdeklődtem. Tudomásom szerint Farkas István párttitkár elvtárs külön foglalkozott Kubáni professzorral. Nem tudom, itt van-e. Arról, hogy Garantai Bertalan bekerülhetett a klinikára, nekem, elvtársak, az a véleményem, hogy ez destruálja az állami elosztást, megrendíti az ifjúság bizalmát az állam- és pártvezetésben. Akkor, amikor a szakmai bizottságnak az a véleménye, hogy tudatlan, ostoba ember, aki egy pneumoniát⁹³ semmiképpen nem tud megkülönböztetni a léptől, és az ilyen ember mint gyakornok bekerül az orvosegyetemre, mindez az orvosegyetem tekintélyét járhatja el. Ez konkrét eset, ezért felelősséget vállalok, mert részt vettem ennek a bizottságnak a munkájában. *(Taps.)*

BABICS ANTAL: Én nem vonom ezt kétségbe, Garantainak a munkáját és a kérdést közelebbről nem ismerem. Én akkor kerültem ezzel a kérdéssel szembe, amikor ilyen szempont felmerült. Azért emlékszem a nevére ilyen jól, mert magam aggályomat fejeztem ki, és Kubáni professzor szívesen fogadta. Ismételten csak ezt tudom mondani. Ellenben meg kell mondanom azt is, hogy ha ilyen eset elő is fordul, akkor 60 budapesti közül mégsem lehet kiemelni, és azt mondani, hogy rossz volt az egész elosztás. Nem volt nagyon rossz. Volt olyan is, nekem is feltűnt, aki nem is pályázott budapesti egyetemre. Megmondom a nevét is: Lukács professzornak a lánya. Felhívtam az édesapját, de nem óhajtott az egyetemre jönni, annak ellenére, hogy kitűnő tanuló. Azt hiszem, Garantai esetében tényleg felmerülhet ez a jelenség, de a többi 60 elosztásában nem lehet olyan súlyos kifogás. *(Taps.)*

(Egy férfi izgatottan bejön a terembe és felmegy a dobogóra.)

PATAKY ISTVÁN elnök: Mit kíván? Hogy hívják?

A FÉRFI: Suhajda István gépkocsivezető.

⁹³ Tüdőgyulladás.

PATAKY ISTVÁN elnök: Hol dolgozik?

SUHAJDA ISTVÁN: A Budapesti Élelmiszerfuvarozó Vállalatnál, IX. kerület Máriássy utca 5–7. Nyolc órától folyik a küzdelem, a Rádió épületét meg bírtuk közelíteni. Egy háromtagú bizottság ment, hogy bemondassuk Nagy Imre elvtársnak a határozatát. Honvédtisztek jöttek az épülethez, és akkor egyszerre újból elkezdődött a könnybombazápor és az élesfegyver-tüzelés. Eddig négy-öt halott van, a Rádió épülete ég, tüzek vannak, ég az egész utca a Múzeum kerttől végig.

PATAKY ISTVÁN elnök: Kik támadtak?

SUHAJDA ISTVÁN: Az Államvédelmi Hatóságok géppisztolyokkal és gépfegyverekkel.

PATAKY ISTVÁN elnök: Kiket?

SUHAJDA ISTVÁN: A diákságot.

PATAKY ISTVÁN elnök: Maga nem diák.

SUHAJDA ISTVÁN: Én nem vagyok diák. (*Zaj. – Felkiáltás: Nagy Imrének nincs határozata!*)

PATAKY ISTVÁN elnök: Azt hiszem, hogy az elvtárs nem lehetett tagja a ma délutáni tüntetésnek, mert tudomásunk szerint diáktüntetést szerveztünk, azon vettünk részt. Az elvtárs jelenléte bizonyos értelemben beszédes bizonyítéka annak, hogy más is történt, mint amit mi terveztünk. (*Felkiáltás: Az elvtársat meghívjuk, foglaljon helyet, maradjon itt.*) Javasolom, hogy az elvtárs hozzászólását szakítsuk meg, viszont örülnénk neki, ha az elvtárs a hozott dokumentumokat itthagyná nekünk. Suhajda az asztalra tesz egy könnyfakasztó bombát és két tár töltényt⁹⁴ Ha nem tudunk nyugodtak lenni, ha ebben a szituációban nem tud mindenki a saját legemberségesebb módján reagálni, akkor közöttünk percek

⁹⁴ Prágay Dezsőné számol be: november 4-e után „aggódva és szemrehányóan nézem D. töltényeit az íróasztalon. ... Elszörnyedek: ott van egy egész tölténysorozat, az előbbieknél jóval nagyobbak, a Petőfi körü gyűlésről megőrzött »dokumentumok«. Vacogva csavarom őket szép puha portörlőmbe, és kidobom a többi után, reszketve, hogy fölrobbanhatnak. De nem történik baj, csak egyet koppannak lenn a világítóudvarban. *Prágay Dezső életútinterjúja*. OHA 353. sz. melléklet.

belül pánik fog kitörni. Ezt tessék állandóan figyelemmel kísérni. Nem közönséges perceket élünk át, mindenki aggódik, nincs akadálya annak, hogy elmenjen, aki úgy gondolja, hogy most már gyorsan haza kell mennie családjához. (*Nagy zaj és tolongás a kijáratok felé.*) Nem hiszem, őszintén szólva, hogy annyira csúnya legyen a helyzet, amint az elvtárs elmondotta. Azt hiszem, van abban bizonyos túlzás is. (*Egy páran tapsolnak.*)

SUHAJDA ISTVÁN: Nem volt túlzás.

PATAKY ISTVÁN elnök: Amennyiben én tévednék, és valóban igen súlyos lenne a helyzet, az esetben is – véleményem szerint – az a kötelességünk, hogy helyben maradjunk, saját magunkra vigyázzunk, és semmi szín alatt ne növeljük azt a tömeget, ami esetleg zavart kelt. (*Felkiáltás: A rádiót hallgassa meg valaki, van-e adás, és mit mond!*) A mozgolódást sürgősen fejezzük be. Aki úgy gondolja, hogy el kíván menni, azok számára tartsunk pár perces szünetet. (*Felkiáltás: Ne tartsunk!*) Úgy gondolom, ne legyen szünet, folytassuk a vitát. Felolvasok egy javaslatot: „Javasolom kibővíteni a határozati javaslatot. A Petőfi Kör határozottan visszautasítja azt a rágalmat, hogy a ma délutáni tüntetés nacionalista volt. (*Helyeslés, taps.*) Az a véleményünk, hogy azok a párt- és állami vezetők, akik a tüntetést nacionalistának bélyegezték, nem óhajtják, hogy az új tartalmú magyar-szovjet barátságnak az élére álljanak. – A javaslatot Körösi Gábor írta.

PRÁGAY DEZSŐ: Van egy utolsó javaslatom. Beterjesztünk még egy határozati javaslatot, azt elfogadjuk, és utána nincs értelme az ülést tovább folytatni, mert annyira foghíjas. Javaslatom a következő: a Petőfi Kör egészségügyi vitájának résztvevői kérik a miniszter elvtársat, hogy azokat az orvosokat, akik a Rajk-per lefolytatásában részt vettek, és akik az orvosi hivatást meggyalázták és azzal visszaéltek, vonassa felelősségre. Orvosi hivatásunkban éreznénk megbántva magunkat, ha továbbra is büntetlenül dolgozhatnak. (*Taps.*) A vita nagyon szépen zajlott le, és mi úgy teszünk hitet az eddigiek mellett, hogy hazamegyünk, és nem veszünk részt a további tüntetésen.

(*A vita este 10 óra 20 perckor végződött.*)

A FELSZÓLALÓKRÓL

ÁKOS KÁROLY (1918–) orvos, pszichofiziológus, katonarvos, kiadói főszerkesztő, az MTA tudományos főmunkatársa. 1953-ban a honvédségtől politikai okok miatt eltávolították. Feleségével kidolgozták az emberi agy első klinikai funkcionális méréses vizsgálatát (PCG).

BABICS ANTAL (1902–1992) orvos, sebész-urológus, részt vett a második világháború alatt az ellenállási mozgalomban, az urológiai klinika igazgatója, egyetemi tanár, akadémikus, 1956. okt. 26–31. között a Nagy Imre-kormány egészségügyi minisztere.

BALASSA RÓBERT adatait nem ismerjük.

BASA LÁSZLÓ ötvös, adatait nem ismerjük.

BENCZE JÓZSEF (1925–1960) szövöttanyag- és kárpittervező.

BODRI LÁSZLÓ (1926–) ötvös.

BOZSÓKY ANNA (1929–) nyomottanyag-tervező.

BUZÁS ÁRPÁD (1929–) nyomottanyag-tervező, 1956-ban az Iparművészeti Vállalat kötőüzemében a tervezőcsoport vezetője.

CSORBA LAJOS (1927–) katonarvos, mellkassebész szakorvos, 1957 tavaszán leszerelik, a Korányi TBC és Pulmonológiai Intézet mellkassebésze, majd Kaposváron osztályvezető főorvos, kandidátus.

DÁVID ÁGOSTON (1927–) gyógyszerész, 1951-ig gyógyszerészként dolgozik, majd gyógyszerkutató, 1956-ban a budapesti Gyógyszertár Vállalatnál a forradalmi bizottság elnöke. Pártonkívüli. 1957-ben fegyelmivel elbocsátják, többször őrizetbe veszik. 1959-től kutató a Chinoin és a Kőbányai Gyógyszergyárban. Címzetes egyetemi tanár, a tudományok doktora.

DEMECS KATALIN (1930–) nyomottanyag-tervező.

DESSAUER PÁL (1909–) orvos, tüdőgyógyász, 1945 után a Népjóléti Minisztérium munkatársa, a Siess, adj, segíts mozgalom elindítója, 1950-től a Korányi TBC Intézet igazgató főorvosa, a magyar TBC-ellenes mozgalom egyik úttörője, 1956 után az Egyesült Államokba emigrált, Pittsburghban egy rehabilitációs intézet igazgatója volt.

ENGELSZ JÓZSEF (1928–) ötvös, a Petőfi Kör iparművészeti vitájának egyik kezdeményezője.

ERDŐS PÉTER (1925–1990) újságíró, a Petőfi Kör iparművészeti vitájának egyik kezdeményezője. 1945-től a *Szabadság*, majd a *Szabad Nép* munkatársa, kiadói lektor, 1950–1953 között internálva volt. A Nagy Imre körül csoportosuló pártellenzék tagjaként 1956 februárjában néhány hétre ismét letartóztatják, majd 1958-ban másfél év börtönre ítélik. Szabadulása után jogász, a Hanglemezgyártó Vállalat sajtófőnöke.

FARKAS SÁNDOR (1907–1970) történész, 1928-tól az illegális kommunista párt tagja, 1945 után pártfőiskolai tanár, újságíró, minisztériumi főtisztviselő, 1956-ban a Budapesti Orvostudományi Egyetem marxizmus–leninizmus tanszékének vezetője, 1957 után a MKKE oktatója.

FERENCZY NOÉMI (1890–1957) gobelinművész. Ferenczy Károly festőművész leánya, Ferenczy Béni szobrászművész ikertestvére. 1911-ben Párizsban tanul, 1916-ban állít ki először, 1937-ben a párizsi világkiállításon nagydíjas, 1948-ban Kossuth-díjas. Gyűjteményes tárlatát csak 1956-ban rendezték meg a Nemzeti Szalonban.

GAÁL GERTRUD (1931–) nyomottanyag-tervező.

GÁBOR IRÉN (1930–) nyomottanyag-tervező.

GÁCS GYÖRGY (Z. Gács György) (1914–1978) festő, textiltervező, üveg-szobrász, főiskolai tanár, 1945-től 1953-ig a Képzőművészeti Gimnáziumban tanár, közben 1950–1952 között az iskola igazgatója. 1953-tól az Iparművészeti Főiskolán a díszítőfestő tanszak vezető tanáraként megszervezi az üvegtanszékét. Első önálló kiállítását csak 1957-ben rendezhette meg.

GALLA EMIL (1909–1959) orvos, szemész, 1933–1936 között Grósz Emil professzor munkatársa, majd a zsidókórház alorvosa, 1946–1950 között az 1. sz. Szemklinika orvosa, 1950-től a honvéd kórházban orvos-ezredes, kandidátus.

GERENDÁSI GYÖRGY szerkesztő adatait nem ismerjük.

HATOS GYÖRGY (1912–) orvos, 1945 után az Egészségügyi Minisztérium vezető munkatársa, szervezőorvos, 1952 után az Országos Élelmezéstudományi Intézet tudományos osztályvezetője, higiénikus. 1956 után Ausztráliába emigrált.

HAVASI LÁSZLÓ (1912–1976) sebész, fogász és belgyógyász orvos, alezredes. A második világháború előtt hivatásos repülőorvos százados, a Honvéd Központi Kórház parancsnokhelyettese, a honvéd kórház forradalmi bizottságának egyik vezetője. A forradalom kezdetén megakadályozza, hogy a sebesült felkelőket a kórházból elszállítsák, részt vesz a HM és a felkelők közötti tárgyalásokon. 1957 nyarán letartóztatják, és 1958-ban a Radó György elleni per másodrendű vádlottjaként 5 évi börtönre ítélték, 1960-ban szabadult, haláláig állandó állással nem rendelkező orvosként dolgozik.

HEGEDŰS B. ANDRÁS (1930–) közgazdász. 1956-ban az ELTE Politikai Gazdaságtan Tanszékén tanársegéd, a Petőfi Kör titkárhelyettese. 1958-ban letartóztatják, a Mérei Ferenc és társai perben 2 évi börtönre ítélik. 1988-ban a Történelmi Igazságtétel Bizottság alapító tagja és titkára, az 1956-os Intézet ügyvezető igazgatója, egyetemi docens.

HORNICSEK LÁSZLÓ (1923–) belsőépítész, 1947-től az Iparművészeti Főiskola főtanügyi tanársegéde, majd docens. 1948-tól a Középülettervező Vállalat munkatársa, utóbb műteremvezetője. Az Iparművészeti Tanácsban zsűrielnök.

HORVÁTH MAGDA (1927–) keramikus.

HRIBÁR LJUBICA Dr. Pál Jánosné (1918–) a második világháború alatt menekült Jugoszláviából Magyarországra, 1949. júl. 25-én letartóztatják és a Rajk-per egyik mellékperében, a Rex József és társai perben jogerősen 4 évi fegyházra ítélik. 1956-ban rehabilitálják, a forradalom leverése után emigrál.

HUBER RÓBERT (1923–) orvos, nőgyógyász, jogász. Orvosjogi szakértő.

HÜBNER GYULA adatait nem ismerjük.

IVÁN LÁSZLÓ (1920–) orvos, idegsebész, a Központi Honvéd Kórház osztályvezető főorvosa őrnagyi rangban. A Központi Honvéd Kórház forradalmi bizottságának tagja, majd a kórházban működő ellenálló csoport résztvevője. 1957 januárjában Kanadába emigrál, Ottawában tanszékvezető egyetemi tanár.

JURIS IBOLYA (1923–) nyomottanyag-tervező, 1956-ban a Képző- és Iparművész Szövetségben szakosztályi titkár.

KATONA IMRE (1927–) művészettörténész, muzeológus, ekkor a Népművelési Minisztérium múzeumi főosztályán előadó.

KÁLMÁN KÁLMÁN belgyógyász orvos, adatait nem ismerjük.

KESZEGH ISTVÁN (1927–) néprajz és régészet szakos muzeológus, a Múzeumi Központ munkatársaként 1955 áprilisában a Bessenyei Kör szervezése miatt kizárták a pártból, a nagykőrösi Arany János Múzeum vezetője, 1956 végén internálták.

KÉRI MIKLÓS adatait nem ismerjük.

KIRÁLY JÓZSEF (1930–) belsőépítész, a modern bútortervezés egyik úttörője, ekkor a Kereskedelmi Tervező Iroda munkatársa.

KISS ANDRÁS 1956-ban az Onkológiai Intézetben dolgozott.

KISS ROÓZ ILONA (1920–) keramikus, 1948–1952 között az Iparművészeti Főiskola kerámia tanszékén tanársegéd.

KNOTLIK MÁRIA (1929–) textilrestaurátor, segédmuzeológus.

KOVÁCS DÉNES belgyógyász adatait nem ismerjük.

KÖRÖSI GÁBOR vegyész, a Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Kémiai Intézetének munkatársa, 1956 után Izraelbe emigrált.

KURUCZ JÁNOS (1924–) orvos, kórboncnok, az Országos Közegészségügyi Intézet és a Korányi Országos TBC Intézet diagnosztikai laboratóriumában tudományos kutató, kandidátus, a forradalom alatt mentőorvos, az Egyesült Államokba emigrált, Floridában neuropatológus.

KRISTÓ NAGY ISTVÁN (1921–) gyógyszerész, irodalomtörténész, műfordító. A 40-es években szerkesztő, részt vett a németellenes egyetemista ellenállási mozgalomban. 1944-ben Szegeden szerzett gyógyszerészi oklevelet. Kisgazdapárti ifjúsági politikus, majd 1957-ig gyógyszerész, 1957-től könyvkiadói lektor és szerkesztő.

LÁSZLÓ GYULA (1910–) régész, képzőművész, egyetemi tanár, 1945–1948 között Kolozsvárott népi kollégiumi tanár, a Bolyai Tudományegyetem tanára, a vita idején az ELTE Régészeti Tanszékén megbízott előadó, mintegy 500 publikációja közül kerek 200 művészeti tárgyú.

MAGOS LÁSZLÓ (1921–) orvos, toxikológus. Szegeden a Közegészségtani és Járványügyi Intézetben, majd a budapesti Munkaegészségügyi Intézetben dolgozik, tudományos kutató, kandidátus. 1963-ban Angliába emigrál, ahol toxikológiai kutatásokat folytat, az ENSZ Egészségügyi Szervezetének konzultánsa.

MARIK GYÖRGY plasztikai sebész adatait nem ismerjük.

MOLNÁR FERENC adatait nem ismerjük.

NAGY ANDRÁS (1921–) 1956-ban szigorló orvos, 1957-ben szerzett orvosi oklevelet, sebész, 1957-től egyetemi tanársegéd, majd a Szájsebészeti Klinikán dolgozik. 1968-ban Kanadában telepedett le.

NOÉ ANNA (1929–) nyomottanyag-tervező.

PATAKY ISTVÁN (1920–1992) orvos, 1956-ban a budapesti Orvostudományi Egyetem gyógyszerintézetének docense, pártonkívüli. Az egyetemi forradalmi bizottság titkára. A Petőfi Kör vezetőségének tagja. 1957 nyarán politikai magatartása miatt fegyelmi eljárással eltávolítják az egyetemről, kizárják a szakszervezet elnökségéből. Hosszabb ideig állástalan, majd az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézetben osztályvezető orvos.

PRÁGAY DEZSŐ (Prágay S. Dezső) (1921–) vegyész, mezőgazdász, közgazdász. Erdélyben nőtt fel és szerzett oklevelet, népi kollégista. 1950–56 között a budapesti Orvostudományi Egyetemen oktató, adjunktus, a Petőfi Kör vezetőségének tagja, az orvosegyetem forradalmi bizottságának társvezetője. 1956 novemberében emigrál, aktívan részt vesz az emigráció politikájában, az USA-ban vegyészprofesszor. Kezdeményezésére 1991-ben Bibó-emléktáblát helyeztek el az Országházban.

REDŐ FERENC (1913–) 1949–1952 között a Népművelési Minisztérium művészetpolitikai osztályának vezetője, 1952–1956 között a Szépművészeti Múzeum főigazgatója, az Iparművészeti Főiskola gobelin tanszakának tanára.

ROSTÁS JUDIT (Vámos Lászlóné) (1925–1974) orvos alezredes, laboratóriumi szakorvos, 1951-től a Budapesti Orvostudományi Egyetem Közegészségtani Intézet orvosgyakornoka. 1955-ben Észak-Koreában a magyar kórház laboratóriumát vezette. 1956-ban egyetemi tanársegéd, majd a Honvéd Kórház laboratóriumának vezetője.

ROZS ENDRE (1917–) grafikus, textiltervező, díszítőfestő, 1949–1956 között az Iparművészeti Főiskola tanára, a nyomottanyag-tervező tanszak vezetője.

RUDICS JÓZSEF (1932–) grafikus.

RUSZNYÁK ISTVÁN (1889–1974) orvos, belgyógyász, a Szegedi és Budapesti Orvostudományi Egyetem tanára, 1945–1947 között országgyűlési képviselő, a Magyar–Szovjet Társaság elnöke, akadémikus, 1949–1958 között az Elnöki Tanács tagja, 1949–1970 között az MTA elnöke, az MTA Kísérleti Orvostudományi Intézete igazgatója.

SCHUBERT ERNŐ (1903–1960) textiltervező, festő, grafikus. 1946-ban a Magyar Művészeti Tanácson belül létrejött Iparművészeti Szaktanács elnöke, 1948–1950 között az Iparművészeti Főiskola textil főtanszakának vezetője, 1950–1951 között a főiskola főigazgatója.

SOMOGYI ÁRPÁD (1925–) művészettörténész, muzeológus, 1956-ban az Iparművészeti Múzeum munkatársa, a hetvenes évek óta Svájcban él.

SOMOGYI JÁNOS (1929–) orvos, biokémikus. Kutató tanársegéd a törvényszéki orvostani intézetben. 1956-ban DISZ-titkár az orvostudományi egyetemen, a Petőfi Kör orvosvitájának egyik szervezője. 1960-tól egyetemi tanár itthon és külföldön, az orvostudományok doktora.

SZABAD TAMÁS 1956-ban egyetemi hallgató, adatait nem ismerjük.

SZABOLCSI LÁSZLÓ (1920–1984) orvos, röntgenológus, 1950–1957 között katoniorvos, 1957 után a bajai, illetve kékesi kórház főorvosa.

SZABÓ FERENC (1922–) kórboncnok, 1947-ben szerzett orvosi oklevelet.

SZABÓ JÁNOS (1927–) ötvös, 1956-ban tanársegéd a textil tanszakon.

SZEGVÁRI JÁNOS gyógyszerész adatait nem ismerjük.

SZERDAI ISTVÁN adatait nem ismerjük.

SZÉKELY ISTVÁN (1919–1979) állatorvos, battonyai járási és Tolna megyei főállatorvos, 1956 után rendőri felügyelet alatt állt, Szentgotthárdon és Szombathelyen állami gazdasági, illetve vágóhídi állatorvos.

SZUPPÁN IRÉN (1927–) nyomottanyag-tervező.

TAMÁSI ZOLTÁN az MDP Központi Vezetőségének instruktora, adatait nem ismerjük.

TARISKA ISTVÁN (1915–1989) orvos, neurológus, a Márciusi Front aktív résztvevője, 1939–1943 között a debreceni orvosi egyetemen és az angyalföldi elmeagyógyintézetben orvos, 1944 végén Debrecenben az MKP titkára és a *Néplap* főszerkesztője, majd egészségügyi államtitkár, az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet főigazgató helyettese. 1951-ben koncepció perben 12 évi fegyházra ítélik, 1954-ben rehabilitálják. Ezt követően az Agyszövettani Laboratórium vezetője. 1969-től az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet főigazgatója. Az MTA levelező tagja.

TARJÁN GYÖRGY (1924–) közgazdász, 1956-ban a Kútvölgyi Úti Kórház gazdasági igazgatója.

TÓTH ERNA (Tóth Istvánné), a KISTEXT tervezőirodájának vezetője, ekkor a Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége textiles bizottságának tagja.

ZSIGMONDI ENDRÉNÉ (Salgó Éva) (1919–1963) nyelvoktató, tisztviselő, a második világháború előtt Angliába emigrált, kommunista. Angliában a magyar demokratikus ifjúsági mozgalom bizottságának elnöke volt. 1945 végén hazatért, a svájci unitárius egyház segélybizottsága munkatársa, majd a külügyminisztériumban tisztviselő. 1949. május 30-án letartóztatják (mint Noel H. Field „ügynökét”). Férjével együtt 8 évi börtönre ítélik. 1954-ben rehabilitálják. 1958-tól a Magyar Rádió angol szekciójának munkatársa. Az ÁVH-n elszenvedett kínzások során szerzett betegségei okozták halálát.

WEINER MIHÁLYNÉ (Weiner Piroska) (1909–1989) művészettörténész, 1956-ban az Iparművészeti Múzeum főigazgatóhelyettese, majd főigazgatója.

FÜGGELÉK

A DISZ Petőfi Köre által a volt partizánok és illegális pártmunkások 1956. június 18-án megrendezett baráti találkozásán elhangzott hozzászólások

A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján sorozat IV. kötetében A volt partizánok és illegális pártmunkások baráti találkozója a fiatal budapesti értelmiségiekkel című ankét jegyzőkönyvét csak hiányosan tudtuk közölni.

A BM Történeti Irattárában a V-150386/2-III. sz. kötetben megtaláltuk a jegyzőkönyvnek az általunk ismerttől némileg eltérő gépiratát. Ez a leirat sem teljes, mert nem tartalmazza Kiss Károly megnyitóját és Andrásfi Gyula felszólalását. Az alábbiakban közöljük a IV. kötetből kimaradt vagy csak hiányosan közölt három felszólalás korabeli leiratát.

MÁTÉ GYÖRGY:¹ Bevallom, hogy én erre a mai találkozásra nagyon komolyan készültem. Sokáig foglalkoztatott, hogy mik legyenek azok a kérdések pártunk történetének három szakaszából, amelyet Kiss elvtárs megemlített, amellyel kapcsolatban néhány kérdést az elvtársaknak fölvessek. Végül arra jutottam, hogy az illegális munkások és az értelmiségiek találkozásán elsősorban arról kell beszélnünk, hogy mi foglalkoztatja ma nálunk, a mi gyárunknak, az RM² Szerszámgépgyárnak a munkásait. Azért is fontos ezzel a kérdéssel foglalkoznunk, mert ez dönti el helyesen a fiatal értelmiség feladatait.

Én azt hiszem, hogy nem mondok sok újat erről az elvtársaknak, ha elárulom, hogy bizony a mi gyárunk munkásainak nagy többségét, bármilyen kérdéssel is

¹ A felszólalókra vonatkozó jegyzeteket a Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján című sorozat IV. kötete közli.

² Rákosi Mátyás Művek.

fordulunk hozzájuk – elsősorban az életszínvonal kérdése érdekli. Általában bármilyen fontos határozatról vagy kongresszusról van szó, nagyon bizalmatlanok a mi munkásaink az ígéretekkel szemben, mert azt látják, hogy sok a helyes határozat, a gyakorlati eredmények, a kézzelfogható eredmények azonban még igen szerények.

Szemben a gyakori ígéretekkel – az elmúlt évben normarendezés címén gyárunkban olyan bércsökkentést hajtottak végre, amely egyáltalán nem járult hozzá a gazdaságosság fokozásához és a termelékenység növeléséhez.

Pártunk Központi Vezetősége júniusi határozatának az a helyes követelése, hogy gazdaságosan értékesíthető, korszerű termékeket gyártsunk, alig-alig ment át a gyakorlatba, még azokon a területeken sem, ahol ennek lehetősége megvan. Hasonló nehézségek vannak a munkások politikai aktivitása terén a XX. kongresszus után.

Én bevallom, azt vártam, hogy egy nagy fellendülés, nagy aktivitás fog bekövetkezni. A gyakorlat mégis az, hogy egyes kifakadásoktól eltekintve, általában hallgatnak a gyűléseken, hallgatnak a termelési értekezleten, hallgatnak a terv-vitán. Ez azonban egy cseppet sem támasztja alá azoknak a véleményét, akik olyan gyakran hivatkoznak az öntudatos munkások véleményére, mert azok a vélemények, amelyek a munkások között ténylegesen egymás közti beszélgetésen a folyosón, a gép mellett elhangzanak, ténylegesen mások, mint amelyet a napi sajtóban olvasni lehet.

Mi ennek a hallgatásnak az oka? Mi az oka annak, hogy a munkások államában, a munkások nyílt gyűlésén a munkások hallgatnak? Az az elsőrendű oka, hogy nálunk üldözik a bírálatot. Példának okáért a munkások védőszerve, az úgynevezett egyeztető bizottság, a mi egyeztető bizottságunk egy időben olyan döntéseket hozott, amelyek a munkásoknak adtak igazat. Az ítélet az egyeztető bizottság felé mégis úgy szólt, hogy nem teljesíti feladatát, „mint a népi demokráciák szerve” – ezt én idézőjelben mondtam. Ennek következtében leváltották ezt az elvtársat és áthelyezték, mert a munkások igazát védte.

Bár vannak törvényeink és rendeleteink, amelyek tiltják az ilyen tevékenységet, a mi kombinátunkban még soha senkit nem vontak felelősségre azért, mert üldözte a bírálatot, mert elfektette a munkások javaslatait. A munkások ennek következtében úgy látják, hogy javaslataikkal, bírálataikkal, újításaikkal egyszerűen nincs hová menniök.

Ugyanezek a kérdések, ugyanezek a bajok, nehézségek gátolják az értelmiségieknek a tevékenységét. A bürokratikus lélektelenség megnyilvánulása C. Mária nevű mérnöknőnek az esete. Az elvtársnő teljes egészében a mi emberünk, munkásbarát mérnök, két és fél éve dolgozik a gyárban, 1400 forintot keres. Nagy anyagi gondjai vannak. Azt mondta a személyzeti osztálynak, hogy vagy segítenek rajtam, vagy kénytelen vagyok elmenni a gyárból. Mit feleltek? Azt mondták, kérem, ha menni akar, akkor menjen. Ez volt a válasz, ennyi volt a vele való foglalkozás.

De ezen túlmenően, mindennapossá vált az, hogy aki egyszer valahol nyíltan megmondja a véleményét a gyárvezetés hibájáról, azt előbb-utóbb, nem mindjárt, hanem néhány hét, vagy néhány hónap múlva, mint alkalmatlant, mint nem megfelelőt leváltják vagy elhelyezik.

Ennek következménye azután, hogy nyilvánvalóan az értelmiségiek nem nagyon bírálják nyíltan. Ugyanakkor meg kell mondani, hogy a gazdasági vezetők egyoldalú centralizálása szintén gátolja a műszakiak tevékenységének a kibontakozását. Mégis olyan helyzet alakul ki, részben a mi gyári hibáinkból, részben másokéiból, hogy felszólaltak tízen vagy tizenöten, és a mi igazgatónk egyetlen javaslatot, egyetlen egy bírálatot nem ismert el helyesnek. Nyilvánvalóan az következett: hogyha semmit nem ismernek el helyesnek, miért adjunk be javaslatot?

Mi ezeknek a hibáknak az oka? Úgy vélem, hogy a hibák oka a XX. kongresszus tanulságai következetes alkalmazásának a hiánya. A mi mai problémáink ugyanis az iparvezetés, a tervezés, a pártpolitika módszereivel kapcsolatosak. A helyes módszerek azért nem kerülnek előtérbe, mert csak tisztázott elvekből lehet helyesen következtetni. A módszerek tisztázatlansága éppen azt tükrözi, hogy az elmúlt három évben a kellő politikai tisztázás hiányában, újra és újra felbukkantak az 1949–1953-as időszak hibái. A mi nehézségeink tehát nem egyes gazdasági vezetési és részletkérdésekkel kapcsolatosak, a mi nehézségeink elsősorban politikai jellegűek.

Mi úgy látjuk, hogy ugyanaz a politika, ami az egyik oldalon a Rajk-pert szülte, eredményezi a másik oldalon az okatlan centralizálást, az emberekkel való bürokratikus bánásmódot, a műszaki tevékenységek lebecsülését, az értelmiségi munka háttérbe szorulását. És ezen változtatni nem lehet egyes részletekben. Egyenkénti javaslatokkal ez néha olyan, mintha a Dunából vödörrel akarnánk kimerni a vizet.

Mint az elmúlt három év bizonyította, még helyes határozatokkal sem lehet. Ezen változtatni a XX. kongresszus tanulságai kapcsán csak úgy lehet, ha helyesen értelmezzük a tömegek történelemformáló szerepét, s az előrehaladást minden téren a tömegek aktivitására alapozzuk és megteremtjük ennek előfeltételeit. Ehhez azonban gyökeres változásra van szükség. Meg kell mondani – nem a jelenlévőkre célok –, mivel már voltak ilyen ferdítések, a gyengébbek kedvéért ezt is meg kell mondanom, hogy mit nem jelenthet a gyökeres változás. A gyökeres változás először is nem jelentheti, hogy csökkentsük a párt vezető szerepét. Éppen ellenkezőleg! Nem alkudozunk a munkáshatalom, vagy ennek akár csak egy részéről: megszilárdítjuk ezt a hatalmat, hogy megteremtjük a tömegek fokozott támogatását.

Néhány kérdést szeretnék felvetni, és egyúttal egy javaslatot, amely megoldáshoz úgy vélem, hogy nagy szükség van az illegalitás tapasztalataira. Az a kérdés

merül föl, mi kell ahhoz, hogy mi a gazdasági feladatainkat megoldjuk, hogy kedvező feltételeket teremtsünk a gazdasági építőmunka számára, hogy az üzemek önirányítását, a műszaki fejlesztést gyorsabb ütemben vigyük előre. Mit tegyünk ennek érdekében? Én azt hiszem, hogy először is (persze, meg lehetne vitatni) egységre van szükség a szó lenini értelmében. Hogy világosan és egyértelműen elhatároljuk magunkat az 1949–53-as évek időszakának hibáitól és maradványaitól. Úgy vélem, hogy az ellenőrzésnek, a munkásellenőrzésnek új formáit kell bevezetni: mert ahogy a gazdasági vezetést centralizálták, az ellenőrzést is csak centralizálva valósították meg. Úgy vélem, hogy a szocialista demokratizmus védelmét az biztosítaná, ha gyáranként megvalósítanánk a gyárak igazgatóságainak az üzemek választott munkástanácsaiban történő kötelező beszámoltatását.

Még egy kérdést és javaslatot szeretnék felvetni. Azt hiszem, hogy nekünk jóval több szervezettségre van szükségünk határozataink, helyes júniusi határozataink megvalósítása érdekében. Azt hiszem, olyan szervezettségre van szükség, hogy amit a mi pártunk elhatároz, az legyen kötelező és azokat vonják felelőségre, akik megszegik ezeket a határozatokat, és nem azokat, akik ezeket a határozatokat helyesen végrehajtják.

Nagyon sok szó esik arról, hogy az előttünk álló egyik legdöntőbb feladat a centralizmus elleni harc lesz, ami hosszú időn keresztül, pártunk egész történetén keresztül, de az utolsó néhány esztendőben, a hatalom megszerzése óta eltelt időszakban hallatlan nagy károkat okozott: ennek a következményeit még ma is jócskán viseljük.

Ugyanakkor azt hiszem, hogy ma, itt a régi mozgalom tapasztalatairól is kell beszélni. Beszéljünk arról, ami a régi munkásmozgalomban, legalábbis abban az időszakban, 1940–45 között, amikor én ennek a mozgalomnak részese voltam, akkor, abban az időszakban nemcsak szektáns hibák jellemezték a mozgalmat, az ifjúsági mozgalmat, a vasas ifjúsági klubmozgalmat, amit legközelebről ismertem, hanem egy csomó olyan törekvés, nemcsak törekvés, de eredmény is volt, amelyre éppen a szocializmusban van nagyon nagy szükség. Ezekre a tapasztalatokra a mai ifjúsági mozgalomnak, a mai ifjúsági mozgalomnak, az egész pártéletünknek nagy szüksége van.

A 40-es években különösen jellemző volt az a cél, hogy kitörjön a párt, kitörjön a munkásmozgalom a korábbi szektáns kötöttségekből. Ez volt az a szakasz, amikor kezdtek a népfrontpolitikának, a függetlenségi mozgalomnak eredményei megmutatkozni. Ez volt az a szakasz, amikor a proletár nemzetköziség a munkásmozgalomban mind jobban és mind egészségesebben telítődött és párosult igaz magyar hazafisággal is. Ez volt az a szakasz, amikor széles egységfrontra, a függetlenségi mozgalom elvi alapjain álló széles egységfrontra törekedtünk, és ennek megvoltak az ifjúsági mozgalomra is a maga kihatásai. Ezek azok az

időszakok, amikor megindultunk azon az úton, hogy megteremtsük az egységet mennél szélesebb ifjómunkás és nem ifjómunkás körökkel, és ez volt az az időszak, ami úgy gondolom, nagyon sok tanulságot nyújt a kulturális mozgalmunk, az egész kulturális életünk számára is. Ebben az időszakban az akkori munkás kultúrmegmozdulásokon minden haladó emberi kulturális értéket igyekezett a munkásmozgalom magába olvasztani, felhasználni, és ezen keresztül nevelni a munkásifjúságot.

Úgy gondolom, hogy ebben a korszakban az ifjómunkás mozgalom nevelését, nevelőmunkáját és egész politikai tevékenységét áthatotta jó néhány olyan vonás, ami ma különösen tanulságos. Gondolok itt elsősorban arra, hogy ebben az időszakban minden ifjómunkást önálló gondolkodásra neveltünk. Ebben az időszakban kritikai szellemben neveltük a fiatalokat, neveltek engem azok, akik engem neveltek, és ez az adott körülmények között nem is lehetett volna másképp. Ebben az időszakban nekünk a legális, illetve féllegális szervezeteken belül, a Vasas Szakszervezet ificsoportján belül állandóan, napról napra kellett vitatkoznunk, harcba szállnunk a szociáldemokrata vezetőkkel, köztük a jobboldali szociáldemokrata vezetőkkel is, a frakciós csoportok tagjaival, és ezekkel részben együttműködve, részben leküzdve a káros törekvéseiket, csak önállóan lehetett eljárni, minden helyzetben fel tudtuk mérni, mi a feladat.

Az embernek akkori körülményei között természetesen nem volt lehetősége arra, hogy minden egyes adott kérdésben rögtön a Központi Bizottsághoz forduljon, és az összekötőjéhez sem fordulhatott, tehát saját magának, saját feje után, a tanulságai, a marxista műveltsége, mozgalmi tapasztalatai alapján kellett helytállnia, kellett állást foglalnia. Önálló kommunista gondolkodásra nevelt bennünket az is, hogy nagymértékben el voltunk zárva a marxista–leninista irodalomtól. Ebben az időszakban egy Lenin-munkához hozzájutni csak a legnagyobb nehézségek árán, sok év alatt egyszer-egyszer lehetett.

Ebben az időszakban kénytelenek voltunk a marxizmust jórészt szociáldemokrata kiadványokból tanulni, és ezeket a kiadványokat kellett kritikailag feldolgoznunk: a társadalmi harcok történetét, a gazdasági munkákat és így tovább, mert sok esetben nem állott más a rendelkezésünkre. Ez az önálló kommunista gondolkodás, ami jellemezte az ifjúsági mozgalom akkori résztvevőit, úgy gondolom, hogy nagyon megszívlelendő az utóbbi évek tapasztalatai után. Enélkül az önálló kommunista gondolkodás kialakítása nélkül nem fogunk tudni a jelenlegi nehézségeinkből sem kilábolni; ha nem térünk újra rá arra, hogy az egyes kommunistáknak, az egyes kommunista funkcionáriusoknak, minden egyes pártagnak a számára biztosítsuk, sőt kötelezővé tesszük, hogy kisebb kérdésekben, sőt valamennyiben saját magának döntenie kelljen. És ez véleményem szerint a pártélet demokratizmusának, a pártélet bürokratikus forrásainak megszüntetésének egyik alapvető kérdése.

Egy másik, ami nagyon tanulságos – úgy gondolom a ma feladatai számára –, az akkori mozgalom összeforrottsága a néppel és elsősorban a munkásosztállyal. Elvtársak! Összeforrottságunk a munkásosztállyal elsősorban és mindenképp felett abból táplálkozott, hogy mindig meg voltunk győződve és meg lehetünk győződve ügyünk igazában, a legegyszerűbb és a legapróbb részletkérdésben is. Illegális párt volt akkor, és ez az illegális párt meg tudta találni a módokat és eszközöket, hogy a határozatait, a maga politikáját, ne csak a párt tagjaival, de a párt szimpatizáns tömegeivel is megértesse. Nem fordulhatott elő, vagy a legritkább esetben fordult elő, hogy valamilyen lényeges kérdésben ne tudtunk volna teljes meggyőződésünkkel állást foglalni. És meg kell mondani elvtársak, hogy sajnos az utóbbi években ez sem volt mindig jellemző. Sok esetben rákényszerültünk arra, hogy egyes határozatokkal kapcsolatban meggyőződésünk ellenére, vagy esetleg nem meggyőződésünk ellenére, vagy teljes vagy nem sziklaszilárd bizalommal állhattunk ki, mert nem volt kielégítő az, ahogy nekünk ezeket a határozatokat magyarázták. Sőt sok esetben ezeket a határozatokat is később úgy változtatták meg, hogy nem közölték, nem tették nyilvánvalóvá, hogy itt valamilyen változás történt. Ha a párt politikájában változás következik be, akkor a párt tagsága és a párt funkcionáriusai tudják meg azt a párt illetékes szerveitől, hogy valami megváltozott és ehhez a megváltozott politikának megfelelően, megváltozott módon, megváltozott eszközökkel, módszerekkel kell dolgozni.

Elvtársak, azt mondom, a munkásoknak akkor is és ma is megvolt a maguk nagyon kifinomult érzéke, hogy megállapítsák, hogy valaki mikor szól hozzájuk őszintén, tisztán, sziklaszilárd hittel, meggyőző beszéddel. Mert voltak olyan intézkedések és voltak olyan részletei egyes határozatoknak, amelyekről úgy éreztem, hogy ténylegesen nem ez az igazság.

Sokat kell tanulni, úgy gondolom az akkori mozgalomnak, az akkori ifjúságmozgalomnak módszereiből. Elvtársak! Ha bekerült a vasas ifjúság munkásokhoz valaki, akkor ott az első perctől kezdve otthon érezhette magát. Az első perctől kezdve a szó igazi értelmében elvtársakra, barátokra talált, és komolyan szégyellem összehasonlítani mindezt azzal, ami manapság egy DISZ-szervezetben lehet, azt a sivárságot, azt a lélektelenséget, azt a nemtörődést, ami akkor egyáltalában nem jellemezte a mozgalmat, sőt éppen az ellenkezője jellemezte. Akkor a mozgalomnak volt – nem tudok más kifejezést használni – az ifjúsági mozgalomnak volt egy különös ifiszerűsége. Olyan módszerek, olyan hagyományok, olyan élet volt ezekben a csoportokban, amely a fiatalok vágyait, természetes vágyait, természetes törekvéseit kielégítették annak ellenére, hogy erre jóformán semmi gazdasági keret nem állott rendelkezésre. Mert a szakszervezet nem biztosított az ificsoport számára jóformán semmit, sőt inkább, ha módja volt, akadályozta munkánkat, mivel a szakszervezet vezetői túlnyomó részben szociáldemokraták voltak.

Az ificsoportok bent a helyiségükben, és ha kimentek bárhova túrára, zengtek a daltól, hangosak voltak a játéktól. Megvoltak a hagyományos kirándulások, melyek évről évre, ősztől őszt, tavaszról tavaszra megtörténtek. Talán elvtársak, az ilyen dolgoknak olyan jelentőségük van, hogy még 16 év múlva is csak meghatottsággal tudok minderre gondolni, és azt hiszem, hogy azok, akik a vasas ifimozgalomból most itt a teremben vannak, maguk is mind így vannak, hogy egy kicsit összeszorul a szívük mikor erre gondolnak. És arra gondolnak, hogy mennyire hiányzik nekünk, hogy nem találunk ma olyan megértő, olyan egységes társakat a mindennapi életünkben és a szabadidőnk eltöltésében, mint ahogy akkor volt. Az ifjúságban megvan a hajlam a romantikára, és ezt a hajlamot nekünk nem szabad lefaragni, sőt inkább erősíteni kell. A fontos csak az, hogy helyes irányba tereljük. Nem igaz, hogy csak a körülményekből adódott, az akkori körülményekből, az akkori élmény lényegéből fakadó pátoszból adódott, hogy ilyen romantikus volt az akkori életünk. Megvan a szocialista építésnek is a maga pátosza, de meg kell találni azokat a módszereket, azokat az eszközöket, amikkel ez a pátosz áthatja a mai szocializmust építő fiatalokat.

És, elvtársak, itt felvetődik, hogy elég-e az ilyesmit elmondani, vajon előbbre jutunk mi csupán azzal, hogy ezt itt elmondjuk. Elvtársak, van nekünk egy ifjúsági szövetségünk, én most már csak hosszú évek óta távolról ismerem, nem tudom, hogy ennek az ifjúsági szövetségnek a vezetésében azok, akik régen sok, rengeteg tapasztalatot szereztek az ifjómunkás mozgalomban, hogy akár mint vezetők, akár csak mint egyszerű résztvevők és felnőttek az utolsó 11 év alatt ezek az elvtársak találhatók-e a vezetők között, vagy alig található egy-kettő csupán. Fel kell használni e régi ifjúsági mozgalom résztvevőit a mai ifjúsági mozgalom vezető szerveiben, hogy a saját személyükön keresztül is biztosítsák mindazoknak az értékeknek a fennmaradását, hagyományoknak a megőrzését, ami e régi ifjúsági mozgalmat jellemezte.

Én egyébként meggondolandónak látom azt is, hogy helyes volt-e megszüntetni 1945 után a tömegmozgalomra való hivatkozással olyan hagyományos munkásszervezeteket, mint például a Természetbarátok Turista Egyesülete stb. Nem érzek kellő törekvést ebben az irányban. A felszabadulás óta például egyetlen egy vasas ifjómunkás találkozó sem volt. Holott úgy gondolom, hogy egy ilyen találkozó nagyon sok tapasztalatot nyújthatna azok számára, akik ma vezetnek az ifjúsági mozgalmat.

A másik dolog, amivel szeretnék foglalkozni, a régi illegális mozgalomban vagy féllegális mozgalomban résztvevő elvtársak megbecsülése. Elvtársak, én magam is sokat gondolkoztam az elmúlt néhány év alatt, hogy vajon túlhaladott-e az idő felettünk? Az a helyzet, hogy valami bennünk megállt, bennünk megromlott, de vajon nem felelünk-e meg az utóbbi éveknek, a mai időknek? És az is lehetséges – hiszen ilyen is van –, hogy egy ember megáll a fejlődésben, vagy

legalábbis nem úgy fejlődik, mint ahogy fejlődik körülötte a világ. 1945–48 között nagyon sok elvtárs, akit én régről ismerek, konfliktusba került a környezetével, konfliktusba került bizonyos pártvezetőkkel...

MEZŐ IMRE: Nem beszéltek az elvtársak a partizánok útjáról, akik magasra tartották a párt zászlaját. De nem ez érdeklí a többséget, hanem más kérdések.

Helyes-e, ha a bíráló ilyen szenvedélyes, ennyire bátran, kendőzetlenül veti fel a hibákat. Ha kifejtik érzéseiket, kívánságaikat, feltétlenül helyes. Csak ez fog segíteni a párton: az őszinte bíráló. De ugyanakkor engedjék meg, hogy megmondjam: nem egészen helyénvaló és a vita komolyságát is rontja, hogy túlzottan szubjektív körülmények diktálják. Az is feltétlenül helyes, hogy egy-egy jó felszólalást lelkesen megtapsolnak. De azért úgy vélem – sajnos nincs itt Hajdú elvtárs –, de meg kell mondanom, hogy felszólalásával nem tudok egyetérteni. Kicsit érthetetlen volt számomra, hogy Hajdú elvtárs arról beszélt, hogy az öregeket letapossuk, másrészt, hogy a fiatalokat elnyomják és nem engedik előrejutni. A kettő között ellentmondás van. Igaz, hogy egyes idős elvtársak valóban hátrányt szenvedtek, ezt jóvá kell tenni. A pártnak lesz ereje, hogy ezt jóvátegye. De az is igaz, hogy a fiataloknak véleményem szerint sok panaszra nincs okuk. Nem akarom elsorolni azokat a fontos beosztásokat, azokat, akik egészen fiatalon magas beosztásba kerültek.

Hajdú elvtárs arról beszélt, hogy tespedés van a pártnak, hogy a munkásosztály nem bízik a pártnak. Ezt is megtapsolták. Mivel magyarázható, hogy a második ötéves tervhez húszezer javaslat érkezett? Távoll ál tőlem, hogy azt védjem, hogy nincs a párt és tömegek közötti kapcsolatban sok súlyos hiba. De ezt is a tényeknek megfelelően kell megvizsgálni.

A marxizmus azt tanítja, hogy a párt és a tömegek kapcsolatának szüntelen erősödését objektív körülmények idézik elő. Mi a magyarázata annak, hogy az elmúlt években romlott a párt kapcsolata? Melyek azok az objektív körülmények, amelyek a szüntelen erősödést előírják? Az a tény, hogy egyedül a párt harcai során érik el a tömegek szabadságukat, függetlenségüket, ez erősíti a kapcsolatot, azonban ez meg lett sértve hosszú időn keresztül és ez zavarokhoz vezetett.

A másik objektív körülmény: a párt egyedül, a párt harcosaival éri el az egész széles tömegek életszínvonalának azt a magasságát, ami után vágyik. Ez is meg lett sértve. Ez az oka, hogy a párt és a tömegek közötti kapcsolat romlott. Ezt senki nem tagadhatja, azonban azt mondani, hogy a munkásosztály bizalmatlan, megrendült a pártnak, ez a dolog nem ismerését jelenti.

A munkásságnak jogos kifogása, jogos bírálata van, amelyet tudomásul kell venni és orvosolni kell. Helyes a vita, szükség van a bírálatra, élesen, kendőzet-

lenül. Azonban a körülményeket, tényeket nem tudomásul venni, helytelen irányba vezeti a bírálatot. Tett-e a párt ebben az irányban az utolsó hónapokban egyáltalán valamit? Sorozatos intézkedéseket tett! Árleszállítás, az alacsony fizetésűek bérének felemelése, a hatórás munkanap, a decentralizálásra vonatkozó intézkedések, a tanácsok önállósága, az üzemek önállósága: öt üzem kapott ilyen irányú önállóságot. Ideje, hogy meggondoltan tegyen a párt ilyen intézkedéseket. Hogy milyen problémákat vet fel az üzemek önállósága, azon érdemes elgondolkodni. Ami volt, azon változtatni kell, azonban óvatosan kell változtatni. Elég intézkedés történt, ami nem volt átgondolva, és éppen ezért nem helytelen, ha ezekben a kérdésekben átgondoltabban intézkedik a kormány. Ilyen a bürokrácia felszámolása, ilyen a népfront. Ezek azok az intézkedések, amelyek helyes irányba akarják vezetni az országot. Jóllehet, hogy ezeknek az intézkedéseknek gyorsabbnak kell lenni, ez igaz, de azért szemet hunyni az igen fontos intézkedések felett, nem helyes, de komolytalan is.

Felvetik többen a pártfunkcionáriusok magas fizetését. Az elmúlt hetekben kilenc vállalati igazgatóval és tizennégy mérnökkel beszélgettem abból a célból, hogy bevisszük egyiket-másikat a Budapesti Pártbizottság ipar- és közlekedési osztályára. A kilenc vállalat igazgatója közül egyetlenegy volt hajlandó elvállalni, hogy a 3–4000 forintos fizetéséről lemondjon, és vállalja az 1100–1200 forintos fizetést. A pártmunkások fizetése éveken keresztül jóval alacsonyabb volt mások fizetésénél. Köztudomású, az elvtársak jelentékeny része pártfunkcionárius volt, hogy éjt nappallá téve dolgoztak sokkal alacsonyabb fizetésért. Azt akarom dokumentálni, hogy a vita helyes, kell, mert a párton ez fog segíteni, de a vita komolyságát is rontja és nem is helyénvaló, ha ilyen hangok keverednek a vitába.

Mint ahogy az sem igaz, hogy a pártszervezetek fel vannak duzzasztva. Ezt meg kell, hogy cáfoljam. Bármelyik állami apparátust veszem, ez eltörpül. Minden esetben a pártszervezet volt, amely először leépített. Most is voltak elég nagyarányú leépítések. Ismeretlenül azt állítani, hogy a pártszervezet fel van duzzasztva, hogy a fizetések abnormálisan magasak – nem lehet. Többen szóvá tették, és senki sem tiltakozott ellene.

Voltak felszólalók, akiknek a felszólalása sértette a fülünket. Volt annyi fegyelem bennem, hogy hallgassak. Tudom, hogy egyik-másik elvtárs nincs megelégedve azzal, amit mondtam. A demokratizmus közé tartozik ez is, hogy vitatkozzunk, hogy mondjunk véleményt. Azonban egyet látni kell: minden állításnak két eleme van. Az egyik, ami feltételezésen alapul, elgondoláson, a másik pedig, ami tényeken alapszik. Azon nincsen vita.

Azt akartam kihangsúlyozni, hogy a XX. kongresszus szellemében igenis történt a párt és kormány részéről intézkedés, jóllehet ez nem elégséges. Nem elégséges a demokráciát illetően, a törvényességet illetően, a gazdasági kérdése-

ket illetően. Ennek az ellenkezőjét állítani nagyon nehéz. Senki nem állította és távol áll tőlem minden olyan gondolat, hogy ami történt, az elég. Vannak súlyos hibák, hiányosságok, melyeket fel kell számolni. Legyenek meggyőződve, hogy a pártnak lesz ereje, hogy ezekben a kérdésekben végérvényesen rendet teremtsen. Az is igaz, hogy nagyon sokban már több intézkedést kellett volna tenni. Hiba, a mi gyengeségünk, hogy nem történt meg.

A kérdést politikai oldaláról is meg kell vizsgálni. Ha mi azt mondjuk, hogy minden, ami történt, nem történt meg, ha nem veszünk erről tudomást, ezzel a baloldali szektánsokat erősítjük. Nem kell nagy politikai érzék ennek megértéséhez. Egyébként a tényekkel szembe kell nézni, letagadni fontos intézkedéseket, amelyek a demokrácia kibontakozását célozzák – azt nem lehet.

A rehabilitáció kérdése. Teljesen igaz, hogy itt még nagyon sok a teendő. Van ezen a téren előrehaladás. Ezt tagadni véleményem szerint helytelen lenne. Újból csak a tények azok, amelyek a kérdéseket eldöntik, és nem a felvetések. Ha tehát úgy fogok a kérdéshez hozzányúlni, hogy minden ami történik, az nem jó vagy nem történt meg – akkor hogyan akarunk itt rendet teremteni?

Senki egy szót nem beszélt ezekről a kérdésekről, noha az aktuális politikai kérdéseket boncolgatták. Ezért még egyszer ki akarom hangsúlyozni, hogy a vita helyes, erre szükség van, csak ez viszi előre a pártot, és ezt csak üdvözölni lehet, de építő csak akkor lesz, elfogadni csak akkor lehet, ha azok objektívek lesznek.

A párt valóban nehéz helyzetben van. De nem látni azt, hogy itt valóban történtek fontos intézkedések, nem volna helyes. Úgy vélem, hogy ezeket a vitákat folytatni kell, kicsit másképp előkészítve, mint most volt, azért, hogy ezek a kérdések, amelyeket az elvtársak felvetettek, tisztázódjanak. Már maga az a tény, hogy itt ilyen bátran fel lehet vetni a problémákat, azt igazolja, hogy egy és más történt, jóllehet ennek előbb kellett volna történnie. De csak az az egészséges vita, amely a kérdésekben dönthet, amely a kérdéseket tisztázhatja. És ezt a vitát tovább kell folytatni, de csak úgy, ha objektívek lesznek.

Igaz-e, hogy a párt apparátusában emelték a pártmunkások fizetését? Igaz. Mindenki tudja. Ezelőtt hat héttel.

Vitatkozzanak, bíráljanak bátran az elvtársak. Gondoskodni fogunk, hogy ez a pártvezetőséghez eljusson, és azok a jogos sérelmek, amik a régi elvtársakra vonatkoznak, és általában ami a rehabilitációkat illeti, ezek előbb-utóbb rendezve lesznek. Van a pártnak ereje, hogy ezekben a kérdésekben valóban a párt szellemének megfelelő intézkedések történjenek.

KISS KÁROLY: Az elvtársak felszólalásával minden kérdésben nem értek egyet, de egy csomó kérdésben helyesen fogták meg a dolgot. Összejöttünk egy ilyen beszélgetésre, vitára. A Petőfi Kör felkért, jöjjünk ide, adjunk választ az

illegálisra vonatkozó kérdésekre. Én meg vagyok győződve, hogy a felszólaló elvtársakat és a jelenlevőket mindaz a türelmetlenség, sokszor ingerültség, ami elfogja, abból fakad, hogy a pártért aggódnak, hogy a pártot féltik. Aki azonban azt hiszi, hogy a Petőfi Kör egy-két vitájára eljön és felveti ott mindazt, ami őt, barátait, munkatársait bántja vagy nem ért, és itt mindenre kielégítő választ fog kapni – az tévedett. Egyszerűen lehetetlen választ kapnia.

Amilyen helyzetben a mi pártunk jelenleg van, a súlyos bajok, hibák, a pártdemokrácia, az egyéni emberi szabadság megsértése, ami az elmúlt esztendőknél történt, szoros kapcsolatban van a XX. kongresszus által feltárt és a lenini szabályokkal élesen ellentétben állónak bélyegzett személyi kultusszal. Ez a személyi kultusz, amely végigment az összes kommunista pártokon, súlyos károkat okozott olyan kérdésekben is, amelyek úgy látszanak, mintha nem is lennének vele kapcsolatban. A személyi kultusz magával hozta a pártban az egyéni elképzelésben való döntéseket a Szovjetunióban. Ilyen értelemben nevelték a párttagokat, és ilyen értelemben nevelődtünk mi is tíz esztendőn keresztül. Most ez fel van ismerve. Mondhatom nyugodtan – még ha lesz is visszahúzó erő – nincs az az erő, ami arról az útról vissza tudná húzni a pártot, amire a XX. kongresszus vitte. Mire minden rendbe jön, jó néhány vitát végig fogunk ülni és ennél élesebb vitákat is. Mire minden rendbe jön, és van egy csomó dolog, ami soha sem jön rendbe, amit nem lehet rendbe hozni, ami úgy lett elrontva. Itt a törvénysértésekre gondolok. Azonban túl tudja tenni magát az, akit érintett, vagy közvetlen hozzátartozóját érintette, és odaáll a párt mellé és segít harcolni, hogy soha többé ilyen a büdös életben ne történjen. Azonban aki nem tudja túltenni magát rajta, az maga elveszett ember lesz, mert magára fog maradni. Előttem sok ilyen elvtárs vonult el, sokkal beszélgettem. Számuk több száz. Megmondhatom őszintén, hogy a nagy többsége, csaknem valamennyi, túl tudta tenni magát ezen, és kommunista maradt. Vigyázzunk, ne öntsük ki a fürdővízzel a gyereket. Tettünk olyat is, amit nem kell szégyellni. Egyik-másik felszólaló kiragadott olyan dolgokat, amik nem voltak éppen szerencsések. Nem jó vitázni a távol lévő Hajdú és Sziklai elvtársakkal. Nem tudok egyetérteni azzal, amit az öreg harcosokra mond. A mi pártunk öreg harcosait érték bizonyos súlyos sértések. Ma már azon vagyunk, nagyon elhatározottan, hogy ilyenek ne történjenek. De ahogy nevelve lettek pártfunkcionáriusaink, ők nem tudják magukat túltenni. Egy-két *Szabad Nép*-cikk nem sokat jelent, több kell. Hogy amit a megbeszéléseken, párthatározaton keresztül elkövettünk [sic!] és ezt jóvátenni nem is olyan egyszerű dolog.

Ideküldött az egyik elvtárs egy kérdést, hogy milyen intézkedések történtek a mellőzött vagy 1949 óta leváltott emberek elhelyezéséről. – Ez idáig semmi sem történt, most készül valami ilyen határozat, de annak a végrehajtása nagyon nehéz lesz. Mert ilyen igazságtalan mellőzés, leváltás – kezdve 1949-ben Rajk elvtárs

letartóztatásától, végigvive 1953 januárjáig³, emberek ezreit érintette. Mindenkit visszatenni, akit leváltottak, teljes lehetetlenség, anarchiát okozna. Nem olyan egyszerű a dolog. Hibákat elkövetni sokkal könnyebb, mint jóvá tenni. Annál is inkább, mert a hibákat rendszerint úgy követik el, hogy azt hiszik, hogy jó.

Voltak, akik évekkal ezelőtt látták, hogy itt nincs valami rendben. De erejük gyengének bizonyult ennek a megállapítására. Olyan erő kellett, mint a XX. kongresszus. Rátértünk a XX. kongresszus által megnyitott útra, és ezen az úton kívánunk haladni. Csak az első óvatos lépések történtek. A nagy kérdések még hátra vannak. Hogy kijussunk abból, ahová beletaszított bennünket a sok baj, igazságtalanság, ahhoz kell az egész párttagság elhatározása, harcosága és a párt Központi Vezetősége mögött való felsorakozottság kell, hogy széles körű szimpatizáló réteget tudjunk megnyerni újra magunknak.

Mert a személyi kultusz oda hatott, hogy nemcsak a párt és a tömegek közötti kapcsolat lazult meg, hanem a párt és a párttagok kapcsolata is meglazult. Mivel lehet magyarázni, hogy Hajdú megyében tíz nap alatt kizártak a pártból 840 párttagot, és ezek 65 százaléka munkás és paraszt? 1945–46 óta voltak a párt tagjai. Jórészt azon a címen lettek kizárva, hogy nem hajlandók semmit sem csinálni, még tagdíjat fizetni sem. Ebből a 840 párttagból csak 35 fellebbezett a megyei bizottsághoz, és nyolc a KEB-hez. Ez valamit mutat. Amit meg kell érteni fent a pártközpontnak. És más megyében is van hasonló. Ez azt mutatja, hogy vannak a párttagok közt olyanok, akik elvesztették bizalmukat a párttal szemben. Nem mennek a párttagságuk után. A XX. kongresszus után megindult ezek között a fellebbezés lavinája. Érdeemesnek tartják, hogy menjenek a párttagságuk után, abban a reményben, hogy vissza fogják kapni.

A felszólaló elvtársak közül egyik-másik valószínűleg azért, mert nem ismerik a helyzetet egy pár kérdésben, például az öreg párttagok megbecsülése kérdésében, talán a hatás kedvéért, igen éles hangot használtak. De engedjék meg, hogy elmondjam, hogy a párt Központi Bizottsága⁴ 1954 őszén elfogadott egy javaslatot, amit mi dolgoztunk ki, a párt öreg harcosainak anyagi megbecsülésére: ez a pártnyugdíjasokra vonatkozó javaslat. Egy bizottság felhatalmazást kapott, hogy olyan régi harcosokat, akik 20 éve tagjai voltak az illegális pártnak (és ettől el is lehet tekinteni), és rendes, becsületos elvtársak voltak, nem követtek el olyat, amivel árulójává váltak volna a munkásmozgalomnak, magas, megkülönböztetett nyugdíjba lehet helyezni. Találtunk 380 ilyen elvtársat, akik megkülönböztetett nyugdíjban részesültek, amelynek legkisebb összege 1200 forint, a legna-

³ Ekkor tartóztatták le Péter Gábort és társait, hogy az ÁVH cionista vádakkal újabb koncepciót készítsen.

⁴ Helyesen: Központi Vezetősége.

gyobb Czottner elvtársé – 3000 forint. Vannak megyék, ahol az egész falu megbecsüléssel és nagy tisztelettel néz arra a három öreg kubikusra, akik 1400–1500 forint rendkívüli személyes nyugdíjat kapnak. A szomszédos népi demokráciákban megnéztük ezt a kérdést és sokkal rosszabb a helyzet.

Mi az, amiben nem megyünk előre? A munkásmozgalom öreg harcosainak nem igyekeznek a különböző megyei pártbizottságok, pártalapszervezetek megkeresni azt a helyet, amit el tudnak látni, ahol megbecsülésnek örvendenek, és ahol úgy érzik, hogy tudásuk maximumát adják a párt részére, államunk részére. Elment az emberek füle mellett. Odáig elmennek, hogy meghívják őket különböző ünnepségekre, és aki nyugdíjjogosult, az nyugdíjat is kap.

Aki azt hiszi, hogy minden kérdés holnapután megoldásra kerül, az téved. A szocializmus építésének útja nem sima. Le kell küzdeni a nehézséget. Meg vagyok győződve, hogy sok elvtársat elfog a keserűség, és engem sem került el az utóbbi esztendőkből az ilyen keserűség. Meg vagyok győződve, hogy helyes úton megyünk előre. És ami még akadály és nehézség, az a XX. kongresszus légkörében leküzdhető, az azóta feltárt szabad úton. A mi pártunk elég erős lesz arra, hogy leküzdje, és az elmúlt hibáktól mentes országépítő munka fog előttünk állni. Egy és más dolgot, amit rendbe kell hozni, a pártunk el fogja intézni.

Nem tartom hibának, hogy a beszélgetés más lett. Egyik-másik felszólalónak nyugodtan elengedtem volna a felszólalásának egy részét, mert az szerintem nem vitte előre a dolgokat. Ha sok vitánk lesz, sokszor jövünk össze, el fogunk jutni odáig, hogy pozitív javaslatokat, csupa értékes felszólalást fogunk kapni. Meggyőződésem, hogy részemre is nagy tanulság, hogy ezen a vitán résztvettünk a sok, sok pozitív és néhány negatív részével együtt.

ÚJHELYI SZILÁRD⁵: Azt hiszem, hogy helytelen lenne, ha pesszimisták volnánk, hogy lesz-e a népfrontból igazán népfront. Egy kicsit ez rajtunk is múlik. Egy olyan vita, ami itt folyik, ez is egy gyülekezet. ...Nem szabad lemondani erről azzal, hogy ebből a próbálkozásból nem lesz semmi.

A másik kérdés, hogy felvetődött a régi elvtársak elhagyatottságának a kérdése. Sok vonatkozásban érintették a rehabilitáció problémáját is. Azt hiszem, hogy ez fontos kérdés, és senki nem hallgathatta megindulás nélkül, amit Rajkné elvtársnő elmondott. Azt is elmondották, hogy nemcsak azok voltak érintve, akik ténylegesen zárt intézményekben voltak, hanem mások is. Ezeknek az elvtársaknak az ügye sem közömbös. Tovább mennék: vannak olyan elvtársak is, akik ezeken túlmenően is rehabilitálást várnak. Mikor mi a szektariánizmus elleni harcról beszélünk, én ott látom a fő feladatunkat, hogy érvényt szerezzünk a kétfrontos

⁵ A sorozat IV. kötetében, a 196. oldalon kivonatossan közölt hozzászólás teljes szövege.

harc gondolatának. Ez sok határozatunkban szerepel. Érdeemes megnézni, hogy amikor a márciusi határozat utáni időszakban megsértették a párt vonalát, megsértették baloldaltól, annak milyen következményei lettek, és annak, ha az úgynevezett vagy téves jobboldali nézetek oldaláról történt ilyen sérelem.

Vannak elvtársak, akiket a határőrségnél neveltek és meggyőződésük lett, hogy Tito láncos kutya. Tudok egy esetről: azon a napon, amikor Hruscsov elvtárs Belgrádba látogatott, két helyen volt értekezlet. Az egyik az egyik elvtárs lényegében ezt mondta. A másik értekezleten felvetette az egyik elvtárs, hogy nem kellene-e megnéznünk a (jugoszlávokhoz való) viszonyunkat és a Rajk-ügygel kapcsolatos problémákat. Az az elvtárs, aki az első véleményen volt, az előlépett; Hazai Jenő elvtársról van szó. A másikat kizárták a pártból: Gimes Miklóst!⁶

Fel kell vetni, hogy egyenlő mértékkel mérünk-e mi. Én nem azt akarom kiemelni, hogy sújtsunk egyenlő mértékkel, de azt szeretném, hogy ne büntessünk olyan elvtársakat, akik téves nézeteket képviseltek, illetve olyan elvtársakat, akik bizonyos időben előbb képviseltek bizonyos nézeteket. Azt hiszem, hogy ezeket az elvtársakat is rehabilitálni kell.

Abban a korszakban, amikor letértünk a lenini normák útjáról, akkor nemcsak egyes elvtársakat bántottunk meg, hanem egész társadalmi rétegeket, megsértettük a középparasztság ezreit, a munkásokat, ahol nem vették komolyan az üzemi demokráciát. Lassan úgy néz ki, az a fő feladatunk a XX. kongresszus szellemében, hogy pártunkat rehabilitáljuk. Adjuk meg a népnek azt a lehetőséget, hogy élhessen a jogaival és hogy ilyen körülmények között vezethesse a harcot a lenini normák megvalósításáért.

Ez bizalom kérdése. Azt hiszem, arra, hogy kiben bízhatnak meg pártunk tömegei, erre van kritérium. József Attila írja: Emeljétek fel a szívünket... Az a kérdés, hogy bízzunk-e, azon múlik azonban, hogy megvan-e benne az az erő, ami kell, hogy szívünket felemelje, hogy telve van-e a XX. kongresszus szellemével? Ez a kritérium, elvtársak.

⁶ Gimes Miklós (1917–1958) újságíró, a *Szabad Nép* munkatársa, a Nagy Imre-perben halálra ítélték és kivégezték.